

Душанбе

ШОДӢ РАЧАБЗОД

РАСТАГОРӢ

ДУШАНБЕ – 2015

ББК84.2 точик 7-4

Р-48

Мухаррирон: Абдурауф МУРОДӢ

. Саидан ФАЗЛ

Хуруфчинон: Шаҳноза Зафарзода

.Сайрам Аловатшоева

Шодӣ Рачабзод. “Растагорӣ”, Душанбе, 2015, 210 сах

Китоби аввалини рӯзноманигор ва нависандаи соҳибзавқ Шодӣ Рачабзод бисёр паҳлуҳои ҳаёти иҷтимоӣ иқтисодии мардуми кишварро фаро гирифтааст ва он мунтахабест аз навиштаҳои ӯ, ки солҳои гуногун дар нашрияҳои кишвар ба таърифи расидаанд.

Китоб аз се қисмат иборат аст. Дар қисмати аввал ҳикояҳои эҷодкор ғирдоварӣ шудаанд. Қисмати дувум фарогири очеркҳоеанд, ки чехраҳои арзандаи соҳаи маорифи мамлакатро ба хонанда муаррифӣ менамоянд. Қисми сеюми китоб бо ибтикори дӯстону ҳаводорони ин қаламкашии хушсалиқа таҳия гаштааст. Барои шинохти ҳунару истеъдоди муаллиф ва ошноӣ бо шахсияти ӯ беҳтар аст саҳифаҳои китобро варақгардон намоед.

© Шодӣ Рачабзод, 2015

Нависандаи ҳақиқатнигор ва маърифатпарвар (ба ҷойи пешгуфтор)

Дар бист-бисту панҷ соли охир дар ҷомеаи тоҷик, дар ҳаёти сиёсӣ иҷтимоӣ ва фарҳангии он дигаргуниҳои куллие ба вуҷуд омаданд. Оғози равандҳои демократӣ дар кишвар ва таъсиси нахустин ниҳодҳои он (низоми бисёрҳизбӣ, интиҳоботи озод, матбуоти озод, созмонҳои ғайридавлатӣ) ва дарёфти истиқлоли давлатӣ аз муҳимтарини онҳо мебошанд. Вале афсӯс, ки ин дигаргуниҳо бо шиддат гирифтани муқобилияти маҳалу минтақаҳои ҷудогона ва неруҳои навзехури сиёсӣ мардумӣ, бо ҷанги шаҳрвандӣ ва ҳарчу марчи сиёсӣ ҳуқуқӣ, бад шудани вазъи иқтисодӣ иҷтимоӣ ва касодии ахлоқӣ маънавӣ ҳамроҳ буданд.

Шодӣ Раҷабзод ба сифати як нависанда ва рӯзноманигор кӯшиш намудааст, ки ин дигаргуниҳоро дар мисоли зиндагии деҳот ва деҳотиён дар ҳикоя, новелла, мақола ва очеркҳояш бо тамоми пастиву баландиҳо, печуб ва мушкилиҳояш ҳақиқатнигорона бозтоб диҳад. Ӯ анҷоми кореро ба зимма гирифтааст, ки аксарияти мутлақи адабони муосири тоҷик, чи собиқадору чи навқалам, ё аз он канора мегиранд ва ё даст зада бошанд ҳам, голибан ба он яктарафа ва рӯякӣ муносибат кардаанд.

Диққати адабро пеш аз ҳама, бад шудани аҳволи моддӣ маишӣ деҳотиён, бепулӣ, бенониву бечизии онҳо («Арафаи ид», «Зиндагӣ дар зулмот»), барои рӯзгузаронӣ ба тичорат машғул шудани занон ва фарзандони мактабҳои онҳо («Растагорӣ», «Олими мактабхон, сатилҳои хурмо ва давлати Гуптҳо»), аз

мачбурият рафтани деҳотиён ба муҳочирати меҳнатӣ ба Русия («Арафаи ид», «Растагорӣ», «Олими мактабхон, сатилҳои хурмо ва давлати Гуптҳо», «Шикаст») ва аҳволашон дар ғурбат («Қамбар - қамбари обӣ», «Модарам», «Шоми ғарибӣ», «Гиря», «Тобут»), хор шудани мактабу китобу муаллиму аҳли савод («Арафаи ид», «12 зимистону 12 баҳор», «Сари хам», «Қиссаи мачлису масъалаи об ва навбати пода»), ривочи беадолатӣ, беқонунӣ, афзоиши фасоди идорӣ («Марги ҳокими заминфурӯш», «Кампири Оламбӣ ва «тақсими мерос», «Сари хам», «Бобои Гулон ва подшоҳ») ба худ ҷалб намудааст.

Аз мутолиаи ҳикояву новеллаҳои Шодӣ Раҷабзод ба хубӣ равшан аст, ки ӯ ҳамчун фарзанди деҳа ва касе, ки дар мактаби деҳа таълим гирифта, баъдан дар он муаллимӣ кардааст, аз зиндагии деҳа ва деҳотиён ва мушкилоти онҳо огоҳии комил дорад ва дар ҳама ҷо ва дар ҳама ҳолат шарикӣ шодиву ғами онҳост. Ба назар мерасад, ки аксарияти ҳикояву новеллаҳои ӯ асоси воқеӣ ва ё ангезаи воқеӣ доранд. Ва ӯ ба шарофати мушоҳидакори дақиқназар будан, ки яке аз сифатҳои зарурӣ барои нависандагӣ мебошад, он ҳодисаву воқеаҳо ва шахсияту чехраҳои воқеиро аз зиндагӣ ба рӯи дафтари ҳунар кӯчондааст. Барои мисол, даъвати мачлиси падару модарон барои баррасии масъалаҳои таълиму тарбия ва табдил кунонидани он ба баёни масъалаҳои доғи рӯзи аҳли деҳа, аз қабилӣ навбати подаи қишлоқ, заминҳоро аз худ кардани пулдорҳо, таъмини об ва ғайра. Вақте ки мачлиси падарону модарон ба «ҳангомаи кӯчабозорӣ» ва «бозори гови Янгибозор» монанд мешавад ва дар он оид ба мавзӯҳои дигар, ки ба масъалаи таълиму тарбия ҳеҷ дахле надоштанд, баҳсу талоши зиёд мешавад, аҳли он пас аз ҳолӣ намудани дилҳояшон яке аз паси дигар бо

ҳар баҳона аз маҷлис мераванд ва директори мактаб бо даҳани воз танҳо мемонад. Ин воқеаро, ки дар ҳикояи «Қиссаи маҷлису масъалаи об ва навбати пода» бозтоби ҳунарии худро ёфтааст, наметавон аз худ бофт. Ва ё ҳодисаи он ки Бобои Гулон, мӯйсафеди 80-сола вақти кишту кор бо набера ва писараш ба сари заминаи иҷорааш меравад, ки солҳои сол аз онӣ ӯ буд ва меҳонад, ки гандум қорад, мисли он ки чанд сол чунин менамуд, «марди қаддарози абруғирифтае, ки аз ҳамсоядеҳ буду дар шафати замини Гулон фермае дошт ва ҳам майдони бавусъати ғаллақорӣ», пайдо мешавад ва эълон мекунад, ки ин замин мувофиқи ҳуҷҷат аз онӣ ўст ва ба харитааш ҳам дохил шудааст ва Бобои Гулон дигар ҳақ надорад, ки дар он кишт бикунад. Бобои Гулон барои барқарор намудани ҳаққи худ ва пайдо кардани нусхаи қарор ба чандин идораву раисхонаҳо сар мезанад, аммо касе ба додаш намерасад. Ва пас аз он ки маълум мешавад, замини иҷораи ўро ба он ҳамсояи пулдораш фурухтаанд, дар ниҳоят умед ба «подшоҳ» мебандад. Ба ҳамин монанд аз Русия овардани тобути ҷавони дар оташ сӯхтаро ба зодгоҳаш ва ба тақозои модараш боз намудани он ва пас аз дидани ҷасади сӯхтаи писар савдоӣ шудани вай низ воқеияте аст, ки мисли он на танҳо дар деҳоти ноҳияи Рӯдакӣ, балки дар деҳоти чандин минтақаву шаҳру ноҳияҳои дигари Тоҷикистон низ ба вуқӯъ пайваستاаст.

Ҳунари нависандагии Шодӣ Раҷабзод дар он зоҳир гардидааст, ки он ҳодисаву воқеият, шахсият ва чехраҳои ҳаётро ҳангоми бозтоби ҳунари бо истифода аз воситаҳои маъмули баён ва тасвири бадеӣ ба танзим дароварда, таҳриру тасҳеҳ намудааст ва такмил додааст, таъсирбахш ва барҷаста кардааст ва ба дараҷаи асарҳои адабии асил расонидааст. Чунончи, ҳосили дастранҷи худ, меваҳои боғи худ, қулфинай ва ё

хурморо ба сари роҳи калон барои фурӯш баровардани занону бачагони деҳотӣ як ҳодисаи маъмулист. Вале вақте ки нависанда дар ҳикояи «Растагорӣ» чехраи зани деҳотиеро офариданист, ки шавҳараш дар Русия дар сохтмоне аз ошёнаи панҷум афтода пову қабурға шикаставу имкони фиристондани пул ба фарзандонашро надорад ва ӯ маҷбур аст, ки барои рӯзгузаронӣ ва таъмини маоши худ ва фарзандонаш бо вучуди беморӣ ва очизиаш ба фурӯши кулфинай машгул шавад, аз зикри рӯёи фалокатзои маъшуми «чархе чун чархи аробаҳои қадим дандонадори тез», ки ин зани бечораи деҳотиро пайваста дунболгирӣ мекард, истифода бурдааст. Дар пайи таъмини ризку рӯзии фарзандонаш бо кулфинайфурӯшӣ ин зани бечора дар роҳи адир аз беҳолию бемадорӣ пешипой хӯрдаву ба замин меафтад ва ба поён сарозер мешавад ва дар рӯи тобасанге бо чашмони боз ба сӯи осмон ҷон медиҳад. Ва ё барои он ки чехраи манфури ҳокими заминфурӯшро, ки тамоми умр як ваҷаб замин намонда ҳамаро фурӯхта буд, ҳатто, заминеро ҳам, ки аҳли деҳаи Дуоб барои қабристон чудо карда буданд, дар ҳикояи «Марги ҳокими заминфурӯш» овардааст, ки рӯзи маргаш заmine намеёбанд, ки мурдаашро ба хок супоранд, ӯро дар гӯри куҳнае мегӯронанд. Сабаби зоҳирии маргаш ҳам дар тасвири муаллиф тасодуфӣ нест. Ҳокиме, ки дар ӯ аз одаму одамгарӣ нишоне намонда буд ва аз ҳама чизу ҳама кас метарсид, шабона соатҳои як ба қазои ҳочат берун мебарояд ва дар таҳи чормағзи бузурги назди хонааш таҳорат шикастанӣ мешавад, «гурбаи ваҳшии палангмонанди сиёҳе» чун балои осмонӣ ба гарданаш меафтад ва ӯ аз тарс оқибат мемирад.

Яке аз василаҳои ҳунарие, ки муаллиф ба он дар ҳикояву новеллаҳои ӯ гароиши бештаре дорад,

истифодаи ҳунармандона аз ҳаҷви малеҳ (ғолибан) ва ҳаҷви шадид (баъзан), ба қалам овардани сахна, ҳолат ва шахсиятҳои табиатан хандадор мебошад. Аз ин ҷиҳат ва ҳам бо доштани ҷанбаи иҷтимоии қавӣ сабки ӯ сабки устод Садриддин Айний, Пӯлод Толис, Фазлиддин Муҳаммадиев, Ӯрун Кӯҳзод, Баҳманёр ва Қодири Рустамро ба хотир меорад. Такрори нақаротвори баъзе аз таъбиру ҷумлаҳо ва сахнаҳои зиндагиеро, ки дар ҷанде аз навиштаҳои ӯ ба назар мерасад, чунончи дар ҳикоя ва новеллаҳои «Арафаи ид» («Қарз, қарз, қарз... Аз Зариф, аз Шариф, аз Ҳалим, аз Салим, аз Назар, аз Сафар, аз Зубайдулло, аз Суҳбатullo, аз Неъматулло, аз Маҷид, аз Саид, аз Абдулло, аз Ҳамдулло, аз...»), «Растагорӣ» («чархе чун чархи аробаҳои қадим дандонадори тез»), «12 зимистону 12 баҳор» (такроран кандану пур кардани хандаки сохтмони бинои мактаби нав), «Марғи ҳокими заминфурӯш» («Ва 15 шабу 15 рӯз сар ба сукут буд раис. Ва 15 шабу 15 рӯз аз дари қасраш набаромад берун. Ва 15 шабу 15 рӯз касеро ҳам аз хешу бегона ба ҳузураш роҳ надод»), «Кампири Оламбӣ ва «тақсими мерос» («Аз назди чашмаи Ибод гузаштанд, аз назди фермаи кӯҳна гузаштанд, аз назди масҷиди деҳ гузаштанд...»), «Олими мактабхон, сатилҳои хурмо ва давлати Гуптҳо» (ҳисоби такрор ба такрори даромаде, ки аз фурӯши хурмоҳо ба даст хоҳад омад, агар 5, 4 ё 3,5 сомонӣ фурӯхта шаванд), «Бобои Гулон ва подшоҳ» (телефон кардан ба «подшоҳ» - «ҷавони шӯҳу ҳаззол» Саиди Сабзӣ, ки худро телефони «подшоҳ» вонамуд мекард), «Қамбар-қамбари обӣ» (сари ҳар зинаи сохтмон қадам гузоштан ва ёд овардани лаҳзаҳои ширин ва фаромӯшношудани айёми хуши бачагӣ) ва ғайра сабки баёни маъмул дар насри нависандагони Амрикоӣ Лотин, хусусан Габриэл Маркесро ба хотир меорад.

Масъалаи асосӣ ва паёми аслие, ки Шодӣ Рачабзод онро дар меҳвари тамоми навиштаҳои хеш қарор додааст, он аст, ки арзиши инсон ва ҷомеаи инсонӣ, давлатҳо ва ҳукуматҳо, роҳбарони хурду бузург, раисони калону хурд дар қаламрави ноҳия, ҷамоат, деҳа ва мактаб дар он аст, ки ба маърифат, ба мактабу маориф, муаллиму китоб, одаму одамгарӣ, маънавиёт чӣ муносибате доранд ва чӣ мақомеро қоиладор мебошанд. Ҷо доштани тасвирҳои тазодӣ дар навиштаҳои муаллиф, аз ҷумла тазоди мактабу муаллиму китобу рӯзноманигор ба мағозаву мудирӣ мағозаву маводӣ он, ба раисони деҳаву ҷамоату бонувону ислоҳоти замин, танзими расму анъана, «мироб» ва ғайра аз он ҷо сарчашма мегирад. Нависанда ба ҳамин восита таъкид намуданист, ки нишонаи рушди як ҷомеа, як давлат ва як кишвар дар он аст, ки сатҳи мактабу маориф, илму маърифат, кадрӣ манзалати инсон, вазъи моддию маънавии он дар қадом ҷаҳат қарор доранд, на дар бунёди қасру кӯшкҳои сарбаҳаво ва мошинҳои гуногунтаъҷиби хориҷӣ ва пулу сарвати зиёд аз ҳисоби пораи нони даҳани мардуми одии заҳматкаш.

Муаллими «китобнавис», яке аз қаҳрамонони марказии асарҳои муаллиф, ки бидуни шак, асоси тарҷумаиҳолӣ дорад, аз он пайваста ғам меҳӯрад ва нороҳат аст, ки тамоми заҳматҳоиаш ва орзуи ормонҳоиаш барои омӯзондани маърифат ба насли ҷавон дар ин замона бар абас рафтанд ва онҳо «афкори умедҳои фаромӯхтаҳои бебамина» буданд. Вай аз он дард мекашад, ки гап-гапӣ бунёди бинои мактаби нав 12 зимистону 12 баҳор тӯл кашиду оқибат хандакҳои кандаро хокпӯш карданду он заминро низ ҳокими заминфурӯш ба пулдорон тақсим намуд ва қасе аз масъулони замона парвои мактабу муаллиму талаба ва

таълим надорад. Ҳикояи хонданӣ ва чолиби «Қиссаи маҷлису масъалаи об ва навбати пода», ки дар насри муосири тоҷик яке аз намунаҳои беҳтарин мебошад, бо манзараи ҳузнангезе ба охир мерасад: «Директор бо даҳони воз аз тиреза ба берун, ба одамон, ки гурӯҳ-гурӯҳ ба сӯйи хонахошон мешитобиданд, менигаристу аз алам чӣ гуфтанаҷро намедонист...». Фақат касони фидой ва сарсупурдаи роҳи маърифат, мисли Муаллими «китобнавис», Журналист ва Ровӣ қавл медиҳанд, ки «муборизаро то охир давом хоҳанд дод». Нависанда ҳикояи «Сари ҳам»-ро бо ҷумлаҳои зерин ба поён расонидааст: «Оё муаллими китобнавис ба муроду мақсади худ мерасида бошад? Кӣ медонад? Вақт нишон хоҳад дод».

Нависанда на танҳо масъалаҳои доғи рӯзро бо ҳасрат ба миён гузоштааст, балки ҳунармандона онҳоро дар ҳикояву новеллаҳояш бозтоби ҳунари низ додааст. Аммо дар аксарияти ҳол огоҳона ва ё ноогоҳона кӯшиш накардааст муайян бикунанд, ки он масъалаҳои доғи рӯз аз кучо сарчашма мегиранд, решаи онҳо дар чист. Бинобар ин, номаълум мондааст, ки чаро ҳоли мактабу маориф ва муаллим, мардуми заҳматкаши деҳот бад, фиску фасоди идорӣ ва ахлоқӣ ҳамагонӣ гардида, ҳалол ҳаром шуду ҳаром ҳалол. Дуруст аст, ки муаллиф дар чанд мавриде дар баъзе аз навиштаҳояш ишора бо он дорад, ки ин ҳолат натиҷаи он ҷангҳои дохилӣ мебошад. Вале ин ишораҳо ба ҳамаи саволҳои, ки зиндагии мардум дар деҳот дар рӯзҳои мо ба миён гузоштанд, ҷавобҳои қаноатбахш намедиханд.

Шодӣ Раҷабзод дар марҳилаи такомули ҳунари нависандагӣ қарор дорад, аз ин ҷиҳат табиист, ки ҳоло на ҳамаи навиштаҳояш аз нигоҳи ҳунари нависандагӣ комил мебошанд, мисли ҳикояҳои «Ҳасрати бозгашт» ва «Мабод он рӯз». Бидуни шубҳа, ҳардуи онҳо низ

асоси воқеӣ доранд, мавзӯ ва масъалаҳояшон ҳам, бешак, муҳим ва зарурӣ мебошанд, лекин ҳанӯз ба муаллиф муяссар нашудааст, ки тасвир ва баёни хешро дар онҳо ба моли ҳунар табдил бидиҳад. Дар онҳо ғап ва суханҳои умумии сабукбор ҷойи тасвирҳои бадеиро гирифтаанд.

Забони навиштаҳои нависанда дар кул хуб аст, вале ҳанӯз ҳам дар он гоҳ-гоҳе осори забони ба истилоҳ «рӯзномаҳо», «адабгуфторихо» ва истеъмоли муарработи бечо, аз қабилӣ «мунъакис», «авохир», «аъмоқ», «ҳуззор», «мағмум», «туи...», «руасо», «махсуб», «мурочеъ», «роғиб», «лобаён», «мағшуш», «бонги говон густариш намеёбанд», «тайи чанд соли ахир», «мафлӯҷ», «зиндагии хуберо ба роҳ монанд», «дасту пойҳоямро ларзаӣ аҷиб дар панҷаи худ мегирад» ва ғайра ба назар мерасанд.

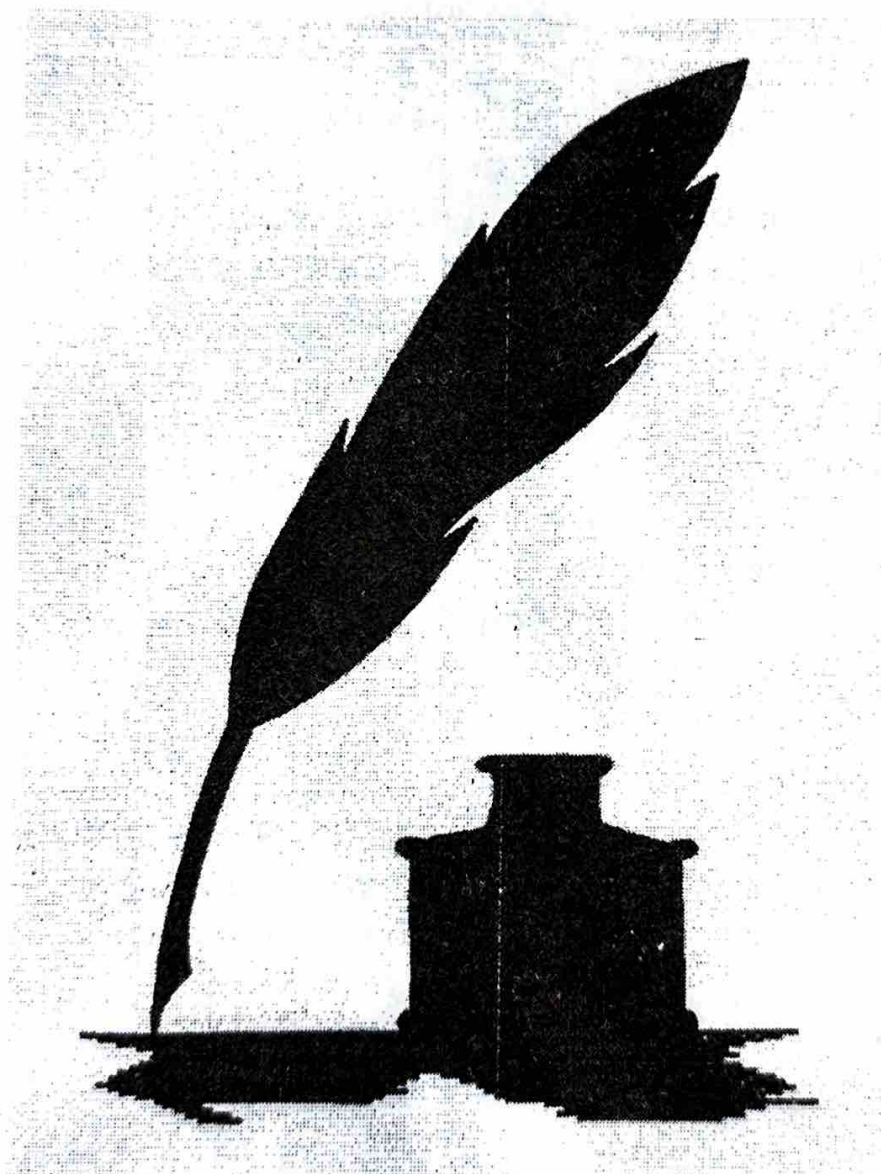
Нигоҳи шитобзада ба пасманзари адабиёти форсии тоҷикӣ гувоҳ бар он аст, ки маъмулан истеъдоди шоирӣ аз хурдӣ зухур мекунад (Рӯдакӣ, Ҳофиз, Бедил ва дигарон), вале нависандагӣ пас аз 40-50-солагӣ оғоз мешавад (Носири Хусрав, Саъдӣ ва дигарон).

Шодӣ Раҷабзодро, ки акнун ба синни мубораки 50 расидааст, табрик мегӯем ва умед мекунем, ки ўро зинаҳои нав ба нави камолоти нависандагӣ дар пешанд ва насри муосири тоҷикӣ аз ў асарҳои адабии асилро дар интизор мебошад.

Абдунабӣ САТТОРЗОДА,
профессор
Душанбешаҳр,
21 январи соли 2015

ҲИКОЯҲО

АРАФАИ ИД

Қарз, қарз, қарз... Аз Зариф, аз Шариф, аз Ҳалим, аз Салим, аз Назар, аз Сафар, аз Зубайдулло, аз Убайдулло, аз Сухбатулло, аз Неъматулло, аз Мачид, аз Саид, аз Абдулло, аз Ҳамдулло, аз ...

Ман ин феҳристро дар мағзам таҳлил мекунам. Дигар чун рӯзҳои қаблӣ ваҳмам намегирад, ғамгин намешавам. Ба тақдир тан додаам, одат кардааму ҳу гирифтаам. Талоше надорам, беморам. Аммо...

«Доду бедод, дод аз ин дафтари қарзҳо,— меғӯям пеши худ,— вопас даст мекашам аз кори муаллимӣ. Дигар рӯзҳои нек аз ман рӯ тобидаанд. Се моҳ шуда, на паёмест, на хабарест аз маош. На умедвориест, на нишоту ангезаҳои шодиомез.

Дигар ба сафар хоҳам баромад. Ҳунарманде нестам, не, не, ба Худо. На наҷвораму на андовагар ва на устои таъмири аврупоӣ. Шояд ранг молидан биёяд аз дастам. Аслан, дар кандану чаппа кардани бинову иморатҳои кӯхнаву вайрона дасти боло дорам. Ба қавли ҳамсоҷам Шукруллои шофир, «капат-ламат» ҳам хуб ҳунарест. Аммо ҳоло, ки ин ҷоям, дар хонаву дари худ, пеши фарзандонам, андар деҳаам. Имрӯзу фардо...

Дари хонае, ки паси миз нишастааму ин андешаҳо дар он шабеҳи тӯдаи занбӯрҳо дар хонаи сарам чарх мезананду ғавғо бармеангезанд, нарму бесадо кушода мешавад.

«Имрӯзу фардо...»

Тори нозуки афкорам бо овози ғичирроси дар латма меҳӯраду канда мешавад. Ҳамсарам аст, ки андуҳзадаву маъюс меояд пешам. Нигоҳаш малолатангез.

— Чизе менависӣ?— назари суол медӯзад ба ман.

— Не, холо,— медиҳамаш посух ва ба дард илова мекунам,— дар ин сар, дар ин гумбази ақлу хирад, ки ҳолиё ба хирмани андешаву хаёлҳои зиндагӣ табдил ёфта, ғайри ваҳми қарзҳои барнагардондаи мардум ва бенониву ғизой чизе дар ҳаракат набуду нест. Ростӣ, ақлам кунду зеҳнам хастатар гашта. Бо ин вазъ дуруст чизе эҷод кардану навиштан амрест муҳолу хаёлест хому хандаовар. Медонӣ...

— Гуфтам, ташвишат намедиҳам,— мегӯяд ноилочу озурдахотир ҳамсарам,— вале чӣ кунам, ки...

— Бигӯ дарди дилатро, ман бояд, ки гӯш фаро бидиҳам...

— Арафаи ид аст. Як рӯз дар байн монда. Аз ҳеҷ ҷо чанд сӯме ба каф наовардӣ, рӯзи ид бо дастархони холи шарманда мешавем, мардак. Айби калон... Эҳ...

— Мебинам, меандешам,— тасалло медиҳам ҳамсарамро, вале роҳи ҳалли ин муамморо, ки намеебам. Рост, як рӯзи дигар монда ба иди рамазон. Ман бошам...

— Ҳеҷ аз мактаб дил нақандӣ,— гур-гур мекунад ҳамчунон занам. Ҳама рафтанд ба Расияву зиндагиро пеш бурданд. Ту гуфтӣ, ки ҳамааш нағз мешавад. Дунё ба як қарор намонанд. Ғами фарзандони мардум хӯрдӣ, ки бесавод намонанд боз. Ана оқибаташ.

Аз тиреза ба берун менигарам. Офтоб бас дурахшон аст, амвоҷи нураш рӯи шиша мунъакис гардида, ки ба чашм мезанад. Рӯи гулҳои садбарг ва як навъи дигар, ки зарди зард аст, шохпаракҳои мулавван ва занбӯрони асали пурпашм дар парвозанд. Гинг-гинг-гинг... Садошон меояд, мерезад дар гӯшам. Ва шохаҳо бо баргҳои сабзи навруста ва гунчишкҳои мурғакон бологузари ин шохаҳо ва замзамаву савту сароиш... чӣ олами ҳаётзо, чӣ шӯру шанги дилангез. Ҳама ҳашароту ҷондорҳо бедоранду дар ҳаракат. Ин як манам андар

хона карахту пакар ва гарқ дар сукут, ба ёди фардоям.
Хуб мебуд, аз солҳои қабл мебаромадаму мерафтам аз
хонаву аз мактабу аз деҳа. Инак, ба сафар хоҳам
баромад. Ва беихтиёр ин байт мегӯям:

*Ҳамраҳи сояи худ дар сафарам,
Ман зи танҳои худ беҳабарам¹.*

Дигар ҳеҷ майлам ба деҳу ба мактаб намонда.
Меравам, ба Худо, ки... шояд аз авохири ҳамин баҳор.
Бояд раҳ ба сӯи дигар кишвар гирифт. Бояд азми сафар
кард. Вале ҳоло... Мебароям ба берун. Рӯ ба ҷониби
осмон мекунам ва ... дасти дуову ниёиш мебардорам:
«Ай Худо! Ку, муъҷизаҳои пайғамбаронаат?»

«Ва он вақт, ки об хост Мӯсо барои қавми худ, пас
гуфтем: «бизан ба асои худ сангро» баъди он ки зад
равон шуд аз санг 12 чашма, ки ҳамоно бидонист ҳар
гурӯҳ, обхурди худро. Гуфтем бихӯреду бинӯшед аз
ризку рӯзии Худо ва фасоду табоҳӣ макунед, дар замин
зиёда (Сураи «Бақара», ояти 60–ум). Аммо ҳоло аз
муъҷиза хабаре нест.

Ва ё аз қавли Нодирпур:

*Дарахти муъҷиза хушкидаст
Ва кимиёи замон оташи нубувватро
Бадил ба хуну тило кардаст
Ва ранги хуну тило бӯи киштзоронро
Зи ёд ба дабдабаҳои тарона хун бурдаст,
Ва Офтоб Масеҳи рӯшноӣ нест...*

– Меравам хонаи Соҳиб,– мегӯяд ҳамсарам. Шояд,
ки қарз медиҳадам занаш, Соҳиб хеши дури мост, ки
дар Русия солҳои ба тоҷирӣ машғул аст.

Ҳарфе намегӯям, ангор як мучассамаи андуху
ҳасратам, ки садое аз ман дарнамеёяд. Меравад
ҳамсарам ва ман мемонаму андешаҳои пуртахлукаю

¹ Ин байт аз муаллиф аст.

сари гичам. Аз шунидани вожаи «қарз» чӣ қадар ба сутӯҳ меоям. Моҳест аз ину он ёрони дерин қарз гирифта, зиндагиро пеш мебарам. Ҳамакнун намебароям аз дар, аз ҳама дилмондаам. Беморӣ чумла пайкарамро чу кирми дарахт меҳӯраду узв-узви баданам фишурда мегардад. Инак, як рӯзе монда ба ид.

Имрӯзу фардо!

Дар ин хона, ҳатто, орд нест, чӣ ҷойи он ки рӯи хонро бо анвои гуногуни қанду шираворӣ, мағзу мавиз, кулчаю ҳалво ва мевачот орою торо диҳӣ!

Хайрият, китобҳо ҳастанд, як хона пур. Худро ба мутолиаи китобҳо мезанам, вагарна ин аждаҳои зиндагӣ кайҳо маро фуру бурда буд. Ҳар чӣ менависаму рӯи қоғаз меорам, аз тугёни дилу талошҳои рӯҳи барозандаи мананд.

Аз дарвозаи ҳавлӣ аввал сар, баъд пайкари ҳамсарам намудор мегардад. Чӣ ранҷидахотиру гирифтаабру менамояд. Ҳанӯз ҳарфе ба лаб намеорам. Хомӯшам. Санг гаштаам...

— Кош, ба дари ҳар касу нокас қадам наmemондам!— фиғон мекашад ҳамсарам. Дар тақдиру насибаам ҳамин азобҳову талхию шӯрӣ навишта шуда будааст. Ва лаҳзае хомӯширо ихтиёр мекунад ва андар суфача менишинад.

— Як умр китоб гуфт ин мардак,— боз ҳам ба шиква шурӯъ мекунад вай. Навиштану навиштан, варақҳои бисёреро сиёҳ кардан. Ин навиштаҳо азобҳои зиндагии моро осон кардааст? Ба Худо, намефаҳмам, ки намефаҳмам. Ана рафтам ба хонаи Соҳиб. Занаш аз дарвоза баромада гуфт: «Чӣ мехостӣ?» Ҳатто, «биё» ҳам бар забонаш меҳмон нашуд.

«Ягон сӯм пул қарз медодед,—арзи ҳол кардам. — Ақаллан 10000 сӯм (пули соли 1995) ёрдам мекардед...» Медонӣ, вай чӣ гуфт?

– Чӣ гуфт?– мепурсам аз ҳамсарам, ки чин бар абру капидаву ҳавсалаи ҳарф задан надорад.

– Гуфт, ки шавҳари ман зимистони дарозу сард дар Русия барои занҳои мардум пул кор мекунад? Магар вай мардикори хонаҳои дигарон аст? Не, пул надорем мо. Шӯят бемор аст? Миёнша маҳкам бубандаву ҳаёли касалигиро аз сар берун кунад ва билет бихараву бирава ба Расия. Бо мактаба қапида шиштан дили ҳеҷ кас намесӯзад ба вай.

– Баъд чӣ шуд?– кунҷковӣ мекунам ман.

– Баъд... эҳ...– оҳ мекашад ҳамсарам,– баъд дариҷаи оҳаниро саҳт ба рӯям пӯшид. Ана ҳамин хел... Ту бошӣ... як бор аз даруни хона берун намебарой. Чӣ мардаке ҳастӣ, ки кунҷи хонаро иҷора гирифтӣ? Чӣ мақсаде дорӣ, намефаҳмам.

Ҳай дарег! Орзуҳои ман барбод мераванд. Ман инсонии маҳдудам, ки дар байни ҷаҳор девор бо ҳадафҳои норӯшани худ қарор гирифтаам. Иродаи ман тадриҷан рӯ ба завол меорад. Аммо чӣ талошҳову муқовиматҳоро дар зиндагӣ меҳостам аз сар бигирам! Инсонии кӯчак, мискин бо орзуҳои дурнамояш хираву тира. Ман ба ин насл маърифат меомӯзонам, тафаккури созанда меофарам, ин оламро ба сурати дигар, ки дар он нозу неъмат фаровону одамҳо бо меҳру ботарахҳуманд ва хиёли газанд расондан бар ҳамдигарӣ, бадманишиву дасисакорӣ дар сар надоранд, сохтаниам. Оё метавонам? Ман, ки Толстой нестам. Он пири фарзона тақрибан 300 сар аспу даҳҳо ҳазор гектар замин дошт. Мактаб бунёд карда буду фарзандони рустоиёни бенаворо сабақ меомӯзонд. Ман бошам... Инсонии пурорзуе ҳастам, вале дар рӯ ба рӯи бераҳмиҳои зиндагӣ ноилоҷ, забуну очиз... Ҳатто наметавонам рӯи суфраи идонаи хонаамро оро

бидиҳам. Як инсони маҳдуд, бо ҷумла афқору умедҳои фарохмуҳтавои беамина.

«Замоне фаро меояд, ки Шумо ба авҷи бузургӣ мерасед! Одамони як кишвар чӣ ки, оламе шуморо мешиносаду дар бораатон ҳарф мезанад. шумову Толстой, шумову Достоевский, шумову Габриэл Маркес, шумову...». Ин садои кист? Дар кучо шунидаам ин ибороту ҷумлаҳоро? Ё андар китобе мутолиа кардаам? Ё садои Зафар аст? Ё раҳмати Абдулҳакими ҳамкурсам? Ё андарзи шодравон... Сайф Раҳимзод аст? Тафовут наметавонам кунам. Не, не! Бузургӣ! Чӣ вожаи хушоҳангу оӣ! «Мо кучову бузургӣ кучо?»

Як тӯда абрҳои сафеди сафед дар паҳнои осмон хирман мезананд. Бӯи хоки тоза мерасад ба машом.

— Ғаматро бихӯр, мардак,— садо мебарорад аз ошхона ҳамсарам. Шери осӣббони ҳамсинфат охирин маротиба орд дод. Гуфт, ки пули ордҳои пештар бурдаатонро ҳисоби мекунад, баъд...

— Чӣ баъд?

— Баъд боз орд медиҳам ба шумо. Ана ҳамин даҳ кило ордро барои ид кӯлчаву чакалдак мепазам. Бо ҳамин тамом!

«Вакт аст,— меандешам ба дил, бояд биравам. Дигар ин ҷо истодани ман билкул маъние надорад. Талошҳо, орзуҳо... бар гӯр мераванд. Ман орзуҳоямро зиндонӣ мекунам. Ман - як инсони танҳо, хаставу афсурда ба думболи хостаҳои зиндагии нафсонӣ меравам. Ман дигар мутаваҷҷеҳ ва мувоҷиби ҳоли ботини хеш нестам».

— Руқияи магазинӣ ҳам эълон кардааст, ки дигар маводу колоро ба таври нася намедиҳад ба одамон,— ногаҳон боз овози ҳамсарам баланд мегардад.— Пулашро нақд месупоранд, баъд молро мегиранд.

Эълонро дар кардоне навишта, дар болои дари
магазинаш овехтааст,—мефаҳмонад занам ва ман...

Гайриихтиёр ба фикр фуру меравам.

Як рӯз монда дар байн. Ҳамагӣ як рӯз! Чӣ бояд
кард?

... Шаб канори дастархон:

— Фардо меравам, рост ба мағозаи Руқия,— тасмим
мегирам ман.

— Барои чӣ, мардак?— мепурсад ҳамсарам,

— Барои...

— Нозу неъматӣ рӯи дастархони идӣ?

— Ҳамин тавр.

— Нарав, ки обрӯятро мерезонӣ. Вай дигар нася як
хас намедиҳад ба кас.

— Охир...

— Хайр, боз худат медонӣ...

Одамон азобу машаққатҳои зиндагиро дар ҷисму
ҷонашон кашида, оқибат ба мақоми бузургӣ расидаанд.
Дар зиндонҳо, дар меҳнати бардагӣ, дар ғурбат...
таҳқиру фишори миллатҳои ғайрро таҳаммул карда,
марҳалаи шаъну шуҳратро фатҳ намудаанд. Аттор кӣ
буд? Атрфуруше! Шайх Саъдӣ асир афтода, лой
мечӯлонду девор мебардошт. Шиблӣ 22 сол занҷирбанд
буд. Мансури Ҳаллоҷ ба ҳаллоҷии пунба шугл
меварзид. Ман кистам? Ҷавонмарде вомонда дар
махдудай Вақту Замон!

... Нимарӯзи фардо бархоста роҳ ҷониби мағозаи
Руқия мегирам. Дигар қарор якест, андешаи тӯлонӣ
дилу чигарамро хоҳад хӯрд. Эҳсоси сарафкандагӣ,
шармсору хиҷолатзада нагардидан назди ҳамсоиягон, ба
як сухан нуфузу обрӯ дар ниҳоди ман неруе ба зухур
меорад. Рафтани аз мағоза харид кардан! Дигар
китобҳо, китобҳо, навиштаҳои хому номукаммали

банда ба чоҳи фаромӯшӣ сарозер мешаванд. Дигар...
рӯҳи ман мағлуб аст, орзуҳоям зиндонӣ...

Аз дари мағоза сар дарун мекунам. Рукия нест. Чӣ хубе! Ба қойи ӯ додарзодааш Шохин савдо мекунад. Чехрааш бас гарм метобад, нигоҳаш фуруғи зиндагизо дорад. Ин вақт, ки ман дар мағозаам, каси дигаре ҳузур надорад.

– Бифармояд, муаллим, – хандида мегӯяд Шохин, – чӣ мехостед?

Ва ман аз ҳар навъи қанду шираворӣ, набот, кулчақандҳо, мағзу мавиз, тортҳо, равған, рулетҳо, вафлик, пряникҳо ва ҳалвои магазинӣ аз ӯ дархост мекунам ва ду ҳалтаи калони пур-пури анвои ғизоиро ба сӯям дароз мекунад Шохин.

– Марҳамат, муаллим, – мегӯяд вай. Акнун ҳисоб мекунем: шакалоди “Сникерс”..., равгани поки “Хазар”..., торти “Птичи молоко”... чамбулчамъ 21 ҳазор сӯм². Ман ҳарфе бар забон намеорам. Хомӯшам, маҷоли даҳон кушодан надорам.

– Ба ҳаёл рафтед, муаллим? – овози Шохин маро ба олами воқеият меорад.

– Ман пул надорам, бародар, – яке беихтиёр мегӯям ман. Ман...

– Эъ, ин хел намешавад! Не, не. Мо эълон кардаем, ки нася намедиҳем молу колоро, – ранчишомез мегӯяд Шохин, – Ҳалтаҳоро баргардонед, муаллим.

Дастонам ба ларза медароянд, чашмонам сиёҳ мезананд, рӯям худ аз худ метафсаду оташ мегирад.

«Шумо ба авҷи бузургӣ мерасед. Достоевский, Лев Толстой, Маркес, Эмил Золя, Жан Жак Руссо, Стендал.. аз кадом пайроҳа шурӯъ кардаанд ба шохроҳи олие расидаанд.

² Пули соли 1995 дар назар аст.

Дурӯғ! Мутлақо дурӯғ! Ман дар моварои шакку тардид ва эътиқоду эътимод муаллақ мондаам. Ман, ки тангаи сиёҳе надорам, ман, ки ду халтача маводу колоро харида наметавонам... Мо аз кадом бузургӣ ҳарф мезанем?».

– Баргардонед, халтаҳоро,– дубора таъкид мекунад Шохин ва аз чӣ бошад, рӯҳи ман шикаставу иродаам маглуб мегардад. Эҳ, зиндагӣ...

– Медонед, бародар,– аранге овоз мебарорам ман.– Як бор некӣ кунед, арафаи ид аст, охир, ҳамин ки маошро оварданд, батаъҷил меораму медиҳам ба шумо. Маро бояд дуруст фаҳмед, шогирдам...

Шохин нохосту ногаҳонӣ бо нигоҳи тарахҳумомез ва мамлӯ аз дилсӯзӣ, мустақиман ба ман менигарад.

– Шумо, шумо... муаллим,– канда-канда ба забон меорад вай,– барои ид харид кардед... Ҳа-а-а... Барои ид гӯед... Ҳаминро аз аввал мегуфтед... Майлаш, бигиред нася. Ман номатонро менависам дар дафтари қарзҳо. Баъд...

Дигар овози Шохин ба гӯши ман намедарояд.

Бояд аз ин ҷо зуд дур шавам. Боачала халтаҳо дар даст мебароям аз магазин ва сӯи ҳавлиам мешитобам ва аммо рафтанам ба мулки ғарибӣ аниқ аст.

Аз меҳнати пурмашаққат то расидан ба авҷи бузургӣ!

Оё метавонам?

Соли 1997

* * * * *

РАСТАГОРӢ

Зан дар тан куртаи бағоят куҳнаи чити гулдор, ки аз таъсири фаровон шустан ранги гулҳояш хира гардидааст, даври сар рӯймоли сафеди калони якҷад баставу дар по калӯши резинии эронӣ дошт, ки ҳамчунон куҳनावу ҷо-ҷояш дарида буд. Ду сатилчаи сиёҳандуди кулфинай³ дар даст дошт, ду сатилчаи дигарро аз думбол духтарчаи ӯ, ки сарипоии резинӣ аз пояш тез-тез баромада меистод ва рӯймолчаи гулобиранге дар сар баста буд, базӯр-базӯр, арақҳои чабинаш рез-резон кашола карда, пеш мебурд. Духтарак имсол тоза дар синфи чорум ба таҳсил шуруъ мекард...

Зан пеш-пеш қадам мебардошт ва дар чехраи хастааш, дар чашмони нигоҳаш муаммобарангез ҳазору як дард, ташвиш ва нигаронӣ нухуфта монда. Ҳамин ҳоло аз сари замини кулфинай шаш сатил чид ба роҳи калон мебарад. Ду сатилро хеле роҳ мебаряду мемонад, қафо баргашта ду сатили дигарро, ки дуртар, рӯйи замин истодааст, мегираду то назди сатилҳои дар пешбуда меорад. Ва ҳар замон духтарашро ҳадаҳа мекунад, «тез-тез ҷумбӣ, намешавад... Рӯз нисф шуд, кай ба роҳи калон расему кай ин сатилчаҳои кулфинаӣ сабилмондари бифурӯшему кай орду равған харида ба хона баргардем?»

Ва чашмони зан яку якбора сик мезанад, андар гирди онҳо ҳазорон-ҳазор пулакчаҳои ранга ба ҷилваву тобиш медароянд. Чизеро ғайри сиёҳию фавҷи тирагӣ намебинад. Ин ҳол чанд вақти охир пайдо шудааст. Дам мегирад зан, танҳо лаҳзаи кӯтоҳе. Чун перомуни

³ Кулфинай – яъне, тути заминӣ

нигоҳаш пулакчаҳои ранга ғайб мезананду зовияи бинишаш мусаффо мегардад, бармехезад ва идома медиҳад ба роҳаш.

Чӣ рӯзгори тираву гариб фурӯ омада бар сараш. Чӣ кор кунад, кучо биравад? Одамон сангдилу бераҳм ва бемехр шудаанд. Худо накунад, ки поят лағжаду ба вартае биафти. Ҳама, гӯё ҳеҷ воқеае рух надода бошад, сӯят назаре ҳам намекунанд, чӣ ҷойи мададу ёрӣ! Вагарна... ӯ то бад-ин ғоят бечора, ноилоҷ, забун ва очиз набуд охир. Чун шавҳараш устое буд ҳунарвар ва мерафт Русияву аз меҳнати ҳалолаш пул мефиристод. Рӯзгорашро неку сомон мекард зан. Аммо чӣ шуд, ки...

Фалак гашти дигар бинмуд ва инак, моҳи дувум аст, ки ба хабарҳои омада, пояшӯ қабурғааш шикаста (аз ошёнаи панҷуми бинои баланде афтидааст) дар беморхонаи як шаҳри Русия хоб аст шавҳараш. Чанд муддатест, ки аз сӣҳатии ӯ хабари дақиқе ҳам надорад. Ва боз... гашти дигари тақдирро бубин: духтаронашӯ писараки хурдиаш доманакасал гардидаву бистарианд дар хона. Танҳо як писараш, ки дар синфи панҷум меҳонад, ҳоло сӣҳат асту ниғаҳбони хонадон. Ва танҳо ана ҳамин кулфинай, аз қавли мардум «ба ҷонаш даромадааст». Ҳар ду-се рӯз пас, аз сари замин мечинаду бурда мефурӯшад дар роҳи мошингарди поёни деҳа...

Ва аммо... ҳафтаҳои охир эҳсосе дар вучудааш тоза нуфуз кардааст: ё ҳини чидани кулфинай, ё ба ҳангоми қадам задан дар роҳ бо сатилчаҳои пурбор, гумон мекунад, ки ногаҳон неруву қувват аз дасту пойҳояш батадриҷ мебарояду ҷисмашро тарк месозад ва ӯ худро бас сабуки сабук ҳис мекунад, шабеҳи як тоқӣ пахта ё халтаи каҳу хаспора. Ва баъд... дар ҳаёлаш ҷисмаш озодона бо вазиши андаки насим ба ҳаво меҳезаду меҳезаду меҳезад ва ӯ ҳамранги фариштаҳо ба

баландиҳо, ба авчи осмони ахзаргун иртифоъ мегирад ва ростӣ, парвозкунон то малакути осмон мерасад ва яке мебинад, ё ин ҳама рӯёе беш нест: фариштагони заринбол ба пайдо меоянд ва даври ӯ чарх мезананду чарх мезананд ва аз дастонаш гирифта, болову боло мебарандаш, оҳиста, нарм, бесадо, худе, ки болои парниёни дебо хуфта бошад. Мебарандаш, мебарандаш ва садои занонаи нозуке ба гӯшаш мерасад: «Расидем!».

Ва бо шунидани ин як овоз ба дунёи воқеӣ бармегардад зан ва кадом як дугонаашро мебинад, ки низ кулфинай овардааст ва аз роҳи мошингард гузаштанро хотиррасон мекунад вай: «Расидем, ё гузаштем!». Ин эҳсоси мухайял дарди бахайр аст, пиндору рӯёи сиёҳи дигаре муддатҳост, ки дар қабзаи асоратомези худ нигоҳ медорад вучуди занро. Ва аз тасаввури ҳамон пиндору биниш тарсе фаро мегирад ўро, меларзад, чунон ки табларза гирифта бошадаш ё дар панҷаи сармои шадид мондааст. Ё мағзаш бечора шудаву рӯҳаш мубталои беморист. Вагарна...

Дар хона, хангоми хоби шабона, ё рӯз дар рӯйи ҳавлӣ, ё дар роҳ ба вақти кулфинайбарӣ ана ҳамин манзараро чун дар филме мебинад: чархе чун чархи аробаҳои қадим, дандонадори тез, дар кадом як роҳ ва ин роҳ дар кадом як макон ва худро мебинад андаруни он чарҳаи дандонадор. Ва чарх, ба худии худ саҳт дар ҳаракат аст, аз рӯйи теппаҳо, сангу қирҳо ва ғору чуқуриҳо паридаву ҷаҳида мераваду меравад ва зан дар панҷаи ду тарс қариб аст, ки заҳракаф гардад: аввал, худое накунаду дандонаҳои тез ба баданаш халанду захиринаш созанд, дувум ин ки чархи ҷӯбин дар харсанге бошаст бархӯрда бишканад! Он гоҳ холи ӯ чӣ мешавад?!

Ва чаро ин пиндор, ё рӯёи фалокатзои маъшум пайваста ўро дунбол мекунад? Чаро? Чӣ асрори махуфе

ниҳонаст ин чо? Ё ҳамаи ин ба иттифоқи азобҳои алими рӯзгори печидаву нобасомон дар назараш зоҳир мегардад? Намедонад. Зан се рӯз қабл хост, то аз мағозаи деҳ орд бихарад. Вале маблағ надошт. Фикр карду фикр кард ва рост хонаи апааш рафт. Хеле суҳбат бинмуд бо апааш ва дар зимн арзи ҳол кард:

– Чонам бишавӣ, як бало карда ба ман қарз намедиҳӣ?

– Қарзи чӣ?– тааҷҷуб намуд апааш.– Охир, ту кулфинай мефурӯшӣ, басат нест?

– Бо пули кулфинай орд харидан имкон надорад. Баъд ин ки, чанд вақт шуд, мефурӯшаму пули қарзҳома ҳисобӣ мекунам. Боз... доруву даво лозим барои кӯдако...

– Пули зиёдатӣ надорам, хоҳар. Аз шӯят ҳичӣ хату хабар нест?– тағпурсӣ кард апааш.

– Не, саҳт зарб хӯрдааст. Кӣ медонад дар мулки мусофирӣ чӣ ҳол дора?

– Э, ҳич балояш наметанад. Мегӯянд, ки танбал як рамазон касал шудаасту ҳафт рамазонро хӯрдааст...

– Эҳ, чони ширин,– боз сар чунбонд зан,– шавҳари ман аз беиродаҳо набуду... кӣ медонад аҳволи ӯро?..

Ва боғазаб қафо гашту маъюсу ноумед аз бехештандорӣ наздикон нолиду нолид. Хайрият, муаллими писараш шиму костюми нав харида додааст ба чигарбандаш. Гоҳ-гоҳ одамони дилшинос ҳам вомехӯранд. Худо ниғаҳбонашон! Вале ростӣ, бағоят ҳаставу монда шудааст вай. Дигар панҷаҳои дастҳояш итоаташ намекунанд. Пойҳояш чорӯб барин... Сараш сик мезанад, аз ҳоб мондааст. Дар ин олам чӣ дида аз ин зиндагии пурдарду ҳасрат: замин, гову мол, фарзандҳо, хонасозӣ ва... кулфинайкорию кулфинайфурӯшӣ...

– Оча,– яке садо зад аз қафо духтарчааш.

Хаёли зан парешон гардид.

— Чӣ мегӯӣ?

— Ба роҳи рост меравем ё ба болои адир?

— Биё, имрӯз ба пайроҳаи бузгузари болои адири Моштеппа биравем, бачам,— маслиҳат дод зан,— миёнабур мекунем, набошад, дерӣ дер шуд. Офтоба бубин, кучо омада...

Ва зан боачала қадам зада, ҷониби адир тоб хӯрд. Қафо рафта, ду сатили дигарро кашола карда овард. Ва ногаҳон... боз сараш ба сихзанӣ даромад. Пеши чашмонаш тираву тор гардид. Нишаст дар беҳи буттаи янтоке. Хеле. Оҳиста-оҳиста абри сиёҳ тунук шуду соҳати нигоҳаш равшану пурдурахш гардид. Ва акнун бархостанӣ буд, ки... ҳамон манзараи омехта бо рӯёӣ сиёҳ аз кадом як гӯшаи зеҳнаш зинда шуд: чарх, ҳамон чархи ҷӯбини дандонадор дар роҳ ба ҳаракат даромад ва ӯ худро дар байни чарх дид. Ва боз тарси аз тегаҳои чун алмос тези дандонаҳо захмин гардидан ва фикри он ки чарх бо чунин шасту суръат ба харсанге барнахӯрад, ўро дар ихотаи худ гирифт. Ва чарх ҳай медавид ва ӯ чархиши заминро осмонро амиқу равшан медид ва одамонро, талу теппаҳову кӯҳҳоро медид, лангари кабӯтарони ваҳширо медид, дарахтони чормағзу беду сафедорро вожгуна медид. Аҷаб чархиши зебову аҷаб манзараи афсонавӣ!

— Оча!

— Чӣ гап бачам?— зан ҳамакнун ба худ омад.

— Ҳадаҳа роҳ гард, охир, кулфинайро фурухта, доруву укол бихарем. Боз... апахому хоҳарчаву додарам хӯрок надоранд...

— Медонам, бачам, медонам; хок дар сари азобҳои очат...

Ва баъди чанде ба болои адир баромаданд, бо пайроҳаи бузгузар ба поён ҳаракаташонро давом

доданӣ буданд. Нохост зан худро сабук ҳис кард. Чун пораи пахта ё халтаи каҳу хаспора. Чаро дастону пойҳояш беқувват шуда истодаанд? Вай дар пиндораш ба авчи осмон иртифоъ ёфт. Ана, ана мерасад, мерасад ба малакути осмон, боз як парвози дигар...

Лек дар ҳамин ҳол... аз кадом гӯшае боз ҳамон чархи дандонадор падида омад ва зан ба мавҷуди масҳарае табдил гардида (ҳамин гуна фикре дар сараш зад!), худро андаруни чарх дид. Чарх аз рӯи адир ба поён сарозер шуд ва ҷисми зан дар бардорузан хастатар гардид ва яке дандонаҳои алмосгун бар пешу қафои бадани ӯ халидан гирифтанд. Тадриҷан пайкари зан галбер гардидаву хуни арғувонӣ ҳама ҷойи куртаашро лолагун сохт...

Ва аммо зан ба ин ҳама воқас муқовимат намекард. Вай мутассил ба чархиши осмони нилфом, замини сабзгун, дарахтони вожгуна ва кабӯтарони ваҳшӣ менигарист. Ва дар байн яке дид: шавҳарашро. Аз роҳи байни мазористон меояд, меояд, меояд ва ба ӯ наздик шуда, бо ҳасрат дасту сар меафшонад: «Як дами дигар тоқат накардӣ. Ана ман омадам, омадам аз роҳи дур ба хоҳири туву фарзандонамон»...

– Оча, очачон! – садои духтарчаи зан дили заминро осмонро шикӯфта, ба дуриҳои дур паҳн гардид...

Зан пешпои хӯрдаву афтида, ба поён сарозер шуда. Сатилчаҳо гелон-гелон аз дунболаш, қулфинай дар рӯи хору буттаҳо паҳну парешон. Ҷисми зан дар поён, рӯи тобасанге афтида. Гоҳе ки мардум аз фалокат хабардор гардида, назди ҷасади зан омаданд, вай бо ҷашмони боз сӯи осмон менигарист.

– Ақаллан шавҳараш сиҳату саломат гашта меомад аз Россия, – ғиғонкашон нола мекард зани ҳамсоя, – кӯдаконаш сағира монданд, оҳ, оҳ... зиндагӣ, оҳ, Худочон...

ҲАСРАТИ БОЗГАШТ

Муаллимаи таърих аст ин зан ва хеле ғайратманду фаъол ва то чое босаводу хушзеҳн ва бас ҳунарвару маъракаоро ва бағоят зебост ва соҳиби ҳусни ҷамила. Аммо афкораш ҳамвора ба як нукта ҷарх мезанад, ҳаёлу пиндораш ба пеш, ба оянда на, бал- он доиман дорад майл ба гузаштаҳо, аммо на гузаштаи дури ҳазорсола, на панҷсадсола ва на ҳатто, дусадсолаи ахир. Мечарҳаду мечарҳад давра бар ва ба дарозову вусъати як айёми зиндагонии маснӯӣ, ки сари миллати тоҷик таҳмил дода буданд: замони, аз ҳадсу тахминҳои ин бону, «тиллоии Шӯравӣ».

Ҳар лаҳзаву ҳар соат ҷилави суҳбатҳои гарму аз шавку шааф афрӯхтаи ҳозиронро сӯйи дигар мекашад, ба авҷу шасти ҳикоятҳову ноқилони ину он ҳодиса нохосту ногаҳонӣ латма ворид мекунад. Ҳамагон гарқ дар ҳайрат лаб бар лаб мечаспонанд, тавони ҳарф заданро аз каф медиҳанд, нороҳат ва то ҳадде шикастадилу навмед низ мегарданд.

Чӣ ҳарфҳое дилгиркунанда мерезад аз даҳони кӯчаку хуштарҳаш! Чӣ суҳанҳои ғариб, боварнокардани! Бо истимои ин ақида ва андешапардозии ғамзо пеши худ меғӯӣ ва хештанро ба фиреб тасалло медиҳӣ: «Кош, ин бонуи хушсухану қашанг ва латифпайкару хушрехтаъзо бо дурахши чехраи аргувонияш ба саҳву иштибоҳе роҳ дода бошад, кош, кош, кош...». Ва аммо...

– Медонед-чӣ, – як ваҳшате навзӯҳур дар оинаи ҷашмонаш пайдо мегардад ва ҳастаи ваҳму воҳима неш мезанад дар обии мардуми дидааш.

— Ман хайронам, балки гуссае дардолуд дар ханчараам лона монда. Шумо аз ман бипурсед, не, не, шумо боре аз дардҳои бедавои қалбам огаҳӣ биёбед.

Ҳуззор - омӯзгорони деҳ ва ҳампешаи зан, гаҳ ба чехраи гӯй аз кадом хабари нохушу даҳшатгуне воқеан ҳам дард фаро гирифта ва гоҳе ба ҷумла аъзои ӯ, хосатан дастонаш, ки ба гунаи ачибе ба парзидан даромадааст, менигаранд ва бас ҳайратзада домани нигоҳи хеш бозпас ҷамъ меоранд ва ба замин меҷӯзанд.

— Ин хел таълиму тарбия давом ёфтан гирад, хонандагон пагоҳ-фардо падару модарашонро ҳам шинохтан намехоҳанд,— даҳонаш хушк шуда, гирифта-гирифта мебарорад овоз— Не, шумо бигӯед, ки чаро?

— Хайр, ана, «чаро?»— дилгир шуда мепурсад ҷонишини роҳбари мактаб, ки бас шӯху зариф мардест.

— Ҳаҳ ғоз додӣ, гапа,— меҳандад...

— Чаро ки мактабиён имрӯз намедонанд, ки Ленин кист?— баланд хитоб мекунад муаллима ва гӯё осмони ғаму андуҳи ногаҳонӣ, инак, болои сараш фуру меафтада бошад, оҳи сард аз ҷигар мекашад.

Ленине, ки замоне доҳию пешво ҳисоб меёфт, замоне барои бахту саодати тамоми халқу миллатҳо ҷонбозиҳо карда буд (аз ҷумла, тоҷикон) имрӯз гумном ва аз ёдҳо фаромӯш аст. Ҳайф..., ҳайф...

Ҳамин тавр, гӯй бо қалби мағмум сухан меронад ӯ ва аз сукунати зухурнамуда рамуз гирифта, идома медиҳад ба гуфтораш, ки ҳай давраи шукуфоне буд давраи Шӯравӣ. Октябрятҳо нишони сарисинаגיע, бо сурати замони кӯдакии доҳӣ доштанд. Писараки зебосурате бо чехраи хандон... мӯйи чингалаашро намегӯед. Ва ёди барои ин зан ширину роғиб дар лабонаш мавҷи масаррату шодмониро ҳувайдо месозад. Пионерҳо, комсомолҳо ифтихоре доштанд, ки сурати Ленин дар нишоншон нақш гардидааст.

— Оҳ,— бо ҳавас чашм пӯшида мегӯяд бонуи банди хаёл,— Галстуки сурхро намегӯед! Дар гиребони куртаи оҳорию утукардаи мактабиён базеб чилва мекард, дурахше дошт. Ҳамааш дар фаромӯшхонаи таърих чун ашӯи нодири осорхона нухуфта монд. Он ҳама манзараҳоро дар хобу хаёл мебинам, буд-набуд... Ана, акнун чӣ даври давроне фаро омада, ки он доҳии бузургворро касе аз насли ҷадид намедонаду намешиносад. Дарег...

Даме, лаҳзаяке чашмони зан, аз қавли кампири Оламбӣ, роҳ мебинанд, дурудароз ва батаанӣ менигараду менигарад аз панҷара ба берун, ба майдону боғи мактаб, ки дарахтон дар ин сармои зимистон лухту урӯн, шабеҳи шахсони дар фикри амиқу гарон ғарқшуда менамоянд ба чашм ва селай зоғҳои сафеду сиёҳи калон-калон андаруни песабарф минқор мезананд ба замин, минқор мезананд...

Яке ба худ меояд муаллима ва боз ҳам бо овози дардолуд “Эҳ...” гуфта таваҷҷуҳи муаллимонро ба худ мекашад:

— Ҳафтодсола давлатро барбод доданд. Давлатеро, ки Ленину ҳамсафонаш бо хуни дилу муборизаҳои беамон бунёд карда буданд. Давлатеро, ки бобову бобокалонҳои мо «мурда-мурда, сӯхтаву пухта, ҷон ба каф гирифта, пояҳояшро асос гузошта буданд. СССР-еро ба боди фано доданд, ки танҳо аз шунидани номаш кишварҳои абаркудрати ҷаҳон тарсида, ба ларза медаромаданд. Кани шерамарде, ки инчунин давлате бисозад? Кани як чунин доҳӣ? Не, шумо ба ман бигӯед, чаро ин давлатро аз байн бурданд? Ба кихое лозим буд? Ба Амрико? Ба Горбачёв, ба Елтсин? Ба кӣ охир?!

Ҳама ҳамчунон сокиту хомӯш...

— Як гурӯҳ ба ном «равшанфикр» (дар байни мову шумо ҳам ҳастанд онҳо) аз Горбачёв авлиё офариданд.

Ў демократия дод, озодӣ дод, ошкоргӯӣ овард, девори Берлинро аз ҳам рехт, армияро аз Афғонистон хориҷ кард, бознигарию тадқиқи тозаву воқеии таърихро роҳандозӣ намуд, нашри осори динию фалсафӣ ва адабию, ки зери ҷангу ғубори ҷоҳу мағоки таърих афсурдаву рутубатзада меҳобиданд, ба роҳ монда, «рӯйи об баровард». Ҳамин ҳел мегуфтанд дӯстдорони Горбачёв ва таблу доира мезаданд, гӯши фалакро ба қомат меоварданд. Аммо...

Ваю Елтсини арвоҳзада ин давлатро, ки монанд ба як дарахти бас мухташаму тановар буд, аз решаву беҳу бун барканда партофтанд. Ҳосил чӣ шуд? Чаро шумо хомӯшед? Чаро ҳарфе дар миён намеандозед? Чаро?

– Ҳалқу миллатҳои сарафрохтаву бошараф ва бовиқору осудаҳолро дар назди оламиён ба зону шинонданд, бечораву очиз ҷилва доданд, садақахоҳу гарданкаҷ намуданд. Ҳамин тавр набуд?– худ суол медиҳад зан ва боз ҳам худ посух медиҳад:

– Ҳамин тавр буд, ҳамин тавр буд! Мову шумо акнун нону орд мекофтем, ба ёриҳои гуманитарии давлатҳои дасисабоз муҳтоҷ мешудем. Хок бар сари «авлиёҳоятон»...

Зан ором гардид, оташи ҳаяҷону изтиробаш тадриҷан фурӯ биншаст ва дафъатан ҷашм ба берун дӯхт. Ҳамин лаҳза буд, ки муаллими дигаре, ки «Мубориз» лақаб дошт, ошуфта бархост аз ҷо ва гӯё дар анҷумане сухан меронда бошад, ғазаболуд овоз баланд кард:

– Шумо як умр дар ҳасрати Ленину давлати Шӯравӣ месӯzed. Аммо чаро намегӯед, ки ин давлат алайҳи дин мубориза шурӯъ кард? Чаро миллати аъзами ҷаҳонро аз фарҳангу тамаддуни ҳазорсолааш, аз хату алифбои ниёконаш дур намуд? Шумо чаро

намегӯед, ки тӯли 70 сол роҳбарони Ҳизби Коммунист ва ин давлат мардуми ранҷбару азиятдида бо афсонаи дурӯғини «сохтмони коммунизм» ба доми фиреб мекашиданду амалан худ хонаи райият хароб карда, қасру кӯшкҳои осмонбӯс месохтанд баҳри худу фарзандонашон? Тарозуи адолатро вайрон мекарданд. Зиндагии мардум кай, дар кучо шоҳона мегузашт? Як умр ба истиснои чанд мактаби навсохт, дигар фарзандони мардум дар ҷамеи деҳу рустоҳо дар бинои гиلىну шифтхояш қамишӣ сабақ меомӯхтанд. Ана ҳамин мактаби якҷабатаи худамонро соле қабл бунёд карданд, вагарна дар оғили колхоз бӯ гирифта, то охири умр дарс мегузаштем. Дардҳои он замони «тиллоӣ» бисёранд, кадом якашро мегӯӣ?!

Аммо маро дигар чиз ба ҳайрат мебарад. Давлати Шӯравии тиллоии шумо ҳамагӣ 70 сол арзи вучуд кардааст, дар ҳоле ки мамлакати бавусъату паҳнои Сосониёни худамон чаҳорсад сол (4 аср!) ҳукмронӣ карда буд. Чаро шумо аз дигар бузургони тоҷик, ҳадди ақал Яъқуби Лайси Саффорӣ, ки забони тоҷикиро бори аввал ба коргузори дарбор роҳ дод, чизе намегӯед? Аз Дориюшу Куруш ва баъдтар Исмоили Сомониву Мунтасир ёде намекунед? Оё шумо медонед, ки Мунтасир барои нигоҳдории давлати абарқудрати Сомониён чӣ таку даву ҳарбу масоф кард, чӣ худхӯриҳо аз сар баргирифт? Охир, аз парокандагӣю тарафкашиҳои ҳокимони маҳаллӣ кушта гардид ва ормонҳои дили хешро ба хок бурд. Шуморо намедонам, аммо ман ҳамеша барои Мунтасири мубориз чигаркабоб мемонам, барои ҷомаи амал напӯшидани таманноҳояш хуни дил меҳӯрам. Аммо Ленин...

Ленин бо гояву ормонҳои дурӯғини хеш ҷумла халқияту миллатҳоро ба «манкурт» табдил дод, гулом кард. Обилаву зардоб ва ангуштони хуншори дастони занону модарони тоҷикро дар пахтазорҳо ҳеҷ кас фаромӯш накардааст. Маро дуруст фаҳмед. Ба Ленин барои минбаъд дигар ҳеҷ халқият, ҳеҷ бани башар ниёзу эҳтиёҷ надорад. Касе ба Маскав, ба Мавзолей ба зиёраташ ҳам намеравад. Ҳама бо ҳадафу ормонҳои миллии хеш аз пайи сохтмони давлатҳои соҳибистиклоли худ ҳастанд. Мо бояд инро амиқ дарк кунем.

Марди 35-40-сола буд ин муаллим ва бо ҳақиқатҷӯйиву адолатхоҳияш маъруф гардида буд дар қаламрав. Пас ӯ ҳам ором гардид.

— Медонед-чӣ,— ба «мочаро» ҳамроҳ шуд ҷонишини директор,— баҳсатон хуб аст. Мегӯянд-ку: ҳақиқат зодаи баҳс аст. Лекин як чизро фаҳмед, ки давлати Шӯравӣ ҷиҳатҳои хуб ҳам дошту бад ҳам.

— Ленин пайгамбар буд! — дод зад аз ҷояш муаллими куҳансоли ҷуғрофиё.

— Касе, ки онҳоро «сиёҳ» мекунад, кӯрнамак аст,— оби даҳонаш парида ғазаб кард муаллими физика, ки 60-сола ҳисоб меёфт.

— Шумо ақл доред?— таачҷубзада овоз баланд кард муаллими кимиё, ки синнаш ба 70 дакка меҳӯрд,— Кадоматон ба болои гӯри падару модаратон лагад мезанед? Канӣ, бигӯед? Кадоматон?

— Гӯри падару модар ба ин баҳс чӣ дахл дорад?— норизоӣ кард муаллими нисбатан ҷавонтари таълими меҳнат.

— Ана, ҳамон Ленину Сталин барои мо падар барин буданд,— ба гапаш идома дод муаллими кимиё,— Мо падарамонро таҳқир нахоҳем кард!

Шояд баҳс то дер бо чунин як чараён давом мекард. Ногоҳ дари дафтари муаллимонро кушода, директори мактаб ворид гардид.

– Чӣ ин қадар баланд ғавғо доред?– гур-гур кард директор,– Як кас фаҳмад, мегӯяд, ки ҷанҷоли бузург рафта истодааст. Оромонатар гап занед.

Баъд ӯ хабар дод, ки аз маҷлиси садорати ҷамоат омадааст.

– Гап ҳамин,– фаҳмонд вай,– Ҳамин рӯз замин тақсим мекардаанд. Аз муаллимон касе, ки ҳуҷҷатҳояш тайёру омода аст, метавонад ба роҳ дарояд.

– Аз кучо замин медодаанд?– пурсиданд чанд нафар.

– Аз талу пуштаҳои Сиёҳтеппа!

– Чӣ, замини ҳамвору обӣ намондааст дар ин қаламрав?– киноя кард муаллими кимиё.

– Ҳа, устоди сода,– хандид муаллиме, ки ҷонибдори таърихи гузаштаи миллат буд,– Заминҳои обиву ҳосилхезро кайҳо амалдорон бо пули ҳангуфт ба савдо заданд. Фаҳмидед?

– Агар Ленин зинда мебуд, мемонд, ки замини давлатро талаву тороч кунанд?... Эҳ...– оҳ кашид муаллими солхӯрда кимиё ва вазнин бархост аз ҷо.

...Бо як мижа задан ҳамаи муаллимон пароканда шуданд, мазмун, роҳ ҷониби мавзеи Сиёҳтеппа гирифтанд.

Офтоб баланд гардидаву анвори навозишгараш ба чехраву рӯ форам мерасид. Зоғҳо ҳамакнун дар шохи дарахтони сафедор нишаста, қар-қар мекарданд.

Таътили зимистона идома дошт. Дар мактаб касе намонд...

* * * * *

ЗИНДАГӢ ДАР ЗУЛМОТ

Ҳама нақшаву ният ва мақсаду ҳадафҳо ба якборагӣ рӯ ба завол ниҳоданд. Деҳаи Моинкаҷ⁴ шабеҳи ҷамеи рустову музофот ва ноҳияҳову қаряҳои кӯхистони кишвар зери пардаи тирафому сиёҳандуди торикӣ мондаву мардуми он ғарқи ҳайрат ба нигоҳ рӯйи замину замон, билхоса, телевизор, телефони мобилишон, радиолаву китобҳову рӯзномаҳо ту гӯйӣ «хат» мекашиданд. Занону дӯшизагон ҳамагӣ даст аз дӯхтани дарзу пирӯхан канор гирифтанд.

Не, не, буданд боғайрату боҳавсалаҳое, ки туи фуруғи андаку хираи шамъи чинӣ сӯзан болои матову нимдӯхташон мезаданд, аммо билохира ҷашмони сарашон хаставу камнерӯ мегардиданд ва интиҳо унҳо низ «дарзу дӯки» хешро ҷамъ меоварданд ва сар ба болину тан ба рахти хоб мекашиданд.

Кампири Оламбӣ чун шаб батамом барқ надоданд ба хонаҳо, сари субҳ, субҳи аз қавли ӯ бафайзу муборакқадами ҷумъа осемаву ошуфта роҳи хонаи «муаллими китобнавис»-ро пеш гирифт. Гуфту гуфт, кадом «хӯҷаинҳои барқ»-ро навохту навохт ва дар зимн аз муаллими хомӯшу ҳаёли бипурсид, ки «ту аз ҳама гапу кори олам хабар дорӣ, ҳич фаҳмидӣ, ки мӯчиби ин ҳоли даҳшатнок чист? Боре рӯшанӣ андозу чизе бигӯ, ки дилам кафид охир!»

Муаллим гӯш ба шикваву борони шикояти кампири Оламбӣ фаро дода хандид.

«Мегӯянд, балки раҳбарони «Барқи тоҷик» гуфтаанд, ки барфи кӯҳҳо ба яхи абадӣ табдил ёфтаанд. Боз гуфтаанд, ки оби дарёву рӯдҳо кам гардида, балки

⁴ Гӯянд, ки Моинкаҷ аслан Моҳикаш бошад.

хушкидаанд. Ҳоли ҳозир ҳамин, дигар ҳич маълумоти батафсиле нест»,— гуфт муаллим ва хомӯш монд.

«Ё тавба,— пичиррос зад кампири Оламбӣ,— 70 соли ҳаётам нафаҳмидаму нашунида будам, ки оби дарёхову нахрҳо қоқ шуда бошанд. Ин борону барфҳо кучо рафт? Аз ҳамун ду соати шомгоҳу ду соат барқи субҳгоҳон ҳам мондем. Эҳ... воҳ, рӯи ин «афсонабофҳо»—ро Бобо Алӣ бинад. Инҳо, бедардҳо чӣ тур мемурда бошанд?».

Ва ба пазироии муаллим ба қадри донаи чав эътиборе надода, думболи кору ташвишҳои зиндагияш фосилаҳои роҳро ҷониби кулбааш мухтасар кард.

Аммо дар деҳ... ҳангоме ки кампири Оламбӣ суханҳое пиромуни вазъи барқ бо «муаллими китобнавис» радду бадал мекард, овозае паҳн гардиду ба ҷумла кӯю барзан, хонахову қасрҳои одамон нуфуз бинмуд: «Чашмаи Ибод яку якбора хушк гардида».

Фурсате баъд ҳангомаи дигари тозае густариш ёфт: «Ҳавзи моҳиёни муаллимаи синфҳои поёни - Муҳайёи «чаққонак» ҳамчунон хушк шуда. Ва муаллима зуду очил моҳиёни зардрангу сурхфом, хокистарандому хел-хели дигарашро ба бонкаҳои пуроби ҷудогона андохта, сари ду по рӯ ба офтоби пуранвори сӯзони баҳорон, ки чу санги бузургу мудаввари зардфом метобид ба чашм ва оҳиста-оҳиста рӯи парниёни нилгуни осмони ахзаргун мелағжиду чу сӯфии танҳогарди бодияҳо ба таанни сайру сулук мекард, менишаст ва пеши худ мегуфт, ки «ин кудрати Худоро бин! Дар як мижа задан, аз як нахри пуроб ғайри гилу лойқа чизе боқӣ намонда».

Ва мардумони содадилу ҳамҳамачӯи Моҳикаш, аз кӯчак то пири солманди 91-сола - бобои Ҳафизии мироб, ҳадаҳаву шитобзада сӯи чашмаи Ибод ва пасон хонаи муаллимаи Муҳайё қадам мебардоштанд.

Воқеан, аз новаи чашмаи Ибод қатрајке об намечакид ва воачабо, оби чӯйе, ки аз болотари он қорӣ буда, низ хушк гардидаву решаҳои дарахтони пирсоли сафедору ақоқиёи ду қониби чӯйбор баръалову равшан намоён буданд чу ангуштони дарозу серрағу пай ва сиёҳфои пирамардон.

Пирамардону мӯйсафедон ояти тӯлоние қироат намуда, даст ба рӯ кашиданд ва ин тозақориҳои ногаҳониро хулоса карданд:

— Қиёмат наздик аст, балки дар пушти дару дарвозаи ҳар яки мост.

Кампири Оламбӣ ин андарзи куҳансолонро дар кулбааш аз забони наберааш истимоъ фармуда, остинҳояшро бод дода, гур-гур кард, ки «ёфтаанд ҳамин қадар гапа. Қиёмат, қиёмат. Қиёмат, ки омад, аз мову шумо намепурсад. Ба қойи ин ҳама, бихезен ба болотар, ба ҳокиму ҳокимчаҳо арз бибарен. Бигӯен, ки инсоф дорен?! Охир, пояи ҳукуматдорӣ адлу адолат аст. О, агар оби дарёҳо қоқ шуда бошанд, ҳар бегоҳ аз «қуттии телевизор» таблу наққора зада, «тоқат кунед, ҳамааш мегузарад» гуфта мешинен? Ба ғайри об нахо ягон чораи дигар набоша? Эҳ, рӯтон сиёҳ».

Ва рӯзҳои нахусти бебарқӣ бо ваҳшату навмедиҳои дилзанандаи ҳамдеҳагон поён пазируфт. Гӯё ҳама тан ба сарнавишту ризои Ҳақ доданд. Ва дар як пилк ба ҳам задани чашмон дар 17 мағозаи деҳ баҳои шамъу фатилаи чароғу фонус яку якбора боло рафт: Шамъи 60 дирама, ба 1 сомонӣ расид, 1 сомонааш ба 1,50 сомонӣ. Ҳатто қуттии дар аввал ба чашм намоёни гӯгирд, ки аз 10 дона иборат буд, ба 2 сомонӣ расид. Ва тирагиву бебарқӣ чу деви ваҳшатгуни авҳомзо сари мардум фишор меовард ва як воқеаҳое ба зухур меомад, ки... ҳам хандаатро меоварду ҳам то ҳадди гиря ба ботинат таҷовуз мекард.

Шабҳангоме, ки баргро аз шоха, дарро аз девор ва попуширо аз худи пой наметавонистӣ тафовут намоӣ, дар як қисмати деҳкада, дар мавзеи Якбара, ки 22 хонавода бо талхиву шӯриҳои бебарқӣ, ба гуфте «сар саҳт карда», аробаи зиндагии хешро базӯру батадриҷ кашола бинмуда, пеш мебурданд, андар хонаи Ҷалолуддини муҳосиби мактаби деҳ аҷаб воқеае рух дод.

Посе аз шаб ба берун баромад ӯ, аз зинаҳои сангӣ поён ҳамбид, ки сағи ғафси бӯре, ки як пояш шикаставу маъиб буд ва ҳамагон «Сағи шали девонааш» меномиданд, аз буни гулбуттае бо ду чашми кинахоҳ сӯяш бингаристу гуррид (ҳо, ҳо, сарогоз як гуру фиш кард) ва баъдан ошкоро, бо оҳанги хашин аккос заду аккос зад. Ҷалолуддин гоме чанд бардошту ба сари сағ ниҳеб зад: «Сағ, ҳо сағ, кани гум шав аз ин ҷо. Тур, тур девонаи бадфеъл».

Ва санг бардошту ҷонибаш ҳавола кард ва қадам зад, қадам зад ва ба сағ наздик гардид. Ва моҳи фалаксайр андар соҳати само монои парии афсонавие меҳромиду меҳромид ва ин ҳама манзараро аз пушти пардаи маҳҷуби абрҳо тамошо мекарду тамошо.

Ҳай гиреве бардошт сағи Якпо, ҳай аккид ва яке «хучум» оғозид ба сӯи Ҷалолуддини муҳосиб ва наздикаш расиду зад даҳон ба пояш, дандон фуру рафт дар гӯшти пойи рост ва хун заҳиду баромад аз захм, чу риштае хат кашид ба поён, ба тарафи соқаш. Ва Ҷалолуддини муҳосиб бо азоби алим, як бало карда, ба хонааш даромад ва...

...Субҳи зуд кампири Оламбӣ гову гӯсолаашро ба пода мебурд, ки ин ҳодисаро бишнид аз ҳамсари муҳосиб.

«Ҳолаш ҳар чӣ хубе. Дандон чуқур нарафта, марҳаму дору бастем. Ҳоли ҳозир безарар ворӣ...»,— фаҳмонд зан.

«Ҳок дар сари бебарқӣ,— оҳанги таассуф кард кампири Оламбӣ. Дар торикӣ ҳар балову фалокат рӯ занад, аҷаб нест. Эҳ, эҳ... Худо раҳми бандаҳоша бихӯрад».

Ва дар роҳҳои мумфарш, андар мошинҳо саларкаву карасин рӯ ба қимматӣ овард. Ва мардум сарафкандаву хафаманд хуши суҳбату ҳавсалаи ибрази андеша надоштанд.

Ва Шоҳини сайёд аз қаҳр тире аз камонаш ба шохчароғи сарду сокит, ки дар симчӯби хонааш овезон буд, партоб кард. Чанд пире мазамматаш бинмуданд, ки «аз дасти фарзанди тоҷик ғайр аз вайрониву харобкорӣ дигар амале нахоҳад омад. Айб аст, айб».

«Шахчароғро ман харидаам,— даъво пеш овард Шоҳин. Барқ, ки омад, боз навапро меҳарам. Насиҳату андарзам накунед, фаҳмо?».

Ва дар ҷаҳор рӯзи аввали бебарқӣ Салиму Ҳалим, Кариму Наим, Ҳокиму Ғоним, Ҷалолу Камол, Сафолу Кулол, Маллаҷону Баллаҷон... мушаххасан 17 нафар «културниҳо» мавҷгирҳои параболӣ хешро бурданд ба Деҳи Лӯлиёну бо пули андак арзон ба савдо заданд. «Агар барқ наояду ин балои балоҳо ба дарозо кашад, ин дафъа телевизорҳо хоҳем фурӯхт»,—тавзеҳ доданд он 17 нафар.

Ва субҳ шом мешуду шом субҳ. Рӯз шаб, шаб рӯз, рӯз шаб, шаб рӯз мешуду лампаи хонаи касе ҳатто чун тоҷи хурӯс сурх намешуд.

Меоем ба сари ҳодисаҳои хандазову батанзу зарофатомез. Сари субҳе дар чорсӯи деҳ нақле вирди забонҳо гардид, ки Нормуроди тракторчӣ аввали шаб аз шудгори заминҳои иҷора баргаштаву хоста, ки сару

чеҳраи гажду равғанолудай хешро бишӯяд. Ошуфтасару хастаҳолу бемадор ба ҳаммомаш даромадаву дар тирагӣ сатили обро аз сатили пур аз саларка, ки як ҳафта қабл дар кунҷи он монда буд, тафовут накарда, ба сару танаш коса-коса мерезад ва бӯйи он димоғашро сӯзондаву кайфашро мепарронад. Ва ӯ шабонгаҳ ин қисса ба зани хеш маълум карду фардояш овоза шуд.

Аз ин аҷибтар қиссаи Довари «Би-Би-Си» буда. Чун шабонгаҳ ба қазои ҳоҷат берун мебарояд, хоболудонаву парешону сархам пеши пояшро наззоракунон қадам мезанаду қадам мезанад ва яке пешонаи хеш ба танай чормағзи 30-солаи тановари ҳаётааш мезанад ва шарораҳо мепаранд аз чашмонаш. Фардо хабари вараму ғур кардани пешонаи Довар дар як лаҳза, чун барқу бод овоза гардид дар деҳ ва мо ўро, ки бас беқарор буду бо сари баста дар чорроҳа пайдо шуд, бидидем ва ба ин воқеа бовар бинмудем.

Ва ҳамчунину ҳамчунон, гайраву ҳоказо... булачаб корҳое. Ва аммо... аз барқ на пай буду на ҳайдар. Аз Шаҳри Калон хабар оварданд, ки дар биноҳои бисёрошӯна низ барқ ба нудрат, аз рӯйи реча дода мешавад.

Кампири Оламбӣ зикру дилтанг ва бо қалби мағмум шоме кӯча баромад. Баромаду Мирзои Сафар, як ҷавони чобуку ҷалдро, ки низ аз басо паёмадҳо дарак дошт, бидид. Пурсид, ки аз барқ ҳич хабару хате нест, бачам?

«Хола, ман конкрет ба шумо гӯям,— посух дод Мирзои Сафар,— дирӯз ҳамроҳи ёрон мошинсавор ҷониби Норақ рафтем. Баҳри Норақ, хоҳ бовар кунед, хоҳ не, тамоман камоб гардидаву бачаҳои калонсол почаҳо барзада, бо тӯр дар дарунаш моҳӣ медоранд.

Ана ҳамааш ҳамин, хола. Бираву баҳузур хӯроки шом бихӯру хоби осуда рав!».

Ва кампири Оламбӣ «уф-ф» гуфтаву оҳи амиқе аз сина кашида, ба хонааш ворид гардид.

Ва аммо аз «муаллими китобнавис» қисса дар миён орем. Дар мактаб мудири он аввал аз бебарқӣ ҳикояти воқеиро ба самъи ҳамкорон расонд.

«Нисфишаб аз садои шарақ-шарақи чизе баногах бедор шудам аз хоб. Гӯш фаро додам: не, садо баландтару баландтар гардид. Пеши худ гуфтам, ки магар мушҳо бошанд? О, хонаи ман муш надошт-ку? Бархостаму шамъро бигрифта, ин кунҷу он кунҷро назора кардам, ки аз як гӯша, аз чоғаҳаш овози модари 85-солаам баромад: «Чӣ гап шуд, бачам? Чӣ мекобӣ?».

«Ҳеҷ гап нашудааст, оча. Танҳо мегӯям, ки хона муш карда бошад? Ин овози шарақ-шарақро гӯш кун». «Э бачаи содаи оча,— хандида мегӯяд модарам,— ягон хел мушу пуш нест. Ин манам, ки дар ҳамин торикӣ қуттии сурмаи худро мекобам. Чашмом ягон чизро намебина. Гуфтам, ки каме сурма кашам, ки ин шарақ-шарақи ҳамон аст».

Пасон мудир таъкидан иброз дошт, ки «ба мактаб фардо «комиссияи» бонуфузе аз вазорат меояд. Бо омодагиву тайёрии хубе оед ба дарс ва барвақттар». Ва муаллимон дар ғазаб шуданду ғалмағал бардоштанд, ки «дар ҳамин бебарқӣ магар вақти тафтиш аст? Ёфтанд маҳали омаданагона».

Ба ҳар сурат, сари субҳи дигар муаллими китобнавис сар шуставу риш тарошида, атру хушбӯйиҳо бар пирохан зада, ҳар чӣ бо шитоби тамомтар омад ба мактаб. Дар тан костюми сиёҳфом, дар гардан ғалстук (бале, дар гардани урён).

Аз муаллимон касе чизеро пайхас накард. Занг зада шуду ба дарс даромаданд. Чун муаллими

китобнавис ворида синфи 11 «а» гардид, ҳама талабагон якбора хандаро бардоштанд. Ҳарчанд муаллим дод мезад, корагар намеомад. Вай дарс мегузашту садои ханда ҳанӯз паст-паст идома меёфт. Охир аз дили муаллим гузашт, ки чӣ сирре ниҳон аст ин ҷо. Ё ягон ҷои шимаш даридагист, ё...

Ва ӯ даршаст аз синф ба дафтари муаллимон меояд ва ба оинаи қаднамо менигарад. Менигараду... бовараш намеояд. Вай аз саросемагӣ саҳаргоҳ куртаашро ба бар накарда, дар гардани урён галстук баставу костюмро пӯшида, омадааст ба мактаб. Ва ин воқеа низ аз саҳни мактаб ба фазои деҳ печид ва гулгулааш то дер ҳангом хомӯш нагардид. Ва аммо...

Ҳанӯз мардуми деҳаи Моинкаҷ мунтазири омадани барқанд. Ҳанӯз кампири Оламбӣ нигарон аст, ки кай аз Шаҳри Калон хабари пуроб гардидани дарёҳоро меоранд. Ҳанӯз чашмаи Ибоду ҳавзи моҳиёни Мухайёи муаллима хушку беобанд.

* * * * *

12 ЗИМИСТОНУ 12 БАҲОР

Дар як деҳи кӯҳистон, деҳе, ки мардумаш солҳои ахири Шӯравӣ аз болотар ба ин мавзеъ кӯчондаву муҳочир гардида буданд, деҳе, ки номаш бас пурмаъниву бомоҳият маҳсуб меёфт, гап-гапу овозаи сохтани бинои мактаби ҷадиду замонавӣ дар миён омад. Исми деҳ Мехтару дар пойи адирҳои баҳорон сабзгуну тирамоҳон зардфом ҷойгир шуда буд. Ин деҳ бо ҳеҷ анвои неъматҳои гуногуну хушсифаташ не, балки бо ангурҳои ҷавзу тоифии серобаш шуҳрат ёфтаву дар ҳар ҳаёту ҳавлии сокинони он токистони ин

намуди ангурҳо доман зада буданд. Ва аммо ривояти мо андар хусуси ангурзори деҳа набуду нест.

Деҳ як мактаби кухнае дошт, деворҳояш гиливу каҳандова. Долони танг, лек бавусъате бо сутунҳои тиракӣ даромадан замон бармехӯрд ба чашматон. Ҳар синфхона тирезаи кӯчаке чун равзанаи офилхона дошт. Аз сақфи он синфҳо, ки бо қамишу пӯстлохи дарахтони бед мураттаб гардида буданд, ҳок мерехт, тортанаку гунда меафтид, ҳатто гоҳе каждум мегалтид. Бас кухнаву саҳт абгору афсурда буд бинои мактаб. Ҳафизӣ дароз, пирмарди 70-75-солаи қадбаланд, ришсафеду дасторсафед, ки мулаққаб ба «Бобои Одам» буд, бо асояш пеши пояш хат кашида, андар хараки назди истгоҳ менишаст ва чун суҳан аз вазъи мактаб мерафт, шарҳи ҳоли бинои онро ба самъи ҳозирбудагон мерасонид.

— Ҳуш, ки бошад,— ҳаёлманд даст ба торҳои ришаш бурда мегуфт вай,— ман то ҷое ёд дорам, ин мактаб аввали тобистони соли 1952 сохта шудагӣ. Мардум, пиру ҷавон, ҳатто, бачагон даст ба даст, арақ резондаву шабурӯз ҷон коҳонда, бунёд карданд онро. Ана, як кам шаст сол мешавад таърихи сохтмони мактабро. Дуруст, 59 сол! Ин гапӣ андак не! Ва мардум, ҳосатан ҷавонон ба ҳикояти Ҳафизӣ дароз, мулаққаб ба «Бобои Одам» бовар мекарданд ва сар ҷунбонда, афсӯсу дарег мехӯрданд, ки «наход дар асри ХХI ҳамин гуна мактабе вуҷуд доштаву фарзандони ранҷбарон дар он сабақ омӯзанд?»

Ҳа, аз ёдамон наравад, сақфи синфхонаҳо пастакак буду филмасал муаллими қаддарозе ба он синфҳо даромаданӣ шавадӯ машғулият бигузаронад, доиман қомати хешро поён мекард, сарҳамида ин тарафу он тараф қадам мезад. Аксари омӯзгорон андар курсӣ нишаста, тамоми вақти дарсро дар ҷунин ҳол

кӯтоҳ мекарданд. Ва бо ҳамин шаклу сурату намуд боре мудири мактабро ба шуъбаи маорифи ноҳия даъват карданд. Дар радифи якчанд мактаб ба мактаби рустои Меҳтар низ чаҳор дона компютер ва як телевизорӣ рангаи «Самсунг» ҳада карданд. Ва сарвари дабистон шодону хандон, даҳон то беҳи гӯш андар мошине ҷо бинмуд «туҳфаҳоро» ва раҳ ҷониби деҳқадаашон гирифт. Дар мактаб суре барпо гашт.

Воқеаи муҳими таърихӣ: охир солҳои сол бобову падарони фарзандони деҳотиён ин аҷобатро надида буданд. Технологияи ҷадиди муосир дар як деҳи кӯҳистон, ки синфхонаҳояш аз давраи дакӯнус монда. Хеле палмосида, «навозиш» бинмуданд компютерҳоро телевизорро. Директор бо оҳанги беинтиҳои тафохур овоз баланд мекард:

– Ҳоло ин ҳама, – ба технологияи замонавӣ ишорат карда мегуфт вай, – аз нӯги ҳамир фатир. Боз ваъда доданд, ки се навбат ҷорӣ компютер ва кинотеатри хонагӣ туҳфа хоҳанд кард.

– Кӣ ваъда дод? – суол дод муаллиме.

– Калон – да, калон, – хандон посух дод директор ва илова кард:

– Худо хоҳад ҳар синф соҳиби компютер мешавад. Ана мебинед!

Ва аммо... Рӯз бегоҳ мешуду утоқи холие намеёфтанд, ки чаҳор компютеру як телевизорро дар он ҷо гузоранд. Маросими тамошову «компютербинон» хунук шудаву ҳар кас аз пайи кори худ гардида буд. Дар фарҷоми дарсҳо, даме ки офтоб ба пушти кӯҳи Мағм фуру мерафт, мудири мактаб ҷонишинаш ва раиси хоҷагии дабистонро ҷеғ зада, ҳалли қазияро пешниҳод намуд.

– Ҷой надорем, – фаҳмонд вай рамузгирона. Маҷбурем, ки компютерҳоро телевизорро ба хонаи

банда бурда монем. Бовар кунед, дигар роҳ нест. Агар дар мактаб, дар ягон синфхона ё қаровулхона онҳоро нигоҳ дорем, ин ашӯҳои гаронбаҳоро аниқ медузданд. Шумо чӣ мегӯед?

— Дуруст, дуруст,— калла чунбонд «завуч»-и мактаб. Фақат ин ки ҳамаашро фақат ба як хона набарем. Ин мардум ҳар гапу калоча карданашон мумкин.

— Агар шумо розӣ бошед,— маслиҳат пеш овард «завхоз»-и мактаб, марди 50-солаи коҳилу танбал, ки доим халтааш дар даст нос мекашид,— ҳамин телевизорро ман ба хонаам барам. Хеле шуд, ки телевизиори «Ҷинлупи»-и ман вайрон аст.

Мудири мактаб гулӯ афшонда, норозиёна ба ҷонишинаш нигарист, ҷонишин нигоҳашро гурезонд. Мунтаҳо ба хулосае омаданд, ки ду компютерро «завуч» ба хонааш мебаряду як компютеру телевизиори рангаро директор ва компютери дигарро мудири хоҷагӣ дар хонашон нигоҳ медоранд. Валеқ қиссаи мо андар боби ин чаҳор компютеру телевизиори «Самсунг» ҳам набуду нест. Дар омади гап гуфтему мондем.

Як шомгоҳ, пас аз адои намоз мардуми масҷидбуда даври дастурхони дарози доманфарох биншаста, як косай оши буридаро тановул карда, перомуни вазъи деҳ чун одати маъмулӣ сухан дар миён оварданд. Холи Партия (ӯро ба мӯҷиби замони сохтмони сотсиализм аз аввалинҳо шуда, узви Ҳизби коммунист гардиданаш чунин лақаб дода буданд) пешниҳод кард, ки то кай дар як мактаби қадимию куҳансохт фарзандонашон сабақ меомӯзанд, вақт аст то аз пайи бунёди як бинои ҷадиди замонавии дабистон гарданд. Ва ҳама сари ин масъала фикру ақидаи худро баён доштанд, аз қавле «аз ҳар калла як садо» баромад.

Ва ахир раиси деҳ Мирзомиддини ронанда муваззаф гардонида шуд, ки аз фардо ҳамроҳи директори мактаб ва чаҳор тан мӯйсафеди солманд роҳ чониби ҳукумати ноҳия бигиранд ва аз раиси ноҳия хостори он бишаванд, ки дар бунёди мактаби нав кумакашон бикунанд. Бомдоди фардо мудирӣ мактаб ариза бинвишт аз номи сокинони деҳ ва даста роҳӣ шуданд ба маркази ноҳия. Ҳокими ноҳия, собик корманди соҳаи фарҳанг арзи эшонро батаанӣ гӯш додаву истимоъ фармуд ва ба раиси ҷамоати минтақаи номбурда телефон кард. Гуфту гуфт ва ахир хулоса намуд:

— Мактаба ҳамин сол сохта ба истифода медиҳед. Агар натавонед, ҷойро холи мекунед. Тамом! Ва «вакилон»-и деҳаи Меҳтар қаноатманд ва бо дили пур ба деҳ баргаштанд бозпас. Чаҳор шабу чаҳор рӯз чун хинги тездав гузашту рафт. Субҳи барвакте раиси ҷамоат мӯйлабҳои наълмонандашро молида-молида дар мактаб ҳозир шуд. Гуфт:

— Аз ҳамин лаҳза, ҳамин дақиқаву соат шурӯъ карда, хандақҳои синфхонаҳоро меканед. Ман одам мефиристам, «проекташро» нишон медиҳад.

Ва ба «Прадо»-и сафедрангаш савор шуду ғайб зад. То бегоҳ на дигар аз раис хабару дараке шуду на аз «проект»-у шахси масъули ин амал. Ва мардум худ дасту остин барзада, ба кор оғоз карданд. Ҳафизӣ дароз, мулаққаб ба «Бобои Одам» дуои хайру кушоиши кор дод ва дар зимн ба замини назди ҳезумхонаи мактаб ишорат карда:

— Дар вақташ ана ҳамин ҷо оғили говҳои фермаи колхоз буд,— гуфт ва афсӯс хӯрд,— Ҳай дарег, чӣ қадар солҳо гузашт. Солҳои 50-52-юм буд. Ман ҳам дар ҳамин ферма подабон будам. Очаи Сайдарро, ки говҷӯшӣ мекард, дар ҳамин ферма нағз дида, ба занӣ гирифта

будам. Ҳайфи умр, ҳайфи очаи Сайдар, ки рафту маро танҳо гузошт.

Оҳ кашид пирмард. Муаллими риёзӣ Қӯрахон нақшаи таҳкурсии биноро ҳудаш кашада дод. Мувофиқи нақшаи вай бояд 17 синфхона сохта мешуд. Ҳама аҳли деҳ қонибдорӣ карданд тарҳи мактабро ва шодон ба кор «часпиданд». Панҷ рӯз гузашт. Субҳи рӯзи шашум хандақҳо тайёр буд. Кунун навбати сементу шағалу кум буд. Аммо аз сементу шағалу кум дарак нест. Мирзомиддини раиси деҳ назди садри ҷамоат рафт:

— Кучо шудед шумо?— қадре ҳазломез пурсид аз «ҷанобашон» раиси деҳ,—Ана, мо хандақҳоро кофта шудем.

— Чӣ ёрдам кунем ба шумо?— суолomez дида дӯхт сӯяш раиси ҷамоат. Тез гап занед, ман бояд соати 9.00 дар ноҳия шавам. Ҳокими калон ҷег задаст.

Мирзомиддин як-ду дафъа сулфид, пасон сари мақсад омад:

— Ба мо семент, шағал ва кум лозим, акаи раис.

— Боз чӣ?— савол дод садри ҷамоат беқароронаву норозиёна.

— Боз... боз тахта, меҳ...

— Тахта чӣ даркор ҳозир?

— «Шит» тайёр кардан лозим. Корро тезондан даркор, раисбобо.

Раис яке аз ҷояш бошаст бархосту муште ба мизаш зад:

— Хезед, равед аз ин ҷо,— газаб кард вай,— Ман ҳоло банк накушодаам. Ҳай билдиррос мезанад, ҳай даҳон маза медиҳад. Ин даҳан шебу фароз дорад?

Ва сахл сокину ором гардида, маслиҳат пеш овард:

— Гӯш кун, Мулломирзомиддин!

— Гӯшам ба Шумо, акаи раис!

— Равед, мардуми қишлоқа чамъ кунед...

— Баъд?

— Дар байни гапи Одами Калон надаро!
Давомашро гӯш кун!

— Мулоим карда фаҳмонед, ки барои сохтани мактаб пул лозим. Аз ҳамин сабаб, маблағ чамъ кардан даркор. Фаҳмидӣ?

— Фаҳмидаму лекин...

— Чӣ лекин?

— Ростӣ гап, ҳоли мардум табоҳ аст. Имсол ҳаво баланд омад, гандум сарак шуд, «мазза» накард.

— Дилам на ба ту ва на ба мардумат намесӯзад,— ба сӯйи дари кабинеташ равон шуда хитоб кард раис,— ва як ба қафо, ба ҷониби Мирзомиддин нигоҳ афканд:

— Ин мардум рӯша сиёҳ мекунад. Аз ҳама дорову бодавлатанд. Мегӯянд, ки як камбағала куштаанд, 50 ман гӯшту равған додааст. Рав, рав, хез, марш!

Ва Раис ба маркази ноҳия рафту Мирзомиддин саркашолу ғамзада ҷониби деҳ гом бардошт. Дар деҳ бошад, шӯре бархост. Яке мегуфт, ки:

— Хайр чӣ чора? Пул лозим бошад, пул-да. Сохтан даркор мактаба. Дигар илоч нест. Замин - сахт, осмон - баланд.

Дигаре бонг мебардошт:

— Ҳай гап мезанӣ, Расул-а! Мо ҷонамонро фидо кунему аз нони даҳони кӯдаку сағераҳомон кашида барои мактаб сарф кунему ин раисҳо роҳат карда гарданд. О, мемуранд, аз сари пулҳои заминҳои фурӯхтагиашон ёрдам кунанду созанд мактаба. Ин кори ҷонии онҳост, на аз мо.

— Як чиза надидаву насанҷида даррав ҳукм набароред,— эътироз кард нозири шуъбаи маориф, сокини ҳамин деҳа Аввалмурод. Ба чашматон дидед, ки

раис кай, дар кучо, ба кихо замин фурухтааст? Факт доред, факт?

— Ҳе, аз одамот гардам, фалак,— нешханд зад Ҳафизии дароз. Дили додарам, Аввалмурод ба мардум неву ба раис месӯхтааст. Факт мегӯӣ? Боғҳои колхозӣ кучо шуданд? Забини таҳҷои фермаи мавзеи Бедако кани? Ё чашматро шира гирифтааст ё худро ба кӯри мезани? Як акаву ду додарат аз раис замин гирифт. Барои ҳамин пуштбонӣ мекуни? Ба худатам ваъда додаст, чӣ бало? Айб, додар, айб!

Мирзомурад ҳамроҳи Мулло Кабир, имоми деҳ ҳангомаву валвалаи мардумро гӯш карданд, сар ҷунбонданд, лабҳанде даври лабонашон сайр кард ва оқибат ба гап даромаданд.

— Биёед, ба як қарор биёем,— аз дари сулҳ сухан дар миён овард Мулло Кабир,— Агар пул ҷамъ карда, сохтани бошед мактаба, месозем. Агар зӯратон нарасад, ҳеҷ гап не. Ин кори ҳазлу шӯҳӣ нест, охир!

— Месозем ё намесозем?— ба мардуми ҷамъомада рӯ овард Мирзомиддин.

— Не, намешавад! — аз байни издиҳом садое баланд гардид,— Мо ғулом нестем.

Ҳама ҷониби соҳиби овоз нигаристанд. Вай писари Шафеъи раҳматӣ, ки якумр барои озодиву истиклолият мубориза бурда буду бо лақаби «Демократ» маъруф гардидааст, маҳсуб меёфт.

— Месозем ё намесозем?— Мирзомиддин ҷун тӯти боз ҳам такрор кард суолашро.

Боз шӯро ғавғо бархост. Охир ба ҳулосае омаданд, ки дар сохтмони мактаб шитоб накунанд.

— Ҷилавро дур партофтан даркор,— носеҳӣ кард Мулло Кабир,— Ку бубинем, мо чӣ мегӯему Худои мо чӣ мегӯяд?

– Директор чӣ фикр дорад, директор?– суол партофт касе аз издиҳом,—Доим ба лаб кулӯҳ молида мегардад. Асло овоз баланд намекунад. Мегӯӣ, ки мардак амонат бошад. Ҳай, дамдузд аст-е.

– Ман худам раисро як бор мебинам,— гуфт директор,— Ку, нағзакак маслиҳат кунем. Агар нашавад, дигар роҳашро меҷӯем.

– Кадом роҳро?– пурсид шахси дигаре.

– Ба «боло» арз мебарем, ба болои боло.

– Ман як роҳи дигарро нишон медиҳам,— қадаме ба пеш баромада гуфт мудирӣ хоҷагии мактаб,— ёд доред, муаллимони мактаби деҳаи Моинкаҷ чӣ хел мактаб сохтанд? Ба телевизион, ба барномаи «Додрас» мурочиат карданд, кордашон болои равған гардид. Мо чӣ, аз онҳо камем?

Мардуми деҳ пас аз маслиҳату машварати тӯлонӣ ба хулосае омаданд, ки на ба телевизор шикоят мебаранду на ба барномаи «Додрас». Чанд саллабасару солманду солрафта ришашонро ба байн дароварда, ба андарзу насиҳат пардохтанд, ки «калонҳоро (мазмун раису ҳокимонро) ба ҳар ҳол ҳурмат кардан шарт. Ба «рӯӣи онҳо по гузошта» гапу овозаи мактабсозиро ба олам паҳн намудан айб аст. Сабр мебояд кард. Аввалмуроди нозири шуъбаи маориф дарзамон ба сухани пирони деҳ «ҷома» пӯшонда:

– Ҳа, ҳа,— гуфт вай мутафаккирона,— Амакҳо рост мегӯянд. Шоир ҳам ҳамин гуна рӯзҳоро ба назар гирифта, ёдрас кардааст:

*«Гӯянд, ки санг лаъл шавад дар мақоми сабр,
Оре, шавад, лек ба хуни ҷигар шавад».*

Бомдодони рӯзи дигар, директори мактаб Ятимов ва Мирзомуроди раиси деҳ ҷониби идораи ҷамоат роҳ гирифтанд. Аз назди раис қарибиҳои намози аср баргаштанд. Чӣ гуфтанду чӣ машварат карданд ва чӣ

натиҷагирӣ бинмуданд, илло Худои беайб кас надонад. Омаданду рост масҷид даромаданд.

Ҳафт шабу ҳафт рӯз гузашт. Сентябр баромаду октябр даромад. Барг болои барг аз шоҳаҳо мерехт рӯйи роҳҳо, ҷодаҳо ва нахру ҷӯйҳо. «Заврақҳои зардфом» ба ҳаракат медаромаданд. Гоҳо ачинабод сутунчаҳои ғубору хок дар ҳар қадам ба зухур меовард. Гоҳе қар-қари зоғе аз сари навдаҳои чормағзи боғи калон нохуш ба гӯш мерасид.

Рӯзи ҳаштум, соати 9.00 раиси деҳшӯро савори мошини сиёҳандуди «Мазда-6» ба сахни мактаб ворид гардид. Мунодӣ дардоданд ва дар он ғуборхези тирамоҳон мардум дафъатан ҷамъ омаданд дар мактаб. Ба даҳони раиси калон дида дӯхтанд. Ба умед буданд онҳо.

— Ман, ҳамчун намояндаи Ҳукумати кишвар дар маҳал, бароятон хабару пайгоми хуш овардаам,— сухан оғозид ӯ,— Гапи нав ҳамин, ки мактабро мо ҳудамон месозем. Шумо на маблағ ҷамъ мекунеду на ба кори сохтмон даст мезанед.

Овози раис мутантану бовиқорона садо медод.

— Фирмаи ноҳия месозад онро. Шумо масъалаи хӯрду хӯрокро нағзакак ҳаллу фасл кунед, шудан мегирад. Ба ин тарафаш коратон набошад!— ба суханаш нуқта гузошт раис.

Ҳама шодон аз ин хабари ногаҳонӣ гарқи ҳайрат “мешавад, мешавад,— гуфтанд,— Ана ин гапи дигар. Ҳукумат ҳудаш созад охир. Мо ҳам одадем, ба як мактаби хуштарҳи замонавӣ ҳақ дорем, ҳақ!»

Баҳри ин пайки нек ва пайгоми гарми раис ба ҳурмати он кас қарсак ҳам садо дод аз издиҳом. Ва боз ҳам шабеҳи дигар рӯзҳо пароканда шуданд мардум. Раису директор ва «арбоби деҳ» назди хандақҳои кофташуда рафтанд. Як давр заданд. Боз байни худ аз

кадом бобе суҳбат карданд. Тӯлонӣ буд гуфтугӯяшон. Ва пас... Раиси Калон савори «Мазда-6» чанги маҳине бардошта баромаду рафт. Ва...

Ва рӯзҳо монои баргҳои аз шоха канда мерехтагӣ даршитоб гузаштанду гузаштанд. На аз раис дараку хабаре буд, на аз фирмаи бинокории ноҳия. Тадричан октябр ҳам баромаду ноябр даромад. Сард гардид андак-андак ҳаво. Боронҳои аввал ба резидан шурӯъ карданд. Докаи абрҳо дарида буд, ки аз ин боронҳо раҳу рӯ, кӯчаву паскӯчаҳо гажду пургил гардиданд. Дар киштзорҳо на каду монду на карам. Чамъ бинмуданд мардум ҳадаҳаву осемасар ҳосили вопасинро.

Ва яке ба ёди чанд нафар боз бинои мактаби насохта расид. Ҳафизӣ мулаққаб ба Бобои Одам, ҳамроҳи 17 нафар шахси баоброӣ деҳ ба мактаб омаданд. Аз директор перомунӣ сохтмони мактаби нав пурсон гардиданд. Директор ба онҳо фаҳмонд, ки аз қазияи мазкур дигар огаҳӣ надорад, бехтараш, ба пеши раиси деҳ раванд. Раиси деҳ боми огилашро шиферпӯш мекард, бедимоғу гирифтабру метобид зоҳиран. Мех бар шифер мезаду арзи 17 нафараро гӯш мекард.

— Имрӯзу пагоҳ зимистон медарояд,— андешаманд хотирнишон кард Ҳафизӣ дароз,— Барф ҳам меояд аз осмон. Мактаб чӣ мешавад, мактаб?

— Равед аз худи Раиси калон пурсед,— шифери дигарро бардоштаву рӯйи чӯбҳо хобонда маслиҳат дод Мирзомуриди «оқсақоли деҳа»,—Ман не, он кас ба шумо ваъда доданд, ки мактабро худашон месозанд. Ана, ҷавобашро аз ҳамон кас бигиред.

Ва аммо «17-нафара» назди раиси ҷамоат нарафтанд. Вай, раис, субҳе худаш омад ба мактаб.

— Ноумед нашавед,— гуфт ба мардум,— Мо месозем гуфтем, месозем! Фақат... фақат каме сабру таҳаммул

кардан лозим меояд. Мо ҳамеша дар хизмати халқем, мо, охир, бо шумо зиндаем.

Ва мардум дилгарм шуда, бовар карданд ба раиси калон. Ва... Ва дар байн чанд хонандаи синфи поёни дар хандақҳо афтида (ҳини бозӣ, албатта) пову дасташонро шикастанд. Муаллимаи таърих, раиси занони деҳ низ банди кадом як фикри зиндагӣ дар хандақе афтид ва пойи росташ баромад. Муаллимон ба хулосае омаданд, ки хандақҳоро хокпӯш намоянд. Директор калла чунбонд: «Рафта аз раис иҷозат пурсидан лозим. Хафа нашаванд боз он кас?» Амру рухсати раисро сари субҳи фардо оварданд:

— Метавонед, бемалол хандақҳоро аз хок пур кунед. Барои мо саломатии шумо аз ҳазор мактаб болотар меистад.

Ва хандақҳоро аз хок пур намуданд талабагон. Ва замин тахту ҳамвор гардид. Ту гӯйи ҳеҷ гоҳ он мавзеъ пайчоии мактаби ҷадид набуд. Ва рӯзҳо гузаштанд. Зимистони замҳарир баромад, баҳор омад. Баҳор рафту тобистон омад. Боз гап-гапи мактаби нав овоза гардид. Боз мардум ҷамъ омаданд. Боз раиси калон омад.

— Хоки хандақҳоро берун бароред!— амр дод вай,— Ягон хел фикру ҳаёли зиёдатӣ накумед. Наҳаросида хокро бароред. Месозем мактабро!

Ва мардум дасту остин барзада, арақ аз ҷабину узв-узви бадан рехта, хоки хандақҳоро бароварданд ва... интизор ба думболи кор шуданд. Боз сукунату оромӣ барқарор гардид. Боз рӯзҳо тирвор гузаштанд. На аз раис дарак буду на аз бинокорон. Охир зимистон даромад. Боз муаллимону хонандагон хандақҳоро аз хок пур карданд. Боз баҳор омад, боз тобистон фаро расид. Боз амр шуд аз «боло», боз хокҳоро аз хандақҳо берун бароварданд.

— Имсол аниқ месозем,— дилпур кард мардумро раис ва ба директор нигариста илова намуд:

— Ана, шуъбаи маорифи ноҳия сохтмони мактабро ба гардан гирифтааст. Худо хоҳад, месозем мактабро. Як мактабе месозем, ки назирашро касе дар ин қаламрав ёд надорад.

Ва мардум боз эътимод варзиданд ба сухани «калонҳо».

— Месозанд мактабро иншоаллоҳ,— вазъ хонд имоми деҳ Муллокабир,—Ҳама гап дар саломатӣ. Саломатӣ дар чояш бошад, ҳама кор иҷро мешавад. Лекин ноумед шудан лозим не. Ноумед - шайтон охир...

— Ман кафолат медиҳам,— ба сухан даромад Аввалмуроди нозири шуъбаи маориф,— мактаб ҳатман сохта мешавад. Ана мебинед...

— Дар бинои умри 75-солаам,— гурунгос зад Ҳафизӣ «Бобои Одам»,— ин хелаширо бори аввал мебинам. Ҳар сол ваъда мекунанд, мо бошем, бовар мекунем. Мо, мардумро чӣ бало шуда бошад-а? Ана инашро ҳеҷ нафаҳмидам, валлоҳ...

Ва «имрӯзу пагоҳ» - «имрӯзу пагоҳ» расо 12 сол чун раъд гузашту рафт. Ҳавсалаву ғайрати мардум коста гардид, ба қавле «пир шуд». Касе вопас ёди бинои мактаби нав ҳам накард. Ва аммо як нисфирӯз...

Як мошини калон бо «одамони Калон» аз ноҳия омад. Фароманданду замини назди мактаб, майдончаи варзишӣ ва боғи токистони онро, ки хеле бузургу бавусъат буд, бо ченчӯби ба шакли ҳарфи «А»-и чопӣ монанд, бо бару дарозӣ ҳисоб карданд. Дар дафтарҳои ғафс навиштанд рақамҳоро. Раиси ҷамоат аз думболашон овора. Ва... рафтанд.

Тобистони соли дигар, саҳеҳтараш соли 1999 ҳини таътили хонандагон раиси деҳшӯро бо раиси ислоҳоти замин - Нодири айёр ва чанд «лаббайгӯи» дигар ба

мактаб омаданд ва Мирзомуриди раиси деҳаро ҷеғ заданд. Рӯйхати «заминро» бароварданд. Замини майдончаи варзиш ва боғи ангури мактабро бе ҳеҷ гапу овоза ва шӯру валвала 6-7-садякӣ тақсим карданд ба чанд сарватманд. Баъд... Баъд 13 синфхонаро, ду ҳучрай ба гурӯҳи дигари «уфҳо» -ро бахшу ҳис намуданд.

Директор, раиси деҳа, имоми масҷид, Аввалмуриди нозири шуъбаи маориф дар радифи аввалинҳое буданд, ки соҳиби замин гардиданд. Аммо... як рӯз вазири маориф ба қаламрави мазкур сафар кард. Рост ба мактаби деҳаи Мехтар омад. Аз вазъияти баамаломада ба сутӯҳ омада, директорро дашномборон кард ва бонгу ниҳеб бардошт:

– Аз ҳамин рӯз иборатан, яъне, 22 июни соли 1999 шумо аз вазифаи директорӣ озод. Ҷойи шумо даллолии бозори хар, на мактаб. Равед акнун!

Мардум шодону форигбол, хандаи мастона дар лаб, дар раҳу рӯ, дар масҷид ва дар маъракаҳо аз адолати Ҳукумат ҳарф мезаданд, аз расидани ҳақ ба ҳақдор тафохур мекарданд. Беҳабар аз он ки... Бо даҳолати Вазир 4 синфхонаро озод карданд. Мактаби миёнаи деҳаи Мехтарро ба мактаби ибтидоӣ табдил доданд.

Аз моҳи сентябр шурӯъ гардида, фарзандони мардуми деҳ 5-6 километрро тай бинмуда, баҳри идомаи таҳсил ба ҳамсоядеҳ мерафтанду меомаданд. Дар заминҳои мактаб иморатҳои дуошӯна қомат меафрохтанд ва ҳавлиҳо аз 4 синфхона бо девор ҷудо карда шуданд.

Мо дар ҳамин ҷо ба қисса ҳусни хотима мебахшем. Аз ин воқеа расо 12 зимистону 12 баҳор гузаштааст. Ҳафизӣ дароз, мулаққаб ба «Бобои Одам»

се сол қабл аз олам даргузашт. Мо ба чойи ӯ (Худо биёмурзадаш!) ин қиссаро рӯи сафҳаи таърих овардем.

МАРГИ ҲОКИМИ ЗАМИНФУРҶШ

Сари субҳи рӯзи душанбеи айёми гармиҳои бошиддати тобистон дар деҳ овозае паҳн шуд, ки Раиси Калон мурдааст. Ҳамон Раисе, ки одамро магасе беи намеҳисобид, ҳамон Раисе, ки рӯзи кориро дар идорааш ба соати 19.00-и беғоҳ гузаронидаву қабули мардумро ба қолаби дигар дароварда буд. Ҳамон Раисе, ки дар қаламраваш як ваҷаб замин намондаву аз мағозаву клуб сар карда, то бемористону мактабу чойхонаву шипангу боғчаҳои мавсимӣ, ҳамаро комилан фурухта буд.

Инак, мурдааст. Аз соати 14.00-и шаб то сари субҳи рӯзи душанбе, ҳарчанд ворисону думравонаш чашмони чун шиёла вомондаи «раис»-ро мепӯшонанд, натиҷае намедихад. Чашмон боз асту боз мондааст. «Чаро?— мепурсед шумо,— Боз чӣ пайомаде ба зухур оварда мурдаи ин «лошахор?» Инак, тафсилоти қисса.

Мардони деҳ ҳарчанд баҳри гӯру чӯб намудани ҳасади «раис» як порча замин кофтанду ҳустанӣ шуданд, наёфтанд. Ва охир муллои деҳ — Маҳсуми Саидризо ришашро кафмол карда, андешаманд хитоб намуд:

— Арвоҳзада, тамоми умр як ваҷаб замин намонда фурухт. Фурухту фурухт. Ҳатто, заминеро, ки барои қабристонӣ нав ҷудо карда буданд, онро ҳам фурухт. Акнун як газ замини ҳолӣ намеёбӣ, ки гӯраш кунӣю аз бадбахт ҳалос гардӣ. Тавба, тавба...

Вақте ки ӯ раиси ин қаламрав интиҳоб гардид, ҳама аз ҳайрат шах шудаву пушти даст газиданд. Шахсе, ки дар умри сараш китобе нахондаву алифро аз қавле, аз асои чӯпонӣ фарқ намекард, шахсе, ки аз даҳонаш ҳарфе берун намебаромад, шахсе, ки фиребгару каззобе беш набуду амали ҳаррӯзааш тамаллуқ задан пеши чанд роҳбари калон маҳсуб меёфт, андар курсии садри қаламрав нишаст.

Ва аввалин иқдоме, ки ба он даст зад, ҳамин буд. Раиси қаблии ислоҳоти заминро ҳамон лаҳза аз вазифа сабукдӯш намуд.

— Ба ман шахсони маълумотдор, маҳмаддоно, ҳақиқатхоҳ лозим нестанд,— бонг зад вай.

Пасон мақоми занро баланд мебардорем, гуфту муовини собикро аз кор биронд. Аз кучое зани мӯймиёни таннози ба чашму абру сад пуд ранг молидаро, ки аввалҳо дар кадом мактаби кӯҳистон сарварӣ мекардааст, овардаву андар курсии ҷонишинӣ биншонд. Ва такаббуру ҳавобаландиву дағдағаи раис оғоз гардид.

Зоғе буд, ки даъвои уқобпарвозӣ мекард. Хаффоше буд, ки иддаои паҳлу задан ба хуршеди осмонҳо мекард, кӯре буд, ки талоши оинасозиву оинабозӣ мекард. Ва дузду таррори шабгардеро, ки як умр дар хизмати ҳамаи раисон, ҷӣ вазифаеро иҷро мекард (он вазифа ҷӣ буд, кас надонад!) гирифтӯ раиси ислоҳоти замин таъин намуд. Ва рӯзи нахусти раисиаш бо ӯ суҳбати хосае орост ва амрҳо додаш:

— Ҳамаи заминҳои корамро ба мардуми бою сарватманд ва нодор ҳамчун «аренда» тақсим мекунӣ. Аз 1 гектар то 5 гектар: ҳар кӣ пулу молаш бирасад, додан бигир. Аммо ба нархи ҳар як замин гови дӯшой ё чувонаи сесола, ё як гӯсфанди думбакалони серравған

талаб мекуни. Ин вобаста ба миқдори замин, ки талабгор меҳарад.

— Ва ин заминҳо доимӣ мемонанд дар дасти соҳибонашон?— пурсид раиси ислоҳоти замин.

— Хомкалла,— шӯрид раиси қаламрав,— ту нақдаша бубин, ба ун тарафаш корат набошад. Агар зинда бошем, ваяшро ҳам мебинем.

— Хез, бирав, аз пагоҳ дар масҷидҳо маҷлис бигузaron. Ба мардум бифаҳмон, лекин нархи заминро пинҳонӣ бигӯй.

Ва раиси ислоҳоти замин бо эҳсоси масъулияти бағоят баланд сари субҳи дигар деҳ ба деҳ гашта, ба мардум аз заминҳои «аренда» суҳбат меорост. Ва ончунон бо обуранг ва ширадор ва муҳоботомез сухан меронд, ки одамон саргарангу осема гардиданд.

— Замин доштан, яъне, як умр хӯрдану роҳат кардан, миннати касеро накашидан,— матал пеш овард мӯйсафеди Расул, ки иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ буд.

Ва худӣ ҳамон бегоҳ шитобзадае чанд ҳалқаи дари раиси ислоҳоти заминро кӯбиданд. Ва раиси замин, мулаққаб ба Нодири айёр он чанд нафарро рӯйхат кард ва баҳои замини «аренда»-ро иброзашон дошт:

— Гови дӯшой, чувонаи зотӣ, гӯсфанд...

— Шарт ҳамин,— фаҳмонд Нодири айёр,— гову молро баъди намози хуфтан ҳай карда, ба хонаи Раиси Калон мебаред. Касе набинад, то асрори ин амал фош нагардад. Заминатонро бошад, фардояш тақсим карда медиҳем.

Ва кор неруи тоза гирифт. Ва рӯзонаҳо талабгорони замин рӯйхат карда мешуданду шаб молҳо ба хонаи Раиси қаламрав равон. Рӯзе баъд замин ба онҳое, ки гов, чувона ё гӯсфанди парворӣ ҳадя

намудаанд, ба раис, ҳисоб карда дода мешуданд. Ҳай авҷ мегирифт, ҳай авҷ мегирифт тақсиму супурдани заминҳои «аренда» ба одамон.

Ва шумори гову ҷувонаву гӯсфандҳо дар оғилхонаи раиси қаламрав меафзуду меафзуд. Ва ин ҳолро мушоҳида бинмуда, раис гоҳо хушҳол мегардид ва гоҳе дилтанг. Хушҳол мешуд аз он, ки дороияш як бар даҳ зиёд мегардид, дилтангиаш аз он буд, ки намедонист ин ҳама молро кучо ҷой бикунад?

Ва Раиси ислоҳоти замин - Нодири айёр чорасози Раиси бечора гардид.

— Барои ҳамин як масъалаи ночиз ба фикру андеша рафтед? Эҳа, субҳи ҷумъа мошинро омода месозам, бор мекунему рост мебарем ба бозор.

Ва писанд омад маслиҳати ӯ ба раиси қаламрав ва сари субҳи рӯзи ҷумъа тӯдае аз гову ҷувонаву гӯсфандонро бор карданд ба мошинҳо ва роҳ гирифтанд ҷониби бозори мол. Ва дар як мижа задан фурухтанд молҳоро ва ғарами пулҳоро бигрифта оварданд ба хонаи Раис.

Ва раиси қаламрав ба даста-даста пулҳои мулаван ва шараққосӣ, ки андар рӯи хона паҳну пареш меҳобиданд, ниғаҳ мекарду ниғаҳ мекард. Аз байни дастаи пулҳо миқдори муайянеро ҷудо бинмуда, ҳисобиду ҳисобид. «Инаш ҳаққи Раиси «боло»,— пичиррос зад зери лаб ӯ,— ман охир бо кумаку дастгирии он кас соҳиби курсӣ, соҳиби вазифа гардидам. Ҳо, ҳаққи ӯро расондан лозим. Ба қадри некиҳош бояд расид, вагарна кӯр мешавам, кӯр!...»

Ва соли баромад бад-ин ҳолу бад-ин кирдор. Раиси ислоҳоти замин - Нодири айёр пайғом дод, ки ҷамеи заминҳои киштбоб ба одамон тақсим карда дода шуд. Дигар замин намонд. Вай ҳолиё соҳиби ду мошини

тамгаи хориҷӣ гардидаву кӯлоҳ дар сару галстук дар гардан воқеан ҳам боҳашамат метобид дар чашми мардум.

Раиси қаламрав соҳиби се хонаи панҷхучрадор дар маркази шаҳр гардидаву низ чанд заминро хусусӣ гардонда буд. Мошинҳояш беҳисоб ва ӯ чун муждаи Нодири айёро истимоъ фармуд, амиқан ба мувоқиба рафт. Минбаъд чӣ метавон кард? Тавҷеҳи ҳол чист? Пакару карахт мағзаширо тақон додан меҳост, аммо натиҷае ба бор намеомад.

Боз ҳам раиси ислоҳоти замин аз кадом гӯшае ба пайдо омад. Ва чашми ҳайрат ба пайкари ҳамзадаи раиси қаламрав дӯхт.

— Чӣ иттифоқ афтода, калон?

— Заминҳои «аренда» тамои шуда бошанд, минбаъд чиро мефурӯшем?— чашмони варамидаашро калон-калон кушода гуфт раис,— Ман дар банди ҳамин фикрам.

Нодири айёр хандид:

— Эҳе, ин ҳама кирои ташвиш надорад, калон. Роҳаш осон, осони осон.

— Чӣ гуна аст он роҳ?

— Заминҳои дигаре ҳастанд дар деҳаҳои тобеи қаламрав. Ана онҳоро 6, 7, 8, 9, 10 дарсадӣ ҳамчун замини наздиқавлигӣ медиҳем ба одамон,— фаҳмонд Нодири айёр ва илова кард:

— Фақат... фақат нархашро бароред, шуд.

— Ҳо, ҳо, рост мегӯӣ,— дар лабонаш аранге табассуми зудгузаре пайдо гардида, посух дод раиси калон,— нархашро баровардан лозим!

Ва се шабу се рӯз луқмае ба даҳон набурда, фикр карду фикр кард раиси қаламрав. Ва се шабу се рӯз

перомуни нархи замин андешиду андешид ў. Ва бомдоди рӯзи чаҳорум варақеро пеш кашиду навишт:

6 сотих замин – 7 ҳазор доллар

7 сотих замин – 8-9 ҳазор доллар

8 сотих замин – 10 ҳазор доллар

9 сотих замин – 11 ҳазор доллар

10 сотих замин – 12 ҳазор доллар.

Нодири айёро ба утоқи корияш ҷег зад ва варақро наздаш гузошт. Ва раиси ислоҳоти замин ҳам шуду ҳам шуд, нигаристу нигарист ба коғаз, худе, ки дар он ғарқ мегардида бошад.

– Мешавад?– суол кард Раиси калон рамузгирона.

– Медонед, калон,– бо эҳтирос лаб ба гуфтор кушод Нодири айёр,–Як чизро бигӯям. Баҳои замин басо баланд аст, охир.

– Даматро бигире,– барошuft Раис,– аз ман ҳаққатро бигир. Бихез, аз пайи харидорони замин шав!

Ва бомдоди рӯзи дигар чун собиқан аз деҳ ба деҳ қадам бардошта, андар боби заминҳои наздиҳавлиғи сухан меронд раиси ислоҳоти қаламрав. Мегуфту мегуфт. Ту гӯйи ҳиссае аз дostonҳои «Ҳазору як шаб»-ро ҳикоят мекарда бошад. Ҳай муболиға мекард, ҳай тафсилу шероз меод ба нақлаш.

Ва шомгоҳ пушти дарвозаи ў анбуҳи одамон ҷамъ гардиданд. Ҳатто навбат гирифтанд. Ва раиси замин - Нодири айёр як-як дар танҳои суҳбат биорост бо онон ва нархи заминро баёнашон бинмуд. Чанд тан охи сӯзоне аз ҷигар бароварданд. Чанд нафари дигар умуман, аз гап монданд. Ва ҷи чора... замин сахту осмон баланд,– гуфтанд пеши худ.

Ва ризо ба тақдир доданд. Ва харидорони замин ҳар шомгоҳ меомаданду меомаданд ба хонаи раиси ислоҳоти замин, меомаданд бо пул, саҳеҳтараш бо

коғазҳои сабзгун - доллар. Ибтидо пинҳонӣ тақсим мекард заминҳоро ба харидорон Нодири айёр ва баъдҳо чун дид, ки касе эътироз надораду ҷое шикоят намебарад, диловару далеру Рустам гашт ва заминфурӯширо ошкорову рӯшод ба роҳ монд. Ва... доллар гун мегашту гун мегашт.

Ва як ё ду рӯз баъд раиси ислоҳоти замин ғараму бастаҳои коғазҳои сабзгунро дар рӯймоле гирд оварда, қадам ранча мекард ба хонаи Раиси калон. Ва рӯймолро паҳн менамуд андар рӯйи гилем, чунонки дастурхонро бикшоянд ва раиси қаламрав ҳам мешуду ботаҳаммул менигаристу менигарист ба коғазҳои сабзгун. Менигаристу менигарист ва яке механдид, баланд-баланд механдид.

— Ҳамин доллараш ҳам ҳеҷ гапе набудааст,— бо қаҳолат ҳамёза кашида мегуфт Раиси калон.— Бубин, баста-баста чамъ гашта. Мардум балоянд, надорем-надорем мегӯянд меноланд, аммо аз кучое меёбанд. Ризқи мову ризқи хоҷагони мо!

Ва Нодири айёр бо тамаъи ошкоро гардан кач бинмуда, бечораҳолу очизнамо сӯйи Раис менигарист:

— Ризқи мой сарсупурда ҳам...

— Ҳо, ҳо, албатта,— боз хандаи мастонае кард раис,— аввал ба шумо аз сари дег чӣ мегӯянд, саридегӣ. Ҳа, ҳа, ҳо, ҳо...

— Ана баъд шумурда-шумурда, ҳаққи раиси калони калонро «секин» бурда, супурдан лозим. Охир, бо як амр, бо як имзои Он Кас нишастем ба курсӣ. Ҳа, ҳа!

Ва замин ба савдо мерафту пул меомад, ба савдо мерафту доллар меомад. Ва бастаҳо ҳамчунон мерехту мерехт рӯйи гилему қолини Раиси қаламрав. Ва Раиси

қаламрав мошинҳои нав харид: «Лексус», «Феррари», «Мазда-7» ва «BMW», «X6».

Ва даҳони мардум дарид аз шигифтии ошкоро. Ва ёрои чойе ё маснаде шикоят бурдан намекарданд, чун метарсиданд, чунонки муш зи гурбаву баррача аз гурги сахро.

Ва рӯзгоре бад-ин ғоратгарӣ баромад. Ва бомдоди баҳороне Нодири айёр ошуфтасару хаёли ҳалқа зад бар дари дафтари кории раиси қаламрав.

– Чӣ хабарҳои нав?– назари суол дӯхт сӯяш Раис, ки ба як қанори дамидаи коҳ мубаддал гардида буд.

– Замин тамои шуд, акаи раис,— ҳисобот дод Нодири айёр ва пушти гардан хорид. Худе, ки қиёмат омада бошад андар паси дари раис.

– Тамоми тамои?

– Тамоми тамои. Як парча ҳам намонд.

– Ҳоло бирав,— банди тафаккур амр дод раис ва ба сукут рафт.

Ва 15 шабу 15 рӯз сар ба сукут буд раис. Ва 15 шабу 15 рӯз аз дари қасраш набаромад берун. Ва 15 шабу 15 рӯз касеро ҳам аз хешу бегона ба ҳузураш роҳ надод.

Ва субҳгоҳони рӯзи шонздаҳум бархост зи чойхоб ва нарма-нарма қадам монда, лаби ҷӯйборчаи бетонӣ рафт. Ва ба об нигарист. Оби пок, соф ва нилгун ҷорӣ мешуду ҷорӣ.

«Чӣ кунам?– пичиррос зад вай,— Охир ин тавр мумкин нест. Чизеро бояд фурухт. Аммо чиро? Ҳа, ҳа, шипанг, идораи колхоз, мағозаи деҳаи Дуоб, эҳа, як гала иморатҳоро метавонам ба савдо занам. Пул, пул, доллар, ана дар кучо пинҳонанд. Бояд ҳаққи раиси болоро пардохт намуд. Варна дар як дам чӣ кунфаякуне барпо хоҳад шуд. Аз кор озод кунанд-ку майлаш, боз...

боз бадав мебарандат паси панчара. Дӯстӣ надоранд,
унҳо.

Ва аз фикру хаёли зиёд як пиёла чой ҳам нахӯрда,
ба «Лексус» нишаст ва шитобид ҷониби идорааш.
Раиси ислоҳоти замин дами дар интизорӣ мекашид.
Байнашон суҳбатаке оид гардид.

– Чӣ гап дорӣ, айёр?

– Медонед, раис, чор нафар замин мехоҳанд.

– Кӣҳо?

– Махсуми Саидризо, раиси деҳаи Дуоб,
бригадири собиқи рустои Бедако ва... ҷияни худам.

– Ёфта бидеҳ!

– Аз куҷо ёбам? Нест замин, як парча ҳам намонд.

– Як замин ҳаст. Заминаро, ки аҳли деҳаи Дуоб
барои қабристон ҷудо намудаанд-ку... ана ҳамонро ба
ин чор нафари гуфтагиат бидеҳ! Фаҳмо?

– Фаҳмо, калон, фаҳмо!

...Ва алқисса, рӯзҳо гузаштанд, ҳафтаҳо, моҳҳо,
соле. Клубу идораи колхоз ба хонаи шахсии Раиси
қаламрав табдил дода шуд. Бемористон, мактаби
куҳна, шипанг, мағоза ва ҳатто китобхона фурухта
шуданд ба шахсони ҷудогонаи «коғазӣ сабздор».
Алғараз, раиси қаламрав тадриҷан ҳавоӣ шуд. Ба
назари ҳудаш ба як шахсияти оливу бузурге табдил ёфт.
Ва дар маҷлису ҷамъомадҳои идорааш баланд-баланд
сухан меронд ва дар фароварди баромадаш ин ҷумларо
такрор ба такрор баён мекард:

– Аз Раисатон, яъне, ман ибрат гиред. О, ман аз
касеvu чизе наметарсам. На-ме-тар-сам. Ҳа, ҳа... Ва,
Шумо ҳам шабеҳи раисатон набояд аз касеву чизе
битарсед.

Ва ҳамсараш дар хона аз кирдорҳои шавҳари «нотарсаш» ба андеша мерафт, дилшикаставу навмед боре пурсидаш:

– Заминҳои дашту сахроро фурухтӣ, заминҳои обиро барои хонаву дар фурухтӣ. Клубу бемористону мактабу мағоза, шипангу китобхона ва идораҳои колхозро фурухтӣ. Аз Худо наметарсӣ? Аз раиси калон наметарсӣ?

– Ман аз касе ҳарос надорам, – боди гурур дар сар посух дод Раиси қаламрав ба занаш.

– Наметарсам, ҳеч гоҳ!

– Баъд...

– Чӣ баъд?

– Оқибаташ чӣ мешуда бошад?

– Оқибаташ дар дасти худам. Ху-дам! Фаҳмидӣ? Ман аз ҳеч кас наметарсам.

Ва се рӯз қабл аз маргаш, айшапро як аризабоз аз Деҳи Боло мунағғас гардонд. Аз додситонии кишвар ба тафтиш омаданд. Бист варақи сафедро, ки ба ручкаи рангӣ шикоятнома навишта буданд, пешаш гузоштанд:

– Дидӣ?

– Дидам.

– Ҷавобашро дар суд медиҳӣ!

– Ҷавобашро ҳамин ҳоло медиҳам, – гуфт Раиси қаламрав ва аз ғалладонаш ду бастаи долларҳоро баровард ва гузошт наздашон.

– Ош шавад!

Ва пулҳоро заданд ба ҷайбу хомӯшу сокит баромаданду рафтанд намояндаҳои додситонӣ. Ва он аризабоз 40 варақи сафеди дигарро сиёҳ карда, дар даст омад шомгоҳ ба хонаи Раиси қаламрав ва таҳдид оғоз кард:

– Хаёл кардӣ, ки ҷонат раҳой меёбад? На, на, ана ин аризаро ба «боло» мебарам. Лингат аз осмон меояд, аз осмон.

Ва маротибаи аввал буд, ки Раис тарсид. Ҳо, ҳо, тарсид ва ба сукут рафт. Ва пас аз фосилаи тӯлоние сар бардошт:

– Чӣ мехоҳӣ?

– Ба панҷ нафар фарзандам замини наздиҳавлигӣ чудо карда медиҳӣ! Тамом, вассалом.

– Ва ту ба боло, ба подшоҳ ариза намебарӣ?

Гардани Раис бори нахуст буд, ки қач гардиду овозаш ларзид.

– На. Чун корҳо ба муроди дил бароянд, шикоят чӣ лозим?– бо виқор ва салобат ҷавоб дод марди аризабоз ва хандид:

– Фикр кун, раис, фикр.

Ва Раиси қаламрав рӯзи баъд ба Нодири айёр амр дод, ки аз заминҳои хусусии ҳудаш 50 сотих чудо бинмуда, ба «аризабоз» бидиҳад. Ва оташи хавфу хатар хомӯш гардонда шуд ва дар қаламрав оромиву сукунат барқарор гардид. Ва боз чун пешина раис бонг мезад:

– Ман аз касе наметарсам. На-ме-тар-сам!

Ва аммо... Шаби вопасини умраш дар соатҳои 1 берун баромад ба қазои ҳоҷат. Ҷомаро дар пушт партофта, дар таҳи чормағзи бузурги назди хонааш таҳорат шикастанӣ буд, ки чун балои осмонӣ аз қазои Яздонӣ гурбаи ваҳшии палангмонанди сиёҳе «мияв» гӯён овоз бароварда, аз боло, Худо медонад, аз кадом шоха чаппа-роста омаду ба гардани Раиси қаламрав зад. Бо нохунҳояш часпиду гиребони ҷома раҳо накард.

«Воҳ,— гуфт Раис,— маро бало зад!» Ва афтид. Ба рӯ афтид. Дар бистари марг ба худ омад. Аранге чашм кушод. Ва хона, мошинҳо, қасрҳову бўстонсароҳо,

заминҳои боғу токистон, себу анор пеши дидагонаш ба чилва омаданд.

– Оҳ, аҳ,— базӯр овоз баровард вай,— дарег, вовайло, афсӯс. Ман... ман, нахонд бимирам?..

Ва дигар ҳарфе ба забон наовард. Ва ҳамон сон чашмонаш боз, соати 2-и шаб нафаси охиринаш баромаду шах шуд пайкараш.

Ва кунун як деҳи калон намедонанд, ки ўро дар кучо ба хок супоранд. Рӯз нисф шуд, офтоб ба қиём омад. Касе аз мурдахона хабар овард ба сари қабристон:

– Як бало карда, дар ягон парча замин тикқондан лозим ҷасади золиро. Набошад ҳавлияшро бӯйи фасод фаро гирифтааст. Бӯйи тааффуни, гандида... Охир, мурдаи инсонро хок мебардорад.

– Магар ҳамин раиси қаламрав инсон буд?— бо ғазаб гуфт муаллими Ризо,— Магар мояи зиндагии инсон ҷамъ кардану хӯрдан аст, чун тӯдае аз олами вухушу ҳайвон? Дар ин дунёи бебақо одамвор зистан. Хок ҳам безор аст аз ин ҷасади фосид.

Ва оқибатуламр, гӯри кӯҳнаеро ёфтанду... ҷасади раиси қаламравро дар он зеро хок бинмуданд.

– Оне, ки тамоми заминҳои деҳоти атрофро фурухта, пул кард, охири охири дар қабри кӯҳнае ҷой гирифт,— бепарво хулоса кард ҷавонмарде, ки ҳамсоии девор дар миёни раис буд.

Дар ҳоле, ки бад-ин шева Раиси қаламравро ба хок месупориданд, касе аз Нодири айёр - раиси ислоҳоти замин пурсон гардид.

– Вай як ҳафта пеш билет гирифта, гурехта ба Русия рафт,— тавзеҳ дод шахсе,— Мегӯянд аз он ҷо ба Дубай рафтани будааст. Боқӣ, номаълум.

...Ман ҳамроҳи мардуми деҳ оҳиста-оҳиста аз дари мазористон берун мебароям. Бори дигар аз чӣ бошад, ки ба қафо, ба гӯртеппаҳои пасту баланд менигарам ва аз Ҳазрати Инсон меандешам. Аз чӣ обу гиле сириштаанд варо? Чаро касе панд намегирад аз вусъати қабристони хомӯш? Аз кучое овози хотифе ба гӯшам мерасад:

– Шоҳу гадо баробар!

* * * * *

КАМПИРИ ОЛАМБИБӢ ВА «ТАҚСИМИ МЕРОС»

Кампири Оламбӣби лаълии қанду кулчаву мавиз ва як пора матоеро, ки болои онҳо густурда буд, ба даст гирифт, тори сар гузошт ва ҳамроҳи наберааш, ки дар синфи 9 меҳонад, аз дари дутабақаи ҳавлияш баромад. Ӯ дар ин рӯзи босаҳои офтобии фасли пойиз озими тӯй аст. Хабараш кардаанд ба хонаи Нуриддини Шариф. Хеле роҳ рафтанд, лаълиро наберааш ба даст гирифт. Ва идома доданд ба роҳашон.

Аз назди чашмаи Ибод гузаштанд, аз назди фермаи кӯҳна гузаштанд, аз назди масҷиди деҳ гузаштанд ва охир ба тӯйхона расиданд. Хонаи Нуриддин дар канори роҳи мошингард, дуртар аз подаҳои аҳли деҳ ҷойгир буд.

Бибиву набера аз дар даромаданд.

Зани соҳибхона Сайёра истиқбол кард Оламбӣбиро ва дарзамон лаълияшро касе гирифтубурд ба шарбатхона.

– Ба хона дароен, ба хона,— мурочиат бинмуд ба кампири Оламбӣби Сайёра.

Занҳо дар ҳамон хонаи дарун. Ва аммо...

Чӣ шуду чӣ монд, ки кампир бо чашмони ҳайрат ба иморати хонаи Нуриддин нигарист, ба адири рӯ ба рӯи ин хона дида дӯхт ва «Худоё, тавба, ман хоб медида бошам?»,—гуфт дар дил.

Осори таачҷубро дар симои кампир мушоҳида карда, Сайёра пурсид:

— Ҳа хола, чӣ ба хаёл рафтен? Ҳайрон монден. Тинҷияй?

— Мегум, бачам,— дилашро «кафонд» охир Оламбибии як кам 79-сола,— ҳамин иморат хонаи ту аст? Некӣ, росташро бигӯ!

— Эҳ, холаи азиз-е,— ханда дар лаб гуфт Сайёра,— албатта, хонаи ман аст. Шумо, ки хеле вақт ин тарафҳо наомаден, намедонед, хона хонаи мост! Чӣ буд?

— О, мегум, замоне ин ҷо магазин набуд, бачам? Магазини қишлоқ буд-ку?

— Ҳо, хола, магазин буд,— сар ҷунбонд Сайёра,— баъди ҷангҳо мо харидем магазини, шуд аз мо.

— Нахо?— дубора таачҷуб кард Оламбибӣ.

— Охӣ, чӣ хел магазини ҳукумата ту мехаридӣ? Ин имората дар вақтуш худораҳмати Нозокат-очаи Ҳочиҳайдар, раиси ҷамоат даводав карда сохта буд.

— Э, хола, буд набуд, гузашту рафт. Мо намехаридем, каси дигар мехарид, чӣ фарқ дорад. Хайр, биёен, ба хона дароен.

Ва кампир «тавба-тавба» гуфта, ба хона даромад.

Рӯз рӯзи гарму нарми офтобӣ буд...

Ва рӯзҳо мегузаштанд. 1, 2, 3, ... 10... 20... 30... 40... Ҳамин тавр, 3 моҳу 29 рӯз ҷун тир сипарӣ гардид. Ҳаво сард, дарахтон урёну пажмурда, офтоб хиратоб.

Ва боз кампири Оламбиро ба сури дигар хабар карданд, ба хонаи Салими Ҳалим. «Ё тавба,— аз дил гузаронид кампир, ин бача омада-омада дар ҳамин

хунукӣ маърака ороставу тӯй пеш гирифта. Корҳои дунё чаппа гардида».

Ва субҳи тозаву мучаллои рӯзи шанбе чун дар тӯйхабарҳои дигар лаълӣ омода кард Оламбӣбӣ. Матои қиматеро «ҳада» гӯён, болои қанду мағзу мавиз паҳн кард ва...

Ва ҳамроҳи наберааш ба роҳ даромад. Роҳ намноку лажғонак, қадам бардоштан азоби вазнини дигар. Лаълӣ дар дасти набера, момо аз думбол. Бо эҳтиёти тамом қадамзанон аз назди чашмаи Ибод гузаштанд, аз назди роҳи фермаи кӯҳна гузаштанд, аз назди масҷиди деҳ гузаштанд, аз назди хонаи Нуриддин гузаштанд.

Ва яке набера ба ҷониби дасти чап тоб хӯрд. Як дарвозаи басо бузурги оҳанӣ, бо девори баланди хиштӣ баромад аз пешорӯ.

Хонаи Салими Ҳалим буд он.

Такудавро бубину деги ошро бубину самоворро бубину мардуми андармони кореро бубину...

— Биёен, биёен,— пазирой намуд кампирро Салиму ҳамсараш,— Ҳо, ба хонаи аз ҳама охир дароен. Зану кампирҳо ҳамон ҷо.

Ва Оламбӣбӣ баногоҳ ба иморати дарозрӯяи хонаи Салим нигарист. Чизе дар ёдаш омад, мағзаш такон хӯрд.

«Охир, ин бино клуби қишлоқ набуд? Э, бача, бест, бест, о ин Салиму занаш дар клуб тӯяшонро мегузаронда бошанд? Худаш хона надоштааст, чӣ бало?»

— Ҳа, хола,— пурсон шуд Салим аз кампир,— чӣ ба ҳаёл рафтӣ? Аҳволат чӣ хел, аҳволат?

— Аҳволам нағзу некӣ...

— Чӣ шуда? Бигӯ, хола, бигӯ.

— Мегӯм, бачам, тӯятро дар клуб мегузаронӣ?

— Чӣ хелӣ клуб?— ҳайрон шуд Салим ва хандид,— О, холаи сода. Рост мегӯӣ, як замоне ин ҷо клуб буд. Баъд мо харидем онро. Чанг шуд, ҳамаро дуздиданду кашонданд. Ҳаминаш ба мо монд.

— Эҳ, бачам,— оҳ кашид Оламбӣбӣ,— барои сохтани ин клуб чӣ қадар мардум ҷон канданд, чӣ қадар болову поён давиданд. Дар ин ҷо концерту кино намоиш медоданд. Ҳай ободӣ буд, ҳай ҷойи серодам буд. Ҳай, дарег-а, сад дарег-а. Наход ки...

— Фикри бисёр нақун, хола,— дубора хандид Салим,— СССР рафт аз байн. Мо харидем клубро. Ба 50 сӯм! Ҳо, як замоне...

«Тавба, тавба»,— пичиррос мезанад зери лаб кампири Оламбӣбӣ. Аҷаб замонае даррасид. Пешиниён сохтанд, навомадагон соҳиб шуданд. Ҳайфи клуб-а, ҳайфи меҳнати халқ.

Ва рӯзи сарде буду офтоб камҳарорат.

Ва гузаштанд рӯзҳо, гузаштанд. Зимистон рафт, баҳори сабзгун омад. Олам дигар, замин дигар, осмон дигар. Ба ҳар ҷо ниғаҳи чашмат бирасад, сабзу сабз аст.

Ва боз дар ин гармиҳои аввали баҳор хабар карданд кампири Оламбӣбиро, ба тӯӣ Аҳмадхони Самадхон, як нафар аз вазифадорони ноҳия, ҳамдеҳаи дерини пиразан.

Ва боз лаълии пур аз мағзу мавизу қандро омода намуд Оламбӣбӣ ва матои навбаромадери, ки келинаш пешниҳод карда буд, болои қанду мавизҳо партофт ва ҳамроҳи наберааш ба роҳ баромад. Дур буд роҳ, тақрибан ним километр меомад. Ва инро пиразан наредонист. Гом ниҳоданду гом ниҳоданд. Мошине андар назди масҷид истод ва саворашон кард. Назди тӯйхона фаромаданд аз мошин. «Хеле роҳ будааст,— аз дил гузаронд кампир,— Ҳайрият, ҳамин мошин дар

чонамон даромад. Набошад, кайҳо аз пову пар мемондам».

Ончунон тӯдаи беҳадду ҳисоби одамон дар хизмат буданд, ки аз тамошои онон чашмони пиразан сиёҳ зад ва даст ба такяи як чанор гузошт, «уф» гуфт ва нафас рост кард.

Касоне омаданд, лаълияшро ба ҳаво бурданд, худӣ ўро баъди интизориҳои зиёде ба кадом як хона пазирай намуданд. Ва кампир яке ботаҳаммулу бафурча ба гирду атроф, ба чанд дарахти чанори куҳансол, ба хонаҳои музайяну хушранги Аҳмадхон нигарист.

– Ё тавба,– гурунгос зад зери лаб Оламбӣ аз ғояти ҳайрати ошкоро.

– О, э бача, ин иморату ҳавлӣ, ин чанорҳо идораи ҷамоати деҳот нест магар? Ин мардум ё девонаи девона шудаанд, ё мани пири мафлук аз қорҳои олам чизеро намефаҳмаму пай намебарам? Наход... наход, дар идораи ҷамоат тӯй карда истода бошад Аҳмадхон? Ё тӯйи ҳукумати мекунад? Ё.. Эҳ...

– Хола,– садое ба худ овард кампирро,– мебинам, ки ҳайронӣ мегӯӣ, ки ин ҷо идораи ҷамоат аст.

– Ҳо, як–ду сол пеш идораи ҷамоат буд, баъд ақои Аҳмадхонам хариданд, ин биноро. Ҳоло хонаи қонунӣ ақом ҳамин, ҳа!

– Идораи ҷамоат ку?– саропо пайкари ҳайрат шуда пурсид Оламбӣ.

– Ба деҳаи Лаби Ҷар кӯчонданд.

– Воҳ, ба ҳамон роҳи дароз?

Ва лолу пакар ба хонае даромад. Баргҳои чанорҳои солманди тановар аз вазиши бод меларзиданд. Ва рӯзҳо барқвор мегузафтанд. Моҳе баромад. Тобистон, гармии беҳолкунандае, ки нагӯ!

Ва як субҳ хабаре паҳн ёфтӯ хичил кард кампирро. Раиси қалон, ҳокими ноҳияи Кӯлоҳдорон мурдааст. Аз

вазифа холияш намудаанду дилаш «таркидааст». Марги муҳлике.

Ва он ҳоким низ дар ҳамин деҳ зиндагӣ ба сар мебурд. Ва аммо дар кадом канори он, Оламбибӣ намедонист.

Бо чанд зану кампиракҳо ба «мурдахона» раҳсипор гардиданд. Ҳай рафтанд, ҳай қатъи мароҳилу манзил карданд, шалпару хастае шуданд, ки нагӯ!

Мошине омад - «Тангемча» ва савор карду бурд онҳоро.

Дар поёни деҳ фаровардашон. Ва аз касе хонаи Ҳокими калонро пурсон шуданд, нишон дод ба онҳо.

Расиданд, диданд, ки мардуми зиёд дар нолаву навҳаву гиря. Сиришки талх мерезанд аз дидаҳо. Валек хонаи Ҳоким зардранги дуқабатаи боҳашамат буд. Боғе дошт, қариб як гектар бо фаввораҳои об ва хониши тӯтию бедона.

Дар кате баромада нишастанд Оламбибиву дугонаҳояш. Нишастанд андуҳзада. Ва Оламбибӣ бо як савқи пирона ба чор тарафи ҳавливу хонаи Раиси Калон нигарист. Хеле нигарист. Ногоҳ даҳонаш во монд. Охир, ин иморат бинои бемористони колхоз буд.

— Ё тавба,— гуфт пеши худ кампир, астағфируллоҳ, ин раис дар ҳамин касалхона мурдаасту то ҳол хонааш набурдаанд? Ё ин расму русуми ҳукуматӣ бошад? Дугонаи деринааш, кампири Чинӣ чизеро пай бурд, ки охи амиқе аз сина баровард:

— Хӯчаини калон буд, ҳамин «балнисаро» ҳам харид. Мардум бе духтурхона монданд. Серро парвои гурусна аст, магар? Ина, бо як кафан мерава... Э, хок дар сари нафс... Ва хомӯш монд Оламбибӣ ва банди тафаккур аз худ мепурсид, ки «ҳама биноҳои давлатро, ки як тӯда соҳиб бошанд, пас дар ин кишвар чизе

барҷой монда бошад? Эҳ, садқаи меҳнати мардум шаванд!»

... Ва муддате аз байн гузашт. Субҳе кампири Оламбибӣ гову гӯсолаашро пода бурд. Дид, ки давродаври подаҷойро симтур кашидаанд.

– Гову гӯсолаатро ҳай карда ба хонаат бар,— амр дод ҷавони қавоқие.

– О, ин подаҷоро кӣ ин хел печонида гирифт?— пурсид Оламбибӣ.

– Гапа бисёр нақун. Раиси нав дар ин ҷо хонаву дар месозад.

– Раиси нав? О, гову мола кучо барем?

– Ё хонаат мебарӣ, ё бозор.

Дард кашид кампир, аламаш боло гирифт, қаҳраш омад. Кофта–кофта хонаи «муаллими китобнавис»-и деҳаро ёфт.

Гуфт:

– Бачам, аз номи ман ба боло, ба ягон ҷое навис, ки ба додам бирасан. Ин чӣ рӯзи сиёҳ, охир? Заминҳоро фурӯхтанд, мактабу магазину идораи ҷамоату шипангу касалхонаро фурӯхтанд. Акнун подороҳу подаҷоро ҳам аз худ карданд. Рост ба подшоҳ навис! Ҳичӣ мепурсанд, ё не? Ё қиёмат наздик аст? Менависӣ??

Ва... навиштем, тафсилоти қисса пеши шумост. Хоҳ бовар кунед, хоҳ, не!

* * * * *

ОЛИМИ МАКТАБХОН, САТИЛҲОИ ХУРМО ВА ДАВЛАТИ ГУПТҲО

Олим чашмони хоболудаширо мемоладу мемолад, пасон дастонаширо ба чаккаҳояш мебарад. Аз чӣ бошад,

дилаш заъф дорад, хотираш парешон аст, сараш дард мекунаду табъаш хира...

Вай ҳоло дар синфи шашум мехонаду бас бофаҳму доност, вале... Ба вусъати роҳи мошингард менигараду баъд ба пеши пояш, ки сатилчаҳои пластмасии пур аз хурмо гузошта шудаанд. Чаро имрӯз савдои ӯ суст аст? Рӯз нисф шудаву вай ҳамагӣ ду сатилча хурмо фурӯхтааст. Мошинҳои гуногунтама мегузаранду мегузаранд. Аҷиб, ки бисёре аз онҳо назди дигар савдогарони бузургсол меистанду хурмо мехаранд, аммо қасд кардаанд гӯё ки ба ӯ нимнигоҳе ҳам намекунанд. Вале вай пул кор кардан мехоҳад, пул, пул, пул! Модараш саҳар сатилчаҳои хурморо ҳамроҳи вай дар ароба ҷо карду ба шоҳроҳи поёни деҳа гуселаш намуд.

— Худатро эҳтиёт кун,—андарзаш дод модар.— Фурӯхта шудӣ, ягон сӯмашро бечо сарф накарда, бигиру биёр.

Ва оҳ кашид:

— Ин отаат як моҳ зиёд шуд, ки пул намефиристад. Биёр пулҳоро, ки патинкаат бихарам.

Вай акнун ба фикр ғӯтавар мешавад. Худ ба худ ҳисоб мекунаду рақам мезанад. Аз 5 —сомониғӣ 10 сатилча 50 сомонӣ мешавад. Вале охир вай ҳамаи сатилчаҳои хурморо 5 сомонӣ намефурӯшад—ку! Хайр, ба тахмин 40 сомонӣ. Модараш бояд бо ин пул як пойафзол бихарад ба ӯ. Агар савдояш омад кунад, ҷӣ хубе! Боз пагоҳ, пагоҳи дигар, фардоҳо... меорад хурморову мефурӯшад. Баъд ба додарчааш, ки дар синфи дуюм таҳсил дорад, курткача мехаранд, боз ба хоҳаракаш мӯзача, ба модараш калӯш... Эҳ... Худочон, кошкӣ савдоям омад мекард».

Дар мактаб чӣ гап мешуда бошад? Се рӯз аст, ки вай аз дарсҳо монда, дар ин роҳи калон, дар радифи дигар ҳамдеҳагонаш ба савдо машғул аст. Охир, муаллимаш чанҷолу арбада хоҳад бардошт. Мазамматаш карда, шояд аз мактаб ронад. Ё нек медонад феълу атвори роҳбари синфашонро. Бас сахтдаҳону сардсухан аст вай! Гапҳояш аз ҷавшани ҷони одам сӯрох карда мегузаранд. Медонад, ки аввал чӣ мегӯяд вай:

– Ту дар кадом «қабр» мегардӣ? Ҳа?

Вай яқинан сар намебардорад, посух ҳам намедиҳад. Фақат фух-фух бинӣ мекашаду халос. Баъд...

– Дар роҳ будӣ? Хурмо бурда будӣ?

Олим боз ҳам овоз намебарорад. Сурх мешаваду сар ба гиребон мекашад, лаб мегазад.

– Ҳа, ҳа, ту вақтҳои охир савдогар шудай-ку! – истинтокро давом медиҳад роҳбари синфаш кинояомез, – Падарат мурдааст, ҳо, ҳо, кайҳо мурдааст. Туи бепадар саробони хонаатон шудай. Як вақт оқипадар будӣ, акнун бепадар шудӣ...

Яке аламу хорияш меояд Олимро. Чаро ин суханҳои талху захрогинро ба забон меорад муаллим? Магар вай аз «мастиву» дилхушӣ ба савдои хурмо машғул мешавад? Магар зиндагии онҳо сабук мегузарад? Хайр, чӣ шудаасту муддатест падараш дар шаҳри Санкт-Петербург бекор мондааст. Дар мулки ғарибӣ зистан оё осон аст? Оё муаллим инро намедонад?

– Хурмо чанд сомонӣ? – кадом ронандае садо мезанад ва ҳаёли Олим парешон мешавад.

– Сатилчааш 5 сомонӣ, – ҷавоб медиҳад вай ва ба умед ба ронандаи ҷавон менигарад.

– Арзон намекуни, ошно?– мепурсад дубора чавонмард.

– Не, намешавад.

– Хайр, 4-й деҳ, сатили хурмоятро.

– Не,– мегӯяд Олим ва дудиланамо ба чавонмард менигарад.

– Ихтиёрат,– ўро дар ҳолати шакку тардид гузошта, сӯйи дигар савдогари деҳ меравад чавонмард.

Нохосту ногаҳон Олим шитобзада дар мағзаш ҳисбу китоб мекунад: «Аз 4 сомониғ 8 сатилча мешавад 32 сомонӣ. Ду сатилчаро сахар 5 сомониғ ба 10 сомонӣ фурухта буд. $32+10$ мешавад 42 сомонӣ. Эҳ, бас аст, бас аст. Ба хариди пойафзол мерасад. Ва Олим очилан аз пайи чавонмард медаваду фарёд мезанад:

– Амакӣ, ҳо, амакӣ. Биёен, майлаш ба 4– сомониғи медиҳам сатилчаи хурморо. Майлаш, ман розӣ...

Чавонмард баланд-баланд механдад, даҳонашро калон кушода. Яке Олим чанд дандони тиллоии ўро мебинад, ки ҷилову дурахше дорад.

– Медонӣ, ҷӯра,– ханда дар лаб маслиҳат пеш меорад «дандонтилло»,–На 4-и туву на 3-сомонии ман!

– Чандӣ медиҳен?

– 3,5 сомонӣ,– кунҷковона менигарад ба ў чавонмард.

– Не нагӯ, пули хуб аст.

Олим боз ғарқи тафаккур ба ҳисобу китоб шурӯъ мекунад: «Аз 3,5 -сомониғ 8 сатилчааш чанд мешавад, 3 карат 8 мешавад 24. Боз 50 дирами дигар: 5 карат 8 = 40 мешавад. Хайр, $24+4$ мешавад, 28. 28–у 10–и сахар. Чамъ 38 сомонӣ! Эҳ, ду сомонӣ намерасад ба 40 сомонӣ шудан. Чӣ кор кунам? Агар ҳамин 8 сатилчаро чамъулчамъ ба 30 сомонӣ фурушам, боз бо 10-и дигар мешавад 40 сомонӣ. Ана, ҳисобам дуруст шуд».

– Ҳа, чӣ ба хаёл рафтӣ?– ўро ба хуш овард
ҷавонмард ва як хурмои калонро аз сатиле гирифта, бо
кафи дастонаш тоза карда, ба хӯрдан шуруъ кард.

– Медихӣ ё не?

– Медонед, амак,— мегӯяд Олим бо чашмони
ботараҳҳум ба ҷавонмард нигариста,— ба ҳамин 8 сатил
30 сомонӣ бидеҳ, ҳисоби ман дуруст мешавад.

– Чӣ хел?–ҳайрон мешавад «дандонтилло».

– Ман сахар ду сатилчаро 5 –сомонигӣ ба 10
сомонӣ фуруҳтам.

– Хайр?

– Агар ин сатилчаҳоро шумо ба 30 сомонӣ
бихаред, пули ман 40 сомонӣ мешавад?

– Баъд?

– Баъд... баъд,— Олим хиҷолат мекашад.

Нигоҳашро мегурезонад. Чашмаш ба кураи
офтоб, ки тадриҷан ба тегаи кӯҳ расидаву хирмани
абрҳои уфукро оташ зада, лолагун карда буд, меафтад.
Дилаш пур аз ғам, боз домани нигоҳашро ҷамъ меорад.

– Бигӯ, ки 40 сомони ро чӣ мекуни?–
“дандонтилло” ба суолаш меҳост ҷавоб бигирад.

– Ман... ман, амак, як патинка хариданиам. Барои
ҳамин...

– Падар дорӣ?

– Дорам.

– Чӣ кор мекунад вай?

– Дар Расия кор мекунад, як моҳ шуд бекор аст
вай, амак.

Ҷавонмард дар ҷояш ларзидаву такон хӯрда, аз
кисааш як 50-сомонии шараққосиро бароварда, ба
Олим дароз мекунад:

– Гир, ошно. Ош шавад. Лекин... лекин ғамгин нашав. Ҳамааш мегузарад,— ва вақте сатилҳоро ба халтаи селофанӣ мерехт, илова кард:

– Хонданро аз даст надеҳ, ошно! Ин дунё ҳамеша дар ҳамин ҳол наместонад.

Ва.. Олим аз ин тасодуф, аз ин бахти ногаҳонӣ даҳонаш воз, ҳаёле худро дар либосҳои наву оҳарӣ ва батинка дар по тасаввур карда, анвори хушҳоливу масаррат чехраашро афрӯхта гардонд...

Бегоҳӣ аз дар даромад, ки модараш гирифтаабруву парешонҳол истиқболаш кард. Вай рамузгирона ба модараш нигарист.

– Чӣ гап оча? Тинҷияй?

– Не, бачам,— мегурунгад модараш ва ба ҳасрат мегузарад:

– Маълумат омада буд.

– Кай?

Қариби нисфирӯзӣ. Гуфт, ки...

Ва домани гиряро сар дод модар ва ҳамчунон об дар чашмон:

– Дод зад маълумат, ки мактаб масхараи шумо шудааст.

– Боз чӣ гуфт, оча?

– Гапҳои нешдор гуфт. Гуфт, ки отаи Олим мурдааст? Агар мурда бошад бачаат мактабро партофта, аз пайи пулғӯбӣ шуда бошад, ин гапи дигар. Нокасо... Ана, ҳамин хел...

Олим рамузгирона ба пайкари ларзони модар ва чашмони пур аз сиришки ӯ нигарист.

– Тамом?

– Не, таҳдид кард, ки ба милиса медиҳад марову туро. Хайр, мо ба Худо такая мекунем, бачем,— боз оҳ кашид модараш ва даст афшонд:

– Аз пагоҳ ба мактаб бирам, бачем! Ҳаволаи муаллимат ба Худо...

Субҳ Олим бархост аз хоб, дилаш бағоят хичил ва аз ҷӣ бошад, сиёҳ гардида. Ҷӣ хобе дидааст имшаб? Ё Худо, ҷӣ рамзе ниҳон бошад дар хоби дидааш? Вай як ғояти шаб дар хоби ҳавлангезу кобусияш дид падарашро, ки захмину хуншор дар тобут хоб аст. Хоб аст, хоб, хоб. Ҳарчанд вай, Олим, ўро садо мекунад, падараш наметунбаду овозе намебарорад. Пасон аз кадом гўшае хотифе меғўядаш:

– Падарат одами биҳиштист, биҳиштӣ. Он чиро, ки мо ба таҳқиқ дарку фаҳм бикунем, дигарон надонанду он роз барояшон номафҳум бимонад...

Олим як пора нон ҳам ба даҳон набурда, ҷониби мактаб шитобид. Аз дари синф даромад, ки ғавғои ҳамсинфон гўшашро ба қомат овард. Мазмун, роҳбари синф қасами ўро хўрдааст, «мекушадаш».

Дарс оғоз гардид, дарси аввал таърихи асрҳои миёна буд. Ин фанро роҳбари синфашон дарс медиҳад. Даромадан замон чашмаш ба Олим афтид ва ниҳеб бардошт:

– Омадӣ, дайду?– ва овозаш баландтар гардид: – Ку, назди тахта баро, бепадар! Ҷавоб деҳ, мавзӯи гузашта ҷӣ буд?

Олим базўр лаб чунбонд:

– Давлати Гуптҳо.

– Ҳм... давлати Гуптҳо. Кани, аз харита нишон деҳ, ки давлати Гуптҳо дар кадом минтақа ҷойгир шуда буд?

Олим, ана инро ҳеҷ наметонист. Ба харитаи калони сиёсии ҷаҳон, ба рангҳои зарду сурху сабз ва хокию кабудфом менигарист. Менигаристу... менигарист.

– Намедонӣ-а?– аз қафо бонги хабини муаллим баромад,– Намедонӣ ту, бепадар!

Ва яке аз ду чаккаи сари Одил бо панҷаҳои сахту дурушташ маҳкам дошта, ба пеш, ба харита, ба рӯи давлати Ҳиндустон бурда кӯфту кӯфт. Садои тахтаи синф низ ҳамзамон баланд гардид. Пеш мебурду мезад сари ўро, мебурду мезад.

– Ана ҳамин давлат пештар давлати Гуптҳо ном дошт. Фаҳмидӣ, бепадар?!

Ва оташи ғазаби муаллим иртифоъ гирифт:

– Ту, охир, хурмофурӯширо монда, магар дарс мехонӣ? Ба ту давлати Гуптҳо чӣ лозим? Шин, дафъ шав. Баҳоят «2». Инро нағзакак фаҳмида гир; чорякият ҳам «ду» мешавад.

Олим сараш сахттар ба сӯзишу дард даромада, аз чашмонаш беихтиёр қатра-қатра ашк қорӣ гардиду қорӣ гардид. Вай ҳеҷ гоҳ худро бад-ин манзалаат бемуттакову бепаноҳ ва рӯҳафтадаву шикастадил эҳсос накарда буд. Ин ҳама таҳқиру таъзири муаллим он кадр дилашро реш намесозад, чунон ки ҳамин як сухани сардаш: ҳамин «бепадар» гуфтаниш...

...Ва рӯзҳо даргузаштанд. Модари Олим рӯзе хушҳол хабар расонд, ки «отай Олим ба кор баромадааст. Дар як қитъаи сохтмонӣ посбон гардида».

– Худо кунад, ки кораш бобарору бафайз шавад. Сари мо ҳам баланд гардад. То кай азоб мекашем?!

Ва аммо... Ҳафтае баъд овозаи шуму касофатбор дар деҳ густариш ёфт:

– Падари Олимо дар Русия куштаанд.

Модари Олим сарҳисобашро гум кард, болову поён медавид, назди бародари шавҳараш рафт, то аз асрори махуфи нафаси сарди пайки ачали шавҳараш иттилое бигирад. Ў сархаму сукутзада ҳарфе нагуфт,

посухе надод, яке хунгос зада гиря кард. Гиряи мард дарвоқеъ, ваҳшатгун мерасид ба гӯш. Замину осмон ларзид, кӯҳҳо такон хӯрданд. Осмон аз ғавҷи абрӯҳо ба танг омад, бугзи дилашро кафонд. Аввал борон, баъд барф омад.

Нисфирӯзӣ тобути падари Олимро оварданд аз фурудгоҳ. Ҳамсояшон Алӣ нақл кард, ки яке аз шабҳо дастаи русҳои «бандит» ба қитъаи сохтмонӣ мебароянд, аз падари Олим ба ҳубӣ хоҳиш мекунанд, ки зиддият нишон надиҳаду бимонад, то онҳо асбобҳои барқии «болгарка», «перфаратор», «дрел», «лобзик», «паркетка» ва «арра»-ро гирифта бираванд. Вале... вале падари Олим ҷавонмарди дилсофи рустой муқобилият мекунаду сарашро ба бод медиҳад. Бо як оҳани вазнин чанд дафъа ба сараш зарбаҳо мезананд, хун зиёд ҷорӣ мешавад. Ё дар бемористон ҷон месупорад.

Олим ҳеҷ тасаввур карда наметавонист, ки падари азизу писандидааш мурдааст. Ана, ҳамин хел, ҷашмонашро абадӣ пӯшидаасту намечунбад. Вай дар ҳавлияшон он қадар бисёр навҳаву ғиғон набардошт. Вале вақте ки ҷасади падарашро дар лаҳад гузоштанду ҷимҳои калон-калонро ба даҳони он монда, маҳкам карданд, вай баланд-баланд дод гуфта, нола кард. Банди дилашу қафаси синааш ба ларзиш даромад.

...Ҳамааш гузашт. Баъди маъракаи оши ҳафтро додан, Олим ба мактаб омад. Роҳбари синф дарси таърихро ҷун одат аз пурсиши вазифаи ҳонагӣ шурӯъ кард. Чанд хонандаро пурсиду баъд ба Олим рӯ овард:

– Минбаъд дарсҳоро нағз тайёр кун. Ба умеди дигарон нашав. Ту худат марди ҳонаӣ, дигар...

Олим ашк дар ҷашму ғусса дар гулӯ ба муаллим бо ҳасрати бепоён нигарист:

– Ман, ман... дарсхоро тайёр мекунам,— бо нимовоз гуфт бача,— фақат... фақат... маро таҳқир накумед, муаллим. Ман акнун бепадар шудаам. Очаам гуфт, ки маро аз ин пас сағера ҳам ном мебаранд.

Муаллим нигоҳашро дигар сӯ гурезонда, хомӯш монд...

ШИКАСТ

Ин воқеа дар қитъаи сохтмоние, ки дар наздикии фурудгоҳи «Пулково»-и шаҳри Санкт-Петербург ҷойгир шуда буд, рух дод. Шабона. Фирмаи «Фивен», ки мо, тоҷикону ўзбекҳо дар он ҷо меҳнат мекардем, корҳои муҳиму аввалиндараҷаи сохтмониро ба анҷом мерасонид. Мутахассисону ҳунармандони соҳаи техникӣ русҳо маҳсуб меёфтанд.

Се бригадаи бузург дар фирма амал мекарданд. Ва аммо бояд гуфт, ки ба ҷуз фирмаи «Фивен» фирмаҳои соҳавии зиёде дар ин қитъаи азими сохтмонӣ ба кор пардохта буданд. Ману як гурӯҳ ҷавонони рустоии кишвар, хосатан шогирдонам дар бригадаи Михаил Дяков, ки ҳама кӯтоҳакак «Мишаи Дяк» номаш мебуданд, кор мекардему заҳмат мекашидем. Ва коргарони тоҷику ўзбек, ки ҳамагӣ ҷавонмардони аз 19 то 45-сола буданд, андар хонаҳои сайёр (вагонҳо) зиндагӣ мекарданд. Як гурӯҳ ҷавонони ҳузарб, вале майзадаи рус, ки дар бригадаи мо меҳнат мекарданд ва ҳамшаҳрии бригадир Михаил Дяков буданд, ҳамчунин, дар хона-вағони дарозу калон мезистанд.

Мишаи худситои ҷавобаланд бо ман дӯстӣ пайдо кардаву худро басо таърифу тавсиф ва ситоиш мекард.

Меғуфт, ки вай ва ана ин ҷавонони рус аз шаҳри Псков мебошанд.

— Ман барвақт ба Петербург кӯчида омада, соҳиби хонаву дар гардидаам. Инҳо бошанд, тоза ба ин шаҳр омада, мехоҳанд пул кор кунанду хона бихаранд ва зиндагии хуберо ба роҳ монанд,— шарҳ медод Миша ва идома медод ба нақлаш,— бачаҳои хуб, меҳнатӣ, даҳ ангушташон ҳунар. Ҳамсояхони қадимию дерини ман. Ана ҳамин хел, муаллими дӯстам!

Ва зуд-зуду боаҷала ҷоми шаробро ба сар мекашид ва ҳолӣ мекарду пур мекард, ҳолӣ мекарду пур мекард ва яке маст гашта, чеҳрааш чун лолабарг аргувонӣ мегардид ва чашмонаш роғ мерафтанд ва ҳиққос мезад ва оби даҳонаш аз зеҳи лабонашон ба меҳвари синааш мешорид.

Ва дарсоат се нафар ҷавони ҳамшаҳрияш тасодуфан аз дари вагон ворид мегардиданд ва шишаро пеш кашида, низ чун «сардори худ» меоғозиданд ба нӯшидан. Аз чӣ бошад, рафтору кирдори онон шубҳабарангез метобид. Чашмонашон бозӣ мекарданд дар хонашон ва шӯҳихову хандаҳои нофोरам доштанд. Алқисса, сохтмони бинои маркази савдо ва тичоратии панҷқабата дар арафаи анҷомёбӣ қарор мегирифт. Ва ҳар қадар ба фарҷоми корҳои сохтмонӣ наздиктар мешудем, воқеоту ҳодисоти нохуш, аз қабилӣ дуздиву ғорати асбобу ашёи бинокорӣ зиёд мегардид дар қитъаи сохтмонӣ.

Миша аъзои бригадаи худро гоҳо ҷамъ намуда, андарз медод:

— Аз дуздӣ хабар доред-а?— гӯё дар омади гап мепурсид вай,— Айб аст, айб. Кабелҳоро дуздидаанд, боз балгаркаву арраҳои барқиро. Кӣ мекунад ин корро? Ман бовар дорам, ки русҳо ҳеҷ вақт ба ин бешарафӣ роҳ намедиханд. Ин кори дасти ўзбакҳо ё ҳамшаҳриҳои

шумост (ба мо ишора карда) тахмин мезад вай. Тафтиш рафта истодааст, агар дуздон ба даст афтанд, ягон хел раҳму шафқатро интизор нашаванд. Қояшон пушти панчара! Фаҳмида гиред! Бачаҳои псковӣ таълими маро гирифтаанд. Ман бошам, собиқ афсари шӯравӣ ҳастам, иштирокчии ҷанги Афғонистон. Қаҳрамонам, қаҳрамонест, ки хуни «мучоҳидин» ё боз чӣ мегӯянд унҳоро? Ҳа, «ашрор». Хуни «ашрор»-ро дам кашидаам. Ба бетартибӣ ва бенизомӣ роҳ надодаму намедихам.

Рӯзҳои охирини моҳ маош гирифтем ҳама. Як чизро бояд шарҳ дод, ки вағони мо дар шафати вағони сарварони қитъаи сохтмонӣ ҷойгир шуда буд. Гурӯҳи дигарамон дар як канори дуртари қитъаи сохтмонӣ қарор доштанд. Чун сохтмон қариб ба анҷом мерасид, бисёре аз коргарони фирмаҳоро ба қитъаи нав бурданд, ки майдони ҷойи зисти мо холиву хузнангез мерасид ба чашм.

Инак, он бегоҳе, ки маош гирифта будем, то нисфи шаб дар вагончаи мо нишаставу суҳбатҳои ширин кардем ва тақрибан соати 2.30-2.40 дақиқа бачаҳо ба вагонҳои худ пароканда шуданд. Ман, бародару писарам дарро баставу тарҳи хоб кашидем, ба қавле. Чароғро хомӯш карда ба бистарҳо даромадем, ки ногаҳон садои қадаммонӣ аёну баръало аз берун, аз наздики дари вағонамон ба гӯш расид. Тадриҷан садоҳо баландтару баландтар гардиданд. Ҳатто, касе дари моро саҳт кашид. Баъд... Баъд садои тараққосу шараққоси гӯшхарошу ваҳмангезе баланд шуд. Маълум буд, ки дуздону авбошон ба вағони хӯҷаинҳои қитъаи сохтмонӣ ҳучум карда истодаанд. Зарбаҳо саҳту дурушт ва бераҳмона ба гӯш мерасиданд. Як вақт садои шараққосзанон шикастану аз ҳам рехтани шишаҳои тиреза шунида шуд. Мо оҳиста-оҳиста ба дари вағони худамон наздик шудем. Ғоратгарон ба кандани боми

тунукагини вагони хўчаинҳо шуруъ карданд, ки садои зарбаҳои навбатияшон аз ин хабар медод. Аён буд, ки онҳо бо оҳану мисрон ва чаккушу болғаву табар хуб «мусаллаҳанд». Бародарам Зоҳир, ҷавонмарди қоматбаланди паҳлавонсурат, ки дасту бозуи рустамона дошт, хост дарро кушода ба берун барояд, аммо...

Аммо дари вагон во намешуд. Пушти онро чунон бо ашёву асбоби вазнине танба карда буданд, ки ҳеҷ имкони боз намудани дар мавҷуд набуд. Зоҳир дафъатан давида лагаде чанд ба дар зад, вале он кушода намешуд, ки намешуд.

Дуздон овози дари вагони моро фаҳмиданд, ки лаҳзае оромӣ дар берун ҳукмфармо гардид. Танҳо лаҳзае.

Пасон боз ҳам садои тарақ-тарақ кандани тунукаву панҷараҳои вагон баланд гардид. Дақиқан дуздон танҳо як ҳадаф доштанд: имрӯз, ки ба коргарон маош дода буданд, онҳо ҳаёли хоме дар сар парваридаанд, ки бояд қисмати боқимондаи маблағҳо дар қуттии оҳании прораб нигоҳ дошта шудааст. Вагарна, дигар дар он вагон ба ғайр аз ҳуччату аснод ва чанд мизу курсӣ ашёи зиёдате вучуд надошт.

Дари вагон бо ҳама талошҳои мо боз нашуд.

Мо хостем ба бачаҳои ҳамкорамон, ки дар як гӯшаи майдони сохтмон, дар вагони дигаре ҷой гирифта буданд, занг зада, онҳоро ба ёрӣ даъват кунем. Бадбахтона, телефонҳои нафаре аз мо маблағи зарурӣ надошт. Ба ҳамдеҳагонамон Ашӯру Маҳмад, Сипехру Баҳодур пайгоми телефонӣ фиристодем. Касе вопас ҷавоб намедод ба мо. Маълум буд, ки онҳо саҳт ба хоб рафтаанд.

Зоҳир сабру тоқатро аз даст дода, мисрончаеро ёфта, ба кандани дари вагонамон оғоз кард. Вақт мегузашт, сонияҳо, дақиқаҳо...

Дар берун зарбаҳои ҳавоякиву номуназзами дуздон шиддат мегирифт. Садоҳо баланду баланд мешуданд. «Аҷабо,— ҳайрон мешудем мо,— магар муҳофизони қитъаи сохтмонӣ аз ин шӯру ҳангома ва ғалоғула хабардор намешуда бошанд? Як бор давр зада, бо ду чашми сар намебинанд, ки чӣ воқеа рӯй дода истодааст? Эҳ...»

Мо паёпай пайғом мефиристодем. Касе ба мо ҷавоб намегардонд, занг намезад. Оқибат Зоҳир часпакҳои дарро канда, як сӯ ҳаво дод.

Дар ҳамин вақт телефони ман занг зад.

— Чӣ гап, маълум?— мепурсид бо овози хоболуди хирросӣ Ашӯри Ганҷӣ.

— Гап ҳамин,— гуфтам дар ҷавоб ва тамоми ҳодисаеро, ки рух дода истода буд, ба ӯ шарҳ додам.

— Мо меравем ба наздатон,— дилпуруна гуфт Ашӯр. —Асбобу анҷоми заруриро мегирему мебароем. Шумо эҳтиёт кунед.

Мо се болғаву як мисронча доштем. Он ҳамаро ба даст гирифта, ба ҷангу мубориза бо ғоратгарон омода шуда, ба берун баромаданӣ шудем. Дари вагонро ҷудо карда, каноре рост монд Зоҳир ва мо бо эҳтиёт гом ниҳода, оҳиста—оҳиста ба берун баромадем. Шабаҳои сиёҳ, ки дар рӯйи боми вагон ба кандани болопӯши тунукагин машғул буданд, ҳадаҳаву шитобзада худро аз забари вагон ба зер афканда, ҳар сӯ рӯ ба ҳазимат ниҳоданд. Мо медавидем аз қафояшон. Ин дам Баҳодур ҳодаи оҳанине сари китф пайдо шуд, Ашӯру Маҳмад ва Сипехри кафшергар низ аз вағони дигар саропо мусаллаҳ ба ҷаҳор тараф тохтанд, то ғоратгаронро дарёб карда, дастгир кунанд. Яке аз ғоратгаронро

оқибат Сипехри кафшергар, ки дар даст табарчае дошт, аз пушти вагони русҳои псковӣ, ки ҳампахриёни бригадир Миша Дяков он ҷо хоб мекарданд, дарёб кард ва дастонашро тоб дод, ки болға аз дасти вай ба замин афтид.

Нафари дигарашро, ки акнун меҳост аз болои девори сементӣ худро ҳаво дода, фирор кунад, Зоҳир аз тахтапушташ ҷанг зада, ба поён фаровард. Мо онҳоро шинохтем: Олегу Никитаи псковӣ, ки дар бригадаи мо кор мекарданду бригадир Миша ин қадар онҳоро таъриф мекард.

Маст буданд онҳо. Чашмонашон тоси хун. Меларзиданд. Муҳофизонро аз қазия хабардор кардем. Ҳангоме ки ба пурсиши эшон оғоз карданд, онҳо сархаму хичолатзада дигар ҳарфе ба забон намеоварданд. Аъзои баданашон ҳамчунон меларзид.

— Барои чӣ ба вагон ҳучум кардед?— мепурсид сардори муҳофизони қитъаи сохтмонӣ.

— Барои... барои пул,— канда-канда ҷавоб меод Олег. Никита хомӯш буд.

— Хайр, ҷавоби ин ҷиноятатонро дар шуъбаи милиса медиҳед,— таъкидкунон гуфт сармуҳофиз ва онҳоро пеш-пеш карда бурд...

Аллакай пардаи тирафои шаб андак-андак бардошта шуда, рӯз ба сафедӣ гироиш мекард. Мо ба вагонҳоямон даромада, сар ба болин гузоштем. Хаставу лакот, ки будем, сахт хобамон бурдааст.

* * *

Гуноҳи Олегу Никита ба таври мушаххас муайян карда шуд. Маълум гардид, ки дар ин амалҳои дуздиву ғоратгарӣ онҳо танҳо набудаанд. Рафикони дигарашон, ки ҳамроҳи мо дар қитъаи сохтмонӣ ба кор машғул буданд, дар дуздиву ба яғмо бурдани ноқилҳои барқӣ,

асбобу васоити техникӣ, чун асбоби оҳанбурӣ, (балгарка) арраи барқӣ, пармаи худкор ва монанд ба инҳо ба онҳо кумак мекардаанд. Дар майдони фароҳи қитъаи сохтмонӣ сарвари фирмаи «Фивен», ҳамроҳи сардори қитъаи сохтмонӣ, прорабу бригадирҳо чамъомаде гузаронд ва ин ҳодисаи нангинро як ҷинояти шармандавори иддае аз русҳои майзадаву наштаманд номид.

— Ман ба хушёриву зиракӣ, меҳнати ҳалол ва дасту дили поки ҷавонмардони тоҷик тасанно мегӯям,— бо тафохур изҳор дошт сарвари фирма, ки Швитко меномидандаш. Маҳз ҳаминҳо ғайрат ва ҷусту чолокӣ нишон дода, ҷинояткоронро дастгир карданд ва пеши роҳи ғоратгарӣ ва торочи ашӯи сохтмониро гирифтанд. Ба ростӣ, ман аз онҳо хеле миннатдорам. Ана, бояд бо инҳо кор карда, фирмаро пешрав гардонем.

Мо, ки «қаҳрамон» ҳисоб меёфтем, бо сари баланд ба коргарони дигар, ки аксарашон русҳо буданд, менигаристем.

Вақте ҳамоиш поён пазируфт, ҳама ба сӯи мавзеъҳои кории худ шитобиданд. Миша Дяк, парешону ошуфтаҳол наздам омад.

— Ана ҳамин хел, муаллим!— даст ба китфам бурда хитоб кард вай,— Аз ҳамин рӯз сар карда, ман шуморо «герой» меномам. Бовар кунед, ҷиддан мегӯям. Шумо, тоҷикҳо, воқеан ҳам мардуми худочӯву ҳалолкоред. Бори аввал аст, ки ман хато кардаму ба ҳамшаҳриҳоям эътимод варзидам. Сари маро паст карданд, лаънатиҳои худозада. Майзадаҳо, «герчикҳо», э, очаи онҳоро...

Вай ба ғазаб омада асабӣ шуда коргарони псковиро ҳақорату дашномҳои болохонадор мекард.

— Медонед, ҷӣ,— ногаҳон аз дигар тараф суҳан дар миён андохт Миша. Ман дигар дар вазифаи бригадирӣ

кор карда наметавонам. Обрӯям рехт ва умуман, дигар ман раҳбарӣ кардан намехоҳам. Аз пагоҳ сар карда, шумо вазифаи бригадириро ба зимма мегиред, муаллим. Тамом, вассалом!

Ҳарчанд ман «ин вазифаи масъулиятнок аст, танҳо шумо аз уҳдааш баромада метавонед», мегуфтам, вай якравона рад мекард. Ва...

Субҳи рӯзи дигар сарвари қитъаи сохтмонӣ коргарони бригадаи моро ҷамъ овард ва кӯтоҳакак эълон кард:

— Бригадиратон нав шуд,— ва ба ман ишора намуд,— корро дуруст ба роҳ монед, умедамон аз шумо бисёр. Ҳа-а...

Миша Дяков сохтмонро орому ноаён тарк кард. Ӯ ба кучо ба кор даромад, намедонистем. Ва ин мавзӯё дигар барои касе аҳамият ҳам надошт.

* * * * *

САРИ ХАМ

— Ба чанд даромадӣ? Не, ту рост ба чашмони ман нигару ҳақиқатро бигӯ, ба чанд даромадӣ? Соҳиби чанд фарзанд ҳастӣ? Гап зан! Чаро ба гапи ман, ба панду насиҳати падарат ҳеҷ гӯш намедиҳӣ-а? Сад бор гуфтам, фаҳмондам, ки замона нобоб аст ба равиши об бел зан, поятро ба кӯрпаат дароз карда, рафтор кун! Мегӯянд, ки сари хамро шамшер намебурад. Борҳо гуфтаму таъкид кардам, ки сарта ҳам куну кори худата кун! О, э, бача, аз гуфтана даҳонам мӯй баровард, мӯй. Чаро ба гапам гӯш намекунӣ? Чаро аз рӯи андарзҳои падарат амал намекунӣ? Чаро дар ҳар кор «нахӯди пеши қошук» мешавӣ? Гап зан! Ту доим ҳамин хел, ором мешинию

ҳарфе ба забон намеронӣ, на розӣ буданат ба насихатҳоямро мегӯӣ, на зид буданатро. Намедонам тарафи кӣ рафтаӣ. Ман, қиблагоҳи ту, ин хел феълу атвор надорам, аммо ту... Эҳ... Чанд дафъа сари ҳамин мавзӯ бигӯ-магӯ ва баҳсу мочаро доштем. Дар охири гуфтугузор ва суҳбатҳо саратро бо ишораи тасдиқ мечунбондӣ, ки «шуд, падар, минбаъд ин хатоҳоро такрор намекунам».

Баъд-чӣ? Пагоҳи ин гуфтугузор хабар мерасид, ки писари қаламбадастатон ҳамаро шарманда кард. Дар маҷлис сухан карда, раису думравонашро аз г... гирифта ба г... зад. Бечораҳо аз шарму хичолат байрақи замони шӯравӣ барин сурх шуда, чӣ тавр думашонро хода кардаанд, худашон пайҳас накардагистанд. Ҳазор маротиба гуфтаму фаҳмондам, ки ба «ноҳия» чакқа нашав.

Ту чӣ кор кардӣ? Сарата ҳам куну аз пайи кори худат шав! Ҳеч мефаҳмӣ? Рӯзи ҷумъа дар маҷлиси аҳли деҳа баромад карда, ба рӯи раиси ҷамоат ва намояндаи ҳукумати ноҳия «давидӣ», чиҳо гуфтӣ? Ҳа, чӣ хомӯшӣ? Хаёлат, ки ман аз ин гапу калоча ва овозаҳо беҳабарам? Касалу барҷомонда ҳам бошам, аз ҳама гапу кори олам хабар дорам. Дар масҷид, баъди хатми намози ҷумъа маҷлис барпо шудааст. Раиси ҷамоат дар хусуси тақсимои заминҳо барои манзили зист гап зада, мегӯяд, ки ба 47 нафар сокини деҳа аз мавзеи Олуво замин дода мешавад. Ин даври якуми тақсимои замин ба мардум мебошад. Баъд аз ин, даври дуюм сар мешавад. Кӯтоҳи гап, се давраи тақсимои замин ба роҳ монда хоҳад шуд. Раиси кумитаи замин ва намояндаи ноҳия сухан ронда, ин амалро иқдоми бузург ҳисобида, таърифу тавсифро ба осмон расондаанд. Ягон нафар аз ҷамъомадагон як сухан ҳам

нагуфтааст, ту бошӣ, хестию ба минбар баромада, забон ба таънаву мазаммати раисон кушодӣ. Медонӣ, чиҳо гуфтаӣ? Нағз медонӣ. Гуфтӣ, ки шумо, раисҳо, мардумро то кай аҳмақ мекунед? Ин бечораҳоро бурда аз дараву ғор ва талу тепшаҳо замин медиҳед, аммо заминҳои ҳамвору фаллаи обиро пинҳонӣ фурухта пул мекунед. Нангу номус ва имону вичдон доред, шумо?

Заминро, ки фурухтед, чояш ояд, ватанро мефурушед, гуфтӣ. Ман намефаҳмам, шуморо кӣ раис таъин кардааст? Балки ҳамин гапу овозаҳо рост будагист? Мансабро бо пули калон меҳаред. Раисиро, муовиниро, котибиро, садри танзиму анъанаро... Ин айб аст, зиёдтар аз ин моёи хичолату шармандагист.

Раис сурх шудаву тағи обу арақ монда, иддао кардааст, ки «суханҳои журналист ҳавоию беасосанд. Мо ягон заминро пинҳонӣ нафурухтаем. Ин ҳама тухмат аст, иғвои навбатист. Ба суханони ҷаноби журналист бовар накунад, дурӯғ аст».

Ту, оҳ туи ҳақиқатхоҳу адолатҷӯ, оҳ туи дилсӯзу ғамхори мардум, оҳ... ба ҳамин мардум мурочиат карда чӣ гуфтӣ? Ҳа, боз ба ёдат наомад? Гуфтӣ, ки ҳой одамони нек, магар ман дурӯғ мегӯям? Ҳамаи шумо бохабаред, ки замини Шафтолуҳо, Себҳо ва Хирманак аз тарафи ҳамин раис ба пулдорҳо бо маблағи ҳангуфт фурухта шудааст. Ҳо, дар тағи фукатон талаву тороч шудаанд заминҳо!

Ана акнун, бачем, рост ба чашмонам нигариста бигӯ. Ягон нафар аз ҳамон одамони ҳозирбуда ба ҷонибдории ту овоз баланд карданд? Ҳамовозӣ карда, суханҳоятонро тасдиқ намуданд? Ҳама ҷамъомадагоне, ки ту ғами онҳоро хӯрда, худро ба обу оташ мезанӣ, як сухани тасаллобахше ба забон наовардаанд...

Ҳазор бор гуфтамат, ки ин мардум тарсончаку буздиланд, кирои дилсӯзӣ надоранд. Ту бошӣ... Ҳақиқат, адолат, мубориза... Хобатро ба об бигӯй! Намояндаи ҳукумати ноҳия сухани туро бо қаҳру газаб бурида, чӣ гуфт?

– Шумо мардумро нашӯронед, – саҳт карда мегӯяд намояндаи ҳукумати ноҳия. Мувофиқи қонун замин дар қаламрави кишвар моликияти истисноӣ ба ҳисоб меравад. Ва ҳеч кас, ҳатто подшоҳ ҳам ҳақ надорад, ки як ваҷаб замини обиро ба касе фурӯшад ё худаш тасарруф кунад. Ҳар касе, ки ба чунин амал даст мезанад, ҷинояткор аст, ҷинояткор ва тибқи кодекси ҷиноӣ ба ҷавобгарӣ кашида мешавад. Фаҳмидед, муҳтарам журналист?!

Лекин, ту хестию гуфтӣ, ки «инро ба касе гӯй, ки туро нашиносад». Намояндаи ҳукумати ноҳияро шарманда кардӣ. «Ман факту далел дорам. Боз ҳам такрор шавад, таъкид мекунам, ки заминҳоро раиси ҷамоат бо думравонаш бераҳмона фурӯхта пул кардааст. Шумо аз қонун ғап мезанед, аз ҷиноят ҳарф ба лаб меоред. Ин тавр бошад, раиси ҷамоат – ҷинояткор дар пешатон, бигиреду паси панҷара баредаш», – гуфта арбада бардоштай. Хайр, ана ин манзараро ба мушоҳида гирифта, мулло-имомӣ масҷид ба байн даромада, туи «донотарошро» танбеҳ додааст.

– Нағз не, бародар, – иброз доштааст вай. Калонҳоро ҳурмат кунед. «Калон» дар кучое бошад, сояи Худо ҳисобида мешавад. Бузургонамон ҳамин хел гуфтаанд. Шумо бе ягон асос раиси ҷамоатро, ки дар ҳама вазъу ҳолат чун ҳумо болои сари моянд, тухмат карда ҷинояткор баровардед.

Намояндаи ноҳия аз ин «дастгирии» мулло-имом рӯх гирифта, даст афшонда, огоҳ кардааст, ки

«мардуми азизи деҳаи Арбобҳо, мо барои ҳурмату иззати шумо ба наздатон омадем. Ин журналиста барои таҳқир ва ба иззати нафси шахсият расиданаш ба суд мекашем».

Бачем, мардум чӣ гуфтаанд, медонӣ?

— Дуруст,— маслиҳат дода сар такон додааст бобои Алии 92-сола, ки тамоми бинои пешинаи мактабро писаронаш харида, ба моликияти шахсӣ табдил додаанд,— Ҳамин беадабҳоро сахтакак гӯшмол додан лозим. Дар давраҳои мо ин хел шармандагӣ вучуд надошт. Раисро чунон иззат мекардем, ки худӣ ман аз қафояшон кашола шуда, тоқию чомашонро гирифта мегаштам. Баред, суд кунед, ба худ биёяд...

Аммо туи якраву гарданшах бонг бардошта, хитоб кардай:

— Аз гапам намегардам. То чон дар бадан дорам, аз роҳам намегардам. Раисро ба суд дода, 10–15 сол паси панҷара нашишонам, номам Ғаюри Ҳиммат набошад. Вай дузд, чинояткор ва душмани халку миллат аст. Ин ҷо мулло-имом ширинзабонӣ карда, маро насиҳат чӣ ки, тарсондан хостанд. Бобои домумло, шарм намекунад? Ба шумо ҳам аз мавзеи Хирманак 10 сотиқ заминро раис тухфа кардааст. Ҳамин аст ҳақиқати маъвизаҳоятон! Ман рафтам».

Ва аз байни издиҳом баромада рафтӣ ба хонаат.

Эҳ бачем... Ана чӣ аҳмақие кардӣ, ту.

Баъд... хабар ёфтӣ-а? Ба раиси ҷамоат чӣ воқеа рӯй дод? Вай— ку як бор, вақте ки барои клубу идораҳои калхозро фурӯхтанаш қариб ба даст афтода, паси панҷара менишаст, нисфи заминҳои ҷамоатро фурӯхта, пора дода халос шуд. Лекин дилаш зад, инфаркт гирифт. Ана ҳамон рӯзи ҷумъа, баъди он ки ту «раис чинояткор аст» гуфта, эълон кардӣ, дар сахни масҷид

беҳуш шуда меафтад. Дилаш бори дуюм зада, боз инфаркт гирифтааст. Ҳамин хел, бачам.

Акнун ман ба ту охирин дафъа насиҳат мекунам. Бас кун ҳамин корхота. Сад бор гуфтам, сарата ҳам куну кори худата кун, фаҳмидӣ ё не? Охир, обрӯи маро резонда, як пул мекунӣ?

Ин гуфтугузор сари субҳи якшанбеи ҳафтаи севуми моҳи декабр сурат гирифта, писари журналисти амаки Нодир норозиёна роҳ ҷониби хонаи худаш гирифтани буд, ки дарвозаи падарашро кушода, раиси кумитаи замин ва ҷонишини садри ҷамоат андешаманд ба ҳавлӣ ворид гардиданд. Дар берун мошини «Фолксваген» -и онҳо меистод.

– Ҳа, ана шумо дар кучо мегардед, – хандаи зӯракӣ дар лаб суҳан оғоз кард раиси замин. Мо бошем, шуморо дар хонаатон наёфта, таваккалӣ ин тараф омадем, – ҳарфи ўро тақвият дод ҷонишини раис.

– Хӯш, хизмат? – ба сари мақсад омадани шуд писари журналисти амаки Нодир.

– Ҳа, гап ҳамин ки, – аз дур ба мавзӯ наздик шудан хост раиси кумитаи замин. Раис моро фиристод, ки бо шумо дар боби замин суҳбат карда, ба сари масъала омада, ба як қарор биёем.

– Замин? Кадом замин? – ҳайрон шуд журналист.

– Раис сиҳатанд, саломатанд? – аз дигар сӯ суҳан кард амаки Нодир.

– Ҳа, кам-кам ба худ омадаанд. Аз беморхона ҷавобаш доданд. Он кас ба таври маслиҳат гуфтанд, ки бо муаллими китобнавис салому пайгоми маро расонед...

– Баъд? – бедимоғ пурсид журналист.

– Гуфт, ки аз замини Хирманак 10 сотик замин чудо карда ба муаллими китобнавис бидиҳед. Ташвиш

накашед, бе пардохти ягон хел пулу маблағ. Фақат илтимос...

– Чӣ илтимос?– ин дафъа газаболуд суол кард муаллими китобнавис.

– Илтимос ҳамин ки журналист дигар ба мо чакқа нашавад. Мо ба вай кордор намешавем, вай ба корҳои мо даҳолат накунад,– чашм аз пеши пояш нақанда гуфт ҷонишини раис.

– Медонед-чӣ,– якбора ҷаҳлаш боло гирифта садо зад муаллими китобнавис. Равед ба раисатон гӯед, ки ман туф кардам ба заминаш. Маро бо як замин харида наметавонад. Чӣ, раисатон ҳаёл кардааст, ки ман мисли юристи аризабози деҳаи Лаклаконам, ки бо 40 сотик замин ба даҳанам лаҷом зада, саворам мешавад? Не, хобашро ба об гӯяд. Равед, ба шумо ҷавоб. Ман аҳд кардам, ки то раисро паси панҷара нашинонам, аз роҳам барнамегардам. Акнун, равед аз ин ҷо.

Раиси кумитаи замин ҷонишини садри ҷамоат ноумеду малӯл ва ошуфтахотир оҳиста-оҳиста аз дар баромаданд.

Амаки Нодир ҳарфе бар лаб наовард. «Замин-а, маро ягон гӯлу нодону зудбовар гумон кардаанд. Ба умед нашавед», гӯён журналист ба хонааш раҳсипор гардид.

Вай қавл додааст, ки муборизаро то охир давом хоҳад дод.

Оё муаллими китобнавис ба муроду мақсади худ мерасида бошад?

Кӣ медонад?!

Вақт нишон хоҳад дод.

* * * * *

ҚИССАИ МАҶЛИСУ МАСЪАЛАИ ОБ ВА НАВБАТИ ПОДА

Маҷлиси навбатии падару модарон, ки ба ҷамъбасти нишондиҳандаҳои донишу саводи хонандагон дар чоряки дувум бахшида шуда буд, расо соати 9:00-и рӯзи якшанбе бояд баргузор мегардид.

Одамон пешу қафо, баҳузуру суҳбаткунон ба мактаб ворид гардида, ба хонаи муаллимон пазиroy карда мешуданд. Вақт мегузашт, аммо теъдоди ба маҷлис даъватшудагон ҳеҷ не ки зиёд гарданду ҷамъомад барпо шавад. Ниҳоят, ақрабаки соат ба 10 дакка хӯрд. Раиси деҳа беқарор по кӯфта, ба сахни ҳавлии мактаб баромад. Директор дар роҳи калон омад—омади волидонро интизорӣ мекашид. Ёро низ тоқат тоқ шуд магар ки ба хонаи муаллимон даромад ва норизоёна хулоса кард:

— Ҳамааш ҳамин. Ин мардум дар ҳар ҷамъомад ҳамин қадар ҷамъ меоянд. Маҷлисро сар кунем ҳам, мешавад.

Ҳама ҷо ба ҷо шуданд, Дар садр директори мактаб, раиси кумитаи падару модарон, раиси деҳа, раиси кумитаи танзими анъана ва расму одати ҷамоат, раиси бонувон, имом хатиби масҷид ва раиси созмони «Мироб» менишастанд.

— Падару модарони муҳтарам!— ҷамъомадро ифтитоҳ бахшид директори мактаб. Мо ин ҷо барои он ҷамъ омадем, ки вазъи донишу саводи фарзандони шуморо дар нимсолаи яқум баррасӣ намоем. Натиҷагирӣ карда, хулосаҳои даркорӣ барорем, аз дастовардҳо хурсанду аз норасоиҳо хулоса барорем.

– Истед,— овоз баланд кард Салими тракторчӣ. Пеш аз он ки ба масъалаи хонишу адаби фарзандон дахл кунем, ман дар як бобат ин ҷо ҳарф задан меҳоҳам. Гап сари подаи қишлоқ меравад.

– Бишин дар ҷоят,— бонг бардошт раиси деҳа. Вақтата ёфтӣ...

– Гӯш кун,— паст наомад Салими тракторчӣ. Ту чаро ягон бор маҷлиси деҳаро намегузаронӣ? Чаро доим баҳона кофта, қафо мепартоӣ ин масъаларо? Гап дар бораи подаи қишлоқ меравад. Чаро заминҳоро пулдорҳо забт карда гирифтаанд? Ҳамон талу тепшаҳо ва адир монда буд, ки онро ҳам шиғу симтур кашада аз худ кардаанд. Мо гову моламонро ба кучо барем? Дар тори сарамон чаронем гову мол ва бузу бузғолаи худро?

– Ҷони гапа гуфтӣ.

– То кай мардума фиреб карда, доманашонро бо чормағзи пуч пур мекунанд?

– Э садқаи ҳамон вазифаву мансаб шаванд онҳо. Шираи пули ҳаром чашмонашонро кӯр кардааст.

– Ҳоло ҳам дер нашудааст. Як қарор бароварда, заминро аз дасти инҳо гирифтаи даркор.

– Раҳмат ба падарат! Ин заминҳо ҷамъиятиянд, аз онҳо халқу давлатанд.

– Ман таклиф мекунам, ки на танҳо заминҳо ба халқ баргардонида шаванд, балки гунаҳкорон ба ҷавобгарӣ кашада шаванд.

– Рост, рост.

Аз ҳар ҷониб садои ғалоғула баланд гардида, тадриҷан ба як ҳангомаи кӯчабозорӣ табдил меёфт. Раиси деҳа оташи ғазаб дар чашмонаш шӯълавар гардида, ниҳеб бардошт:

– Шумо ақлу фаросат доред? Ҳама худро донову бофарҳанг меҳисобед, лекин як нафаратон андеша намекунад, ки охир ин ҷо масъалаи саводу тарбияи

фарзандонатон бояд муҳокима гардад. Праблемаи подаву чарогохро хатман дида мебароем. Ман аз касе тарсу ҳарос надорам, муттаҳам ҳам нестам. Шумо ҳукуки истинтоку ҷавобгар кардани маро надоред.

— Аз кай боз шумо одами калон шудаед, ки касе камбудиатонро ошкоро дар рӯягон гуфта наметавонистааст?— гуфт Маҳмади «бизнесмен».

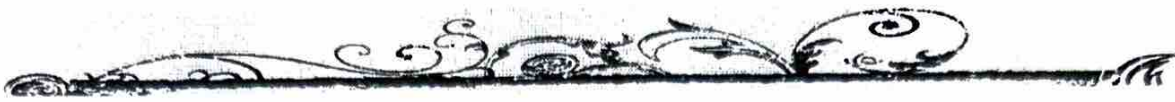
— Ин кас валӣ,— лукма партофт Саидшоҳи арендатор.

— Э, ба даҳонатон нигоҳ карда гап занед,— аз ҷояш баланд шуда шӯрид раиси деҳа,— Боз мегӯям, ки ягонтаи шумо ҳақи муҳокима кардан надорад. Ҳамаатон нағз медонед, ки тирамоҳи ҳамин сол дар ҷамъомади умумии қишлоқ раиси ҷамоат маро раиси деҳа таъин кард.

— Эй, як дам, як дам,— ҳадаҳаву осемасар даст бардошта иҷозаи сухан гуфтан кард Шокири милиса,— ман гуфтани, ки ин ҷо норозигии мардум ҷон дорад. Дуруст, ки мо дар мактаб қарор дорему бояд тартибу интизом ва хониши фарзандонамонро таҳлил кунем. Вале аз рӯи инсоф гӯед, ки чаро дар мавсими кишту кор мардуми деҳқон як қатра об намеёбад, ки сабзавоти полезиашро шодоб намояд? Ҳама роҳбару миру кабир. Магар бе об ҳосили кироӣ ба даст овардан мумкин аст?

— Эй мардуми деҳаи Сарчашма!— ошуфтахотир бархоста мурочеъ шуд раиси деҳа ба ҷамъомадагон.— Инсоф доред? Мемонед маҷлисро гузаронем? Масъалаи тарбияву ахлоқ ва саводи хонандагонро як тараф монда, аробаи холиро гирифта ба ким-куҷо кашола карда бурда истодаед.

— Ман ба инҳо ҷавоб диҳам!— хитоб кард раиси созмони ғайридавлатии «Мироб»,— Инҳо доноянд, ҳеч хел аробаи холиро гирифта набурда истодаанд. Акнун ман ба шумо асли масъаларо фаҳмонданиам. Шумо

гавго мебардоред, ки 5-6 моҳ заминҳоягон рӯйи обро надидааст. Дуруст, аммо чаро об кифоят намекунад? Кӣ ба ман ҷавоби ин муамморо медиҳад?

– Э, фалсафа нахон,— гурунгид нафаре аз ҳозирон.

– Шумо ба ҳай-ҳайи инҳо эътибор надихед,— гуфт садри кумитаи танзими анъана. Баҳузур суҳанатонро гуфтан гиред.

– Ҳа, мағзи гап чӣ буд?— даст бар пешонӣ бурд раиси «Мироб». Э, чӣ...

– Норасоии об...— садоҳо аз байни нишастагон мушкили раиси «Мироб»-ро осон карданд.

– Бале, шумо мегӯед, ки об нест, киштзоратон хушк шуда мемонад. Ана акнун рӯсташа ба ман гӯед, ки ҳама мусулмонеду худро худотарс меҳисобед, пули солонаи истифодаи обро кадоме аз шумо пардохт кардааст? «Об» мегӯеду дар вақти пули обро супоридан дастатон меларзад. Ман ба шумо гӯям, аз 450 хоҷагии қишлоқ ҷамъ 20 хоҷагӣ маблағи истифодаи обро пардохт кардаасту ҳалос. Боз айба надоништа, об нест, ниҳолҳо хушк шудаанд, гуфта боми осмонро ба ларза медардоред.

– Ман ҳам ду даҳон гап дорам,— забон ба шиква кушод Ғуломамак. Раиси «Мироб» мегӯянд, ки фақат 20 хоҷагӣ пули обро додаанду ҳалос. Ин нодуруст аст. Агар чор-панҷ бечораю дармондари ҳисоб накунем, ба тахмини ман ҳама маблағи обро пардохт кардаанд. Ин ҳама дурӯғ аз кучо?

– Э, амак аз Худо шарм доред, аз Худо,— дод зад раиси «Мироб». Қасам меҳӯрам, ки ҳамагӣ 20 Ҷоизи мардуми қишлоқ пули обро ҳисобӣ кардаанду ҳалос. Агар бовар накунед, ҳамин ҳозир маҷлисатонро партофта, рафта аз идора дафтари ҳисобу китоби истифодабарандагон обро меорамо якта-якта номи одамонро, ки пули обро сари вақт супоридаанд,

мехонам. Саидаброри ТСЕЛЛ, Абдуллои Крутой, Аҳмадхони Букқа пули 2 [✓]солаи обро ҳисоби накардаанд.

– Барои он ин одамон пули дусолаи обро насупоридаанд, ки ошноҳои раиси ҷамоатанд, – гуфт Шопури муҳосиби мактабҳо.

Раиси танзими расму анъана ва садри бонувони ҷамоат бетоқат шуда, ба гӯши ҳамдигар пичир-пичир карда, пасон директорро ба сӯи худ кашида, паст-паст ба ӯ низ чизе гуфтанд, ки вай шитобзада муште ба рӯи миз куфт. Чойнику пиёлаҳо ҷарангосзанон садо бароварданд.

– Ором шавед, мардум! – як дараҷа нарму мулоим хитоб кард директор. Ғавғою ҳангома чӣ лозим? Баъди хатми ҷамъомади падару модарон, ин ҷо ҳамроҳи раиси деҳа машварат мекунем, ба як хулоса меоем. Маҷлиси калони деҳаро таъин мекунем. Ҳамин масъалаҳоро барои муҳокима пешниҳод месозем. Маъқул ё не?

– Нуран ало нур мешавад, – хурсандона аз пешниҳоди директор ҷонибдорӣ ба амал овард раиси деҳа.

– Дуруст, дуруст!

– Мешавад, мешавад!

Нидоҳо баланд гардиданд ва директор даъфатан боло шуда, рӯзномаи маҷлисро хонда, ба самъи волидони хонандагон расониданӣ шуд, ки раиси шуъбаи танзими расму анъана ва одатҳои мардуми ҷамоати деҳот «як дақиқа, як дақиқа» гӯён, телефони ҳамроҳашро ба гӯш бурд ва баъди чанде «хуб шудааст», гуфта даст пеши бар гирифт ва гуфт:

– Бародарон, падару модарон, қавми азизи деҳаи Сарчашма, ҷаноби раис телефон карда, ба таври таъҷилӣ маро зуд ба идора биёед, меҳмонҳо аз кумитаи

дин ва танзими расму анъана ва оинҳои мардумии худи
ҷумҳури ба ҷамоати Райияти ташриф овардаанд.

– Хайр, хезеду равед, соат 12:30 дақиқа. Ин маҷлис
ба бозори гови Янгибозор монанд шуд. Ба Худо, ки
масхарабозӣ аз ин зиёдтар намешавад.

Раиси танзиму анъанай ҷамоат лаҳзае бо даҳони
воз ба муаллими физика нигарист. Баъд паси гардан
хорида, қадре узрхоҳона гуфт:

– Ман вазъияти шуморо мефаҳмам. Гапро ҳар сӯ
кашида, вақтро беҳуда барбод додем, ки ин, албатта,
хуб нест. Узри моро ҳам қабул кунед. Ман фақат як-ду
проблемаро, ки ба риояи қоидаҳои танзиму анъана
халал ворид мекунад, бароятон иброз доштан меҷоҳам.
Чандин бор дар ҷамъомаду маҷлисиҳо такрор ба такрор
гуфтем, ки «ҳой апаву хоҳарҳо, аммаву холаҳо,
масъалаи тӯю сур ва марғу мотам зери назорати қатъии
ҳукумат қарор дода шудааст. Дигар карсону табақ ва
дастурхони калон бардошта ба тӯйҳои ҳамдеҳагон
наравед. Одамони дигар давлатҳо имрӯзу пагоҳ ба
Марс парвоз мекунанд, мо, тоҷикҳо чӣ кор карда
истодаем? Ҳоло ҳам карсону табақу дастурхон ба сар
бардошта, раҳ ба раҳ монанди халқиятҳои замони асри
миёнагӣ тӯй ба тӯй мегардем.

Минбаъд дар назди дарвозаи тӯйдорҳо рост
истода, назора мекунам. Кадом занакро бо карсону
дастурхон дучор оям, аз дасташ гирифта, зери по монда
пачаку маҷақ мекунам. Соҳиби он дастурхону карсонро
ба идора ҷеғ зада, ҷарима мебандам. Ҷаримаи калон, аз
1,5 то 2000 сомонӣ. Фаҳмидед?

– Шумо ин қадар лоф мезанед, аввал ба мардум
барқро бидиҳед, баъд аз Марсу кайҳон
сафсатафурӯшӣ кунед.

– Хайр, шуд, шуд,— аз дари сулҳу салоҳ даромад
раиси идораи танзими анъана ва расму одатҳои

мардумӣ. Ман меравам, дер шуд. Ба шумо барори кору хотири чамъ ва саломатии бардавом орзумандам. Хайр, паноҳатон ба Худо.

Вай кулоҳашро ба сар гузошта, муаддабона аз дар баромад. Чамъомадагон дигар ҷилави суханро сар дода, байни ҳам аз ҳар хусус гуфтугузор мекарданд. Ба хоҳишҳои директори мактаб, ки басо оҳанги бечораҳолона ба худ гирифта буд, билкул парво намекарданд. Дар байн «болои сӯхта намақоб» раиси бонувони ҷамоати деҳот аз либоспӯшию фарҳанги баланд дар ҷомеаи кунунӣ «лексияи» дилгиркунандаеро ба ҳозирон қироат кард.

Ақрабаки соат 1:15 дақиқаро нишон меод. Одамон паси якдигар аз ҷо бархоста, кабинетӣ муаллимонро тарк мекарданд.

Раиси деҳа оқибат бонг бардошта:

– Ҳой мардум, маҷлиси падару модаронро намегузаронем? Сатҳи саводу дониш ва ахлоқу интизоми фарзандонатонро фаҳмидан намехоҳед магар?

Аммо дигар касе ба суханони раиси деҳа гӯш намекард. Мулло-имоми масҷиди деҳа низ вазнин аз ҷояш бархосту зери лаб ғур-ғур кард:

– Маҷлис гуфта, сари мардумро гаранг кардед. Худи ман аз намози пешин дер мондам. Сад масъаларо дар як чамъомад ҳал кардан мехоҳед. Биёед, аз баҳри ин гуна маҷлисо гузарем.

Директор бо даҳони во аз тиреза ба берун, ба одамон, ки гурӯҳ-гурӯҳ ба сӯйи хонаҳояшон мешитобиданд, менигаристу аз алам ҷӣ гуфтанаширо намедонист...

* * * * *

БОБОИ ГУЛОН ВА ПОДШОҲ

Аз ҷумлаи воқеоту ҳодисаҳои мочароангез, ки дар деҳаи Сарчашма вақтҳои охир рӯй дода, ҳамоно аз даст рафтани замини иҷоракории бобои Гулон мебошад, ки овозааш аз деҳа баромад, аз ҷамоати деҳоти Гулзор баромад, аз ҳудуди ноҳияи Дурдона баромад, ва инак, то ба сатҳи болои болои кишвар рафта мерасад. Ҳамааш се сол қабл, рӯйи баҳор аз гандумкории бобои Гулон сар зад. Чӣ буд он воқеа? Чӣ пайомаде ба бор меовард он ҳодиса?!

Бобои Гулон, мӯйсафеди 80-сола, субҳи саҳар ҳамроҳи писараш Неъматулло, наберааш Раҳматулло халтае гандум ба хар бор карда, ҷониби замини иҷораашон, ки дар мавзеи Сойи Ҷўғиён воқеаст, раҳсипор гардиданд. Ба сари замин расиданду Гулон дурудароз ба оғард нигарист, баробари он гом ниҳоду гом ниҳод. Муште хокро миёни панҷаҳояш гирифта, фишурду фишурд.

- Баҳ, баҳ, - пичиррос зад вай қаноатманд. - Хоки мулоиму фалла. Вақти ба замин пошидани дон аст.

Бӯйи хоку сабзаи навдамида ба димоғи форам мерасид. Офтоб бедареғ нур мепошиду нур мепошид ва тахтапушти бобои Гулонро навозиш мекард.

- Сатилро биёр, - амр дод ба писараш, ки аллакай халтаро аз маркаб фаровардаву интизорӣ мекашид. - Гандумро пур карда... тезтар.

Неъматулло боачала ба сатил аз халта гандум рехт ва ҳамон сон бошитоб оварду ба дасти падараш дод. Ва бобои Гулон мушт-мушт дони гандумро гирифта, ҳаво меод ба замини шудгори нарму хокӣ, мегирифтун мепошид ва пештар қадам мезаду қадам мезад ва...

Ҳамин лаҳзаҳо буд, ки марди тақрибан 50-55 солаи қаддарози абругирифтае, ки аз ҳамсоjadeҳ буду дар шафати замини Гулон фермае дошт ва ҳам майдони бавусъати ғаллакорӣ, ба Гулону писарашу наберааш наздик шуд. Наздик шуду бо оҳанги хашине дод зад:

- Шумо чӣ кор карда истодаед? Аз кӣ пурсида дар ин замин гандум мекоред?

Гулон муште гандум дар даст тааҷҷубзада сӯйи он мард нигарист.

- Чӣ хел чӣ кор карда истодаем? - ҳайрон шуд ӯ. - Гандум мекорем. Дар замини худам. Боз барои гандума коридан дар замини худам аз ягон кас иҷозат пурсам?

- Гӯш кун, мӯйсафед, - бадтар ҷаҳлаш боло гирифт он мардро. - Ҳо, як вақт замин аз ту буд.

- Ҳоло чӣ?

- Ҳоло замин замини ман аст. Ман ҳучҷату санад кардам, қарори ин заминро ҳам гирифтам. Барои ҳамин...

- Дузди зӯр соҳиби мола бастааст, гӯй! - ранҷишомез киноя қард бобои Гулон. - Охир солҳои сол ин замин аз ман буд, ҷон коҳонда дар лабмарзаи он ниҳолҳои сафедору бед шинондам, ана мард шудаанд онҳо. Кам не, ғам не, зиёда аз 200 бех ниҳол аст, ки парвариш кардаву ба воя расондаам ман.

- Гап ҳамин, - ба сари мақсад омад марди қаддароз. - Буд-набуд, гузашту рафт. Маслиҳат медиҳам, ки беҳуда меҳнати худро зоеъ нақунед.

- Чӣ кор бояд кунам ман? - дар ғояти ҳайрат монд бобои Гулон. - Ту чӣ гуфтаниӣ, чӣ меҳоҳӣ?

- Гандум накор, тамом, вассалом. Аздусар беҳуда. Замин қонунӣ аз ман шудагӣ.

- Кӣ дод онро ба ту?

- Ман ҳуҷчат кардаам, ин замини ту ҳам дар харитаи ман дохил шуд, фаҳмидӣ? Барои ҳамин, накор гандума.

Ва бобои Гулон дар аъроф монд. Чӣ бояд кард? Кучо равад, ба кӣ арз барад? Охир... то имрӯз касе ба ӯ дахл намекарду кораш надошт. Магар заминҳои ин мардак кам аст, ки боз ба ҳамин қитъаяки 15-сотихаи ӯ чашм ало карда? Чашми одамай кай аз ин дунё сер шудаву сер мегардад? Даҳ ангуштро ба даҳон лағат бинмудан чӣ маъние дорад? Эҳ, беинсоф, беимон...

Ва ӯ аз замин баромад. Ғазаболуд халтаро даҳон баст, ба ҳар бор намуд ва ба писараш Неъматулло хитоб кард:

- Меравем, бачам. Неке... ман ин корро ҳамин тавр намеронам. Замин замини ман аст, ман нишон медиҳам ба инҳо...

- Рав, рав, - барошuft "қаддароз". - Ба болои боло рав. Аз дастат чӣ коре, ки меояд, бикун. Ҷамааш дар дасти худам. Пул дорӣ, бурд аз ту, ана ҳамин хел, мӯйсафед.

Ва баъд аз он такудави Гулон оғоз гардид. Аз ҳамсараш, кампири Чинӣ бастаеро, ки ҳуҷчатҳои заминаш дар он маҳфуз буд, пурсон шуд. Кампир хеле суст. Шкафҳоро кофт, ҷевонҳоро кофт, сандуқро кофт. Ва охир аз даруни ҳамон сандуқ ёфт рӯймоли гардии рангбохтаро. Ва Гулон писараш Неъматуллоро ҷеғ зада, амр додаш, ки санадҳои заминро дида барояд, бисанҷад.

- Ку бубин, қарор дорем ё не? - Ва боз... ҳамин ҳуҷчатҳо кадом сол тахт карда шудаанд.

Неъматулло дурудароз коғазҳоро хонд, ба фикр гӯта зад. Яке сар бардошт.

- Хайр чӣ, хондӣ?

Падар бетоқатӣ мекард.

- Ҳеҷ чиз не, - ҷавоб дод писар ва афзуд: - Дар коғазҳо гуфта шудааст, ки ҳамин замин аз соли 1992 ба ихтиёри Гулон Шамсов дода шудааст. Лекин...

- Чӣ "лекин?"

- Лекин қарор надорем...

- Чӣ хел? - як қад аз ҷояш парид Гулон. - Буд, қарор буд. Кучо карда бошад очаат онро? Ё тавба...

Ва кофтану чустану ёфтани қарори замин шуруъ гардид андар хонаи бобои Гулон. Як рӯз кофтанд, ду рӯз кофтанд, 10 рӯз, 20 рӯз, 1 моҳ. Нишоне ба пайдо наомад аз он қарор. Ва сукут буду андуҳ. Ғам буду ғусса.

Ва... алам, алами коғазе, ки замоне дар кадом як гӯшаи хона меҳобиду дар ёди касе ҳам набуду кунун дар мадди аввал баромадааст. Ҳай чизи зарурие шудааст, чун гавҳаре ё тиллорезае. Не, наёфтанд қарорро.

Ва бобои Гулон субҳе роҳ сӯйи идораи ҷамоат гирифт. Ба раис арзи ҳол кард. Раис шикоятӣ ўро истимоъ кард, шитобзада буд, ки пеши раиси ислоҳоти замин фиристодаш. Раиси замин "нусхаи қарорро кофта ёфтан лозим аз "архив"-и идора", - гӯён ҷавобашро мухтасар кард. Ва бобои Гулон чанд рӯзе баъд дубора роҳи идораро пеш гирифт. Дубора арзи ҳол кард. Дубора пеши раиси замин даромад.

- Ҷуста истодаем, - гуфт раиси замин. - Лекин намеебем. Қарори замини шумо буд дар мо, ман неқ дар ёд дорам. Намедонам, ҳоло кучо шуда бошад?!

Ва бобои Гулон навмеду рӯхшикаста баргашт ба хона. Боз чанде гузашту роҳи идораро пеш гирифт. Боз раиси замин, кӯтоҳакак ҷавобаш дод, ки қарори заминатро наёфтем. Хайр, ариза навис.

- Ба кучо? - мепурсад бобои Гулон.

- Ба раиси ноҳия.

- Ман ариза менависам, - мефаҳмонад бобои Гулон, лекин... шумо бояд донед, ки кӣ ба он қаддарози ҳамсои мо хуччату қарор карда додааст? Кӣ? Ту? Раис?

- Рав, рав, - даст меафшонад раиси замин. - Арз кун, ку чӣ мегӯяндат...

Ба бобои Гулон хонааш омаду бинои сабраш аз боди гумонҳо, навмедихо хароб гардид. Фикр карду фикр кард. Охир, оҳиста-оҳиста қадам зада, ба хонаи муаллими "китобнавис" расид.

- Барака ёбӣ, бачам. Бароям ариза навис.

- Ба кучо? - мепурсад муаллим.

- Ба номи раиси ноҳия. Дуто навис. Куфияи (копияи) ариза дар дастам меистад.

Ба аризаро навишту дод муаллими "китобнавис" ва бобои Гулон сари субҳи фардо аризаро ба ноҳия бурд, ба котибаи хушсурате супурд.

- Баъди як ҳафта биёед, - гуфт духтараки сабзинарӯй. - Барои ҷавобаш.

Ба бобои Гулон ҳафтае баъд боз ба ноҳия рафт. Котиба варо дидан замон, "биёен амак, биёен" гуфт. - Шуморо раис суроғ карда буд. Ҳозир, як дақиқа.

Ба утоқи кори раис даромад. Лаҳзае пас баромаду:

- Дароед, дароед амак, дар вақташ омаден.

Раис баъди салому алек ба бобои Гулон фаҳмонд, ки қарори замини шумо тайёр буд, ҳамон вақт. Баъд хуччатҳои замин ба раиси ҷамоат дода шуд. Шумо қарорро аз идораи ҷамоат мегиред.

- О, ман чанд дафъа ба идораи ҷамоат рафтам, - хайрон хитоб кард бобои Гулон. Наёфтанд қарорро. Мегӯянд, ки нест.

- Аз ин мебарояд, ки қарорро кучое партофтаанд ё гум кардаанд. Равед, талаб кунед аз онҳо.

Ва Гулон бомдоди пагоҳ роҳи идораи ҷамоатро пеш гирифт. Тафсилоти ҳолро баён кард ба раис. Раис ба сукут рафт, сар хорид. Боз фиристодаш назди раиси замин. Раиси замин бедимоғ якбора шӯрида рафт:

- Чӣ мехоҳед аз ман? Замин, қарор, раиси ноҳия. Нест қарори заминатон, мефаҳмед, нест, нест. Ман аз кучо ёбам?!

- Шумо барои чӣ дод мезанед? - паст наомада ғуррид бобои Гулон. - Ман ҳаққамро талаб мекунам. Агар заминам ба ман баргардонда нашавад, аз болои шумо ба подшоҳ шикоят хоҳам бурд.

- Равед, шикоят баред.

- Мебарам, мебарам.

Ва рӯзҳо мегузаштанд. Гулонро дил кашоли заминаш буд. Миёнаҳои моҳи апрел ҷониби дашт раҳсипор гардид. Ба сари заминаш расида, муддати тӯлонӣ ба оғард, ки дар ҳар ҷо, ҳар ҷои он алафҳои баҳорӣ рӯида буданд, нигарист. Беҳуда хоб буд замин. "Ҳайфи замин, ҳайфи меҳнатҳои барабасам. О лаънатӣ, заминро ки уҳда намекардӣ, чаро аз ман кашида гирифтӣ? Мемондӣ, гандума мекоридам. Ҳоло медидӣ, ки неш задаву майса дамида буд. Эҳ... ба кӣ дарди дил кунам, ба кучо арз барам?"

Ва бобои Гулон пирамарде буд соддабунёду соддадил. Розӣ дил ба ҳар кӣ рост меомад, баён медошт. Ва мочарои замини ӯ дар деҳ овоза гардид. Чанд нафар аз аҳли деҳ ба оташи ғазабаш равған рехтанд.

- Медонӣ чӣ, - гуфт ҳамсоии дасти росташ Хӯча. - Масъалаи замини ту барвақт ҳал шудагӣ буду ту беҳабар.

- Чӣ хел? - соддагӣ кард бобои Гулон. - Нафаҳмидам...

- Акнун мефаҳмӣ. Замин аз ту буд, лекин ҳамсоят
- ҳамон қаддароз пули калон дода...

- Ба кӣ дода бошад?

- ... ба раиси ҷамоат, раиси ислоҳоти замин. Ва
замини туро ҳуччату қарор кунонда гирифт. Фаҳмидӣ?
Ту бошӣ...

- Чӣ ман? - ришашро кафмол карда хаёломез
пурсид бобои Гулон.

- Ту дар байн "бенасиб" мондӣ. Яъне: чор тарафат
қибла. Фаҳмидӣ?

- Эҳ, дилам ба ҳамон дарахтҳо месӯзад. Кам не,
ғам не, 200 бех дарахт аст. Ҳайфи меҳнатом... ҳайф.

Ва бобои Гулон боз назди муаллими "китобнавис"
рафт. Боз ариза нависонд, ба раиси Суд, ба додситон,
ба раиси ислоҳоти замин кишвар. Ва аммо... аз санг
садое мебаромаду аз дастандаркорон не!

Ҳа, боре аз додситони кишвар ҷавоб омад. Гулон
онро бигрифта, назди раиси ҷамоат рафт. Раиси ҷамоат
мактубро хонд, ба хаёл рафт. Шитобзада буд, ки "пагоҳ
масъаларо дар ҷояш, дар сари замин ҳал мекунем" гуфт
ва...

Ва пагоҳ воқеан, "офтоб аз кучо баромад-а?".
Соатҳои 11-и рӯз раиси ҷамоат ҳамроҳи раиси замин
мошинсавор омаданд ба сари "замини ҷанҷолӣ". Ҳай
гардиш карданд, ҳай ба бару дарозӣ қадам заданд
заминро. Дарахтонро низ тамошо намуданд, даме
нишастанд андар сояи ғафсашон. Ва пас... бархостанд,
ба мошин савор шуданд.

- Акқалан дарахтҳоямро ба ман баргардонед, -
тавалло кард бобои Гулон. - Охир, ман онҳоро худам
шинондаам, саҳт ҷон кандаам. О, инсоф пойи тоат
гуфтаанд. Илтимос...

- Мебинем, мебинем, - баробар хитоб карданд раисон ва... инак аз он "мебинем, мебинем" гуфтанҳо се сол сипарӣ гардид.

Гулон аламзада чора мечӯяд. Касе оқибат ба ӯ роҳ нишон дод:

- Рост ба назди подшоҳ рав. Ҳамаи дарди дилатро пешаш ҳолӣ кун. Иншоаллоҳ... ба мақсад мерасӣ...

Ва боз ба фикр гӯта зад бобои Гулон. Аз ину он чӣ тавр ба қабули подшоҳ расиданро пурсон гардид.

- Амалест бас мушқил, - сар чунбонд Ҳалими "бибиси" (ҳама хабарҳои ҷаҳонро дар чорроҳа ӯ нақл мекард). Моҳҳо навбат мегириӣ, дар навбат меистӣ. Хубтараш ягон шинос ёб.

- Аз кучо шинос меёбам? - навмедона гуфт бобои Гулон. - Ман як деҳқон, ки аз қишлоқ берун набаромадаам...

Ва алқисса, ду ҳафта гузашт аз байн. Дар маъракае (шояд тӯй буд, ё оши худӣ, аниқ дар ёдам намондааст), бобои Гулон боз аз боби заминаш сухан оғоз кард, аз рафтаниш ба назди подшоҳ ҳарф зад, ки ягон кас кумакаш мекунад ё не?!

Ва ҷавони шӯху ҳаззол Саиди Сабзӣ, ки дар кадом идорае таъмиргари телефонҳо шуда кор мекунад, хандон-хандон бобои Гулонро дилшур кунонд:

- Медонӣ-чӣ, бобои Гулон, ман дар дарбори подшоҳ "телефонист" шуда кор мекунам. Агар хоҳӣ, рақамҳои телефони подшоҳро ба шумо навишта медиҳам. Ягон рӯз зангаш мезанеду боҳузуру бафурча тамоми мӯҷарои заминро нақлаш мекунад. Фақат худатонро гум накардаву бой надода, натарсида арзи ҳол кунед.

- Э илоҳим ҳазорсола шавӣ, бачам. Кошкӣ ҳамин гапа барвақт мегуфтӣ. Ман бошам, пеши ину вай гардан қач карда гаштам...

Ва Саиди Сабзӣ рақами телефони мобилии худро навишта дод ба бобои Гулон ва пирамарди содда бовар кард, ки он рақамҳои телефони подшоҳанд. Се рӯз гузашт аз байн. Як нисфирӯзӣ бобои Гулон ба писараш Неъматулло фаҳмонд, ки ҳамин ҳоло ба подшоҳ занг мезанему аҳволро мефаҳмонемаш. Ва Неъматулло рақамҳоро гирифтӯ занг зад. Пас аз садоҳои дурударози "гуд-гуд-гуд..." охир касе гӯширо бардошт аз он тараф.

- Алло, ман гӯш мекунам, - овози ғафсу омиронае баланд меомад.

Неъматулло ҳадаҳа гӯширо ба падараш дароз кард. Ишорааш кард, ки хушрӯ гап зан, худи подшоҳ гӯш мекунад.

- Ман, ман, - овозаш гирифта, базӯр канда-канда баромад бобои Гулонро. Гуфтани, ки...

- Гап занед, гап занед, ман гӯш мекунам, - овози ғафс дубора баланд омад.

- Ҷаноби подшоҳ, ман, ман...

Боз овози бобои Гулон дарун зад ва... гӯширо писараш Неъматулло гирифт:

- Медонед ҷӣ, - арзи ҳол кард вай. - Ҷаноби подшоҳ, замини падарамро зӯран кашида гирифтанд. Ин кор бо дасти раиси ҷамоату думраваки вай - раиси замин ба иҷро расидааст. Онҳо аз марде, ки замини гандумкории моро гирифтааст, пули калон "кандаанд". Мефаҳмед?

- Шуд, шуд, - боз овози омирона аз он сӯ ба гӯш расид.

- Мо ҳамаашро дида мебароем. - Гӯшакро ба мӯйсафеди падаратон диҳед, кани!

- Ман, ман... ҷаноби подшоҳ...

- Э бас кунед, - ғурунгос зад "подшоҳ". Ҷӣ ин қадар тарсида-тарсида гап мезанед? Пагоҳ соатҳои 12-и

рӯз ба сари заминатон меравед. Ман ҳозир ба раиси ноҳиятон занг мезанам. Пагоҳ раиси ҷамоату раиси замин рафта масъалаи заминатонро ҳал хоҳанд кард. Фаҳмидед?!

- Ҳо, хо, фаҳмидам. Раҳмат, ҷаноби подшоҳ, ҳазор раҳмат.

Ва гӯшак дар даст даҳонаш воз аз гап монд бобои Гулон.

- Бо кӣ ин қадар дурудароз гап задед? - тағпурсӣ кард ҳамсараш аз бобои Гулон.

- Медонӣ, очай. Неъматулло, - хушҳол садо зад бобои Гулон. - Бо ҳуди ҷаноби подшоҳ. Бовар мекунӣ?

- Э, нахо? О, мемонде, ман ҳам ду-се даҳан гап мезадум...

- Хайр, хайр, ягон вақти дигар...

Бомдоди рӯзи дигар аз хурсандии беинтиҳо Гулону писараш Неъматулло, ҳамсоҷаҳояш Меликбою бобои Салом ва чанд тани дигар, ки низ заминҳояшонро он "қаддароз" ба замини ҳудаш ҳамроҳ карда буд, дар сари заминҳои худ ҳозир шуданд. Хеле нишастанду интизорӣ кашиданд. Соат 9 буд, 10 шуд, баъд 11, охир ба 12 дакка хӯрд, вале аз роҳи калон касеву мошине намоён намегардид.

Баъди чанде садои азони намози пешин аз масҷид баланд гардид. Тадриҷан навмед гардидаву умедашонро аз раиси ноҳияву ҷамоат канда, аз ҷой бархостанд Гулону ҳамроҳонаш. Ба маркабаш савор шуда, бобои Гулон охи бадарде кашид:

- Оббо, дурӯғ гуфтанд чӣ бало? Наход подшоҳ дурӯғ гӯяд? Э, не-е...

Ва "ҷабрдидаҳо" пароканда шуданд. Рӯзи дигар падару писар боз ба ҳамон рақамҳо ба "подшоҳ" телефон карданд. Садои тӯлонии "гуд-гуд-гуд..." ба гӯш мерасид. Баъд хомӯш карда шуд телефон.

- Оббо, - боз оҳ кашид бобои Гулон. - Подшоҳ дигар моро гӯш кардан нахост. Масъалаи замини мо ҳал нашуда монд.

Аммо... вақтҳои охир бобои Гулон замини "чанҷолиаш"-ро ҳам аз ёд баровардааст ва пайваста дар беҳи гӯшаш ҳамон овози ғафсу омиронаи "подшоҳ" садо медиҳаду ӯ гаштаву баргашта, ботааччуб пеши худ мегӯяд:

- Наход подшоҳ дурӯғ гӯяд? Наход? Не-е...

Ҳанӯз сирри Саиди Сабзӣ дар деҳ фош нагардидааст. Ҳанӯз бобои Гулону писараш Неъматулло намедонанд, ки бо онҳо подшоҳ не, балки Саиди Сабзӣ гап задааст. Ҳанӯз... бобои Гулон ба умед аст. Охир, ҳуди "подшоҳ" ба ӯ ваъда додааст. Ҳазл нест охир! Ҳай дунёе!

* * * * *

МАБОД ОН РӯЗ

Инак, бароят нома менависам ва ҳама дарду андух ва эҳсоси ноаёни қалбамро, ки се сол боз дар хилватгоҳи дилам чу ганҷи махуфу муқаддас пинҳон медоштам, ба ту фош месозам. Се баҳор даргузашту ҳанӯз побанди ишқи ҷонгудози туям. Ҳанӯз лаҳзаҳову соатҳо ташнаи дидори туям. Ҳанӯз роғибу хумории як нигоҳи (бигузур, як нигоҳ) роздору мамлу аз ниёзҳову шодкомиҳои туям. Ҳанӯз ҳар субҳ бо ҳаёли туву ишқи дилангезат бедор мешавам ва роҳи мактабро пеш мегирам ва бо ҳазорон умеди беинтиҳо дар ҳаётаву роҳравҳо ва синфхонаҳо туро ҷӯё мешавам. Ҳанӯз чун се соли қаблӣ, ҳангоме ки ба остонаи мактаб қадам мегузорам, дилам ба тапиш медарояд, дасту пойҳоямро

ларзаи ачибе фаро мегирад. Ба худ меандешам ки ҳоли ҳозир туро бубинам, суханро аз чӣ оғоз мекунам ва ҳини сухан гуфтан ҷониби ту чӣ тавр нигоҳ меафканам ва боз... Ва боз чаро худро гум мекунам, чаро суханҳои пурмаъниву лутфомезам кучое гайб мезананд, чаро назди ту бо ҳама камолоту солмандӣ бечора ҳис мекунам худро? Чаро? Чаро? Чаро ман бе ҳаёли туву муҳаббати покат буда наметавонам? Ман акнун дарк кардам, то роҳ ёфтани ишқат ба ошёнаи дилам, нимае аз пайкари одамӣ будаам, эҳсосоти дӯст доштани ҳаёт низ бароям нопурраву ноқис будааст. Гулҳоро қабл аз туву ишқи ту низ мепарастидам, аммо чӣ парастидане. Кунун чун ошиқат гаштам, аз байни даста-даста гулҳои хушбӯву хушранг беҳин аз гулҳоро ҷудо месозам ва бароят савғо меорам. Се сол пеш низ шабонгоҳон берун баромада, моҳу ситорагонро назора мекардам. Осмон бо ҳама шаҳомату паҳноварияш дар дидаам намеғунҷид. Кунун ба ин осмони ахзаргуну ахтарони дурахшонаш, ки чу пулакчаҳои зарини бадани моҳиён метобанд, бо чашми дигар менигарам. Ба моҳу хирмани Роҳи Қаҳкашон ҳамчун ҳариси зебоии нодир менигарам. Ростӣ, бо муҳаббати ту ошиқи осмонҳову ситорагони пурфурӯги он гаштаам.

Оре, се сол пеш буд. Ту меомадӣ ба мактаб ва синфҳои ба худат вобастаро об мезадию мерӯфтӣ. Бо латтаи тар рӯи партахоро шуста тоза мекардӣ. Наҳифаку лоғарандом, бепарвою содадил будӣ, чу бисёре аз духтарони рустой. Ва аммо аввалҳо ҳеҷ таваҷҷуҳу назаре надоштам ба ту. Чун дар роҳрав дучори ҳам мешудем, шармгинона салом медодӣ. Дигар ҳеҷ...

Аммо баъдтар яке ба чашмам бархӯрд, ки бегоҳиҳо пас аз дарсҳо синфи маро ту мерӯбӣ. Ҳар

бегоҳ қабл аз дарси охирини ман дар синфи чаҳорум дар остонаи дари синф пайдо мешудӣ. Ва ба дарсгузари ман, ба ҷавобҳои хонандагон диққат медодӣ. Сатиле пуроб ва ҷорӯб дар даст дигарбора пайдо мешудӣ. Гоҳо дарс тӯл мекашид, аз интизорӣ хастаю дилгир ва қадре норизо лаб ба сухан мекушодӣ:

— Муаллим, илтимос талабаҳоро ҷавоб бидиҳед. Ба ман дер мешавад, боз кори хона.

Ва ман бо аломати ризо сар чунбонда мепазирuftам хоҳишатро.

Ва тадричан ин ҳол ҳар бегоҳ такрор меёфт ва ман медидам туро бо ҷорӯбу сатили пуроби дастат. Дар остонаи дар меистодиву бо шавқе гунгона ба дарси ману ба хонандагони синфам менигаристӣ. Ва боз илтимоси ту ба гӯшам мерасид:

— Муаллим, талабаҳоро барвақттар ҷавоб намедиҳед? Илтимос, ҳама синфҳо ҷавоб шуданд, танҳо шумо мондеду ман.

Аҷабо, чӣ шӯре бар мағзам сар даровард. Вазъам дигаргун шуд. Ман дигар ҳар бегоҳ туро пазмон мешудам, розу рамзи нигоҳатро фаҳмидан мехостам, ба чеҳраи сафеди хурдакакат дуру дарозу батаанӣ мехостам назар кунам. Ва ту меомадӣ, охиставу бесадо дари синфамро мекушодӣ ва хандаи мармузонае дар лаб паствакак мегуфтӣ:

— Салом!

Ва боз шармгинона дигар сӯ менигаристӣ:

— Ҳоли дарси худа тамом накарден?

Ва ман ба туву суханонат ва ҳаракатҳои нозуку як қадар хиҷолатмандонаат ва ҷорӯбу сатили пуроби дастат одат кардам, балки дил бастам. Аммо ҳоли дилро наметавонистам ба як бор ба ту иброз дорам. Аз чӣ сар кунам, чӣ тавр он суханро ба ҳам чу силсила

пайванд бисозам, чӣ сон бихандонамат ва боз ба чӣ сурат ба анҷом бирасонам дарди диламро.

Ман чуз китоб сарвате надоштам, розфаҳму розшунаве надоштам.

Инак, пеши худ гуфтам, ки аз китоб шурӯ хоҳам кард. Ва як бегоҳ гуфтаамат, ки китоб мехонӣ? Ман китоби бисёре дорам. Гуфтӣ, ки майлаш, чӣ хуб мешуд!

Фардо азм кардам, то беҳтарин китоберо тухфаат созам. Ва аммо коре баромаду ба мактаб рафта натавонистам. Дилам шӯр мезад, афсӯс мехӯрдам, ки ҳай хуб нашуд, боястӣ туро медидаму китобро месупурдамат. Бегоҳӣ аз шаҳр ба хона баргаштам, ки туву дугонаат назди даричаи хонаи ман рост истодаеду дар чӣ хусусе гап мезанеду механдед. Дар даст чанд дона лолахасак доштӣ.

Ин ҳол бароям ногаҳонӣ буд. Хаёлам, Худо баҳрам атое фиристода бошад. Қалбам номурааттаб ба задан даромад, ларзаю ташаннуҷе ба пайкарамчанг зад. Ба дил гуфтам: ин чӣ вазъест, ки маро фаро гирифта? Ба ман чӣ шуд?

«Ман шуморо хеле интизор шудам, муаллим,— чехраат аргувонӣ гардиду давом додӣ ба суханат,— вале шумо наомадед, гуфтанд, ки имрӯз шумо дар мактаб намешавед. Ана, ҳамроҳи дугонаам омадам».

«Ба хона дароед, ман... ҳозир...»,— гуфтаму ба хона даромадам. Ҳарду шармида-шармида ба кулбаам ворид гаштед.

«Хонаатон гарм»,— гуфтӣ ту.

«Баҳорро мемонад»,— гуфт дугонаат даст рӯйи қолии хушгули пушти катам расонида.

Ман дар ҷавоб чизе нагуфтам. Ду шумораи «Садои Шарқ»-ро, ки дар он романи нашр шуда буд ва китоби қиссаҳои нависандаи дигарро гирифтаму

боачала назди ту омадам ва базӯр галаёни диламро пахш карда ба дастат супурдам.

«Раҳмат, раҳмат, муаллим», — сипосгузорӣ намуда ба роҳ даромадӣ. Ман аз қафо менигаристаму менигаристам, вале ҳеҷ фаҳмидаву дарк карда наметавонистам, ки ин ҳолатро чӣ тавр ба худ шарҳ диҳам? Ин ишқ аст? Ин ҳамон ҳолатест, ки оҳ дораду сӯз дорад? Ҳо, олами тозаву чадидест олами ишқ.

Ва ман бо ин олами нав ворид шудам. Оламе, ки инсонро неруманд месозад, рӯҳи барозандае мебахшад ба ӯ, нигоҳи ӯро ба зиндагӣ дигар месозад, дар талошу ҷустуҷӯ меандозадаш. Ҳо, ҳо ин олам, яъне олами ишқ табаддулоту инкилобе дар зехну ҷаҳонбинии кас ба зухур меорад. Ман ишқро ҳамин тавр фаҳмидаам. Шояд шумо бигӯед, ки муболиға кардам? На, ҳаргиз! Охир, ин падидаи зиндагисозро ман дар вучуди хеш озмудаму дидам.

Ман қудрату неруи тозае пайдо кардам. Ин қудрату неру қудрату неруи ишқи ту буд. Ишқи ту он чунон маро ҷазбаи хеш гардонд, ки ман дар фикри сохтани мактаби нав шудам. Ба рафиқони дигар маслиҳат кардам, баъзеҳо аз ин фикр истикбол карданду бархе бепарвоёна даст афшонданд, ки «Ҳарза мегӯӣ?» Ту ҳам бо ҷашмони ҳайратзо сӯям нигаристӣ:

— Шумо ҳамроҳи мардум аз уҳдаи сохтани мактаби нав мебароед?

— Ба хотири шумо бояд аз уҳдааш бароем, — қатъӣ ҷавоб додам ман.

Ин қиссаи дурударозест мухтасари он ин аст, ки мактаби нав сохта шуд.

Ва ман туро медидам: басо хушҳол будӣ. Аз пайроҳаи мактаб қадам зада омаданатро медидам, рӯймолчаи сабзгуни гулдоре дар сар, сатилу ҷорӯб дар

даст банди кадом як хаёл меомадӣ. Ман ин пайроҳаро низ дӯст медоштам, ба он хотир ки рӯи он ту кадам зада меоӣ, эй меҳрубону ягонаи дили ман.

Он сол, тобистон ба шаҳри Санкт-Петербурги Русия сафар намудам. Як солу ду моҳ он ҷо кор кардам. Як солу ду моҳ хаёли ту ҳамроҳи ман буд. Ман гоҳо дилгиру навмед мешудам, вале фикри он ки дур аз ин ҷо, дар деҳаи кӯҳистон духтаре зиндагӣ дораду ишқаш сутуни дили ман аст, маро ба зиндагӣ дилгарм месохт. Тамоми ин муддат ба ёди ту мезистам. Бо хаёли ту бедор мешудам. Ва пораҳои шеър рӯи коғаз мерехт:

Ҳар субҳ бо хаёли ту бедор мешавам,

Бедор мешавам, ба диданат зор мешавам...

Ҳо, туро ёд мекардам ва меҳостам ҳарчӣ зудтар ба деҳа баргардам ва боз бубинамат ва рози қалби хешро баёнат кунам. Як солу ду моҳ ҳаросе фаро гирифта буд маро. Метарсидам, ки як рӯз не, як рӯз хабари маъшуме ба ман хоҳад расид, ки туро ба шавҳар додаанд. Ҳар дафъа аз ёрон, ки бо аҳли оилашон телефонӣ суҳбат мекарданд, аз навигариҳои ҳаёти деҳа пурсон мешудам. Чун мегуфтанд, ки тӯйе барпо гардидааст, дилам аз сина қариб ки берун мечаҳид. «Мабодо тӯйи арӯсии ту бошад»,— мегуфтам пеши худ. Ва аммо аз ин боб ҳоло хабаре набуд. Гоҳо бо ҳасрат пеши назар меовардам, ки ту дар мактаби деҳа синфхонаеро мерӯбӣ ва мебинӣ, ки ҷои ман холист.

Чӣ меандешида бошӣ? Оё маро ёд мекардӣ? Намедонам.

Инак, боз ба деҳа баргаштам. Фаҳмидам, ки ҳоло ҳам дар мактаб фаррошӣ мекунӣ, хостгоре набаромадааст ба ту. Ва боз ба мактаб ба кор рафтам. Боз туро дидам. Рӯймолчаи алвоние дар сар, куртаи

сабзи гулдоре дар тан бо чеҳраи шукуфон дар назди
боғчаи мактаб истиқбол кардӣ маро.

«Салом, муаллим!»

«Салом Моҳистон!»

«Аз сафар баргаштен?»

«Ҳо, хеле гаштам, деҳаро ёд кардам, шуморо...»

«Раҳмат, раҳмат»,— рӯят лоласон сурх шуда ба
гулҳои садбарг чашм дӯхтӣ.

Боре рафиқи дардошноям гуфт, ки агар духтараки
дӯстдоштаатро ба шавҳар бидиҳанд, чӣ хоҳӣ кард?
Ростӣ, дилам қариб аз задан монд, хештанро танҳову
зор дар дашти арасоте дидам. Наход?! Чӣ хоҳам кард?

Он гаҳ ҳикояте хоҳам навишт, ки оғозаш чунин
аст:

«Чавонмарде буд ва дар деҳ муаллимӣ мекард. Ба
духтараки сафедчеҳрае ошиқ шуда буд, ки фаррош буд
андар мактаб. Ёро бесаброна интизор мешуд, ёдаш
мекард. Ошиқи сахташ буд, ҳатто, ба сатилу чорӯбаш
дил баста буд. Аз пайроҳаи мактаб қадам зада меомад
духтарак. Ва чавонмард ба ин пайроҳа низ ошиқ шуда
буд чун дар рӯи он духтараки фаррош қадам бинҳода
меомад. Ана, баъд... Баъд духтаракро ба шавҳар доданӣ
шуданд, ки ...»

Оҳ, не, не, ҳеҷ гоҳ! Ин тавр бояд тафсил наёбад
воқеоти ҳикоя. Беҳтараш, анҷоми ишқи зебои мо ин
мисраъҳо бошанд:

Қолӣ гулҳои аҷоиб дошт,

Гули қолӣ бӯй дошт.

Ва шақоқи ҳам,

Бо оташи сурхи тоҷаш

Зеҳн равшан мекард.

Ростӣ, кулбаи мо гармӣ дошт

3-ин гули лолаву 30-и оташи сурхи тоҷаш.

*Қолї як манзараи сабзи табиат буд,
Зиндагї буд.*

Ё ҳама рӯяти ман буд...

Набуд...

На, балки ҳақиқат буд!

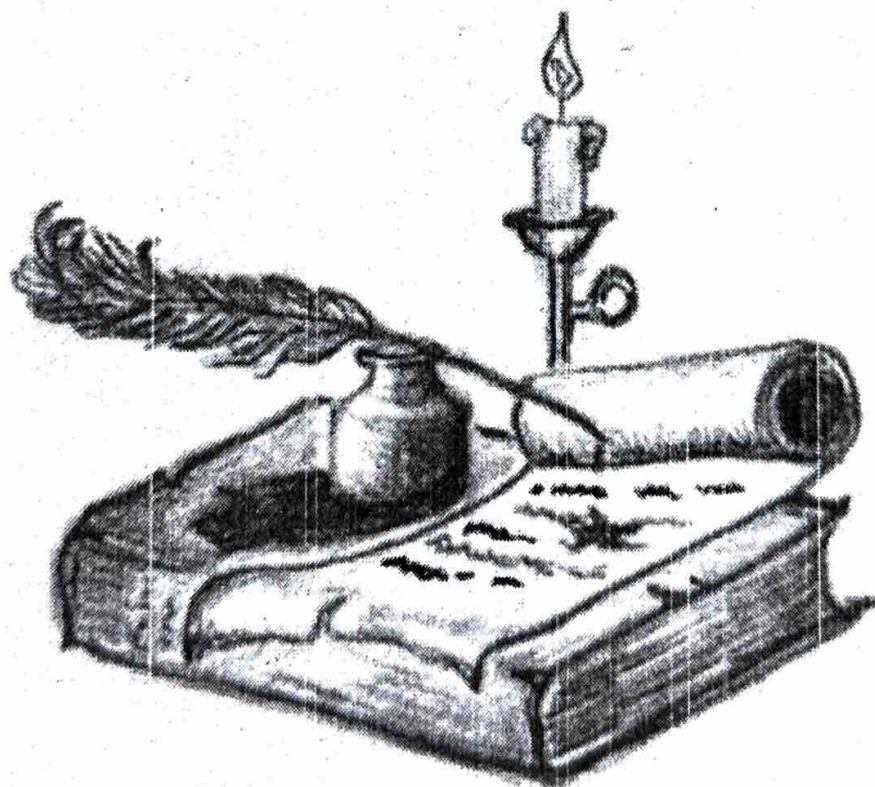
Худоё, навмедам макун! Бигзор, кулбаяки ман ба
кошонаи ману ӯ мубаддал гардад. Он рӯзи наку дар
дасти Моҳистони ман рамзи ишқи содаву сӯзони мо
гулдастае аз шақоиқҳои шабнамзада бошад. Ва рӯзе
расад, ки ҳосили муҳаббати покамон - тифлакони нози
мо рӯйи қолии бахтамон манзараро комил созанд...

АЗ ДАФТАРИ

ПЕТЕРБУРГ

(Новеллаҳо)

ҚАМБАР-ҚАМБАРИ ОБӢ

«Як, ду, се, чор, панҷ, шаш, ҳафт».

Тану баданам арақшор, нафасам мегирад.
Халтаи пур-пури хишт дар пушт ҳафт зинаро мебароям.
Мебароям, нафасамро як навъ рост мекунаму
мефароям. Мебарояму мефароям, мебарояму
мефароям. То шомгоҳ.

Инақ, боз мебароям. «Як, ду, се, чор». Ҳо, чорум
зинаро боло мешаваму яке ба ёдам айёми дури
кӯдакиям мерасад.

Тобистони гарм. Сару тан месӯзад. Ҳай офтоби
сӯзоне. Чунон гарм аст, ки нагӯ. Кӯчаву роҳҳо пур-пури
хок, хоки гарм. Пойи урӯнат месӯзад. Дар ҷӯйбор об
шарросзанон меояд. Адли тобистон. Мо хок тӯп
мекунем. Ҳар кас алоҳида. Аз хок ба тартиб теппа
месозем. Панҷаҳоямонро косача бинмуда об меорем аз
ҷӯйбор. Ва ба рӯи теппачаи хокӣ мепошем. Пас-он
мешӯрем хокро.

...Зинаи панҷум...

Дигар чанг намехезад аз рӯи теппачаи
бунёдкардамон. Бӯи хоки намзада мезанад ба димоғ.
Ва...

«Қ амбар-қамбари обӣ,

Қамбар-қамбари обӣ,

Э, Худоҷон, мӯ барорӣ,

Мӯ барорӣ!»— мегӯему хоки намгирифтаро ба
панҷаҳомон мемолему мемолем. Мепалмосему
мепалмосем, то ки аз байни теппача мӯ барояд. Агар
мӯ барояду рост истад, пас ба мақсад расидаем ва илло
не.

...Зинаи шашум...

Инақ ...

«Қ амбар-қамбари обӣ,
Қамбар-қамбари обӣ,
Э, Худоҷон, мӯ барорӣ,

Мӯ барорӣ!»— мегӯяму мемолам хокро. Вақт мегузарад, мегузарад. Ва аммо ҳеҷ не ки аз теппачаи хокиии ман мӯй барояд. Кадом рафиқам чун аз теппачааш мӯй намебарояд, бо ғазаб теппачаро бо лагад мезанад. Титу парешон ва ба замин ҳамвор мешавад теппача...

Ман ҳайрон. Аз чанд нафар мӯ баровард. Ҷасту хешу паропари эшонро бубин.

— Ура, аз мо баровард мӯ!

...Зинаи ҳафтум...

Хам мешавам ман. Пуф мекунам хоки болои теппачаро. Каме об меорам бо панҷаҳояму ба рӯяш мепошам. Рӯз ним шуда.

Офтоб сахттару сахттар месӯзонад. Чунон месӯзонад, ки...нагӯ!

«Мӯ намебарорад, чӣ бало?»— мегузаронам аз дил ва ғамгин мешавам. Шикамам месӯзад, гурусна мондаам. Валек ман бояд коре кунам, ки аз теппача мӯ барояд. (Ачиб, ҳангоми бачагӣ ин амал гӯё амри вичдон бошад, ё масъулияти бузурге).

«Қ амбар-қамбари обӣ,
Қамбар-қамбари обӣ,
Э, Худоҷон, мӯ барорӣ,

Мӯ барорӣ!»— Ва ниҳоят, ногаҳон мӯйи борики аз байни теппача ба пайдо меояд. Мепалмосам онро ва рост меистад он мӯй.

— Мӯ баромад, мӯ баромад!— дод мезанам ман. Вале садоямро ғайри ҳудаму гунчишкони сари шоҳа касе намефаҳмад. Мебинам, ки дигар бачаҳо кайҳо рафтанду ман танҳо мондаам.

Ва аммо бағоят хурсандам. Чунон хушҳолам,
ки...нагӯ!

Гуруснагиямро фаромӯш кардаам.

...Баромадам ба зинаи охирин. Нафас рост мекунам ва аз ин ошёна ба дуриҳои дури шаҳри Петербург наззора месозам. Ва худ ҳайронам. Чаро дар ин шаҳри мусофирӣ ҳамин лаҳзаи ҳаёти бачагиямро ба ёд меорам? Чаро?

Ё шояд зиндагӣ бо ҳама мушкилоту саҳтиҳояш шабеҳи теппачаи хоксози мост?

Барои дарёфти чанд танга дилу чигарат ба даҳонат меояд. Ҳо, ҷонат азоб мекашад, вале фикре шодат мекунад:

– Меҳнати ҳалол аст.

«Қ амбар-қамбари обӣ,

Қамбар-қамбари обӣ,

Э, Худоҷон, мӯ барорӣ,

Мӯ барорӣ!»— ...аз зинаҳо мефароям.

Пеши чашмам тобистони гарми айёми дури бачагӣ. Дилам ҳай кашол аст ба ёди кӯдакӣ.

Чунон кашол аст, ки...нагӯ!

* * * * *

МОДАРАМ

«Хез, бачем, меравем. Ман рафта худам ба раис ду даҳан гап мезанам. Ҳо, хез кани, ҳамроҳ биравем».

Намечунбам ман. Гӯе шах шудаам. Куҷо меравем? Кадом раис?

Ва ман дар куҷоям? Хонаи чӯбкориҳои финӣ. Ҳамон хонае, ки ҳангоми аз хонаи падарам кӯчидан он ҷо зиндагӣ мекардем.

«Эҳ, гапма намегирӣ. Ту ин хел набудӣ. Чият шуда, бачем? Ман барои худам не, барои шумо шуда...»

«Оча,— ногоҳ овоз мебарорам ман,—чӣ лозим? Худатро чаро ташвиш медиҳӣ? Барои чанд ваҷаб замин».

«Эҳ,— оҳ мекашад модарам,— агар отаат зинда мебуд, ман пеши ту намеомадам. Хайр...»

Аранге мебинам: модарам пуштгардон дари хонаамро кушода баромаданӣ мешавад.

«Хез, бирав. Гапи очара гардондан хуб нест. Хез, зӯрат меояд?».

Ин овози ҳамсарам.

Камзӯли ғафси пахтагини сиёҳфом дар тан, рӯймоли сурхи пашмӣ даври сару гарданаи сахт печонда, илова мекунад:

«Тирамоҳи хунук. Дар шохи дарахтон барг намонд. Шамоли чӣ, канда мебарад одама!

Мехезам аз ҷо. Либосҳоямро мепӯшаму аз дар мебароям.

«Оча,— садо мезанам ман.— Куҷой?». Дар ҳеч кунҷу канор наменамояд.

Яке ғайб мезанад модарам. Қафо мегардам. Ҳамсарам бо нигоҳи ошуфтаву маъюс дасташро ҳалқа мекунад ба гарданам.

«Мефаҳмӣ, ман касал. Ҳичӣ мазам нест. Сарам чарх мезанад, дилам суст мешавад. Ба болои ин...».

«Чӣ ба болои ин ин?»— мепурсам ҳадаҳа.

«Ман вазнин, дар қадам кӯдак».

Хаёлам парешон мешавад.

«Ту касал, очам хафа куҷо рафт?».

«Оча, куҷо рафтӣ? Ист, меравем пеши раис. Аризаро худам менависам».

...Чашм мекушоям. Ман аз садои худам бедор мешавам. Дар хобам ба модарам гап задаам. Ва аммо ҳамин гуна лаҳза буд дар зиндагиям. Воқеан, ман ҳамроҳи модарам рафта будем ба идораи колхоз. Кай буд? Даҳ сол қабл.

Ва чаро ҳамаи он воқеаро дар хоб мебинам? Хоб мебинам дур аз деҳа, дар шаҳри Петербург. Фақат як лаҳза дигар шудааст. Ҳамсарам ва бемории ӯ. Чаро ошуфта аст вай? Ғамгин...

«...Тоқай, бачам? Дар мулки ғарибӣ сарсонӣ, саргардонӣ. Ҳамаашон рафтанд, роҳати ҷоншон. Туро партофтанду рафтанд. Эҳ, агар отаат зинда мебуд... мемонд, ки... ту зиндачудо гардӣ? Айби худут. Хестию рафти мулки ғарибӣ. Ту як бачаи суст, шармгин. Боз бемор... Насиҳати акаат Аъзама гӯш накардӣ. Ғами хонаву дар, ғами зану кӯдако... Отаат канӣ? Як фермара соҳиб буд. Тамоми колхозу ноҳия мешинохтуш. Азоб кашид. Барои шумо... Ҳоли хобай дар... мазор. Ҳичӣ хабар мегире гӯрша? Худо медона... Худатро эҳтиёт кун, бачам. Ман бо занат боз гап мезанам. Зикӣ нақун, хок дар сари модар».

— Оча,— мегӯям базӯр,— ту ғам нахӯр. Як ман танҳо нестам-ку дар мусофирӣ?

«Э мардаки бепарвофалак, (боз овози норозиёнаи ҳамсарам) ягон сӯм пул роҳӣ бикун. Аҳвол вазнин, линчаи орд 80 сомонӣ, мефаҳмӣ?»

Ин садо аз кучо мебарояд?

Овоз ҳаст, аммо ҳамсарам канӣ?

Аз кучо гап мезанад вай?

«Оча,— мегӯям,— ғам нахӯр».

...Боз аз садои худам бедор мешавам. Дар хобам гап задаам бо модарам. Чаро модарам тез-тез ба хобам меояд? Ҳамеша гӯё ҳамроҳи ман аст. Овозаш дар беҳи гӯшам.

...Чашм мепӯшам. Боз овози ҳамсарам ба гӯш мерасад: «Тирамоҳи хунук. Дар шохи дарахтон барг намонд. Шамоли чӣ, гирифта мебарад одама».

Аз чӣ бошад, ман хунук мехӯрам.

Баъд.. .чангу ғубор мехезад дар ҳотаву ҳавли ва кӯчаву роҳҳои деҳа.

Ачинабод девонавор хокро ба ҳаво мебардораду ба ҳаво мебардорад.

Осмон басо тира...

Ба даст қалам мегирам:

Модарам чашмаи пуробе буд,

Чашмаи ҷуду саҳо,

Менӯшиданд аз ӯ хурду бузург,

Мешикаст ташнагишон.

Модарам...

Қалам дар дастам меларзад... Рӯи саҳфаву мисраъҳо ашк мерезам. Не, ман шеъргунаи хешро дигар давом дода наметавонам. Ин хома наметавонад бузургии модари маро батамом рӯи коғаз бирезад...

* * * * *

ШОМИ ҒАРИБӢ

Вақте ки субҳ медамад, ошуфтаю осемасар аз хоб бедор мешавам ва ҳамчунон парешону саргардон назди тиреза меоям ва... рӯ ба рӯи хоначаи мусофирии хеш бинои бузурги куҳнасохти зардрангро мебинам. Деворҳои фарсудаи ҷо-ҷо кафида ва боми тунукагини аз дакӯнус монда.

Поёнтар қуттии партов ва ду-се саги овора.

На садо, на ҳаракати зиндагизо.

Ва аммо ман ба ҳаёти пурҷӯшу хурӯши деҳа одат кардаам.

Чашм мепӯшам ва мебинам: чорроҳаи деҳаро.
Бачаҳову ҷавонони хушсурати хандонрӯро. Охирҳои
тирамоҳ дар ин чорроҳа чамъ мешаванд онҳо. Сухбат,
чақчақ ва садои осмонкафи хандаҳо.

Инак, мӯйсафеде асо дар даст оҳиста-оҳиста гӯё
қадамҳои худро мешумурда бошад, аз роҳ мегузарад.
Чун ба чорроҳа мерасад, ҳамагон ба ӯ салом медиҳанд
ва ӯ низ ҷониби эшон менигарад ва сар мечунбонад ва
фаши дастори худро ба пушт мепартояд.

Боз мебинам: марде (шояд Самади аризабоз аст)
хареро пеш-пеш ҳай бинмуда, ҷониби осӣб меравад.
Дар пушти маркаб як халта гандуми пур-пур. Халачӯбе
дар дасташ. Боз... падарарӯси худро мебинам. Аз
хонааш мебарояд ва як лаҳза рост ба ҷониби ҷавонон
менигарад ва пасон даст ба ҷайб мебарад ва халтаи
носашро мебарораду як каш ба кафи дасташ метакад ва
баъд аз он ҳаёломез рӯ ба самти мо гом мебардорад.

Боз мебинам: писараку духтараке кӯчак ҷузвдон
дар даст хандидаву сухбаткунон мешитобанд сӯи
мактаб. Чӣ қадар беғаму беташвишанд онҳо. Дилам ба
ёди кӯдакӣ ширин гум мезанад. Эҳа, ҳамааш дар як
пилк ба ҳам задании чашмон гузашту рафт. Инак, мӯйи
сарам сафед гардидаву 45- солаам. Наход? Ва боз
мебинам: ҳамсари азизамро. Аз баландӣ, аз кӯтали
пеши хона дод мезанад:

«Эҳей, ку, як ба хона биё!

Ягон кори рӯзгори намекуни?

Гап мезанию гап мезани.

Эҳе...»— оҳе мекашад ҳамсарам.

Ва ман ҳушамро гирду гун карда, боаҷала ба сӯйи
ҳамсарам, ки аз ин ҷо руймолчаи сараш ба ранги
лолаҳасак сурхӣ мезанад, ҳадаҳа равона мегардам.
Қадам мезанам, қадам мезанам, қадам мезанам ва ба ӯ

наздик мешавам. Ҳамин ҳоло варо ба оғӯш кашидани
мешавам, ки...

– Қар-қарррр, қар-қарррр...

Бонги нохушу дилгиркунандаи зоге сиёҳ аз лаби
боми тунукапӯш хаёламро парешон месозад. Ҳамааш
ба кучое ғойб мезанад. Ман дар нимароҳ мондаам.

Ку ҳамсарам?

Ку рӯймолчаи сурхи сараш?

Ку чорроҳа?

Ку ҷавонони деҳа?

Назди қуттии партов марди сарсони майзадаеро
мебинам, ки бо либосҳои сиёҳу доғдор, чиркину
бадранг чизеро андаруни қуттӣ мекобад. Сағҳои овора
дуртар мераванд ва ба ҳайрат ба ин мард менигаранд.

Ба тиреза чизе мерасад ва шиша садо мебарорад:
борон.

...Мебинам: кӯдаке дар роҳи пурҳои деҳа ба
хангоми тобистон медаваду медавад. Тану сару пойи
урён.

Мошини алафи ферма омада. Падари писарак дар
болои бордони мошин. Холӣ мекунад алафро. Яке
падараш аз байни ғарами алафи сабз (саҳеҳаш асписти
навдаравида) як рӯймоли бастаи себи сурхро
мебарораду ба поён нигариста садо мезанад:

– Бачем, себҳоро бигир.

Писарак даст дароз мекунад, рӯймоли себҳоро
гирифтани мешавад, ки...

– Қар-қарррр, қар-қаррррр...

...Падарам, кучой?

Кучой, падари бузургворам?

Кучост ферма?

...Ҷавон аз тиреза бо сари ҳам дур мешавад. Дар
берун, дар шаҳри Петербург зиндагӣ бо қоидаву
қонунҳои худ чараён дорад.

Шом фаро мерасад. Шоми ғарибӣ...

Боди андӯх вазид,

Бӯйи танҳой расид.

Ваҳшате дар чамани пайкари ман печид.

Шоҳаҳои дастам, ҳамчу нобиное

Мекашиданд зи домони само.

... Хуни хуршед ба дурдасти уфукҳо мерехт,

Панҷаҳои дастам, гашта буд ҳиноӣ.

* * * * *

ГИРЯ

Танҳоям. Зиқаму дилтанг. Сигарет гирон мекунам. Мекашам. Мехезам. Ин тарафу он тараф кадам мезанам. Ҳай хоначаи кӯчак. Оҳ мекашам. Зиқаму дилтанг. Дарди бад аст танҳой! Боз сигарет гирон мекунам. Мекашам, телефон занг мезанад.

Садои ғафсу хирросии ҳамсоязани девсурати фаҳул баланд мешавад:

– Саша, Саша (вай маро ҳамин тавр ном мебарад) телефон.

Сигаретро хомӯш мекунам. Давида гӯшакро мебардорам. Кӣ бошад? Хайрият, телефон ҳаст. Касе бо ту гап мезанад, дилат кушода мешавад. Кӣ бошад?

– Алло!

– ...

Садои гиря ба гӯш мерасад. Баъд хомӯшӣ...

– Алло! Гап зан, кистӣ?

Ногаҳ...

– Маълим, маълимчон, – овози гиряомезонаю имдодхоҳонае ба гӯш мерасад:

– Маълимчон!

Ин садои Давлат, шогирд ва ҳамсои ман аст, ки дар ин шаҳри гариб (Петербург) пояшро аз даст додаву инак, дар бемористон хоб аст. Ҳайфи ҷавони 18-сола...

– Гап зан, гӯш мекунам.

– Маълимҷон, ман зиқ шудаам. Ду рӯз боз пеши ман касе наёмада.

Поям месӯзад. Ман ғамгин шудаам, ғамгин. Маълимҷон, амакии ман дар кучост? Гӯед, пеши ман биёяд. Маро ҳадаҳа ба деҳа баред. Э ...э ҷонма даст гирен.

Ва садои гиря аз гӯшаки телефон ҷонгудозона мерасад. Ҳатто овози ҳой-ҳойи гиряи ҷавон реш мекунад диламро.

– Хуб, Давлат, ман ҳоло суроғ мекунам. Меёбам амакатро, – дилпур месозам шогирдамро.

– Як бало кунен, маълимҷон, Маълимҷон, маълимҷон.

Гӯшакро мегузорам.

Сарам сих мезанад. Ба дард меояд.

Дар гӯшам ҳой-ҳойи гиряи Давлат...

Ҷавони бечора. Ҳини кор оҳани чандпудае ба болои пояш, аз соқ болотар афтида маҷак мекунад онро. Ва... пояш пӯст дар устухон овезон мемонад. Ва баъд дар бемористон ҷарроҳӣ карданду пойро буриданд.

Зиқ мешавам. Дилтангам, ҳамин ҳоло ҳаёлам, ки мекафам.

Сигарет гирон мекунам.

Мекашам,

Баъд оҳ мекашам.

Танҳой дарди вазнин аст.

Суроғ мекунам амаки Давлатро.

Вай ду рӯз қабл ба шаҳраки Янино баҳри коре рафта будааст. Бо телефон ба ӯ фаҳмондам, ки ҳарчӣ бошитоб назди Давлат биравад.

– Вай зик шудааст,– мегӯям ба амаки Давлат,– Деҳаро ёд кардааст, модарашро..

– Ман вая соку саломат бо самолёт мебараму,– аз он тараф овози амаки Давлат бадкаҳр ба гӯш мерасад:

–Баъд...

–Чӣ баъд?

–Баъд лингаша дар қафои отааш мезанум.– Худаш бекор, чор фасли сол дар хона хобу... Э, бенанг, беномус.

Гӯшакро мегузoram. Сигарет гирон мекунам. Мекашам. Зикаму дилтанг. Оҳ мекашам. Хоб рафтан меҳоҳам.

– Маълим, маълимҷон, ҷонма даст гирен!

... Хобам мепарад, чун калобаи навард, ки нохост аз даст меафтаду парешон мешавад.

* * * * *

ХОМУШӢ

Дигар садое ба гӯш намерасад. Касе занг намезанад. Занг овезон аст дар саҳни ферма, дар ҳамон ҷойи собиқааш, зери бочкаи калони обгирӣ. Ҳо, чун айёми пешин муаллақ истодааст.

Аз оғилҳо бонги говон густариш намеёбад ба берун. Аз гӯсолаҳонаҳо овози гӯсолаҳо намебарояд. Оромӣ.

Ҳой-ҳойи подабонҳову баланд-баланд гап заданҳои говҷӯшзанҳо низ намерасад бар гӯш.

Чӣ хомӯшии маргзо!

Дилам дард мекашад.

Чашм бар чанорҳои баланду сершоҳу барг
медӯзам. Зери он чанорҳо кати фароғати подабонҳост,
ки ҳолиё бекас аст, чун чӯбпораҳои бекора. Садои
падарам, ки он замон дастони бақуввату тахтапушти
пахлавонона дошт, дар сахни ферма танинандоз
намегардад. Падарам кайҳо дардманду бистарист.

Ҳо, ана дар назди девори тарафи поёнии ферма
тахоратхонаест. Он ҷо ҳисобчи ферма амаки Тӯра
тахорат мекарду баъд рӯймол густурда намоз меҳонд.

Вайрон карданд. Ҳаётро маҳв сохтанд. Дарег!

Ман назди занг истодааму ҳамаи инро ба дард аз
дил мегузаронам. Ногаҳ ба ҳаёлам модарам меояд.
Зимистон аст, барф меборад, модарам мӯзаҳои резинӣ
дар по, сатилҳои пуршир дар даст сӯйи ширхона кадам
мезанад... ногаҳ ғайб мезанад аз пеши чашмонам.
Нигоҳаш маломатомез...

Чӣ шуд? Ҳамаи онҳо кучо рафтанд?

Ҷониби боғ менигарам. Боғи як вақтҳо сабзу
пурмева. Инак, аз бенигоҳубинӣ хазон гаштаву аз бору
самар монда.

Не, дилам дигар ба ин ғуссаву алам тоб намеорад.
Худе, ки ҳамин ҳоло мекафида бошад. Оҳанги
зангзаниро мебардораму ба танаи занги мудавваршакл
мекӯбам бо қаҳр.

—Данг-данг-данг-данг...

Садои данг-данги он сукунати деринаи сахни
фермаро ҳалалдор месозад.

Ногаҳ...Самади аризабозро мебинам, ки кӯтали
фермаро ҳаросон боло мешавад.

— Ҳа маълим?— ботаҳайюр мепурсад аз ман,— Чӣ
гапай? Тинҷияй? Чӣ, боз говҳоро мебиёранд? Ҳаъ?
Мактаб намесозан? О, мо боз аз ин ҷо замин
гирифтанием...

Ман ба ин аризабоз чӣ гӯям? Навишт бо ҳамфикронаш. Навишт ба боло, ба ҳукумати ноҳия. Мазмун, ферма ба обу ҳавои деҳа зарар дорад, онро аз байни деҳ бардоштан даркор. Ва аммо аз дилсӯзӣ не, аз ҳасад, аз хурӯчи нафс. Ин тоифа дер боз ҳадаф доштанд, ки замини фермаро соҳиб шаванд. Замини фарох, ҳосилхез!

Ва навишту навишт Самад. Ва оқибат, ба қавле «бардоштанд фермаро» Чанд сол гузашт аз байн? 5 сол! Расо 5 сол! Ку мактаби нав? Нест, аммо...ин фермаи обод кайҳост, ки макони чуғзон аст. Боз занг мезанам:

Данг-данг-данг...

Чӣ мегӯяд ин садо?

«Обод агар намекунӣ, вайрон макун маро!»

Ман ба ҳашм занг мезанаму наъра мекашам:

– Ай аризабозу шикоятбарон! Насибатон ҳамин гуна макони чуғзон гардад! Омин!!!

* * * * *

РҶҶМОЛ

Хобат дидам. Хафаю норизо ва парешон будӣ. Зӯр задам, ки вачҳи ин ҳолро дарк бинмоем. Лек натавонистам.

Боз кунҷковона ба ҳар гӯшаи хона чашм дӯхтам. Ана ҷевон, синаи қаднамо, шкафи китобҳо ва... бухории барқӣ. Ҳа, ҳамчунин дивани хоб. Якбора бархостӣ зи ҷо. Кунун чашмонат аз ашк пур шуда, чун баҳр, ки дар тасарруфи тӯфон монда.

Дилам ларзид, балки садое аз он баланд гардиду таркид. Дастонат ба китобҳо бархӯрданду онҳоро бигрифтию ба рӯи гилеми хона ҳаво додӣ.

Ҳаво додӣ, ҳаво додӣ.

«Ана дороии ту»,— гуфтию баландтар гирия кардӣ. Аз ин овозу садоҳо ва ҳунгоси ту аз гаҳвора духтарчаи хурдиямон бедор шуд. Бедор гардиду ҳаросон болову поён нигарист.

Аз берун, аз ҳота садои шамоли саҳт ба гӯш расид, дарахте қарсосзанон шикаст.

Мурге сайҳа кашид.

Ногаҳон...чизе вазнин ба сарам бархӯрд. Афтидам бе ҳеҷ ҳаёл. Хостам, ки бихезам. Гарон буд ҷисм ва фишор медод ба қафаси синаам. Дандонҳоям шикаста, хун аз лабонам мезаҳид. Аз дурӣ, Худо медонад аз кучо, овозе ба гӯшам бирасид:

«Мо одамам? Не-е, не! Мо гургем ё рӯбоҳ. Ба зоҳир одам, ҳа-а, одам, лек ботини рӯбоҳона ё хилқати гургона дорем. Мо? Кӣ? Мо!

Ё Худо, ман дар кучоям? Соате қабл чун нур аз равзана ба ҳонаам ниғаҳ мекардам. Ҳолиё дар берун, зери дарахти тановари шикастаи сафедорам, нафасам мегираду ман ба ҳаёт бовар намекунам. Мемирам, ана ҳамин ҳел, зери як дарахти сафедор.

Ва...ин кист, ки рӯймоли сурхи гули садбаргӣ ба сар наздам меояд? Кист? Дар тан камзӯли кӯҳнаи рангбоҳтаи ҷо-ҷо дарида меояд ва...рӯймолашро аз сар мекушояду (боварам намеояд) аз танай сафедор гузаронда ҳалқавор мебандад.

Ва...зӯр мезанад, зӯр мезанад, ки дарахтро аз болои ман бигирад.

Охир, лозим не, зӯраш мерасад? Вай ҳанӯз нафасаш гирифта-гирифта, арақ дона- дона чун қатраҳои калон-калони борон аз руҳсорааш мешорад. Бо рӯймолаш дарахтро мекашаду мекашад ва «ба ҳамааш ман гунаҳкор»-мегӯяд. Ана, оқибат дарахт як тараф ғечиду нафаси сабук кашидам ман.

—Уф—ф, туро наҷот додам, зиндагиро наҷот додам,— мегӯиву шафати ман меафтӣ. Ман ба зӯр мечунбам. Дастонам шах шудаанд, гӯё яхзадаанд.

«Маро наҷот додӣ? Рӯбохро ва ё шояд гургхилқатро? Оё ман сазовори наҷотам? Намедонам...»

...Субҳ меҳезам аз хоб. Канори ман холист. Ту кучой, азизам?

Ана, рӯймолат рӯйи бистар ғичим шуда хоб аст. (дар ин рӯймол мағзу мавиз баста будию оварда будам ба Петербург). Ҳамон рӯймоли сурхи гули садбаргӣ...

Берун мебароям. Барф боридаву меборад. Сафеди сафед аст. Ҳама ҷо. Аз дуриҳои дур овозат дар гӯшам садо медиҳад:

«Туро наҷот додам, зиндагиро наҷот додам».

* * * * *

ТОБУТ

Тобутро оҳиста ва басо бозҳтиёт фароварданд аз мошин. Ҳамон сон нарму оҳиста сари даст бигрифта дароварданд ба хона ҷавонмардони деҳа. Баъд...фигону нола баланд гардид. Нолаи модар, модаркалон, падар, бобои ҷавони ҳалокшуда ва бародарону хоҳаронаш.

— Тобутро бех мебуд накушоем,— маслиҳат дод хатиби масҷиди деҳа.

— Ҳа, хубаш болои сӯхта намакоб нашавад,— ҷонибдорӣ кард ўро мӯйсафеди солманде, ки ҳамсоии мотамдорон буд.

Ҷавон 20-сола буду баҳри дарёфти ризку рӯзӣ ба кадом шаҳри Русия ба мардикорӣ рафта.

Хонаи хобашон оташ мегираду ӯ... месӯзад дар ин фалокати маргбор.

Қиссае дарозест. Аз бадани ӯ чизе боқӣ монда ё не, дар тобут аст.

– Агар бо тобут дар гӯр бимонем, – арз кард раиси деҳа, – магарам гӯрро ба таври шомӣ биканем.

– Ҳоло сабр кун, ҳадаҳа нашав, – фаҳмонд хатиб, – Ку, соҳибони мурда чӣ мегӯянд? Ин маслиҳатро ба падару модари майит расонданд.

Падар хомӯшу сарафканда муддате ба сукут рафт.

– Бо тобут ба гӯр мемонем.

Ва аммо модараш...замину замонро ба сар бардошт, ба қавле.

– Мекушоед. Мекушоед, – навҳа кашид ӯ.

– Монед, ман ақаллан рӯи чигарбандамро барои охирин бор бубинам.

Гиристу гирист. Дар гапи хеш истодагарӣ карду...охир ҷавонон ду-се нафар кушоданд даҳони тобутро бо ишораи хатиб.

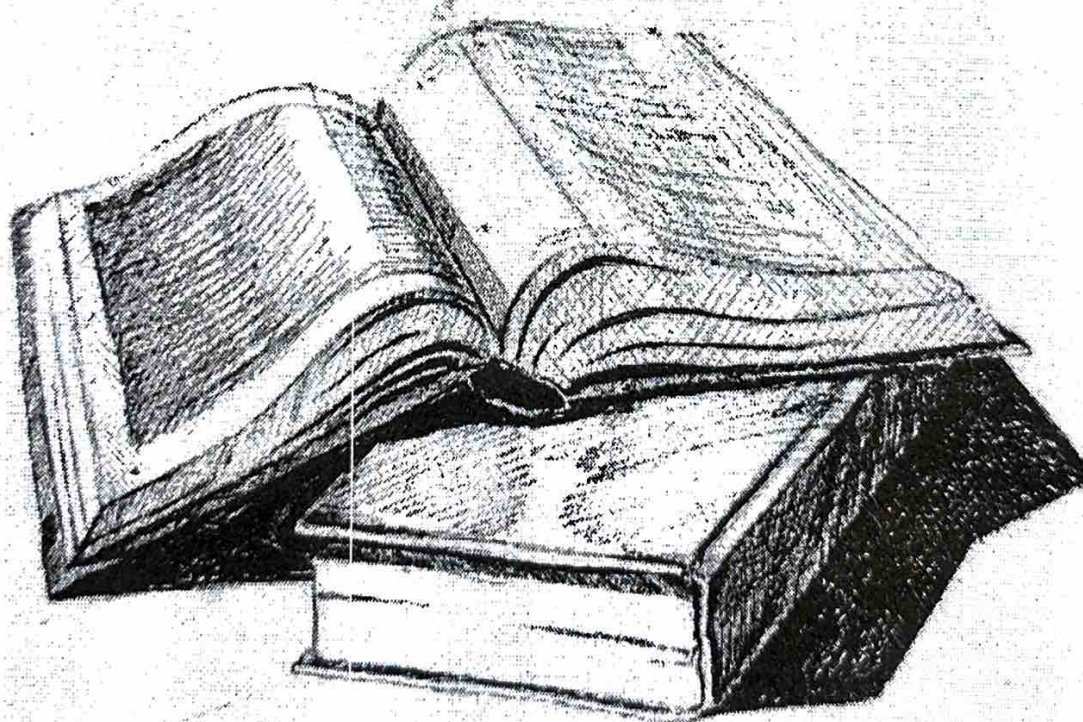
Дар даруни тобут пайкари сӯхтаву чун ангишт сип-сиёҳ шудай ҷавон меҳобид. Аз дасту пойҳо чизе боқӣ намондаву сару рӯи ҷавон гӯё катрон молида бошанд, ҳамчунон сияҳфом буд. Чашм, даҳону бинӣ аз таъсири алангаи оташ ҳамвор шуда. Ӯ ба кӣ монанд буд?

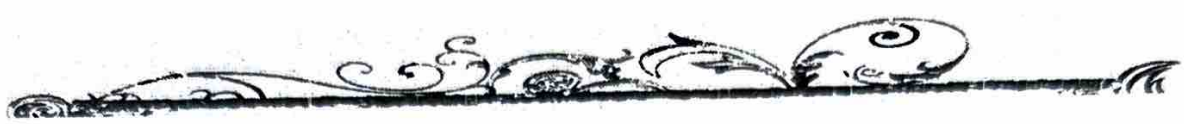
Муайян бинмудан душвор аст. Ҷасадро кафанпӯш карда, дар тобути тоҷикӣ бихобониданд, масҷид дароварда, ҷаноза хонданд. Ва роҳ гирифтанд сӯи мазористон.

...Аз он рӯз то ин дам модари ҷавон савдой гардида...

О ЧЕРКҔО

Оламе гунчида дар одам

*Чанд лаҳза аз рӯзгори фидоии маорифи миллат,
барандаи Ҷоизаи Президент дар соҳаи маориф
Ҳабиб Искандаров*

Ручӯъ

Ман дар таърихи маорифи кишвар шахсиятҳои зиёди ҷонфидоро дидаам ва аз боби талошу муборизаҳо ва муқовиматҳои эшон баҳри роҳандозӣ, намудани умеду ормонҳои фарзандони миллат тавассути маърифатмандию омӯзиш ва пиёдасозии таълим бо сабку шеваҳои ҷадиду навгароёна бас китобу рисолаҳо мутолиа кардам. Вале пас аз ошноӣ ва баҳрабардорӣ аз суҳбату суҳанронҳои бағоят ҳақимонаву хирадварзона, аммо дар айни ҳол хеле-хеле хоксоронаву содаи устод Ҳабиб Искандаров яқин кардам, ки варо дар заҳмату машаққат ва риёзат кашиданҳо ба хотири насли навраси тоҷик, донову босаводу хушзеҳн, бомаърифату равшанзамир, худшиносу ҳудогоҳ тарбия кардан ва ба воя расондани эшон, бо каси дигар баробар карда наметавонам.

Дар хонаи устод ё китобхонаи ӯ

Устодро ба заҳмат гирифтор нанмудам. Субҳе омадам ба хонааш, ки андар як канори пойтахт аст. Ҳини дари хучраро боз намуданаш Искандарови маъруфро токии чоргул бар сар дидам. Ҳай мезебид ба ӯ тоқӣ, ҳай мутаносибу мавзун буд чомаи сабзфом бар қади болою баландаш. Инак, устод Ҳабиб Искандаров, ба қавли Лоиқи зиндаёд, содамарди кӯдакдигаре буд, ки бо чехраи завқфизо ва таманноҳои бепоён дар оинаи

чашмон, маро ба ин хонаву он хона роҳнамоӣ мекард. Ва ҳама ҷо китоб буду китоб. Чап, рост, боло, поён, ҷевонҳое пуропури китоб. Ман дар шумору ҳисоби он ҳама осори адабиёти классикиву муосири тоҷик, ҷаҳон ва русу дигар халқияту миллатҳо очизам.

Устод маро ба пешайвон ҳидоят намуд. Аз чанд ҷевончаи дигар халта-халта китобу рисола ва мақолаҳову навиштаҳои зиёди ҷопиро берун баровард.

— Ана, ин ҳама эҷоди худи банда,— хастаҳол ибраз намуд ӯ ва илова кард,— Ба ту пештар гуфта будам-ку, ана ҳамон маҳсули заҳмати 20-сола, яъне, навиштаҳои методиву илмӣ. Медонӣ, писарам, ман ба 82 қадам мондам. Ин ҳама маводе, ки дар халтаҳо ҷамъ кардам, бароям мисли фарзанду наберагонам азизу шариф ва муқаддасанд.

Устод ҷаъбаҳои пур аз дастхатро ба дастам медиҳад.

— Мана, бигиру бубин, варақ зан. Ҳама матлабу навиштаҳо барои маориф, дар хусуси роҳу усулҳои баланд бардоштани сифати таълиму тадрис, рисолаҳои методӣ доир ба кору фаъолияти рӯзмарраи сарварони мактабҳо, маслиҳату пешниҳодҳо ба дастгоҳи вазорат, кормандони шуъбаҳои маорифи шаҳру навоҳӣ ва андешаҳои хосаи камина чун мактабшинос перомуни низоми наву ҷадида таҳсилот. Ҳар чӣ ки бихоҳӣ, ин ҷо маҳфуз аст.

Ва ман аз навиштаҳои солҳои гуногуни устод, аз сатрҳои, ки бо неруву тафаккури комил, бо азми собиту росих рӯйи баёзи ширгун сафед монои шаддаҳои дилкашу ҷозиб, аммо садафгунаҳои олию волои ақидаву назариёти он кас эҷодкорона рехтаанд, наметавонам, ки пойи нигоҳ бикашам. Мутолиа мекунаму мутолиа ва дар ғавҷи андешаҳои созандаи муаллим ғарқ мешавам...

Хонадони таҳсилдида ва аҳли китоб

Устод Ҳабиб Искандаров дар хонадони шахсони фозилу барӯманд ба дунё омада. Ва дарвоқеъ, чунон ки роиҷ аст, табақабандӣ кунем, ашрофзодаи тоҷик аст (ва бо ҷаҳонбиниву ботааммуқии назараш, фарогирии бавусъати тафаккураш, андешаҳои баланду фарҳангсолорияш аз дигар тоифаи камбину камсаводи ҷомеаи имрӯза ба фарсахҳо тафовут дорад).

— Соли 1922 Армияи Сурхи болшевикон ба вилояти Кӯлоб ворид гардид,— ҳикоят мекунад устод,— падарам Искандар Шоисматуллоев, ки дар шаҳри Кӯлоб зиндагӣ мекард, дар хонадони бою ғание ба ҳайси муҳосиб ифои вазифа мекард, модарам Фариштамоҳ Бобоёкубова низ бонуи бохату саводе буд, аз аҳли китоб. Мухтасари суҳан ҳамин ки хонадони мо зиёӣ маҳсуб меёфт ва дорову сарватманд. Бо омадани русҳо ва таъкиботи онон падару модарам тӯли 10 сол дар гурезогурез буданд. Онҳо маҷбур шуданд, ки ба деҳаҳои собиқ вилояти Кӯлоб - Туту, Деҳи Ҳоҷӣ ва Деҳи Қозии кӯҳистони Шӯрообод фирор намоянд. Баъдҳо, тақрибан солҳои 1930-1932 ба Афғонистон ҳиҷрат карданд. Вале пас аз се моҳ дубора ба ватан баргаштанду дар деҳаи Бодомтуи ноҳияи Шӯрообод маскан гирифтанд. Қиблагоҳам соли 1943 ва модарам соли 1945 ин сарои дударро падруд гуфтанд. Мани яккаписар ятим мондам. То хатми синфи 7 дар хонаводаи хешовандамон зиндагӣ ба сар бурдам. Соли 1947 ба интернати давлатии деҳаи Саричашмаи Шӯрообод бурданд маро. Соли 1952 Донишқадаи муаллимтайёркунии шаҳри Кӯлобро тамом кардаму ба кори омӯзгорӣ ба ноҳияи Муъминобод сафарбар шудам.

Марҳалаҳои тӯлониро пушти сар кардааст устод. Аз ҷумла солҳои 1980-1986 сардори раёсати кадрҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон, солҳои 1986-1994 мудири кабинети кадрҳои роҳбарикунанда, аз соли 1994 то соли 2012 мутахассиси Донишқадаи ҷумҳуриявии марказии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони маориф буд.

«Мо нагӯем, кӣ мегӯяд?»

Дар хусуси маводу матолиби бешумори навиштаи устод (фехристи он аз 100 номгӯй ҳам зиёд аст) ва китобу маҷмӯаҳои методии ӯ (ки ба 30 адад мерасанд) ҳамтоёни мо фаровон гуфтаанду навиштаанд. Аммо дар боби мушкилоту проблемаҳои рӯзафзунӣ бахши маориф, дарду доғ ва аламҳои бепоёни устодону омӯзгорон, масоили баҳсталабу мураккаб муаллим Ҳабиб Искандаров муттасилу ҳамвора ва бо сӯзи дил мегӯяндӯ менависанд. Шояд дар байни мутахассисони соҳа банудрат афродеро дарёфт метавон кард, ки бад-ин ғоят дарди дили муаллимиро бозгӯӣ намоянд. Ӯ ҳароина ин дардро эҳсос мекунад ва ба гунаи жарфу амиқ ва бо ҷигари кабоб. Ман ин ҳамаро аз ҳаво намегӯям ва муҳоботу муболиға ҳам намекунам. Устодро гапу ҳарфаш дардолуд аст ва аз муҳтавои суҳбатҳояш бӯи нафаси сӯхтадиле меояд.

«Мо бояд симои асосии мактаб - муаллимиро фаромӯш накунем. *Зиндагии муаллим чӣ гуна аст, чӣ бояд кард, ки ӯ мактабро тарк нагӯяд? Бо кадом роҳ муаллими пешқадам аз донишҳои нави касбӣ оғаҳ гардад? Фазои холии иттилооти муаллимонро чӣ хел пур бояд кард?* ва амсоли инҳо. Ин масъалаҳо бояд мунтазам дар мадди назари роҳбарони мақомоти идораи маориф ва муассисаҳои таълимӣ бошанд.

Вазъи саломатии муаллим ҳам солҳои охир ба беҳбудӣ ниёз дорад... Сихҳати муаллим боигарии маориф аст ва ғамхории мунтазамро меҳаҳад. Бисёр муаллимон ба бемориҳои гуногун, бахусус, бемории асаб гирифтаанд. Бояд кайфияти муаллимон баланд бардошта шавад». Ин иқтибос аз мақолаи Ҳабиб Искандаров – «Машварати августи муаллимон тавачҷуҳи хосаро тақозо мекунад» мебошад. Дар бораи сифати таълиму таҳсил устод ба таври мушаххас ва ошкор ва назари интиқодӣ чунин менависад: «...бояд дониши хонандагон ба талаботи меъёр, нақшаю барномаҳои таълимӣ ва пешрафти ҷомеа мусоидат кунад, хатмкунандаи муассисаи таълимӣ қобилияти мустақилона андешидан ва фаъолият карданро дошта бошад; тавонад, ки иттилооти заруриро дарёфт карда, ҳуқуқҳояшро ҳимоя намояд; аз мушкилиҳо наҳаросад, чун шахрванди бомаърифат дар ҷомеа зиндагӣ карда тавонад ва омӯзиши худро идома диҳад; оила барпо намояд ва нисбат ба кӯдакон ғамхор бошад».

Ҳабиб Искандаров ба ҳеҷ як масъала ё проблемаву мушкилоти маориф бетафовут ва бетараф набуду нест. Бубинед, унвони як мақолаи устодро: «Таълим бепул аст». Ва ин навишта бад-ин тариқ оғоз мегардад: «Ҳар дираме, ки муаллим ё директор мегирад, фасод аст». Кӯтоҳ ва мушаххасу дақиқ!

Устод дар ҳама гуна боздиду суҳбатҳо, батақрор таъкиду таъйид менамояд, ки дар раванди таълиму тарбия мо боястӣ аз таҷрибаи хеле ҳам пешрафтаи мамолики рушдёфтаи Аврупо, Ҷопону Чин, Эрон ва Русия пайравӣ ва омӯзиш дошта бошем.

– Ба қарни XXI расидем,– эзоҳ медиҳад Ҳабиб Искандаров,– айб аст, ки ханӯз омӯзгор ба вачҷи набудани барқ танҳо аз бӯр ва тахтаи синф истифода мибарад. Мо зиёд аз технологияи ҷадиду дастгоҳҳои

электронӣ ва компютеру шабакаи Интернет мегӯему менависем. Аммо дар амал ҳоло корҳои фаровоне дар пешанд. Ман дар ин боб, дар як мақолаи хеш бо номи «Айб аст, ки директор компютер надонад» фикрҳоямро баён доштаам. Умуман, ба назари инҷониб, ҳар амалу падидаеро, ки дар соҳаи маориф татбиқ ё ба зухур овардан меҷӯем, бояд ҳамаҷониба бисанҷему таҳқиқ намоем ва дар заминаҳои мустаҳками иқтисодӣ роҳандозӣ намоем.

Устод дар ин замина, мақолаҳои баҳсбарангез, вале дар айни замон баҳадафу нишонрасе эҷод кардаанд, ки бас пурмухтаво ва амалишавандаанд. Филмасал, мақолаи ӯ бо номи «Тестикунонӣ масъалаи одӣ нест» аз ҳамин гуна навиштаҳост: «Дар Фаронса, ки ватани тестикунонӣ ҳисоб меёбад, соли 1905 тестологҳо А.Бине ва Т.Симон барои муайян кардани қобилияти зеҳнии кӯдакони синну соли мактабӣ силсилаи тестҳоро тартиб доданд. Усули кори онҳо чунон қулай буд, ки то имрӯз, бо баъзе тағйироту иловаҳо истифода бурда мешавад. Дар дахҳо лабораторияҳои Аврупо ва Амрико тестҳои Бине – Симонро борҳо санҷида, иловаҳо дароварда такмил доданд. Ба воситаи ин тестҳо дараҷаи зеҳнию ақлии кӯдаконро муайян карда, тадқиқотчиёно ба санҷишҳои педагогӣ ташвиқ мекарданд...».

Бад-ин роҳ, устод тамоми падидаҳои нави дастуротро дар баҳши таълиму таҳсил тавзеҳу ташреҳ дода, шабеҳи муфасссири хайрхоҳе ҷилвагар мешаванд. Ё мақолаи «Мониторинг»-и варо меоварем. Ҳабиб Искандаров маънову моҳияти ин мафҳуми тозаро барои омӯзгорон тафсир мекунад, хеле сода, фаҳмо ва равшан. Се намуди мониторингро дар баҳши маориф ёдрас мекунад устод: мониторинги сифати таълим, мониторинги педагогӣ ва мониторинги сифати

таҳсилот. Ва хулосаву натиҷагирӣ мекунад, ки «Мониторинги сифати таълим ин механизми назорат ва расидан ба таҳлили рушди низоми таҳсилот мебошад. Мақсади мониторинг аз гирифтани иттилои мунтазам дар бораи сифати тайёрии таълимии хонандагон, баохиррасии таълим аз рӯи нақшаю барномаҳои таълимии таҳсилоти ибтидоии умумӣ, асосии умумӣ, миёнаи (пурраи) умумӣ, майл ё тамоюли тағйирёбии сифати омодагии таълимии хонандагонро пайдо кардан; муайян кардани омилҳое, ки ба сифати тайёрии хонандагон таъсир расонда метавонад, иборат аст».

Чӣ омиле ҳаст, ки устодро баҳри навиштани маводи ёрирасон ба омӯзгорон раҳнамоӣ мекунад? Дар як мусоҳибаи худ ӯ дар ин боб гуфтааст: «Мо бояд биёмӯзонем, ки одамон ҳамеша дар андешаи гирифтани аз Ватан набошанд. Баръакс, аз худ ҳар рӯз бипурсанд, ки ба Ватан чӣ додаанд».

Низоми нави таҳсилоти 12-сола

Устод Ҳабиб Искандаров ба чуз китобу рисолаҳои методӣ, ҳамчунин дар тартиб додану пешниҳоди лоиҳаҳои асноди мухталифи соҳаи маориф саҳмгузори намуда. Бавежа, лоиҳаи Консепсияи гузариш ба низоми нави таҳсилоти миёнаи умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Барномаи мақсадноки рушди таҳсилоти миёнаи умумӣ барои солҳои 2010-2015, Барномаи намунавии бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси кормандони масъули раёсат ва мақомоти маҳаллии идораи маориф, роҷеъ ба гузариш ба низоми нави таҳсилоти умумӣ, намунаи Оинномаи мактаб, Низомнома ва Оинномаи донишқада ва ғайра. Устод аслан ҷонибдори гузариш ба низоми ҷадиди таҳсилоти 12-сола буда, нусхаи лоиҳаи барномаи гузаришро тартиб додааст. Ӯ

мутмаин аст, ки низоми таҳсилоти мазкур бо назардошти марҳала ба марҳала ҷорӣ гардидан, мактабу маорифро аз бунбаст ва пой дар гил мондан раҳо хоҳад кард.

Мусоҳибаи кӯтоҳ ё розҳои қаблан нухуфта

– Аз кадом амалҳо нороҳатӣ эҳсос мекунед ва ба назаратон он корҳо ҷаро Шуморо нигарон кардаанд?

– Масъалаи интихоб ва ҷобаҷогузори кадрҳо ва мутахассисон маро саҳт ба ташвиш овардааст. Дар вазифаҳои масъул (ҳосатан, дар баҳши маориф) бояд онҳое фаъолият намоянд, ки воқеан аз мушкilotи мактабҳо дар замони муосир огоҳии комил дошта бошанд, ҳамдарди муаллиманд. Аз як муассиса ба коргоҳи дигар гузаронидани ин ё он корманди соҳа, ки дар вазифаи қаблияш ягон амали мондагореро ба иҷро нарасондааст, чандон салоҳ нест.

– Беадолативу ноҳаққӣҳо дар умри тӯлониятон бисёр ба ҷашм бармехӯрданд? Агар чунин бархӯрд ба зуҳур омада буд, ҷӣ вачҳеву сабабе дошт?

– Аввал ҳаминро хотиррасон кунам, ки банда дар соҳаи маориф ҳаргиз шахси тасодуфӣ набудам. Солҳои 1963-1964 дар вазифаи мудирӣ шуъбаи маорифи шаҳри Кӯлоб кор мекардам. Дар ҷамъомади январии омӯзгорон дар бораи вазъи соҳа дар мактабҳои шаҳр котиби ҳизбии шаҳр маърузаи таҳлилии муфасссале кард, ки онро ман навишта будам. Вазири вақт шодравон Т.Пӯлодов, ки дар он ҷамъомад ҳузур дошт, маърузаро хеле писандид ва маро барои кор ба Вазорати маорифи кишвар даъват кард. Ва ман ҳаётамро комилан ба ин соҳа пайвастам, балки баҳшидам.

Ноҳаққиву носипосихо буданд, албатта! Агар хато накунам, соли 1975 буд. Пайи ҳам дар ду шумораи «Учительская газета» (бо имзои З.Бурҳонова) ва «Коммунист Таджикистана» (муаллиф Т.Зброжек) матлаби фармоишии иғвогаронае дар ҳаққи камина ва фаъолияти кориям ба нашр расиданд. Ҷавҳари иттиҳомоти ин ду нафар «хизматгор»-и хизби ро гуё маҳалгароии ман ташкил меод. Аммо ин дурӯғи бефурӯге беш набуд. Бо вучуди бемориям ба ин ду нафар баёния навиштам, ки дар он ҷо чунин суҳанҳо ифода ёфта буданд: «Ман ҳақиқатро ҳамеша ба ҷашми одамон нигоҳ карда мегӯям, фақат рӯ ба рӯ, шояд чунин кардан лозим нест? Бигзор, дар бораи ман ҳамкорон бигӯянд...». Баъдтар ҳақиқату адолат тантана кард, сиёҳро аз сафед тафовут карданд. Вале... ҷароҳаташ монд, хеле солҳо...

– Он ҳама китобу дастурот ва рисолаву мақолаҳое, ки шумо навиштаву нашр бинмудаед, ба мактабҳо, шуъбаҳои маорифи шаҳриву ноҳиявӣ ва вилоятӣ сари вақт рафта мерасанд?

– Нахуст бояд тавзеҳ бидиҳам, ки тамоми он ҳама дастуру китобхоро ман аз ҳисоби маблағҳои шахсии худам ба нашр расондам. Дигар ин ки на ҳама мавод ва дастуру китобҳои банд ба дасти роҳбарони мактабҳо рафта мерасанд. Сабабҳои ҳамин ки яқин; теъдоди дастурҳои меъёрӣ ва китобҳо кам мебошанд (зиёдаш 1000 нусха), дуюм, роҳбарони шуъбаҳои маориф ва мактабҳо тез-тез иваз мешаванд ва ҳамин ки аз қор рафтанд, китобу дастурҳоро бо худ гирифта мебаранд, сеюм; маводу дастур ва китобҳои методӣ, ки ба шуъбаҳои маориф ва макотиб ворид мегарданд, ба қайд гирифта намешаванд.

Як омили хеле ҳам таассуфовар ва нигаронкунандаи дигар ин аст, ки мутолиа кам

шудааст. Муаллимону роҳбарони мактабу дабистонҳо, коллечу литсею гимназияҳо ва шуъбаҳои маориф китоб як сӯ истад, ҳафтаномаву рӯзномаҳоро ба чашми таҳқиқ варақ намезананд. Мисоли ин гуфта бисёр аст. Ҳангоми дарсу машғулиятҳо бо роҳбарони мактабҳо дар курсҳои бозомӯзӣ вақте аз онҳо ину он маводи дар рӯзнома нашршуда ва ё мақолаи методию дастуриро пурсон мешавам, бахши аъзами онҳо ба сукут мераванд.

– Аз суҳбати бамаънӣ ва пурмоҳияти Шумо аён мегардад, ки дар тӯли анқариб 62 соли ранҷи кашидаатон бо Вазорати маорифи ҷумҳурӣ ва роҳбарияти он дар давраҳои гуногун алоқаи иртиботи зич доштаед?

– Оре, ҳамин тавр аст. Дар замони шӯравӣ банда бо 4 нафар вазири соҳа – Т.Пӯлодов, М.Осимӣ, Р.Юсуфбеков ва Р.Ҷадабоев (рӯҳашон шод бод!) кор кардаам. Ин ҷаҳор ходими намоёни давлатӣ ва ҷамъиятӣ устодони маънавии ман ба шумор мераванд ва ростӣ, таҷрибаи кори эшон бароям омӯзанда буд ва мемунад. Дар давраи истиқлолияти ҷумҳурӣ низ ман бо вазорат ва вазирон робитаи қавӣ дорам. Кулли дастуроти методӣ, барномаҳои рушди таҳсилот, қабули низомномаву оинномаҳо ва монанд ба ин асноду ҳуҷҷатҳои созандаи маориф бо иштироки камина сурат гирифтаанду мегиранд.

– Устод, оё беҳтар нест, ки дар даврони пирию шукӯҳмандии умр рӯ ба фароғат биёред, рӯҳатонро, ки ҳаста аст, оромӣ бахшед?

– Дуруст, дуруст ин гапаст. Лекин ман ба Шумо гӯям: давраи истироҳату фароғати ман кайҳо гузаштааст. Ман бе кор зиндагиамро тасаввур карда наметавонам. Агар имрӯзҳо ба камина маош ҳам надиханд, вазифаамро содиқона иҷро карда, идома

медиҳам. Лаҳзаҳои хушбахтии ман он вақтест, ки касе аз ман дар хусуси ину он масъалаи баҳши мактабшиносӣ маслиҳат пурсад ё иҷроӣ амалеро дӯстона хоҳиш намояд. Хурсанд мешавам он лаҳза, ки ман барои ин ҷамъият ҳанӯз шахси зарурӣ ҳисоб меёбам. Шукр, аз ҳеҷ неъматӣ дунё дасткӯтаҳӣ надорам. Дар сояи давлати фарзандон ва наберагонам зиндагиям хурраму осуда аст. Вале... ба кор дилбастагии хосае дорам...

...Ҳини хайрухуш устод сар ҷунбонда, таъкид кард:

– Шодичон, писарам, нишонии хонаи маро дар ёд гиру аз хотират набарор.

– Не, устод, шумову роҳи манзили зистатонро намебарорам аз ёд, не, ҳеҷ гоҳ!

ДОСТОНИ МАРДИ ФИДОӢ

*Устоде, к-аз навиштанҳо шуда,
Муи ӯ чун бӯри мактабҳо сафед.
(Бозор СОБИР)*

Хоб

Вай хоб мебинад: дарашонро кушода бобояшу падараш пасопеш медароянд ба хона. Ва ӯ лаҳзае ҳайрону тааҷҷубзада ва даҳонво дар ҷогаҳи хобаш нимхез шуда менигарад ба раҳматихо. Ва пасон бармехезад аз ҷо ва як-як оғӯш мекунад онҳоро.

– Бишинед-ку, бишинед,– хичолатомез мегӯяд вай ва осемасар кӯрпа мегустурад,– марҳамат.

— Ташвиш накаш, бачем,— бобояш намечунбад аз чой.

— Мо ҳадаҳа ҳастем. Фақат, ду даҳан гап...

— Ду даҳан гап?— назари суол медӯзад мард.— Наход? О, мо баҳузур бояд бишинеку суҳбат кунем.

— Баъд, баъд,— ҷавоб медиҳанд бобояшу падараш баробар,— Ягон вақти дигар.

— Пас...

— Ҳеч гап не. Гуфганием, ки солу замон вазнин. Қашшоқию бенавой. Мардум ба чӣ корҳое даст намебананд. Ришваю порахӯрӣ, ҳаромхӯрӣ, тамаъкорӣ, фиребу кизб, дурӯғу фитнагарӣ, суҳанчинӣ...эх...— оҳ мекашад бобояш Мулло Исо.

— Мефаҳмам, мефаҳмам,— тасдиқ мекунад вай,— ҷилавдорон ҷилавро кашада наметавонанд. Ҳайф, афсӯс.

— Мо гуфтани, ки ту нафсро лаҷом бизан. Аз ту диламон пуру... лек ба ҳар ҳол... Замоиши одамхор инсонро ба ҳар роҳ мебарад. Ҳалолкору ҳалолхӯр бимон, бачем. Барои ҳамагон умед кашада омадем. Хайр!— акаи Баракатулло фурсате ҳарф задану хайрбод кардан ҳам наёфта, падарашу бобояш ҳамагон тариқае ки омада буданд, ҳамагон наваъ пасодумкол аз дар баромаданд. Ва танҳо дами дарвозаи бузурги ҳавли вай як назар дар дами бод пареш хӯрдани риши ҷу оҳар сафеда бобояшро дид.

Хоб. Аҷаб дидоре. Чӣ рамзест ин ҷо. Вай-ку ҳеч аз ҷодаи рости мустақими ҳаёт берун гом наниҳодааст. Пас... ҳеч ҷойи тааҷҷуб ҳам набудагист. Хайр, арвоҳи бобояш қиблагоҳаш ҳавотир шудаанд. Ба ҳар ҳол... мабод, ки аз кадом амале ҳафа шуда бошанд...

Не, ӯ ҳеч гоҳ ба азобу машақатҳои даргузари
зиндагӣ таслим нахоҳад шуд. Фишори зиндагӣ рӯҳашро
хеле абгор бинмудаасту фарсуда. Аммо ӯ тан нахоҳад
дод. Муқовимат, муқовимат, муқовимат. Шояд ин
шиори ҳаёти ҳаррӯзаи ӯ гаштааст.

Аз нақли муаллим

“Бобои маро—Мулло Исо меномиданд. Ва ўро
аҳли деҳ ҳамагон «охунд» гуфта тавсиф мекарданд. Он
вақтҳо ман намефаҳмидам, ки охунд кисту чӣ маънӣ
дорад ин калима. Чун бобоям муллои забардасти
замони худ буданд, ин маъниро аз эшон пурсон шудам.

— Охунд устод, муаллимиро мегӯянд.— фаҳмонда буд
ба ӯ бобояш,— Касби бузург ва хоксорона. Ҳалол, чунки
меҳнаташ сангину шокқа, вале бедаромад. Назди
Худованд олитарин пеша. Ҳамин аст охунд, бачем.”

Ва акаи Баракатулло кай медонист, ки рӯзе фаро
мерасаду худ охунд, муаллим мешавад ва дар ин роҳ
фотеҳаи бобояшро ҳам мегирад.

Дунёи дигар дорад...

Ў омӯзгориро касб наҳисобидааст. Устод будан
барояш зиндагии ҷовидонист. Хун хӯрдан, дилпора
шудан, зарра-зарра ҳастии хешро фидои фарзандони
мардум бинмудан барояш садои истиқболи рӯзи нави
ҷонфидоист.

Чун ба синф ворид мегардад, талошу
хештанфарсоии ӯ оғоз мегардад. Ў дарси навро
мефаҳмонаду бо тамоми неруи ақлию зеҳнӣ дида ба
нигоҳи ҷашмони шогирдон медӯзад. Математика
фанни инкишофу рушди тафаккур аст. Басо шудааст, ки

ҳини дарс вай ҳисоби вақту замонро фаромӯш бинмуда,
дар баҳри бекарони илм ғарқ гардидааст.

Ва аҷобатро бинед, ки шогирдон низ бо ҳама
ҳастии хеш, бо шавку шӯри беинтиҳо ҳамроҳи акаи
Баракатулло машғули ҳалли мисолу масъалаҳо
гардидаанд. Дарсҳои акаи Баракатулло дарси қолабию
муқаррарӣ не, бал-он ҷаҳони тозаю дилписандест, ки
ҳама орзуву ҳаваси дар он буданро дар дил
мепарваранд. Ҳароина, Худованд дар офариниш
ҳамаро баробар ҳаст накардааст. Аз ин лиҳоз,
хонандагон низ гуногунсалиқаю мухталифқобилиятанд.
Гурӯҳе мавзӯро хубу амиқ азхуд мекунанд, тӯдаи
дигар миёнаҳоянд, ки нопурра дарк мекунанд маводро,
бахше хеле суст мефаҳманд дарсро. Онҳое ҳам
вомехӯранд, ки ҳатто хонаи зарбро саҳеҳ намедонанд.
Ва акаи Баракатулло ба ҷумла тоифаи хонандагон
забон меёбад. Бисёрҳо шудааст, ки вай баҳри ба ҳадафи
ниҳои худ расидан асабонию хастадил гардидааст. Чӣ
чора? Омӯзгорӣ сӯхтан аст, месӯзию месозӣ. Роҳи
бозгашт нест.

Боғбон ризқи худ аз пушти гулистон меҳӯрад ...

Марду фурутан аст акаи Баракатулло, марди
шикастанафсу қаноатпеша аст акаи Баракатулло,
марди ҳақҷӯву ҳақгӯй аст акаи Баракатулло.

Ва аввалтар аз ҳама заҳматкаши одӣ аст акаи
Баракатулло. Дар зиндагӣ бад диду бад мебинад:
тамаллуку тамаъкорӣ, хушомаду лаганбардорӣ, дурӯғ
ва ҳаромхӯриро.

– Нафс мекушад одамро, – мегӯяд вай, – беҳуда
шайх Аттор нагуфтааст:

*Аз барои нафс мурғи номурод,
Омаду дар доми сайёде ғитод.*

Ҳама аҳли деҳаи Моинкачи ноҳияи Рӯдакӣ медонанд, ки акаи Баракатулло пас аз дарсҳо дар заминаш машғули кишоварзист. Меҳнати ҳалол мекунад. Касе ёд надорад, ки ӯ аз ҳисоби кори осону савдогарии каззобона пул кор карда бошад.

Гандум мекорад. Ҳосилро мегирад. Дар харе халтаи гандумро бурда дар осӣб орд мекунад. Ҳеч ноне чун нони меҳнати муаллимӣ ширину лазиз нест.

Гӯё Худованд ӯро дар рӯи замин танҳо баҳри пешаи омӯзгорӣ офарида бошад.

Таърихча

Солҳои ҷанги дохилӣ чун низоми ҷомеа ҳалал ёфт, зиндагӣ низ ба мушкилиҳои ногуфтани мувочех гардид. Ҳоли омӯзгорон низ табоҳ шуд. Маошро 3-4 моҳе пас як дафъа медоданд.

Боре раиси ҳамонвақтаи деҳшӯрои Роҳатӣ Забиров акаи Баракатулло ба дафтари кории худ даъват кард.

—Корат чӣ тавр?— пурсид раис.

—Як навъ,— посух дод акаи Баракатулло.— Ҷумбида истодаем.

—Вазнин, бисёр вазнин,—гуфт раис ва афзуд: — Мебинам, ки зиндагӣ мушкӣ аст. Фарзандони бисёр, масъалаи орд бисёр сангин... ман тӯро ҷеғ задам барои як масъала.

— Хайр?

– Агар хоҳӣ, дар идора дар вазифаи муҳосиб кор мекунӣ,–фаҳмонд Забиров,– оянда боз мебинем. Хайр, фикрат чӣ хел?

– Муҳосиб?– яке ҳайрон шуд акаи Баракатулло,– Чаро ман?

– Охир, аввал ин ки ту математик, баъд ин ки чун ту сарсупурда наёфтам,– хандида иброз дошт раис,– Агар хоҳӣ аз пагоҳ...

– Не, биёед, раис-ака, монед маро,– лабханд намуд муаллим,– аз ман муҳосиб намебарояд.

– Чаро?

– Ҳамин хел. Ман бо бачаҳо одат кардаам. Дигар ин ки, ҳисобу китоби идора ба ман рост намеояд...

– Охир, падарат (равонаш шод бод!) як умр дар колхоз муҳосиб шуда кор мекард-ку»

– Дурусту... лекин ман наметавонам, ростӣ гап...

– Хайр, бинед, фикр кунед...

– Хайр!

Ва баргашт ба хона. Хеле фикр карду фикр кард ва ба хулоса омад:

– Не, роҳ якест. Устод будан, «охунд» будан,– ба қавли бобояш.

Ва то ҳол охунд аст вай ва аз пушти ҳамин пеша ризку рӯзӣ меёбад. Ҳалолаш бод,– мегӯянд ҳамдеҳаҳо,– Бо пули ками муаллимӣ зиндагӣ ба сар мебарад. Ба Худо, ки авлиёст ӯ,– ҳазл мекунанд онҳо.

Қасрҳои барқади муаллим

«Як даме аз ёди ҳақ ғофил мабош!». Ин гуфта ҳамвора вирди забони акаи Баракатулло. Ӯ зиндагии дарвешона бар сар мебарад. То имрӯз дар хонаи падарӣ

истиқомат дорад. Ҳаргиз талоши нафсу моли дунё накарда.

Гоҳ-гоҳ бо чашми ҳайрат ба даври даврони муште аз ғофилони сарватманд менигарад. Месозанду вайрон мекунанд. Вайрон мекунанду месозанд. Худо накунаду мансабаке насиби ин тоифаи дилсиёҳ гардад, Худову Расулу бандаашро дар як он аз ёд мебароранд. Баъд... ана қабат ба қабат месозанду месозанд. Қасрҳои сарбафалаккашида... аммо аз онҳо бипурсӣ, ки чӣ хайру некие ба бечорагон бинмудай? Бо истехзо мушханде карда ҷавоб ҳам медиҳанд, ки камбағалӣ дар насиби бисёриҳо будааст. Гуноҳи онҳо чӣ?

Ва аммо устод Баракатуллои Сафовуддинзода қасрҳои муҳташама бунёд кардааст аз илму фазилати шогирдон. Шогирдони бешуморе дорад вай. Дар деҳаҳои Меҳтарӣ, Шайхон, Хокиалӣ ва Моинкачи азизаш зиндагӣ ва кору пайкор мекунанд онҳо. Ҳамеша аз ҳолу аҳволаш пурсон мешаванд, хабаргирияш меоянд. Аз ин ҳама дида болотару волотар чӣ бахти бузурге буда метавонад!!

Хушо ба ҳоли ин «қасрҳову» «соҳиби онҳо»!

Бехтарин лаҳзаи ҳаёти устод

Боре дар бинои мактаби кӯҳна, ки оғили молҳои колхоз буд, чанд муаллим: Нарзуллои Ёр, акаи Баракатулло, Аъзам Малахов ва банда сари масъалаи мактаби нав баҳс доштем.

— Дар ин бинои пурбӯй, рутубатнок, болояш кушода минбаъд давом додани таҳсил корест ҷоҳилона!— иброз доштам ман,— Бояд чорае андешид.

– Мактаби нав месозем,— бо қатъият гуфт Нарзуллои Ёр,— Ман худам тарҳи иморати навро мекашам.

– Маслиҳатҳо хубанд,— андешаманд ба мо ҳамроҳ шуд акаи Баракатулло,— Танҳо як чиз аст ин ҷо: бо мардуми деҳа маслиҳат бояд кард. Охир, маблағро чустану ёфтан лозим.

Тадричан суҳбати сохтмони мактаби нав дар деҳа овоза шуд. Гурӯҳе аз сокинони деҳ ва ҳатто муаллимони тарсуе писханд заданд:

– Ин ду-се тан магар аз ақл бегона шудаанд? Дар ин солу замон одамон як мурғхона сохта наметавонанд... инҳо ҳай даҳонкалонӣ мекунанд.

Чӣ бояд кард? Ё тарсу ҳарос, ё қатъияту устуворӣ дар роҳи муроду ҳадаф.

Ва ин чанд тан омӯзгор аз пайи пиёда сохтани ормонҳои худ камари ҳиммат саҳт бастанд. Акаи Баракатулло маслиҳатҳо медод. Мегуфт: раиси деҳа, садри ҷамоат, мӯйсафедони рӯзгордидаву шахсони бонуфузи деҳро даъват бинмуда, корро тезондан лозим. Ва Нарзулло, Насриддин, Меҳриддини директор, муҳосиби идораи ҷамоат Аъзам сарварон ва мардуми деҳаро ба мактаб даъват кардаву ҷамъомад оростанд. Ҳама як-як суҳан карда, пешниҳоди чанд тан омӯзгорро ҷонибдорӣ бинмуда, ба хулосае омаданд, ки маблағро баҳри сохтани мактаби нав ҳарчӣ зудтар ҷамъоварӣ бояд намуд. Ва охир акаи Баракатулло суҳан кард:

– Вақти нангу номуси ҳамаи мо расида. Баҳри ояндаи неки фарзандон саъю талоши мо зарур аст, Маълум, ки шароити зиндагонӣ хеле вазнин, кор нест, пул ёфтан амрест маҳол. Аммо вазъи бинои ҳозираи мактабро дида, ба ҳоли зори хонандагон месӯзад дили

кас. Чӣ чора? Дар замони озоди Шӯравӣ роҳбарони колхоз ва деҳа аз имкониятҳо истифода набурданд ва як мактаби замонавӣ сохта натавонистанд. Бори вазини ин мушкила ба дӯши мову шумо афтодааст имрӯз. Биёед, якҷо амал карда, ин масъаларо ҳал намоем. Ман бовар дорам, балки ба иродаи шумо эътиқодмандам, ки мо метавонем мактаби хуштарҳи оличанобе бисозем. Вай бо маҳорат аз дили пур ҳарф мезад, аз сидқ ҳарф мезад, ончунон дилсӯзона суҳан меронд, ки гуё мактаб не, балки хонаи боҳашамате барои ҳудаш месохта бошад. Ва пасон тадриҷан маблағ низ ҷамъ карданд мардуми деҳаи Моинкаҷ.

Қиссаи басо дарозест бино ёфтани мактаби нави деҳ.

Кӯтоҳи суҳан ин аст ки бо талош ва такудави омӯзгорон, хоса акаи Баракатулло ва кумаки роҳбарияти ноҳия моҳи ноябри соли 2003 мактаб сохта ба истифода дода шуд.

– Ман дар умри хеш ҳеҷ гоҳ ин қадар хурсанд нашуда будам,– мегӯяд акаи Баракатулло,– чунонки вақти сохтани мактаби нав. Мо гуфтем, ранҷ бурдем ва ба муроди хеш раксидем.

Лаҳзаҳои вазини умр

Солҳои баъдичангӣ мактаб қариб дар ҳоли ба боди фано рафтан буд. Солҳои 1994-1995 муаллимон дар бунбасте қарор доштанд. Маош ду-се моҳ пас як даъфа дода мешуд ва он ҳам хеле ночиз.

– Як вазӣ рикқатовар ва шикастадилию шикастарӯҳӣ фаро гирифта буд ҷомеаро, алалхусус омӯзгоронро. Чанд тан омӯзгорон мактабро тарк намуданд. Ва аммо акаи Баракатулло сабру таҳаммул

пеша бинмуда, дандон ба дандон монда тоқат мекард. Лек ҳайфо, муаллимон намерасиданд. Махсусан, чанд синфи поёнӣ «бесоҳиб» монд. Синфҳои 4-и «а» ва «б»-ро ба муаллимони физикаву математика ва забону адабиёти тоҷик тақсим карда доданд. Синфи 4 «в» бе муаллим монд. Ва акаи Баракатулло мекӯшад: хонандагони синфи номбурда ҳар рӯз сумкаҳо дар даст бо сад ҷаҳон орзу меоянд ба мактабу бо ҳазорон наҷмӣ сарҳаму андуҳзада бармегарданд ба хона.

Ва дар дафтари муаллимон сар ба сукут менишаст муддатҳо ва дарунакӣ месӯхт, балки дарунакӣ мегирифт. Ба дард меомад дилаш, гӯё он хонандагон фарзандони худӣ ӯ бошанд, ки ҳолиё наҷму бечораанд. Ба дил наздик мегирифт азоби кӯдаконро. Ва шояд ҳамин сӯхтанҳои ботинӣ баъдҳо ба саломатии акаи Баракатулло бе асар намонданд. Шояд...

Боре авзои ботинии ӯро пай бурда, сарвари онвақтаи мактаб Маҳмудхон Убайдов аз ӯ пурсид, ки чаро зику дилтанг аст?

— Бисёр ғӯсса нахӯр, мегузарад ҳамааш. Оқибати ҷанг ҳамин аст.

— Ман ғами худамро не, ғами ана ҳамин хонандагони синфи 4 «в»-ро меҳӯрам,— бо ҳасрат ҷавоб дод акаи Баракатулло,— Охир, бе муаллим ҳоли онҳо чӣ мешавад? Ку бигӯ? Чӣ бояд кард? Чӣ маслиҳат медиҳӣ?

— Намедонам. Лекин... фикре ҳаст дар сарам.

— Чӣ фикр? Ку гап зан. Фаҳмем.

— Ман пурра дарс дорам,— фаҳмонд акаи Баракатулло. Биё, ҳамин синфи 4 «в»-ро худат дарс бидеҳ. Охир, ин хел бе муаллим бесавод мондани онҳо ҳам убол аст, ҳам гуноҳ. Илтимос, як бало кун, савоб аст ин кор. Бовар кун!

Ва чанд лаҳзае ба андеша рафт Махмудхон ва охир хулоса кард, ки чӣ чора, зарур бошад раво бошад. Танҳо шумо зиёд фикр накунад, ғам нахӯред, саломатиятонро бой медиҳед, ҳа-а...

Ва директор худ синфи 4 «в»-ро ҳамон сол то ба охир дарс дод. Ва муаллимоне, чун Нарзуллои Ёр, Меҳриддин, Давлаталӣ (рӯҳаш шод бод!), Додарбек, Башорат (чояш чаннат шавад!), Лутфияву Раҷабгул, Муҳайё, ақои Ҳасану Бобобек ва Вера Синитсина он айём ҷонфидой карданд, ки мардуми деҳ нек ёд доранд ва сипосгузоранд аз онон.

— Гоҳ-гоҳ, аз чӣ бошад, он лаҳзаҳои сангини умр ба хобам медароянд,—мегӯяд ақои Баракатулло,—Хонандаеро назди дари синф мебинам, ки бурдаи калони нони зағора дар даст маъюс сӯям менигарад. Месӯзад дилам, аз ӯ чизеро пурсидан меҳоҳам. Меҳоҳаму наметавонам. Яке бедор мешавам. парешон мегардад ҳаёлам. Ва дарвоқеъ, замони даҳшатангезу ҳузнзое буд он айём. Ва гузашту рафт. Охир «ҳар чӣ ояд бар сари фарзанди одам, бигзарад!»

Душмани дурӯғу фиреб аст ӯ!

Одате доиман ёри ўст. Ҳаргиз дурӯғ нагуфтааст дар бинои умри хеш ва душмани ҷони дурӯғгӯён аст. Одате, ки дар шарёнҳои хунаш ҷорист.

Ҳикоят мекунад, ки...

Дафъае дар мактаби деҳи Моинкаҷ воқеае рух дод. Хонандагони синфи 7 дар долони мактаб тўббозӣ карда, ба ҳар ҷониб зарбаҳо мепартофтанд. Иттифоқо, андар дафтари мудирӣ мактаб ҷаласаи муаллимон идома дошт. Касе дар берун набуд. Тасодуфро бинед, ки худи ҳамон рӯз намояндае аз шуъбаи маорифи

ноҳияи Рӯдакӣ меояд ба мактаб. Аз дари дабистон медарояд, қадаме чанд ба дарун мегузорад, ки зарбаи сахте мезанад хонандае, ки тӯб рост ба рӯи он намоянда рафта мерасад. Худ тасаввур бикунед аҳволи он шахсро. Фишурдаи сухан ин аст, ки ғалоғулаву ҳангомае ба зухур меояд. Ҳамаи хонандагони «бозингар»-ро чамъ меоранд дар кабинети муаллимон ва ҷустуҷӯи «гунаҳгор» оғоз мегардад аз ҷониби омӯзгорон. Нафаре аз хонандагон сари таслим фуруд намеораду ба гуноҳи ҳеш иқрор намешавад.

Лиҳозо, акаи Баракатулло худ ба пурсиши онон даст мезанад ва ҳар яке аз онҳоро ҳушдор медиҳад, ки рост бигӯянд, авф хоҳанд шуд. Аммо на, қоил намешавад ҳеч якеашон. Он гоҳ акаи Баракатулло ба ҳар яки онҳо мегӯяд, ки ба номи Қуръони азимушшаън қасам бихӯранд. Як-як савганд меҳӯранд, ки ин амалро маҳз онҳо накардаанд.

Навбат ба хонанда Б. мерасад. Ӯ ранг бохтаву сар ба зер афканда посух медиҳад: ба номи Қуръони бузург савганд, ки тӯбро ман зада будам. Ман ба Шумо, муаллим дигар дурӯғ гуфта наметавонам.

Дигар омӯзгорон гунаҳгорро наёфтанд, ӯ ёфт. Баъдан авф карда шуд он хонанда. Бо гузашти айём, ҳолиё гоҳо дар раҳу рӯ дучор ояд агар он хонанда, чун ҳамон давра ранг бохта, хиҷолат мекашад пеши акаи Баракатулло. Ва акаи Баракатулло худ яхи шармро шикаста, пешдастӣ бинмуда, ҳолу аҳвлопурсӣ мекунад аз шогирдон. Бо чехраи аз табассум шукуфону лаҳни хушоянду мулоим.

Фиреби бархе аз ҳамкоронро низ ҷашми дидан надорад ӯ.

Аз шикояту дод ва заифнолии як қисми дигар ҳеч
хушаш намеояд.

Анҷом

Соле зиёд дур аст аз мактаб акаи Баракатулло.
Беморӣ... Рӯҳаш дардманд аст.

Асари азобҳо дар солҳои гуногуни муаллимӣ.

Ба ӯ рухсатии бемухлат додаанд. Рухсатие, ки пул
надорад. Ҳамин қадар кор аз дасташон омад. Кас ҳеч
фаҳмида наметавонад, ки дар ин диёр ба муаллим чӣ
имтиёзи таваҷҷуҳбарангез додаанд? Хоса, муаллими
бемору мариз. Оре, ба қадри смўзгор нарасидему
намерасем. Ин ҳама амрҳои фармонҳо оид ба баланд
бардоштани мақому манзалати муаллим чун ҳубоби
рӯйи об дурӯғу бебақост.

— Ба мактаб бозмегардед?— мепурсам аз ӯ.

Даме ба андеша меравад акаи Баракатулло ва
пасон посух медиҳад:

— Намедонам, фикр ҳам накардаам дар ин бора.
Гап сари тани сиҳат аст, дўстам!

Пора-пора ҳикояти рӯзгори марди шариф ва
бемухобо, фидоии роҳи таълим Баракатуллои
Сафовуддинзодаро ба охир мерасонам.

Аммо...

Ёдам меояд, ки боз гуфтугӯе байни мо ба вуқӯъ
омада буд, бе он нотаом мемонад ин навишта.

— Осори кадом шоирро бештар мехонед?

— Девони Ҳоҷа Ҳофизро.

— Аз асарҳои насрӣ?

— «1001 ҳадис» ва боз қиссаҳои пайғамбаронро.

— Рӯҳатонро бештар кадом ҳодисаҳо хаста
кардаанд?

— Марги бародари чавони 46-солаам, марги падарам, хоҳарам ва модарам, ки во ҳасрато, дунболи ҳам аз олам даргузаштанд.

— Хушбахтии Шумо?

— Писарам Яъқуб дар мактаби №51-и ҷамоати деҳоти «Роҳатӣ»-и ноҳияи Рӯдакӣ муаллими математика шудаву кори худамро идома медиҳад. Сари баланди ман аст ӯ.

Илоҳо, ҳамвора сарсабз бошӣ, акаи Баракатулло!

* * * * *

ОДАМИ БИҲИШТӢ

(Ёде аз муаллими мактаби № 51-и ҷамоати деҳоти «Роҳатӣ», шодравон Давлатшоҳи Раҳмат)

Чун ҳар субҳ аз дари мактаб медароям, ибтидо чашмам ба сурати калони омӯзгори заҳматқарин, дӯсти ҳамкору наҷиб, инсони нодиру нотакрор, марҳум Давлатшоҳи Раҳмат меафтад. Ҳамон нигоҳи пур аз муҳаббату қадре ҳаёландуд истиқбол мегирад маро. Ва дилам фишурда мешавад, дарде фаро мегирад қисмати чапи синаамро. Ман ба марги Шумо ҳеҷ бовар надорам,— мегӯям пеши худ. Чанд соли ахир устодони куҳансоле, чун Башорат Қурбонова, Эшонқул Қиёмов, Саттор Нуриллоев, Муаттара Нуриллоева ва Л.А. Гнатко (дар Одесса), Тоҳир Иброҳимов, Вера Синитсина, Ҳасан Убайдов аз олам гузаштанд. Ва ман бовар бинмудам, ки дигар онҳо дар байни мо нестанд, дигар аз суҳбати дилангези онон бархӯрдор нахоҳем шуд. Дигар... чехраи афрӯхтаи эшонро нахоҳем дид.

Ва аммо ба марги акаи Давлатшоҳ ҳеҷ боварам наомаду намеояд. Шояд ин аз он сабаб аст, ки ӯ нохосту ногаҳонӣ падруд гуфт ин олами рангину сабзу

хуррамро? Дӯш ба дӯш, кадам ба қадами мо гашта-
гашта якбора афтид ба бистари беморӣ.

Охири моҳи май аз Русия, аз муҳочират баргаштам. Рӯзе баъд дар кӯтали назди ҳона устод Давлатшоҳро дучор омадам. Вай хандону шукуфон, гӯё ганчero ногаҳон ёфта бошад, бағал кушода, «ҳа, бача, кай омадӣ? Мондаҳои сафарҳо, чӣ хубе, чӣ хубе. Шумо омадед, дилам пур шуд, хаёлам дар пуштам кӯҳи Мағмурӯд бошад».

Баъд аз ҳолу аҳволпурсӣ яке чашмам ба чашмони ғамандуду чехраи рангаш зарду заҳир ва устухонҳои барҷастаи рухсораҳои устод афтод.

«Ба акаи Давлатшоҳ чӣ воқеа шуда бошад, — гузаронидам аз дил, — Чаро рангаш кандагию харобу наҳиф аст вай? Ё...»

Ва Давлатшоҳ моноӣ он ки тааҷҷуби маро пай бурда бошад, гуфт:

— Эҳ, бародарам, мазам нест. Соле шуд, ки дарди ногаҳоние панча бар ҷону танам зада. Месулфаму месулфам. Духтурҳо мегӯянд, ки шушамро хунук гирифтаасту варамидааст. Боз... миёнам ҳам сахт месӯзаду месӯзад, ҷонамро ба ҳалқам овардааст. Ана ҳамин хел... Лекин дарс медиҳам, мактабро напартофтам. Дилам доим кашол...

...Вақте ки ӯ роҳашро ҷониби мактаб идома медод, нигоҳам ба қомати ҳамзадаву дастони паси пушташ афтид.

«Дарди вазнин паҳш кардаву зӯр овардааст ба пайкари як вақтҳо бақуввату чандири ақои Давлатшоҳ. Эҳ, инсон, таманноҳои ту чӣ қадар афзун асту орзуҳои беинтиҳо», — мегуфтам худ ба худ.

Чунин ҳолати сангину рикқатангез бароям бори дувум рух медод. Ёдам меомад, ки соли 1992 ҳине, ки аз

хизмати афсарӣ, аз шаҳри Тирмиз ба хона баргаштам, дар остонаи дарвоза падарамро дучор омадам. Вай бағал кушодаву маро бўсида, «шукр, шукр, ки омадӣ, бачам, акнун дилам пур аст»,— гӯён хушҳолӣ мекард. Ва дар чашмонаш ашк ҳалқа мезад.

Падарам... Он вақт низ яке ба чехраву ранги зарди падарам, ба пайкари харобу лоғараш нигариста таҳ рафт дилам. Баъд фаҳмидам, ки мариз аст вай. Дарди омоси чигар, ки оқибат рабуд аз канори мо ўро!

Инак, акаи Давлатшоҳро мебинам айнан дар чунин вазъ. Худоё, ҳамаи бандагонатро дар паноҳат нигоҳ дор!

Хотираҳои фаровоне дорам аз Шумо. Кадом якеашро гӯям, нависам... намедонам.

Ҳа, ана яке аз онҳо. Солҳои 1993,94,95,96 бағоят мушкил ва тоқатфарсо буданд. Солҳои муборизаву муқовимат барои як рӯз не, баҳри ояндаи миллат маҳсуб меёфтанд. Тадричан зиндагӣ мардумро хаставу абгор мекард ва баҳши зиёди омӯзгорон, ки баъд аз 2-3 моҳ маоши ночиз мегирифтанд, дилмондаву ошуфта тарки мактаб намуда, гурӯҳе ҷилои ватан карда озими Русия мегардиданд, гурӯҳе ба кори тиҷорату савдо мегузаштанд ва тӯдаи дигар ба мактабу коллеҷҳои пойтахт «мезаданд» худро.

Мо чанд нафар, гурӯҳи кӯчаке мондем андар мактаб. Ва муттакову сутуни дили мо - акаи Давлатшоҳ буд, ки панду андарз медод моро.

— Ҳеҷ гоҳ ноумед набояд шуд,— мегуфт вай парешонхӯлиятонро пай бурда,— Ноумедӣ инсонро ба вартаи коҳилӣ мебарад. Зиндагӣ бошад, мубориза аст. Инсони фарзона ҳамвора бояд дар талош бошад. Мо магар ба ҷамеи мақсаду ҳадафхӯямон расидаем? На, охир, мақсад басо қуллаи дурест, ки ба он расидан

чонфидой меҳоҳад аз кас. Мефаҳмед? Фарзандони мардум ба умед меоянд ба дабистон ва мо, ҳамин гурӯҳи кучак ҳақ надорем, онҳоро дар нимароҳ партоем. Охир, ин гуноҳ аст, гуноҳ!

Ҳамин тавр, ботамкину батаанӣ сухан меронд Давлатшоҳ ва шӯълае рӯ мезад дар кадом як гӯшаи қалби мо ва боварӣ ба ояндаи неку умедвортар мекард моро.

Ва аммо бепуӣ дарди муҳлик ва ваҳшатзое буду ҳаст.

Чунин иттифок афтод, ки як рӯзи холии худ, фориғ аз дарсҳо Давлатшоҳ озими Дехнав гардид. Аз бозори он минтақа қадре равшану биринҷ харида овард ва дар бозори деҳаи Оқчакман рӯзҳои шанбе, гоҳ якшанбе ба савдо машғул гардид. Ва рафта-рафта ин ба амали доимии ӯ табдил ёфт. Лек ҳеҷ гоҳ надида будем, ки аз дарс дер монда ва ё дар соати муайян ҳозир нагардида бошад дар мактаб.

Зиндагияшро алорағми мушкилоту бедодгариҳо ба гунае пеш мебурд Давлатшоҳ.

Боре ба ҳоли саҳти зиндагии ман тавачҷух кард. Гуфт: чӣ дармондагӣ дорӣ? Гуфтам, ки охириновамро фурӯхтаму ба савдо шурӯъ кардам. Аммо фарҷоми кор дидӣ, ки роҳашро наёфтаму касод шудам. Акнун андаке зиёдтар аз як ҳалта гандум маблағ дораму ҳалос.

– Тайёр шав,— дилпур кард Давлатшоҳ маро,— охири ҳафта ба бозори Ҳисор меравем. Ана гандум харид карда меоям. Ман як бор роҳи Ҳисорро ба ту нишон диҳам. (Он хангом авзои роҳ, умуман ҷумҳурӣ хатарзову фалокатбор буд).

Ва сари субҳи тирамоҳи соли 1995 равон гардидем ба Ҳисори Шодмон. Чун ба Ҳисор расидем, филфавр

ба бозор даромадему ба гӯшае, ки мошинҳои гандум (аз қавли Давлатшоҳ) он ҷо меистоданд, шитофтем. Ва аммо аз мошинҳо на пай буду на ҳайдар. Хеле давр задем бозорро, дар ҳеҷ ҷойе гандум ба чашм намерасид. Боз омадем ба гӯшаи мошинҳо. Холӣ буд он ҷо. «Не, имрӯз гандум надаромад,— афсус хӯрд Давлатшоҳ ва маъюсона ба чор ҳадди бозор нигарист,— Чаро ин тавра? Наход ғалла камчин шуда бошад? Э, не-е, набояд. Кӣ медонад?».

Ҳамроҳ ба як канори дигари бозор, ки он ҷо дар мошинҳо биринҷ мефурӯхтанд, омадем. Дуртар равған низ савдо мекарданд.

Акаи Давлатшоҳ дар бидони 27-литра равған харид. Пешам оварда монд. «Инро нигоҳ кун,— хоҳиш кард вай ва ҷониби мошинҳои биринҷ рафт ҳадаҳа. Чанде аз биринҷхоро сара кардаву муоина бинмуда, пасон қафо баргашт ва равғанашро бардошта, «аз қафои ман биё» гуфт. Назди мошине андаке диранг намуда, гуфт:

— Гӯш кун, Шодибой, гандум гирифта натавонистӣ. Хуб нест, ки аз ҳамин роҳи дароз дасти холӣ баргардӣ. Маслиҳати ман ҳамин, ки дар пули ҳамон гандум биё, биринҷ бихар. Биринҷа бин, биринҷа. Биринҷи пеши бозор, биринҷи Хоразм аст.

Ва чашмонаш аз шодиву фараҳ барқ мезаданд ва ӯ содалавҳона як каф биринҷро гирифта, ситоиш мекарду таъриф. Вай охир, биринҷшинос ҳам буд. Дар деҳ рӯзҳои тӯю сури мардум гоҳе ошпазӣ мекард.

Ҳайратзада фаҳмондамаш, ки биринҷро чӣ мекунам? Ордам тамом шудаву гандум лозим аст ба ман.

– Ана ҳамин биринчро мебарю дар бозори Оқчакман савдо мекунӣ. Дар пули ғоидаи он ҳам нон меҳарию ҳам ош меҳурӣ,— гуфт акаи Давлатшоҳ.

– Э, не, лозим не,— рад кардам ман.— Ба савдои мол машғул гардида, ҳама пулавро аз даст додам. Боз биринчфурӯширо сар карда, дар бало намонам?

– Иншоолоҳ, ғайзу баракат мебинӣ. Не нагӯ. Ин биринча дар замин намонанд. Охир, ман барои ғоидаи худат меғӯям, додар Бовар кун! Бигир!

Хуллас, ба неву нестонам ниғаҳ накарда, халтаро аз дастам гирифт, ба биринчфурӯш дароз карду 45 кило биринч харид. Пулро додему қафо гаштем. Ростӣ, кадом як кунчи дилам хичил буд, ки он ҳолатро тавҷеҳу тафсир кардан ғайриимкон аст.

Ва субҳи барвақт халтаи биринчро ба бозори Оқчакман бурдам, Давлатшоҳ бошад бидони рағғанаширо.

Аҷобатро бинед, ки тақрибан дар байни як соат биринчро пурра фурӯхтам. 5000 сӯми ҳамон давра ғоида гирифтаму сарборӣ 7 кило биринчи дигар.

Ман ба бузургии акаи Давлатшоҳ қоиладардам. Дурбину дурандеш буд вай. Чун ӯ низ рағғанаширо фурӯхта тамома кард, наздам омад ва бо ҳамон нигоҳи мамлӯ аз ханда даст ба китфам гузошта бо боварӣ гуфт:

– Дидӣ, дӯстам, гапи ман хато набаромад. Акнун ҳар ҳафта як рӯз ба бозори Ҳисор ё Регар меравӣ. Ҳама муаллимӣ мекунию ҳам ба савдои биринч рӯзғоратро пеш мебарӣ! Дигар чора нест. Танҳо ирода лозим, ирода!

Ва рӯзҳову моҳҳо дар як он сипарӣ гардиданд. Биринчфурӯшии мо ҳам афсона шуд.

Айёми беҳтаре фаро расид. Ва... соли 2002 дастаҳои Раҳмону Сафар дар Роҳатӣ сарқӯб гардиданд

аз ҷониби нерухои ҳукуматӣ. Ва паёпай аз шуъбаи маорифи ноҳияи Рӯдакӣ намояндаҳо омада месанҷиданду тафтиш мекарданд мактабро. Ва ба ҳар як камбудию иллати ёфташон хӯрдагирӣ бинмуда, чормағз бар сари муаллимон мешикастанд.

Маротибае ҷонишини мудирӣ маорифи ноҳия, марди солманди ҷиддиҳайбат арбада бардошт, ки тайи 10 сол аз рӯйи «муҷоҳидҳоятон» дағдаға мекардед, акнун мо ба шумо амон намедихем. Бас аст духокимиятӣ!

Ва Давлатшоҳи Раҳмат ба шӯр омада, ба ӯ муроҷиат намуд:

— Тақсир, ба ҳавои даҳонатон гап назанед. 10 соли, ки шумо мегӯед, мо будем, ки дар зерӣ фишор ва тарсу ҳароси доимӣ поямонро аз мактаб канда намекардему дарсро нахобондем. Дар чӣ вазъу чӣ шароит мо машғулиятҳоро ба роҳ мемондем, як Худо медонаду ҳалос. Аммо ман аз як чизи дигар дар ҳайратам. Шумо, ки намояндаи маориф, яъне ҳукумат будед, чаро дар он давраи пуршиддат боре ҳам ҳамроҳи дигар кормандонатон ҷасорат карда, ба мактаби мо наомадед? Чаро ба худ суол надодед, ки дар ҳалқаи «муҷоҳидон» ҳоли муаллимон чун аст? Метарсидед ва имрӯз, ки майдон ҳолӣ гардидааст, забон баровардаед, шерак шудаед. Инсоф, ако, инсоф. Ба ҳамин гурӯҳи кӯчаки муаллимон раҳмат гӯед, ки партофта нарафтанд мактабро ба дигар ҷой.

Хаёлам тақрибан ҳамин тавр мегуфт акаи Давлатшоҳ. Ва суҳанони ӯ ба ҷонишин нафорида, ки қавоқ андохта аз дар баромаду,— мебинем, мебинем, оянда чӣ тавр шумо кор хоҳед бурд,— гуфта рафт.

Якрӯву якдил буд Давлатшоҳи Раҳмат!

Хотираҳо... бисёранд, бисёри бисёр. Ҳини дарсу машғулият (Давлатшоҳ аслан омӯзгори синфҳои ибтидоӣ буд) ӯ гӯё овозашро баланд намекард, дод намезад. Суханони ғазабomez намегуфт. Давлатшоҳ ақида дошт, ки хонандаро таъзиру ҷазо набояд дод. «Онҳо фарзандони моянд,— мегуфт ӯ.— Бо талабагон бо лаҳни мулоиму навозишкорона муносибат кардан лозим аст. Бераҳмӣ ба омӯзгор бегона бояд бошад. Хонанда ба мо, муаллимон меҳр пайдо кунад, беҳин амалест. В-агар дурӣ ҷӯяду танаффур намояд, вой бар он омӯзгору вой бар он мактаб».

Аз ин хотир, Давлатшоҳ ҳар гоҳ дар роҳрави мактаб пайдо мегардид, шогирдонаш тозон рафта пешвозаш мегирифтанд, аз дастонаш дошта, якҷоя ба синфхона медаромаданд. Дар танаффусҳо низ ҳалқавор мепечониданд ӯро ва аз муаллим ҷизҳои нофаҳмояшонро пурсон мешуданд.

Ва касеро дар ин лаҳзаҳо чун акаи Давлатшоҳ хушрӯзу баландикбол намедидам. Ҳис мекардам, ки ӯ аз худу кори ҳаррӯзааш қаноатманд аст...

Инак, ҳамааш тирвор гузашту рафт.

Аз марги Давлатшоҳи Раҳмат сол даргузашт. Тобистон буд, зимистон омад. Ва ҳанӯз барфи баланде наборида, аз дарду ғам боми сари мо сафед гардид.

Вале дил мегӯяд, ки на, Давлатшоҳ зинда аст. Дар ҳамин наздикиҳо ё дар роҳ аст.

Баъди чанде кӯталроҳи назди хонаамро вазнин-вазнин қадам монда мебарояд. Дастҳояш дар пушт ҷониби мактаб роҳ мепаймояду роҳ мепаймояд.

Хаёлам фиреб медиҳад маро. Каси дигареро мебинам, ки ба ҷойи Давлатшоҳ ба саҳни мактаб мебарояд. Ӯ Ҷамшед, писари Давлатшоҳи Раҳмат аст, ки пешаи падарро идома медиҳад.

Пешаи падареро, ки дар деҳаи Моинкачи ноҳияи Рӯдакӣ ҳама одами бихиштияш мегуфтанд. Ва ӯ дарвоқеъ шахси бихиштӣ буд.

Ў ЧУ ШАМЪ, ХОНАНДАҲО ПАРВОНААНД

*(Тафсилоти зиндагиномаи Раҷабгул Саидова,
омӯзгоре аз ноҳияи Рӯдакӣ)*

Аз дафтари ёддошт

Муаллимаро наmeshинохтам аз наздик, ҳарчанд гоҳо дар ҷодаҳои деҳ дучор меомадам бо ӯ, вале ҳанӯз сухане радду бадал накарда будем. Мегуфтанд, ки аз фанни таъриху ҳуқуқ ба фарзандони сокинони деҳқадаи зебо, сарсабзу серчашма ва воқеан ҳам бихиштгуну афсонавии Моинкаҷ сабақ меомӯзонад ва ҳам синфи поёниеро ба зимма дорад. Илло ин ҳама, дигар ҳеҷ маълумоту иттилое надоштам дар бораи ӯву зиндагии босаодаташ.

Ва охир... бар асари воқеоти муқовимату низоъ ва ҷангҳои гурӯҳҳо рӯзгорони боамну шодизои мардум тира гардид, ваҳшате қавму гурӯҳҳоро фаро гирифт ва соли 1992 аз як деҳаи кӯҳистон баргаштам ба деҳа, ба мактаби худ.

Ва рӯзгорони тира тиратар гардиданд. Ҷангҳои балохез, қатлу кушторҳои занону пирмардону сели ашки талхи нобаҳангоми тоҷик. Чун ҳукумати ҷадид тоза дар пайи кафолати амниятӣ ҳимояти рӯзгори ситамдидагон гардид, вазъи феълӣ ба гунае беҳ шуд. Ва аммо ҳамоно ҳарбу пайкорҳо дар рустоҳову дараҳои

махуфи кӯҳӣ байни неруҳои ҳарбии ҳукумати навтахт ва муҳолифин идома меёфт.

Ва дар чунин як шароиту муҳит мо дарс меодему дари дабистони деҳ ҳамвора кушода буд. Боре дар ёдам мондааст, ки ба хотири таҷлили иди Наврӯз рӯзномаҳои деворӣ мебаровардем. Рӯзномаи синфи ман «Ҳумо» ном дошт. Ман дар он айёми дур, ки дилҳо пурғаму андуҳи лобаён чехраҳои одамонро ба тасарруфи худ дароварда буд, шеъри Фарзона «Баҳори сиёҳ»-ро дар сутуни нахусти рӯзнома ҷой додаму ғазали «Гӯед ба Наврӯз, ки имсол наояд»-и шоири афғон Халилуллоҳи Халилиро дар байни баёзи сафед дастӣ навиштам. Ва боз... чанд ҳарфи парешоне перомуни таърихи ҷашнгирии иди қадимаи тоҷикон - Наврӯз иншо бинмуда будам. Рӯзнома рӯи мизи дафтари муаллимон меҳобид. Омӯзгорон банди афкори мағшушу нобасомони худ (чун пулу пайсае надоштанд, то нон бихаранд, агар аз ҷое маблағи ночизе ба каф меоварданд, нони хлебро дастрас карда наметавонистанд) ба рӯзномаву мӯхтавои он парвое ҳам надоштанд ва эшонро фаҳмидан мумкин буд он ҷангом.

Ва яке, нохосту ногаҳонӣ муаллимаи таъриху ҳуқуқ, Раҷабгул Саидова бо тааниву бафурча мутолиа кард маводи рӯзномаро ва басо ботаҳаммулу боэҳтиёт ва бо назокати хоса ба ман рӯ овард:

— Медонед,— гуфт вай,— ман шояд нозукиҳои шеърро шоириро надонам. Лекин... гап сари дигар мавзӯст. Аслан шеърҳое, ки шумо ба рӯзномаатон интиҳоб намудаед, беҳтарин ашъори адабиётанд. Ба бузургию истеъдоди нодири ҳарду шоир қоилам. Вале ман гуфтаниам, ки ҳамаи ин ноумедию маъюсӣ ва рӯҳшикастагӣ то кай моро дунболагир месозанд? Дарвоқеъ, ҳаёт вазнин, оянда ҳанӯз номуайяну мавҳум

ба назар мерасад. Оё мо худ ақаллан наметавонем, ки аз ихотаи навмедию шикастаҳолиҳо хештану атрофиёро берун барорем? Биёед, аз сари бечорагию маъюсии абад даргузарем ва ба рӯзгорони оянда бо эътиқоду боварии амиқ ва рӯҳи тавоноии худ дида бидӯзем. Чароғи азму саъйи инсонгаронаи худро зери домони боварию эътиқод фурузон ниғаҳ дорем. Шояд ман дар баёни андешаам ба иштибоҳ роҳ дода бошам, намедонам ростӣ... Лек... мо бо олами орзуву умеду таманноҳои беинтиҳои хештан метавонем ба ҳамаи хонандагону шогирдон ва ҳам омӯзгорони мактаб, гузашта аз ин, мардуми деҳ иродаи мустаҳкаме бибахшем. Дигаронро намедонам, аммо ман дар сари ин ақидаи худ устуворам.

Ва ин суҳанони баҳикмату зиндагисози муаллима бори нахуст буд, ки ба афкору андешаҳои захмину навмедонаи банда латма ворид бинмуду ба олами бинишу фаҳмишам такони ҷиддие бахшид ва маро аз халоби бетағи бунбастҳои тафаккур наҷоту растагорӣ (ҳамчун ҳадяи ногаҳонӣ) дод. Тадриҷан таҳти таъсири ин афкори барозанда қарор биғирифта, зехну ботини хештанро бознигарӣ намудаму ба поксозияш пардохтам.

Сабакҳои муаллима ва заҳматҳои ӯ

— Дарсҳои ман,— мегӯяд муаллима,— таъриф нашавад, хеле рағбатангез мегузаранд. Инро аз чехраҳову нигоҳҳои ташнаву ҳарис ба донишу илми хонандагон пай мебарам. Ва боз ин ки, ҳуди фанни таърих чун воқеоту ҳодисоти солҳову асрҳои гуногунро дар бар мегирад, хеле шавқовар аст. Муҳим ана ҳамаи мавзӯҳои рангину ҷолибро бо усули сода, забони фасеҳу шево ба хонанда расондан аст. Беҳтарин ва муқаддамтарин силоҳи муаллими фанни таърих ҳамоно

харита маҳсуб меёбад. Хонандагон бояд харитаро омӯзанду донанд, шаҳру навоҳӣ ва мамлакатҳои ҷаҳонро аз он шинохтату ёфта тавонанд.

Ҳангоми гузаронидани машғулиятҳо Раҷабгул хеле ботамкин ва оромона ҳарф мезанад. Чун мавзӯи навро фаҳмонда ба итмом мерасонад, онро аз китоб хонандагон меҳонанд, хондашонро нақл менамоянд. Ва муаллима суолҳо медиҳад ба онҳо. Аз харита истифода мебаранд талабагон. Як ҷиҳати марғуби дарси муаллима дар он аст, ки хонандагон ҳамеша перомуни дарси нав баҳс меороянд, суолу ҷавобҳои муассиранд. Бехтарин ёвар баҳри муаллима китобҳои дарсӣ ба шумор мераванд.

— Ман баъди ба истиқлолият расидани кишвари азизамон як падидаи басо некро ба мушоҳида гирифтаам, баён мекунад андешаҳои Раҷабгул,— Китобҳои дарсии фанни таърих тамоман бо сабку шеваи тоза, бо эҳсоси баланди миллӣ иншо шудаанд. Бубинед, хонандаи имрӯз таърихи 3-4-ҳазорсолаи худро ба асноду далелу арқом бо таанӣ меомӯзад. Бо бузургон, донишмандон, шохонӯ сиёсатмадорони таърихи куҳани хеш шинос мегардад. Ҳол он ки 20-25 сол қабл, як чунин китобҳоро дастурҳоро мо орзу мекардему халос. Акнун аз китобҳои ҷадид хонандаи мактаб перомуни зиндагинома, муборизаҳои муқовиматҳо ва пофитории шахсон таъриҳӣ дар паҳн намудани таълимоташон, чун Мониву . Маздак, Зардушт, подшохонӣ истиқлолхоҳ, чун Куруши Кабир, Дориюши Кабир, Ардашери Бобакон, Исмоили Сомонӣ ва дигар фарзонаҳо маълумоти фаровоне пайдо мекунад. Ҳарчанд баҳри боз ҳам фаҳмотару соддатар нигоштани ин китобҳо муаллифони заҳмати зиёде дар пеш аст. Минҷумла, китоби «Таърихи тоҷик» барои синфҳои 5-ум хеле олимона ва бо сабку наҳваи

илмӣ эҷод гардида. Ҳол он ки муаллиф метавонист мавзӯҳои китобро дар шакли ҳикояҳои ҷаззобу рангин ва одӣ таълиф намояд. Дигар ин ки, ба баъзе китобҳо пургӯйӣ роҳ ёфтааст (алалҷумла, «Таърихи халқи тоҷик», синфи 6-ум). Чанд сол боз китоби «Таърихи халқи тоҷик» барои синфи 8-ум бо барномаи давлатӣ мувофиқат намекунад, ки ин баҳри омӯзгорон мушкилӣ эҷод менамояд, албатта. Вале бо вучуди ин ҳама нуқсу камбудихо, рӯҳу оҳангҳои тоҷикона дар саросари китобҳо хеле бармалову равшан аст,— ҳулоса мекунад фикрашро муаллима.

Заҳматҳои Раҷабгул ройгону беҳуда нестанд. Натиҷаҳояш чун офтоби тобон равшан аён аст, бемуҳобо. Соли таҳсили 2009 шогирди ӯ, хонандаи синфи нухум Рухшонаи Рустамзода ва соли 2010-ум хонандаи ҳамин синф Шамъигул Абдурахимова дар Олимпиадаи мактабии ноҳияи Рудаки аз фанҳои таърих ва асосҳои давлату ҳуқуқ ҷойҳои аввалро ишғол карданд. Муаллима ихтисосманди дараҷаи олӣ буда, соҳиби чандин ифтихорномаи Вазорати маориф ва шуъбаи маориф аст. Раиси Шӯрои духтарони мактаб, раиси бонувони деҳаи Моинкаҷро низ ба уҳда дорад. Соҳибкори таҷрибамадест.

Духтари замин

15 сол қабл Раҷабгул Саидова талош варзид то соҳиби замини фермерӣ гардад. Ва баъди такудавҳои зиёд 2 гектар заминро ба ихтиёраш вогузор карданд. Инак, ӯ роҳбари хоҷагии фермерии «Далер» аст. Вакт ёфта, пас аз дарсҳо мешитобад ба саҳро, ҳамроҳи шавҳару фарзандонаш ранҷ мекашад, то ҳосили наку ба каф орад.

— Солҳои аввал масъалаи нон хеле вазнину гарон буд,— ба хотир меорад Раҷабгул,— Ва мо муддатҳои

танҳо гандум мекоридем. Пасон ҳаёт ботадрич ба
мачрои худ даромад ва анвои гуногуни зироатро дар
замини дамгирифта кишт мекардем. Помидору
бодиринг, боимчону қаланфури булғорӣ, картошка. Ва
баъдтар аз деҳаи ҳамсоя буттаҳои кулфинай оварда
кӯчат намудем. Аслан кулфинайкорем. Аз фурӯши
кулфинай даромади хубе мегирем. Дар як мавсим аз 10
то 15 ҳазор сомонӣ фоида ба даст меорем. Ва аммо
бахри дастранчи худро чамъ овардан заҳмати фаровоне
мебояд кашид. Кулфинайро чандин маротиба хишова
кардан лозим меояд. Боз ин ки зироати буттагӣ obro
дӯст медорад. Тез-тез онро обёрӣ кардан шарт аст.
Ҳамчунин буттаҳои кулфинайро дору медиҳем, —
мефаҳмонад муаллимаи деҳқони мо.

Раҷабгул заминро дӯст медорад. Хосатан, хангоми
ба мураххасии тобистона баромадан, ӯ доиман дар
байни зироатҳои кордидааш дар чумбучул аст. Аз
помидору бодиринг низ ҳосили чашмрас мерӯёнад.

— Агар мактаб ҷойи аввали қорам бошад, пас
замин макони дувуми ғайрату заҳмати ман аст,—
ботафоҳур мегӯяд Раҷабгул,— Ҳар як ваҷаб хоки он
бароям азиз аст. Мефаҳмед, бисёр омӯзгорон зиндагии
сангин доранд. Охир, на ҳамаи онҳо соҳиби заминанд.
Ғами эшонро бояд ҳукуматдорони маҳаллӣ бихӯранд,
бо порчаи замин шодашон созанд. Лек дарего, сухан бо
амал ҳеҷ мувофиқат намекунад. Заминро бешармона бо
пули ҳангуфт ба савдо мезананду ёдашон ба як бор на
аз мактаб меояду на аз муаллим. Бо маоши омӯзгорӣ
наметавон ҳам рӯзгорро пеш бурду ҳам аз пайи таъмир,
шикасту реҳт ва сохтмони хонаи нав шуд. Тӯю сур ва
гузаронидани маърақаҳо аслан як амали
дандоншиканест баҳри омӯзгоре, ки моҳонаи ночизе
мегирад. Дар деҳот, дар ноҳияҳо, тамоми чумҳурӣ,
умуман ҷомеа зохиргарои дурӯғину фиребо рӯзафзун,

ба таври густурда доман паҳн мекунад. Инак, аз гузариш ба низоми таҳсили 12-сола сухан мегӯянд. Оё баҳри амалисозии ин раванд заминаҳои воқеӣ мавҷуданд? Дар масъалаи заминдорӣ низ мушкилоти зиёде монанди рушди хоҷагиҳои фермерӣ мегардад. Андозбандии беинсофона, набудани ҳеҷ гуна кумаки назаррас аз ҷониби ҳукуматҳои маҳаллӣ, нокифоягии техника, нарасидани об, камбудии доруви нуриҳои маъданӣ... чунинанд он проблемаву азобҳои сангини деҳқони заминдор. Умуман, ҳоло то ба иқтисоди воқеии бозаргонӣ ва соҳибкори ҳақиқӣ расидан дар кишваре, чун Тоҷикистон солҳои зиёде лозиманд, — натиҷагирӣ мекунад Раҷабгул Саидова.

Мусоҳибаи кӯтоҳ дар фароварди матлаб:

— *Бештар кадом китобҳоро мутолиа мекунед?*

— «Ҳадисҳои Пайғамбар», «Қуръон»-и нашри Покистон ва «Ҷазоили аъмол» (андар боби ҳаёти пайғамбарон)-ро.

— *Дар вақтҳои фориғ аз дарсу корҳои саҳроӣ ба чӣ амале машғул мешавед?*

— Вақти холи каме дорам. Чун раиси Шӯрои бонувони деҳаи Моинкаҷам, ҳар рӯз аз пайи ҳалли масъалаву мушкилоти рӯзгори оилае ҳастам. Лекин ба ҳар ҳол, агар ба ман муроҷиат кунанд, дар сури мардум нонпазӣ мекунам, барои ниёзмандон оташдон месозам. Ин ҳунаро омӯхтаам аз уҳдаашон мебароям.

— *Чӣ гуна ҳислатро меписандед?*

— Аслан афродеро дӯст медорам ва меписандам, ки гапҳои дили хешро ошкоро ва рӯирист баён месозанд. Ғубори кинаву таассубе

дар замир надоранд.

– Кадом гурӯҳи одамонро бад мебинед ё эшон мақбулатон нестанд?

– Шахсони мунофику дурӯяро қабул надорам дар зиндагӣ. Гумон мекунам, ки чаеи бадбахтихову фалокатҳо аз ҷониби афроди мунофиқ сар мезананд.

– Аз рӯзгори хонаводагиатон ҳарфе ба миён наовардед?

– Чун ҳамаи мардум зиндагии хоксоронае дорам. Шавҳарам Файзиддин муҳосиб асту дар кулли корҳо ёварам. Духтаронамро хонадор кардаам, зиндагии боамону осудае доранд. Танҳо Нилуфар дар саҳро ҳамроҳам зироаткорӣ мекунад. Писаронам хондаву маълумот гирифтанд. Бахти безаволи ман ҳамин аст.

– Баҳри пешбурду рушди соҳаи маориф чӣ чораҳои муассирро андешидан ба мақсад мувофиқ аст?

– Аввалан, ислоҳоти кадриро дар ин соҳа ҳатман гузарондан лозим. Дувум ин ки, маоши омӯзгорон ду-се маротиба баланд бардошта шавад. Бубинед, ҳар сол макотиби олиро ҷавонони зиёде хатм мекунанд, лекин ба дабистон ба кор намеоянд. Муаллимон намерасанд. Ҳол он ки танҳо дар як деҳаи мо 50 нафар ҷавонони дипломдор ба корҳои савдо ва муҳочират машғуланд. Ин ғоҷеи имрӯзи миллат нест магар?

– Перомуни раванди таълим чӣ фикр доред?

– Дар мактабҳо бачаҳои қобилиятноку лаёқатмандро махсус тарбия кардан лозим. Онҳо метавонанд номбардори баномуси халқу Ватан гарданд дар ояндаи наздик. Дар ин ҷода, аз сабку шеваи таълиму тарбияи даврони Шуравӣ истифода бояд бурд. Яъне, демократияи Ғарб ба рӯҳи мактаби мо ҳанӯз созгор нест.

– Шиори Шумо дар зиндагӣ?

— Ҳамин қитъашеъри Мавлоно Абдурахмони
Чомӣ:

*Ба нохун рахна дар фӯлод кардан,
Ба тилки дида оташпора чидан.
Ба фарқи сар ниҳодан сад шутур бор,
Зи Машрик қониби Мағриб давидан.
Басе бар Чомӣ осонтар намояд,
Ки бори миннати дунон кашидан.*

... Муаллима ташкилотчи моҳир ҳам ҳаст.
Тамоми чорабиниҳои ҷашнӣ бо ибтикор ва раҳбарии
бевоситаи ӯ мегузаранд. Ӯ чун шамъи фурузон асту
хонандагон перомунаш чун парвонаҳо. Шамъи
фурузони хираду фазли мактаб!

* * * * *

РАҲНАВАРДИ САДОҚАТМАНД

(Рӯҷӯе, ки ифодагари чехраи устодон аст)

Воҳӯрии нахустини мо бо шумо, устод, агар
ёдатон бошад, соли 1978 ба вукӯъ пайваст. Мо дар
синфи чорум меҳондем, ки шумо ба синфхона ворид
гардидед ва пас аз салому алейк ба мо фаҳмондед, ки аз
ҳамин лаҳзаву ҳамин соат шурӯъ карда, машғулиятҳоро
аз фанҳои забон ва адабиёти тоҷик шумо хоҳед
гузаронд. Самимонаву навозишгарона, вале дар айни
ҳол босалобат ва бо нигоҳи қадре ҷиддӣ суҳан
мерондед. Зимнан, ба суҳбататон идома дода, афзудед,
ки аз фанни забони модарӣ бештар ба амалҳои
эҷодкорона, корҳои хаттии мустақилона ва инкишофи
нутқи мо таваҷҷуҳ зоҳир мекунед ва аз фанни адабиёти
тоҷик бошад, аслан ба қироати шеърӣ порчаҳои назмӣ
ва ҳифзи фаровони шеърӣ ғазалҳои шоирони гузаштаву
имрӯза зиёд диққат хоҳед дод. Чун шумо бо як иродату

ихлос ва эътимоди амиқ перомуни таълиму тадрис ҳарф мезадед, моро шавку рағбат андар дил бедор мегардиду чӯш мезад ва пеши худ мегуфтем, ки чӣ рахтӯшае аз илму дониш дар майнаи сар чамъ овардааст, ки ба мо додан меҳодад ин омӯзгори ҷавон?

Ва аввалин падидае, ки дар дарси забони модарӣ ба мушоҳидаи мо – хонандагон, бархӯрд, бо даъвати шумо, устои меҳрубон, ташкил намудани дафтари корҳои эҷодӣ маҳсуб меёфт. Шумо он вақт андар боби як чунин амал иброз доштед, ки дар дарсҳои ҷудогона мо, толибони илм, иншову ҳикоятҳои хурди воқеиву ҳаёти дар мавзӯоти мухталиф эҷод хоҳем кард. Яқин, он навиштаҳо ҳатман бояд ҷузъиётеро фарогир бошанд, ки аз бинишу мушоҳидаҳои хос ва таҳлили боварибахши зиндагии рӯзмарраи мактабиён ва аҳли деҳу русто ба зухур оянд ва ҳароина, мантиқи қавӣ дошта бошанд.

- Барои он ки як лаҳза ё пораи рӯзгори ҳуду мардумро ба риштаи тасвир бикашед, - шарҳ медиҳад шумо, - бояд асарҳои бешумори бадеиро мутолиа кунед. Ва омӯзиши ҳаёту эҷодиёти нависандагону шоирони асил ва мутолиаи осори онон бояд кори шабонарӯзии шумо қарор бигирад. Аз заҳмату ранҷ наҳаросед, - панд медиҳад шумо. - Рӯдакӣ, Фирдавсӣ, Ибни Сино, Ҳаким Умари Хайём, Саъдию Ҳофиз ва ҳазорон шоиру нависандаи нобиғи адабиёти мо маҳз бо заҳмату ранҷ, азобу машаққатҳои зиёди шабурузӣ ба қуллаи бузургӣ расидаанд. Аз фанни адабиёт, аз нафосату назокат ва ҳассосияти шеърӣ шуарои нодирбаён суҳан дар миён андохта, хотирнишон мекардед, ки солҳои дар мактаби миёнаи рақами 88-и деҳаи Роҳатӣ, дар синфҳои 9 ва 10 таҳсил намудан завқи баланди каломӣ бадеъро дар ниҳодатон устодони донишваре, чун шодравон Иззатулло Ҳусайнӣ - шоири

шинохта, Кароматуллои Мирзо нависандаи хушбаён, ки он вақт аз фанни забон ва адабиёти тоҷик ба шумо сабақ медоданд, бедор намудаанд.

- Кароматулло Мирзоев устои сахтгир буданд, - ба ёд оварда он солҳои мактабхониро мегуфтед шумо. - Аксари рубоиёту ғазалҳои шуарои пешини тоҷикро баҳри пурра ҳифз кардан ба мо медоданд. Аз шоирони муосир шеър ва порчаҳои аз дostonҳои Абулқосим Лоҳутӣ, Мирзо Турсунзода, Муҳаммадҷон Раҳимӣ, Бокӣ Раҳимзода, Муъмин Қаноат ва дигарон барои азёд кардан супоришамон медоданд. Ва ман басо хушбахт будам, ки бо талаби қатъии устод дostonи "Ҷони ширин", порчаҳо аз дostonҳои "Нисари Ватан", "Ҷароғи абадӣ", силсилашеърҳои "Қиссаи Ҳиндустон" ва ғайраро ба пуррагӣ ҳифз намуда будам. Ва ба шумо низ, шогирдони саодатманду баиродаам, тавсия ва маслиҳат медодам, ки бештару зиёдтар шеър ҳифз кунед, ба умқи маънӣ ва мазмуни баланди каломи мавзунӣ шуарои гузаштаву ҳозира бирасед.

Ҳамин гуна панди ҳақимона меодед, шумо ва дар овози меҳрбору мамлӯ аз бовариву эътиқодатон оҳанги умедворонае ба фардо нухуфта буд.

Ин шумо будед, ки бори нахуст дар дарсҳои забони модарӣ тарзу наҳваи таҳлили ҷумлаҳои, чи аз нигоҳи синтаксис ва чи морфологияву фотетика бағоят содаву равшан ва ҳамаҷониба мефаҳмондед. Як паҳлуи муассиру тавачҷуҳбарангези машғулиятҳои шумо ин ҳамоно диққати беш додан ба тафсиру ташреҳ ва тавзеҳи вожаву калимоти мураккабу душворфаҳм, ба як сухан, луғатомӯзиву луғатдонӣ маҳсуб меёфт. Аз байни дигар хонандагони толибилм баъди хатми мактаб ман чун шогирди бовафоятон ба донишгоҳ дохил гардида, баъдтар омӯзгор шудам. Омӯзгори ҷавоне дар паҳлуи шумо!

- Дар солҳои ҷанги дохилӣ як лаҳза аз мактаб дур набудам, - мегӯед шумо. - Бо вучуди ҷангу муқовиматҳо, фишору зӯровариҳо (чун Роҳатӣ минтақаи будубоши дастаҳои мусаллаҳи бедодгар ҳисоб меёфт) ягон дақиқа машғулиятҳо қатъ накардаем. Ба рӯзҳои тинчиву нек расидем. Шукри сулҳу ободӣ ва истиқлолияти кишвар,- ханда дар лаб ибраз медоред шумо.

Инак, 41 сол мешавад, ки устоди азизам пешаи омӯзгорӣ дорад ва ҷонишини директори мактаби №51-и ноҳияи Рӯдакӣ мебошад.

Ба ақидаи шумо, дар 10 соли охир маорифи кишвар хеле рушду тараққӣ карда. Рӯзгору маишати омӯзгорон низ ҳадалимкон рӯ ба беҳбудӣ оварда.

Шиори шумо дар тамоми солҳои омӯзгориятон ҳамин будааст:

*Ҳар шаб зи худат бипурс, агар ту мардӣ,
К-имрӯз чӣ хидмате ба мардум кардӣ?*

Ҳайратзада аз онам, ки чаро то ҳол шуморо, ҳатто, бо нишони "Аълочии маорифи ҶТ" қадршиносӣ накардаанд. Ахиран аз шуъбаи маориф ифтихорномае чун нишони қадрдонии ранҷову заҳматҳоятон бароятон тақдим гардида ва дар он аз ҷумла омадааст:

"Тӯли 41 соли омӯзгорӣ, шумо, муҳтарам Бобобек Рачабов, шогирдони ҳунарвару донишмандеро тарбия бинидаву ба воя расонидаед, ки эшон яке олиму дигар муҳандис, саввумӣ муҳосибу ҷаҳорумӣ коргари НБО-и Роғун шуда қору пайкор мекунанд. Ин шарафи нодиру нотакрор аст. Ва ин бахти аъзаму бузург ба ҳар фард насиб намегардад..."

Оре, устод! Ин ҳама мукофоти амали шумост, мукофоти ранҷҳои шабурӯзӣ ва ғайрату талошҳои рустамонаатон.

НИГОҲИ ДИГАРОН

Ҳабибулло ИСКАНДАРОВ,
барандаи ҷоизаи Президент дар соҳаи маориф

Дардошнои мардум

Солҳои 50-уми асри пор радиоприёмникҳое доштем, ки тавассути батареяҳо кор мекарданд ва имконияти гуфторҳои Афғонистон, Эрон, Ҳиндустонро шунидан доштем. Дар радиои Эрон бо номи «Оқои нозукбин» марде баромад мекард ва бо маҳорати калон камбудиву мушкилоти рӯзгори мардум ва идораҳои маъмуриро дақиқсанҷона шарҳ медод. Бисёр ачиб менамуд... Аз давраи истиқлолият дар бештари наشرियाҳо сурати марди хушбурӯте бо номҳои «Шодӣ Малахзод» пайдо шуд. Аҷабам меомад: он норасоиву камбудихоро аз кучо медонад? Дар як мақола вазъи маориф, дар дигараш аз проблемаҳои шӯрои деҳот, дар мақолаи сеюм дар бораи рафтору бемаърифатии мансабдоре менависад...

Ҷӯро намешинохтам. Кофта ёфтаму шинос шудам. Одами одии камгап, хоксор, вале донишманд аст, қалами хуб дорад. Боз аз ҳама хубаш, муаллим будааст. Дилаш моломоли дарад.

Шодӣ Раҷабзодро ба рӯзномаи «Омӯзгор» ба кор даъват карданд. Ҳай мақолаҳое хуб менависад. Дар бурду боҳти тамоми пахлуҳои соҳа масъулият эҳсос мекунад. Ба як ифода, аз беҳтарин ва сермахсултарин бозёфтҳои охири ҳафтанома аст.

Шодичон одами серкор, вале каме нисбат ба худ бепарвост. Мақолаҳои хуб ва ҳикояҳо менависад, вале онҳоро ҷамъоварӣ намекунад. Бо таъкиди зиёди ҳамкорон аз пайи ҷамъовариҳои онҳо шудааст.

Як дӯстро ёдовар шавам, муносиб аст. Файз Неъматов, зодаи ноҳияи Дарвоз буд. Солҳои зиёд дар

созмонҳои ҳизбӣ кор карда буд. Ба ӯ мегуфтем: «Ако, ҳуҷҷатҳои заруриро ҷамъ оред, ки вақти нафақаатон наздик аст».

«Ҳеҷ гап не! Партия худааш медонад!»-мегуфт.

Вақташ омад, ҳуҷҷатҳо ҷамъ набуданд, ба ӯ нафақа надоданд...

Шодичони мо ҳам донанд, ки ҳамаи ин мақолаву ҳикояҳои аҷибро ҷамъоварӣ, чоп ва дастраси мардум кардан ногузир аст. Маҳсули эҷоди Шодӣ барои миллати тоҷик зарур аст.

Шодичонро бо ин китобаш табрик мекунам!

*Абдурауф МУРОДӢ,
нависанда*

Шодӣ кунед, Шодӣ омад!

Аз пайи дастуре ба дафтари кори ӯ ворид гаштам. Тавассути телефон бо кадоме ончунон башиддат ва бо ҳашму ғазаб сухан мегуфт, ки ҳузури маро гӯё эҳсос накард. Чехраи аслан сабзинааш сурхидаву чинҳои пешониаш бештар гашта буданд, дастанааш андак-андак меларзиданд.

– Не, шумо инсоф доред?! – мегуфт ӯ, – Наход, муаллим ҳамарӯза кӯҳ-кӯҳ заҳмат кашаду се моҳ боз музди корашро нагирад? О, вай чӣ меҳӯрад? Чӣ мепӯшад? Чӣ гуна ба рӯи аҳли оилааш менигарад?

– ...

– Баҳонаҷӯӣ накумед! Ҳоло мамлакат тинҷ, обод, қомати иқтисодаш рост. Дар дигар ноҳияҳо ба омӯзгорон, ҳатто, пешпардохт медиҳанду дар шумо бошад..., айб аст ин, балки безътиноист нисбат ба омӯзгор.

— ...
— О, шумо худатонро як ба чойи омӯзгор тасаввур кунед; се моҳ боз маош нагирифтаеду дигар воситаи даромад надоред. Дастонатон, дастархонатон, мебахшед, шикаматон холӣ. Тасаввур кардед?

— ...
— Майлаш, мебинем, лекин навиштани посух ба мақолаи моро фаромӯш накунед, набошад, гуфтугӯямон идома хоҳад ёфт ва натавон бо шумо.

Ӯ гӯшии телефонро ба чояш гузошту ба ман нигоҳе афканд (дар чашмонаш осори хашм бо хастагӣ даромехта буданд) ва сарашро байни ду дастонаш гирифта, хомӯш монд. Ман бо дарки вазъи равонии ӯ хоҳишERO, ки аз ӯ доштам, ба вақти дигар гузошта, бидуни ҳарфе аз дафтари кораш берун шудам.

Ӯ ҳамкори мо Шодӣ Раҷабзод буд. Яқин, бо ягон нафар аз масъулини соҳаи маорифи ноҳияе сухан радду бадал мекард. Ноҳияе, ки дар он се моҳ боз омӯзгорон бе маош мондаанд аз ин хусус ба идораи ҳафтанома, ба шуъбаи мактабҳо, ки Шодии мо муҳаррири ин шуъба аст, батақдор шикоят намудаанд.

Ҳамин гуна хислат дорад Шодӣ Раҷабзод: ҳар ҷо беадолатию ғафлатзадагӣ, бемасъулиятиERO бубинаду бишнавад, қалам ба даст мегирад дарзамон ва хушдор медиҳад ба гунаҳгорон. Нигоштаҳояш аз ин лиҳоз мусаллаҳ бо далелу арқоманд, суханаш ҳадафгиру батаъсир аст. Ва ӯ ҳаргиз намегузорад, ки сухан ба ҳаво гуфта бошад. Аз пайи навиштаҳояш мешавад, ба чор тараф занг мезанад, водор мекунад, ки масъулин ҳар ҷӣ зудтар тадбирандешӣ бикунанду пайи рафъи нуқсонҳо бишаванд.

Аз ин ҷост, ки Шодӣ Раҷабзод дар бартарафсозии бисёр камбудихо дар соҳаи маорифи чанде аз шаҳру навоҳии кишвар ҳиссагузор аст. Қаҳрамонони

мақолаҳои ӯ голибан омӯзгоронанд, омӯзгорони фаъолу навовару кӯшо. Худ, ки солҳо аз фазои мактаб нафас кашадаву устухонҳои кӯдаконашро бо нони муаллимӣ шах кардааст, нек медонад, ки омӯзгор кисту чӣ кайфияту заҳмат, чӣ орзуву омол ва хусну ҷамол дорад.

Оре, ин Шодии мо ҳамон Шодии Малахзоду Шодӣ Муҳаммадраҷаб, ҳамон Сухайлу Раҷабиву... аст, ки хонандагони арҷманд нигоштаҳои ҷолибу ҷозибашро дар нашрияҳои гуногуни мамлакат ҳамвора мутолиа меkunанд. Ва аслан, мутааллиқ ба мавзӯҳои гуногунанд навиштаҳои ӯ, вале бо ин ҳама, барояш наздиктарину маҳбубтарин, писандидатарин мавзӯ рӯзгору пайкори аҳли маориф аст. Вақте ки бо нияти дар ин мавзӯ навиштан қалам ба даст мегирад, дилаш дигаргуна метапад, суханаш дигаргуна ба ҷилва меояд, чашмонаш дигаргуна мекурахшанд. Ӯ дар чанд муассиса кор кард, лекин ҷойи воқеияшро, ҷои мувофику муносиб ва созгор ба ормонҳои қаламкашиашро маҳз дар ҳафтаномаи «Омӯзгор» дарёфт, бо ин нашрияи собиқадору шуҳратёру бонуфус ончунон даромехт, ки лаҳзае дур аз канори ону даме бе ёди он наметавонад хешро тасаввур кардан. Ба ҷон таманнои онро дорад, ки ин ҳафтанома ҳамрозу дамсози воқеии аҳли маориф бошад ба гунаи ахтаре дар фазои маорифи кишвар бидурахшад, маҳфилорони алоқамандони таълиму тарбия бигардад.

Дар ҳамоишҳои мухтасари кормандони нашрия, чун сухан аз мазмуну муҳтавои шумораҳои навин меравад, гоҳ бо самимияту қаноатмандӣ, гоҳ бо ҷӯши эҳсосот ва гоҳи дигар бо таҳаммул ҳарф мезанад, ошкоро ва бодалел меғӯяд, ки фалон мақола суст асту фалон навишта дуруст. Ва зимнан, мулоҳизоту пешниҳодоти рангину судманд иброз медорад.

Таманниёташ гоҳе хеле ва хеле оӣ, вале берун аз имконоти нашриянд...

Шодӣ аз зумраи ҳамон хомабадастонест, ки аз оғоз дар ҷодаи эҷод бо ҳавою ҳавас гом набардоштаанд, балки бо амри дил ба ин арса ворид гаштаанд ва шиор баргузидаанд, ки «ҳар чӣ дилам гуфт бигӯ, гуфтаам». Ҳарчанд ки табиатан гаравиш бо шӯхиву мутоибаву танз дорад, гаҳи навиштан бисёр ҷиддист ва метавон гуфт, ки агар ба вақти эҷод яке бихандад, ҷиддӣ меҳандад. Ба мушоҳидаи мо, аз умдатарин ҳисоли Шодист, ки ба қадри вақт мерасад ва вақти хешро чун гаронарзиштарин дороиаш сарварию доварӣ карда метавонад. Ва донишманди қимати вақту вақтро оқилонаву судманд сарф кардан баракати умр биафзояд, зиндагии инсонро бо пирӯзмандиҳо биорояд. Шодӣ дар моварои вақт ҳамакора аст, вале хушо, ки ягон кораш нимкора нест; гумони ғолиб он аст, ки ӯ нек медонад: дар кадом вақту кадом ҳолат ба чӣ коре машғул бибояд шуд. Ӯ гоҳе (аксаран) мақола менависаду гоҳе хабару гузориш, гоҳе ҳикояву новелла менависаду гоҳе шеър... Ва чун ҳамирмои сиришташ шӯрида бо масъулият аст, ҳама навиштааш самимию тоза ва хонданӣ мебарояд. Аз ин ҷост, ки аксар нашрияҳои ҷумҳурӣ хоҳону пазмони навиштаҳои ӯянд. Ин маврид ёдам ояд суҳбате бо устод, нависандаи номвар Кароматуллоҳи Мирзо, ки зимнан гуфта буданд: «Ҳамкоратон Шодӣ Раҷабзод қалами хуб дорад, ҳикояҳои дар сатҳи баланд навишта шудаанд, дард доранд, ҳадаф доранд, нағсонӣ доранд. Ӯ аз хунари нигорандагӣ басо хуб оғаҳ аст ва ҳикоя то ҳикоя хунарашро сайқал мебахшад. Бисёр меҳостам, ки ӯ мақоланависиашро кам карда, бештар ба эҷоди бадеӣ машғул шавад».

Ман бо ҳазл посух ба устод посух додам, ки «ҳар кас кӯрро ба рӯи лахчаи худ мекашад, мо, аҳли қалами «Омӯзгор», мехоҳем, ки теъдоди мақолаҳои хубу ҳадафраси Шодӣ ҳар чӣ бештар бошад». Гирех дар чехраи устод афтод ва гуфтанд: «Истеъдод падидаи нодир аст ва на ба ҳар кас насиб мегардад. Шодӣ соҳибистеъдод аст дар офариниши осори бадеӣ ва набояд хиёнат ба истеъдод бикунад». Ва бо нимтабассуме афзуданд: «Истеъдод бо кӯр иртиботе надорад, вай бо ахтару ахгар ҳамнавоस्त».

Ин ҷо шаке ба воқеияти гуфтаҳои устод нест. Шодӣ, воқеан ҳам, нӯш аз шарбати истеъдод дорад ва ба вижа, як силсила ҳикоятҳо, ки дар нашрияҳои кишвар (аз ҷумла, дар «Омӯзгор»-у «Адабиёт ва санъат») ба таъъ расидаанд, бар ин гувоҳанд. Ба масал, ҳар оне, ки ҳикояи ӯ «Растагорӣ»-ро бихонд, бидуни шубҳае, таманнои онро мекунад, ки боз ҳикояте чанд аз ин адиб рӯи даст дошта бошад, то бо кайфияти тамом мутолиа бикунад. Худ нахустҷумлаи ҳикояи мазкур бурҳоне қотей бар он аст, ки Шодӣ дар ҷодаи адаб раҳраве бетӯшаву каммоя нест, кӯлбори гарону таъби равон дорад: «Зан дар тан куртаи кӯхнаи чити аз шустани зиёд гулҳояш хирагардида, даври сар рӯймоли сафеди калони якқад баставу дар по калӯши эронӣ дошт, ки ҳамчунон кӯхнаву ҷо-ҷояш дарида буд».

Мо бо устод Кароматуллоҳи Мирзо сулҳ мебандем; бигзор Шодӣ бештар дар асраи адабиёт чехранамоӣ кунад, вале рӯзноманигориро низ аз ӯ набарад.

Ҳаводори онем, ки ин ҳамкори истеъдодманди мо китоби аввалини ҳикояҳояшро ҳар чӣ зудтар мураттаб намудаву ба ихтиёри ҷоп биспарад. Ва ин ҷо низ, бигзор, сеяки китобро ва ё ҷоряки онро (боз ҳам мо ба сулҳ мегаравем!) баргузидаи мақолаҳояш ташкил

бикунад. Охир, як силсила мақолаҳои Шодӣ бо сабку услуби нигориш, бо таҳлилу баррасӣ ва ибратангезиашон ҳар яке вазни ҳикоятро доранд...

Ҳар корманди хуб сарвати коргоҳ аст. Ў обрӯю эътибору нуфузи коргоҳро меафзояд, бар кормандони дигар таъсиргузор мешавад, фаъолияти эшонро ба таҳрик меоварад. Шодӣ Раҷабзод барои ҳафтаномаи «Омӯзгор» ҳамин гуна корманд аст. Ў хонандагону ҳаводорони зиёд дорад. Ба ӯ менависанд, занг мезананд, ба наздаш меоянд. Ба ӯ, ба навиштаҳои ӯ эътимоду бовар доранд. Набудани ӯ дар идора зуд эҳсос мешавад, яъне, ӯ ҳар соату ҳар лаҳза шахси даркорист.

Аҳли ҳафтанома ба Шодӣ эҳтиром доранд ва ин эҳтиром ҳам ба шахсияташ дахл дораду ҳам ба қаламаш. Аз ин чост, ки ҳар субҳ чун бо чехраи кушодаву табъи болида, чида-чида қадам гузошта, ба коргоҳамон ворид мешавад. Ҳамагон нидо дармедиханд: — Шодӣ кунед, Шодӣ омад!

Вале ин нидои дерину ширин дирӯз дигаргуна садо дод: Шодӣ кунед, Шодии панҷоҳсола омад!

Оре, Шодии мо, Шодии шумо, Шодии ҳамагон панҷоҳсола шуд. Бигзор, Шодии 60-сола, 70-сола, 80-сола, 90-сола, 100-сола низ ба мову шумо бошад!

*Марямбонуи ФАРҶОНӢ,
нависанда*

Ҳамраҳи сояи худ дар сафаре

Аз роҳрави идора садои радду бадали ду кас меомад. Гуфтугӯи муқаррарии ду нафар. Ман саргарми таҳрири матлабе будам. Беҳабар мондам, ки

овози он ду мусоҳиб як парда баландтар шуда. Берун баромадам. Дидам, ки марди болобаланди пурхашме аз нашр нагардидани мақолааш дар рӯзнома изҳори норозигӣ мекард. Ӯро ба дафтари кориам даъват кардам.

– Худатонро шинос кунед, аз кучо омадед?

Дар ҷавоб байте хонд:

Ҳамраҳи сояи худ дар сафарам,

Ман зи танҳоии худ беҳабарам.

Ман он вақт намедонистам, ки ин байти обдор моли худӣ ӯст. Ба ҳар сурат гуфтаам:

– Муаллим, худатонро даст гиред. Шояд навиштаи шумо дар дасти муҳаррирони шуъба ба чоп омода мешуда бошад. Гум нашудагист, охир.

– Мегӯед, гум нашудааст? Гум шудааст! Бале, гум шудааст!!!

– Шояд нусхаашро доред?

– Нусхаи аслиро оварда будам.

Агарчи вазифаи ман набуд, ӯро андаке ором карда мегӯям, ки рақами телефонашро диҳад. Имрӯз ё пагоҳ навиштаашро ёфта, ба ӯ занг мезанам.

– Эъ,— даст афшонд мард,— муаллими деҳот телефон аз кучо дорад?

– Пас рақами телефони маро гиреду аз мактаб занг занед.

Бо димоғи сӯхта гуфт:

– Навишта диҳед рақами телефонатона.

Чун навиштаи маро ба даст гирифт, чехрааш кушода шуд:

– Муаллима, шумоед?

Он рӯз мо суҳбати тӯлоние доштем. Назари ман низ дар бораи ин “муаллими рустоии чун чӯби нотароши дағал” тамоман дигар шуд.

Бале, ӯ Шодӣ Раҷабзод буд!

Баъди рафтани худ ба худ мегуфтам: “Сухбати Шодӣ далел аст, ки ханӯз дар мактабҳои муаллимони саршинос заҳмат мекашанд: омӯзгороне, ки ҳам зиёд меҳонанду ҳам соҳибқаламанд, ҳам дардошноянду ҳам дармонбахш.”

Воқеан, он рӯз мавзӯи гуфтугӯи мо гуногун буд: аз ҳаёти мактабу муаллимон, зиндагии мардуми деҳот, аз гузаштаву оянда, аз китобхона, ки ҳамин шабу рӯз хондаем, аз адабиёти классики муосир, аз осори адибони оламшумул, аз шеър, аз наср... Пай бурдам, ки ӯ на танҳо мақолаҳо менависад. Хоҳиш кардам, то аз маҳсули қаламаш намунае хонад. Шармида-шармида зери лаб хонд:

*Қолӣ гулҳои аҷоиб дошт,
Гули қолӣ хуш бӯйе дошт.
Ба шақоқи ҳам,
Бо оташи сурхи тоҷаш
Зехн равшан мекард.
Ростӣ, кулбаи мо гармӣ дошт
З-ин гули лолаву з-он оташи сурхи тоҷаш.
Қолӣ як манзараи сабзи табиат буд,
Зиндагӣ буд.
Ё ҳама рӯйияти ман буд...
Набуд...*

“Манзара” ном дошт он шеъргона, ки сонитар ба яке аз новеллаҳои илова гардид. Ҳамчунин шеъре дар бораи модар хонда буд, ки ҳамакунун дар ҳикояи “Модарам” истифода шудааст:

*Модарам чашмаи пуробе буд,
Чашмаи ҷуду саҳо,
Менӯшиданд аз ӯ хурду бузург,
Мешикаст ташнагашон.*

*Модарам абри ӯродат буд,
Қатра қатро, ба рӯйи мазраи сабзи
Ҳавасҳо мерехт,
Гарди андуҳ зи дилҳо мешуст.*

**Модарам чашмаи пуробе буд,
Чашмаи фалсафаи буду набуд.
Ки ба дарёи замонҳову қурун мерехт.**

Модарам...

Бубинед, чӣ зебо тараннум гардида ҳастии зоти шариф - Модар! Ин шеър ҳам дар сабки нигориш, ҳам дар тасвир аз “шеър”-ҳои якнавоҳте, ки бо мисраъҳои амсоли “Модари ман - чони ман!” оғоз мегиранд, куллан фарқ мекунад.

Чунон ки сонитар аз забони бародараш, ки бо тахаллуси Азимхони Малак (ӯ муаллими фанни физика аст) шеър мегӯяд, дарёфтам, падару модари раҳмати онҳо, агарчи ҳарду коргарони қатории фермаи чорвопарварӣ ҳисоб меёфтаанд, аз аҳли фазл будаанду шоиртабиат, китобро беҳтарин ганҷи олам медониста будаанду дар мутолиа ба фарзандон намунаи ибрат.

Хушбахтона, он мақолаи гумшуда (дар он симои яке аз муаллимони соҳибтаҷрибаи фанни география Маҳмудхон Убайдов, ки метавон гуфт, мактаби таҷрибаи хешро дорад, барҷаста тасвир гашта буд) ёфт шуду рӯйи чодро дид. Баъд аз он гӯиё ғубори дили муаллифи ранҷида нишаст, ки зуд-зуд навиштаҳои пурмуҳтавою тозаи худро ба ҳафтаномаи “Омӯзгор” меовард. Ҳамкориҳо самараро нек доданд. Баъди чанде ӯ ба ҳайси як журналисти мактабшинос ба кор даъват карда шуд...

Боре дар айёми Наврӯз мо, як гурӯҳ шоиру нависандагон, меҳмони хонандагони мактаби рақами

45-и ноҳияи Рӯдакӣ шудем. Хонандагони мактаб аз эҷоди ҳар яки мо шеърҳо азёд карда буданду бо лаҳни ширин хонда, нишастро рангу бӯи наврӯзӣ мебахшиданд. Вале вақте сахнаи “Писарбачаи себфурӯш” (дар асоси ҳикояи “Олими мактабхон, сатили хурмо ва давлати Гуптҳо”-и Шодӣ Раҷабзод)-ро, ки дастаи маҳфили “Драма”-и мактаб бо роҳбарии муаллими шинохта, шоир Насими Замон хунармандона иҷро карданд, тамоми толор аз ҷой хеста, дуру дароз каф кӯфтанд. Ҳама талаб мекарданд, ки муаллиф ба сахна барояд. Шодӣ қомати баландашро чун ҳамешагӣ андаке ҳам карда, бо сару рӯи арақшор ба сахна баромад, мавҷи қарсак боз ҳам авҷ гирифт. Бо он ҳама қоматро пастгирифтанд он лаҳзаҳо сарфароз буд ҳамкори мо!

Ва аммо ҳоло дар бораи насри Шодӣ Раҷабзод.

Сабки ин қаламкаш дар нигоштани насри бадеӣ низ ба фоми хӯю хислаташ, ки гоҳо оташину гоҳо абрешимвор маҳин бошад, ду гуна аст. Саргузашти қаҳрамонони ҳикоятҳое, ки дар мавзӯи иҷтимоӣ навиштааст, басо муассиранд. Хонанда аз мутолиаи онҳо инқилоби ботинии нависандаро эҳсос мекунад, яъне, муборизаи нируи некӣ бар бадиро. “Марги ҳокими заминфурӯш”, “Кампири Оламбӣбӣ ва “тақсими мерос”, “Қиссаи маҷлису масъалаи об ва навбати пода”, “Бобои Гулон ва подшоҳ”, “12 зимистону 12 баҳор” ва чанди дигар тарзе навишта шудаанд, ки ҳарчанд оҳанги танз доранд, ифодагари дарди рӯзгори моянд, аз ин рӯст, ки ҳангоми мутолиа дар лабони хонанда лабханди дардолуде хувайдо мегардад. (Ман чунин эҳсосро ҳангоми хондани ҳикояҳои ҳаҷвии адиби турк Азиз Несин доштам.) Кампири Оламбӣбӣ, ки худи нависанда мегӯяд, прототипи барҳаёт дорад, яке аз қаҳрамонони содиқи

Шодӣ Раҷабзод аст. Ин кампири часуру рӯдаву дар маъракаҳои аҳли деҳ ҳозиру нозиру бологузар дар чанд ҳикояти дигари нависанда ҳам ба ҳайси персонажи маъмулӣ ба маврид иштирок мекунад. “Муаллими китобнавис” ва кампири Оламбӣбӣ тимсоли одамони одии ҳақиқатҷӯеанд, ки талаву тороч гардидани моликияти чамъиятро дида, ором намеистанд. Дар ҳикояҳои зикрғфта танқиду мазаммати амалдорону соҳибмансабони беҳунар ва мушкилоти иҷтимоии ҷомеаи имрӯза равшан ба чашм мерасанд. Ба андешаи банда, чунин қаламдод кардани воқеаҳои рӯз аз таъсири осори адибони ҷаҳонӣ, аз ҷумла Г. Маркес, У.Петри ва Х.Кортасар мебошад.

Чун Шодӣ Раҷабзод дар мактаби деҳа солҳо аз фанҳои забон ва адабиёт дарс меод, дар ҳикояҳои ҷиндагии муаллими деҳотро боварибахш тасвир мекунад. Ҷӣ ҷойи пинҳон кардан, шароити танги иҷтимоӣ маҷбур мекунад, ки муаллимон низ дар қатори муҳочирон дар кишварҳои бегона ба хоҳири “одамвор зистан”-и аҳли байташон заҳмат кашанд. Ҳарчанд қаҳрамони ҳикояи “Арафаи ид” мегӯяд, аз дасташ ба ғайр аз муаллимӣ коре намеояд, вале ба гуфти ҳамсояаш Шукруллои шофир, “капат-ламат” ҳам хуб хунарест”. “Қамбар-қамбари обӣ”, “Модарам”, “Шоми ғарибӣ”, “Гиря”, “Хомӯшӣ”, “Рӯймол”, “Тобут” новеллаҳо аз дафтари Петербург, яъне, намунаҳои эҷоди нависандаи муҳочир дар мусофират буда, баста таъсирбахшанд.

Ҳарчанд рӯҳияи бархе аз навиштаҳои Шодӣ Раҷабзод оҳанги рӯҳафтадагӣ низ доранд (охир, ҷиндагӣ оғанда аз пастию баландихост, ки гоҳо пурзӯртарин инсонро ҳам аз пой меафтад), хонандаро ба андешидан водор мекунад. Яъне, дар

зехнхо чуну чарохо пайдо мешаванд ва барои дарёфтани посух кӯшишхо ҳам ҳосил мешаванд.

Забони нигориши Шодӣ Раҷабзод дар баробари адабии фаҳмо буданаш махсусият ҳам дорад. Гирем, агар адиби дигаре дар тақлиди ӯ кӯшиши эҷоди ҳикоя кунад, гумон аст, ки муваффақ шавад. Ба ин маънӣ забонаш ҳам як чузви эҷоди ӯст. Метавон ҳадс зад, ки хусни баёни ин ҳикояхо аз ҳунари нависандагии ӯ далолат мекунад.

Умедворем, ки хонандагони зақӣ пас аз мутолиаи нахустмаҷмӯаи Шодӣ Раҷабзод “Дардошно” ба навиштаҳои инҷониб ҳамфикр хоҳанд шуд.

* * * * *

*Субҳон РАҲИМОВ,
омӯзгор*

Роҳнамое ба чуз таърих нест

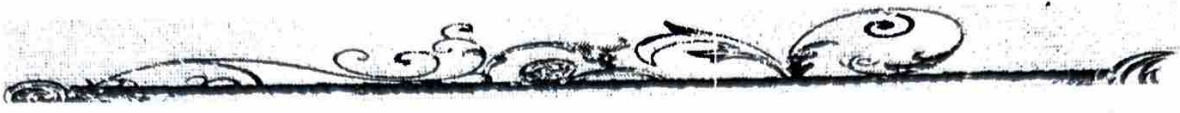
29-уми августи соли равон дар саҳифаи «Баҳори сулҳ»-и нашрияи «Омӯзгор» (шумораи №35) журналисти хушсалиқа ва боистеъдод Шодӣ Раҷабзод як эссеро бо номи «Хӯшаҳои умеду армон» ба чоп расонид, ки бинобар мазмуни баланд ва сабки хосаи навишториаш онро як асари комил унвон метавон кард. Муаллиф он чизеро амиқан эҳсос карда, бо забони шево ва фаҳмо навишта, ба хонанда барои хулосабарорӣ ҳавола кардааст, ки тасаввур мекуни, худ дар айёми ҷанги шахрвандӣ ҳамнавову ҳамқадамӣ.

Ба ростӣ, ба насле, ки дар ҷанги хонумонсӯзи бародарӣ ҷавон буданд, бо хондани «Хӯшаҳои армону умед» бетараф намонда, беихтиёр ашк мерезанд, зеро бори дигар мисли навори аккосӣ ҳама

он даҳшату бибандуборӣ бо қалами Ш.Раҷабзод сарозер шуда, онҳоро ба андешае водор мекунад, ки сулҳу салоҳ ва амнияти имрӯзаи ҷомеаро чун гавҳараки чашм бояд фард-фарди тоҷик ҳифз намояд. Муҳимаш он аст, ки Ш.Раҷабзод моҳирона ҳолати онзамонаи рикқатбор ва фикру андешаҳои мардони ноновари хонаводаро, ки аз ноилоҷӣ ва номардии замона эҳтиёҷманду бечора гашта, то сарҳади яъсу ноумедӣ расидаанд, устодона ба қалам овардааст. Дар ҳамин ҳолат як нуктаи бисёр нозук ва эҳсосшуданист, ки меҳостам, ин ҷо гӯшзад кунам. Нақши ашҳоси калони хонавода, падару модар, ки бо насихатҳои нишонрас ва забони эҳғарашон мардумро дар ҳамон давра рӯҳбаланд ва ба роҳи рост ҳидоят менамуданд, сипари муқовиме буданд дар муқобили урдуи ҷаҳлу таассуб.

Шукӯҳу шаҳомати шароити деҳаи тоҷик басо зебо тасвир шудааст, ки хонандаро водор мекунад, ки фалсафаи ҳамешазиндаи ҳувияти тоҷик ва тоҷикшинохтиро басо ҷолиб дарк намояд. Ин фалсафаро фалсафаи созанда ном аст, ки муаллимааш дар бадтарин шароит дар фикри илмомӯзӣ ва тадрис аст, деҳқонаш машғули кишту кор, модараш дар ғами фарзандон устувор. Умеде, ки онҳо дар ботин доранд, ба касеву чизе онҳоро миннатзада намекунад. Ин мардум дар меҳвари андешаашон ба азали будани ақлу ақлгароинашон эътимод доштанд ва умедашон ҳамавақт аз обилаи даст иқтидори ақлониву ҷисмонии худ буда, зеро ба «fikри равшан амалро роҳбар аст», эътиқод доранд. Аз заифноливу омехта кардани эҳсосот ҳама вақт дурӣ чуста, фарҳанги таҳаммулу сабрро бо пойбандӣ ба заҳмати шабонарӯзӣ дастури зиндагии рӯзмарра кардаанд. Ин набзи мардуми сарбаланди тоҷикро

муаллиф дар шоҳасари худ «Хӯшаҳои умеду армон» ба сони нависандаи номӣ тасвир кардааст.

Камина ҳам дар деҳаи кӯхистон қарор доштам ва касбам ҳам омӯзгор буд ва дар ёд дорам, ки бинобар набардҳои қувваҳои дар ҷони худ даргир сатҳу мизони бизоати мардум чунон поин рафта буд, ки бо пойи луч ва тани урён дидани мардони калонсолро як амали маъмулӣ мепиндоштӣ ва ба мушоҳида мегирифтӣ.

Дар ҳамин давра, мардони ҳунарманде ба арсаи қору пайкор омода буданд, ки аз матоъҳои фарсуда ва пошнаҳои кӯҳна, пойафзоли муносиб медӯхтанд ва ба иштиёқмандон ҳадя мекарданд. Ин беҳтарин тухфае буд дар он замон. Хӯроки мардум бо ордобу атола маҳдуд буд, чуноне ки боз инро бо як виқор ҳам ба зарофат мекашиданд, ки «аз бурдану овардани қошук ба сӯи даҳон, даст хаста шуду шикам ҳоло ҳам холӣ».

Асари муҳтарам Шодӣ Раҷабзод, бозгӯи як замони кӯтоҳ, вале омӯзандаи таърихи муосир аст ва аз ҳама мазмуну муҳтавои муҳимаш он аст, ки бо иродаи қавӣ ва азми устувор, хишти бинои илму донишро қадам ба қадам сохтанд, меъмори ҷомеаи имрӯзаро ҳамон давра бо така ба ақли кулли солим ва набарди оштинопазир бо ҷаҳолат бурданд. Ҳамин аст, ки ин оромӣ ба осонӣ ба даст наомада, балки ба ивази шабзиндадорӣ, таҳаммулпазирӣ, тазкияву тарбияи таъсирнок ва зинда нигоҳ доштани ҷароғи илму маърифат ба даст омадааст. Дар ҳошияи навиштаи Ш.Раҷабзод пешниҳод карданиам, ки омӯзгорони собиқадор барои ибрати насли наврас бо ҳикояву навиштаҳои худ дар бораи таърихи мудҳишӣ вазъи маорифи он давра ҷиҳати пешгирии ҳар гуна паёмадҳои ногувор хотираҳои худро тартиб диҳанд ва

дар рӯзнамаҳо ба чоп расонанд, зеро «замона роҳнамое ба чуз таърих надорад».

Мухтарам Шодӣ Раҷабзодро бо шаклу наҳваи ба ӯ хос зарур аст, ки маҷмӯи бардоштҳои ба шакли китоб ҷамъоварӣ намуда, ба омӯзгорон пешкаш кунад. Итминон дорам, ки ин барои ислоҳи тафаккури хонанда таъсиргузор хоҳад буд.

* * * * *

Саид АЗИЗМУРОДОВ,
*омӯзгори мактаби рақами № 41,
деҳаи Шайхат, шаҳри Панҷакент*

Тасвиргари симои омӯзгор

Дар шумораи № 20, 17 майи соли 2013 ҳикояи Шодӣ Раҷабзод «Арафои ид»-ро хондам. Ҳикояи мазкур хеле воқеъбинона навишта шуда, дар он симои ҳақиқии омӯзгороне, ки дар солҳои душвори ҷанги шаҳрвандӣ ва баъди он моҳҳои дароз бе маош, қаҳрамонона сабру тоқат намуда, аз мактаб лаҳзае дур нарафтаанд, ҳаққонӣ тасвир карда шудааст.

Оре, баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ дар ҷумҳурии мо ба ҷои ҳамдигарфаҳмию ваҳдат, ҳар гуна низову хархашаҳои бемаънию мансабталабона ба вукӯъ омада, ҳазинаи бе ин ҳам қашшоқи давлатро боз ҳам қашшоқтар мекарданд.

Олимон, омӯзгорон, духтурон ва мардуми одӣ раҳ ба сӯи кишварҳои бегона гирифтанд. Онҳое, ки барои муҳочирати меҳнатӣ ба Россия мерафтанд, каму беш пул мефиристоданд. Онҳое, ки пулу мол доштанд, албатта, худро аз дигарон боло меҳисобиданд. Иддае аз муаллимон аз баҳри мактаб баромада ба Россия мерафтанд, то зиндагии худро пеш бубаранд.

Ин андешаро муаллифи ҳикоя чунин тасвир намудааст: «Дигар ба сафар хоҳам баромад. Ҳунарманде нестам, не, не ба Худо на наҷзораму на андовагар ва на устои таъмири аврупой. Шояд ранг молидан биёяд аз дастам. Аслан дар чаппа кардану кандани иморатҳо дасти боло дорам. Ба қавли ҳамсоям Шукуруллои шофир, «капат - ламат ҳам хуб ҳунарест».

Оре, қаҳрамони ҳикоя низ метавонист тарки мактаб кунад ва ба Россия рафта, кор карда пули бисёр ёфта, соҳиби мошин ва хонаҳои дабдабанок шавад. Вале ӯ лаб газида тоқат мекард, ба таънаҳои ҳамсараш «Ҳеч аз мактаб дил нақандӣ, гур - гур мекунад ҳамчунон занам. Ҳама рафтанд ба Россияву зиндагиро пеш бурданд. Ту гуфти, ки ҳамааш нағз мешавад. Дунё ба як қарор намеронад. Ғами фарзандони мардум хӯрдӣ, ки бесавод намонанд боз» чизе намегуфт.

Лаҳзае шуд, ки муаллим дар назди шогирдони пешин мулзам ва шармсор гардид. Зеро шогирдон пул доштанд. Сару либоси онҳо аз сару либоси одии муаллим фарқ дошт. Одамон шахсеро ҳурмат мекунанд, ки ӯ пул дошта бошад. Ана ҳамин масъала дар ҳикоя хеле таъсирбахш тасвир карда шудааст ва дили хонандаро ба дард меоварад:

«-Ман пул надорам, бародар, -яке беихтиёр мегӯям ман, ман...

- Эъ, ин хел намешавад. Мо эълон кардем, ки нася намедиҳем молу колоро, - ранчишомез мегӯяд Шохин.- Халтаҳоро баргардонед, муаллим.

Дастонам ба ларза медароянд, чашмонам сиёҳ мезананд, рӯям худ аз худ метафсаду оташ мегирад»

Моҳҳо мегузаштанд, маоши бе ин ҳам ночизи омӯзгоронро пардохт намекарданд. Омӯзгорон аз мардуми доро қарз мегирифтанд, ки маош шавад,

медиҳанд, аммо ин амал тӯл мекашад ва омӯзгорон дар назди қарзхоҳон мулзам мешуданд.

Вале ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, бисёр омӯзгорон тоқат карданд, бо маоши ночиз кор карданд, то ки фарзандони мардум бесавод намонанд. Барҳақ, онҳоро низ дар қатори ватандӯстони ҳақиқӣ бояд ном бурд.

Имрӯзҳо бо ташаббуси Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон нисбат ба омӯзгорон ғамхорӣ зоҳир карда шуда истодааст. Моҳи сентябри соли равон маоши омӯзгорон 30 фоиз зиёд карда шуд. Ин хеле хуб аст. Вале дар шароити иқтисоди бозоргонӣ ҳанӯз ин маош кофӣ нест. он вақт кофӣ аст, ки мо муаллимонро аз тамоми ташвишҳои рӯзгор озод намоянд. Ҳоло бесаводтарин шогирди омӯзгор ба Россия равад, маоши яксолаи омӯзгорро дар ду - се моҳ кор мекунад. Пас ӯ, ки дар назди устод сарҳам буд, имрӯз худро боло метарошад ва бо нигоҳи мағруронаи худ ба омӯзгор гуфтани мешавад, ки «Пул аз дониш боло аст».

Хулоса, ҳикояи «Арафаи ид» ҳикояи хондани буда, дар он симои ҳақиқӣ ва азобу машаққатҳои омӯзгороне, ки дар солҳои 1992 - 1999 садоқатмандона меҳнат карда, тарки мактабу хонандагон накарданд, тасвир шудааст. Он хонандаро водор мекунад, ки ба қадри ин гуна устодон бояд расид.

* * * * *

Ҳотами ҲОМИД,
рӯзноманигор

Дили пурмеҳр

Ҷӯро аз солҳои аввали ҳаштодуми қарни гузашта мешиносам. Он солҳо дар рӯзномаи «Ҳақиқат»-и ноҳияи Ленин (ҳоло Рӯдакӣ) аз хусуси навигариҳои

рӯзмарра хабару мақола, лавҳаю репортаж менавиштам. Бемуҳобо, ҳар шумораи рӯзномаро, ки саҳифагардон менамудам, чашмам ҳатман ба ному насабаш бармехӯрд - Ш. Малахов. Баъдтар, бо ҳаммуаллифии бародараш, ки ӯ низ омӯзгор аст, навиштаҳояшон чоп мегардид: - Ш. Малахов, Б. Раҷабов. Баъзан дар як шумора якбора дар як шумора якбора 2-3 мақола ё хабару лавҳаашон нашр мешуд ва зери онҳо ин навиштаро ҳам зуд-зуд меҳондам: М.Шодӣ, Р.Бобобек. Хуллас, чунин иқдом солҳо идома ёфт. Дарк мекардам, ки бо навиштаҳои андаки худ вай ба роҳҳои ҳалли масъалаҳои ҳаёти ҷомеа дахл менамояд ва мекӯшад, ки бо қалами худ дардҳои ҷомеаро шифо бахшад. Дар ҳар навиштааш ҳатман мушкилиеро ёдовар мешуд ва ин амали ӯ сол то сол аз зери қаламаш хувайдо мегардид.

Дар мактаби деҳа, дар баробари он, ки муаллимӣ мекард, меҳраш ба қаламу сухан боз қавитар мегардид. Солҳо гузаштанду ночӯриҳо фазои ҷумҳурии моро тира сохтанд. Зиндагӣ ба муаммоҳои саргум рӯ ба рӯ омад. Маош ҳам наметавонист оиларо таъмин намояд. Ниҳоят, як муддат гӯё маошгирӣ ҳам аз байн рафт. ӯ низ истодагарӣ намуд, касбашро хор накард, аммо... Маҷбур шуд, ки ба мусофират бираваду иқтисодиёти хонаро таъмин намояд. Муҳочир шуд, сарсониву саргардониҳо ба «истикбол»-аш баромаданд. Як муддат худро маъюсу ноумед ҳам ҳис кард, аммо номус ва шарафи азалиаш даст дод, ки заҳмат бикашаду мутеи касе набошад. Ниҳоят, вазъият андаке тағйир ёфт, бар ивази заҳмати сангин маблағе пайдо шуд. Ҳамроҳонаш, ки аз деҳа бо ӯ сафар карданро ихтиёр карда буданд, «роҳбар»-аш интиҳоб карданд. Ба маслиҳаташ гӯш дода, онҳо низ кути лоямути ёфтаашонро ба деҳа, ба аҳли оилаҳояшон мефиристонанд. Бачаҳоро рӯҳбаланд менамуд, аз

қахрамонони асарҳои хондааш, мисли Павел Корчагин («Пӯлод чӣ тавр обутоб меёбад?») -и Н.Островский) мисолҳо меовард, романи Чек Лондонро хотиррасон менамуд- «Дар талоши ҳаёт», то ки ҳамдиёронаш ки аз ӯ чавонтар буданд, аз меҳнат наҳаросанд. Байти машҳурро ҳар гоҳ ба онҳо ёдовар мешуд:

*Мард бояд, ки ҳаросон нашавад,
Мушките нест, ки осон нашавад.*

Билохира, он рӯзҳо ҳам паси сар шуданду зиндагӣ маҷрояшро дигар кард. Ӯ ҳам ба мактаб баргашт, меҳри шогирдонро боз аз фанни забон ва адабиёти тоҷик бедор намуд. Аммо қалами дасташро ба замин нагузошт. Бо матбуоти даврӣ ҳамкориҳо ба роҳ монд. Ба мавзӯҳои ҷиддӣ сари кор гирифт, масъалаҳое, ки ҳатман ба инсон фоида биоранд. Шавқи қаламфарсӣ боло гирифт ба чанд идораи рӯзномаю ҳафтанома сар зад. Ниҳоят, ба рӯзномаи «Оила» роҳ ёфт. Он ҷо ҳам бо мавзӯҳои мубрами рӯз, инъикоси воқеиҳои ҳаёти мардуми деҳот сар ба сар шуд. Акнун муҳлисон ҳам пайдо намуд. Зангҳои телефони бешумор, вохӯриҳо бо шахсони корафтада... Ва меҳри касби рӯзноманигорӣ боз ҳам дар дилаш маскан гирифт. Минбаъд бо рӯзномаи дӯстдоштааш- «Омӯзгор» низ ҳамкориҳо қавӣ намуда, аз мушкilotи соҳаи мактабу маориф маводи фаровон навишт.

Рӯзе сардабири ҳафтанома ӯро ба дафтари кораш даъват намуда, гуфт, ки агар хоҳиш дошта бошад, ӯро ба «Омӯзгор» ба кор мегирад. Розӣ шуд. Ҳамин тавр, соли сеюм аст, ки бо шавқу завқ, меҳри саршор қаламфарсӣ мекунад. Мекӯшад бештар аз масъалаҳои мубрами соҳа ҳарф бизанад, дарди омӯзгоронро дарди худ медонад. Ба аксари навиштаҳои танқидиаш аз идораҳои дахлдори соҳа сари вақт ҷавобҳои ғаврӣ меоянд. Бино ба ақидаи сармуҳаррир, «Шодӣ бозёфти идора аст».

Хусусиятҳои хосааш ўро аз дигарон фарқ кунонда меистад. Хеле сермутолиа буда, аз адабиёти классикӣ ва ҷаҳон оғаҳии комил дорад. Хотираи қавиаш имкон додааст, ки гоҳи навиштани мавод аз гуфтори бузургон ва абёти онҳо намунаҳои фаровон биорад. Масъулияти саҳифаи «Робита» -и рӯзномаро бар дӯш дорад. Тӯли ҳар моҳ мутолиа ва муҳокимаи 80-100 мавод, хусну кубҳи онҳоро муайян кардан кори сахл нест, албатта. Аммо ӯ бо тамоми масъулият ин амалро ба зимма гирифтааст. Ҳамчун раиси ташкилоти ибтидоии иттифоқи касабаи кормандони «Омӯзгор» дар ҳимояи манфиатҳои аҳли нашрия саҳмгузор аст.

Дӯст, ҳамкор ва рафиқи шафиқи мо, муҳаррири шуъбаи мактабҳои рӯзнома, Аълочии маориф ва матбуоти Тоҷикистон, узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон Шодӣ Раҷабзод ба синни мубораки 50 расид. Бо ин ҷашни муборак ўро табрик гуфта, барояш дили шоду хонаи обод ва тандурустии комилу саодати рӯзгорро таманно дорем.

* * * * *

*Саида НАБИЕВА,
сардабири маҷаллаи «Маърифати омӯзгор»*

Шодӣ дард ҳам дорад

Ҳанӯз чанд сол пеш буд, ки дар саҳифаҳои матбуот бо номи «Шодӣ Малахзод» вомехӯрдам. Ба навиштаҳояш таваҷҷуҳ доштам, зеро дар онҳо як навъ воқеият ва боҳабарӣ аз соҳа дида мешуд, на таҳрифу на таққир. Фаҳмида мешуд, ки соҳиби ин ном мутолиа ва мушоҳидаҳои зиёд дорад, беасос ҳарф намезанад, вале аламаш аз носипосихии иддае аз зиммдорон хеле зиёд аст. Ин буд, ки дар ҳар маврид бо ҷасорат ҳарф мезад,

хамеша дарди мардуми одиро ба забон меовард, пайи шифои он даво мечӯст, пешниҳодҳо мекард, масъулиниро хушдор месохт.

Боре ба идораи ҳафтанома мақолае овард дар бораи як омӯзгори ҳамкасбаш, бисёр бо ҳавас ва бо таваҷҷуҳ ба кори мо нигарист. Бегумон, дилаш чӯи чунин муҳит буд. Се сол рафтуомад кард, ниҳоят, ҳамкору ҳамсафи мо шуд. Акнун доираи фаъолияташ бештар атрофи масъалаҳои маориф чарх мезадагӣ шуд. Ин ҷо минбари худро ёфт. Чун ҳунари нависандагӣ ҳам дошт, гоҳ-гоҳе ҳикоя ҳам менавиштагӣ шуд.

Ҷуро як рафиқи пурқоре дарёфтем, ҳамеша аз пайи «чанҷол», вале «чанҷолаш» барои манфиати худ не, барои ҳалли мушкили ОМӮЗГОР. Гоҳе бо мақомдорони ноҳия, гоҳи дигар бо мудирони шуъбаҳои маориф «дастбагиребон» аст. Гоҳе бо роҳбарони мактабҳо «даъво» дошта бошад, гоҳи дигар худи омӯзгоронро ба бепарвой, сахлангорӣ ва (чӣ ҷои ҳайрат) бо бесаводӣ маҳкум мекунад. Шодӣ аз рӯзноманигороне нест, ки масъаларо ном бараду халос. Баҳри ислоҳи кор ҳатман пешниҳод ва ё хушдоре дорад. Ҳафтаномаи «Омӯзгор» бо омадани Шодӣ дунёи аҷибро соҳиб шуд, дунёе, ки дар самти кор «ғавғо» пайдо кардан ва посухи ғавғоандозро интизор шудан даст дод...

Шодӣ дар навиштани лавҳа-очеркҳо низ қадами тоза гузошт. Пинҳон намекунам, аксаран навиштаҳои мо дар гӯшаи «Чехра» якнавохт буданд: тарҷумаи ҳол. Вале Шодӣ инъикоси чехраи қаҳрамонашро зимни суҳбат меоварад, бо қаҳрамонаш соатҳо суҳбат кардаву ба бисёр суолҳои посух мегирад. Баъд маводе менависад, ки он муколама ҳам дорад, муҳокима ҳам, дар он чехраи як нафар омӯзгор не, тамоми тору пуди фаъолияти бисёр омӯзгоронро дидан мумкин аст. Дар

лавҳа-мусоҳибааш бо мактабшиноси маъруф Ҳабиб Искандаров хонанда ба як нигоҳ тарҷумаи ҳоли қаҳрамонро намебинад, вале бисёр чизҳоеро мебинад, ки наметавон аз онҳо чашм пӯшид: воқеият, дард, мушкилӣ, андеша ва пешниҳод. Ин аст, ки аз хондани он касс дилгир ҳам намешавад. Шодӣ чунон устокорона сухан овардааст, чунон ҳадафгирона, ки... Гумон мекунӣ, қаҳрамон барои дарки мушкилиҳои соҳа ва пешниҳоди андешаҳои тоза арзи вучуд дораду халос...

Пешниҳод шуд, ки дар ҳафтанома гӯшаи «Робита» таъсис ёбад, масъули он Шодӣ шуда метавонист, чун ӯ тамоми дардҳои соҳаро хуб дарк мекард. Имрӯз аз ин гӯша танҳо тавассути телефон чандин масъала ҳалли худро ёфтасту меёбад. Бале, шояд барои иддае бовар кардан душвор бошад, вале ӯ ҳамин хел қобилият дорад. Гоҳо барои ҳалли мушкили як омӯзгор ба сафари хидматӣ ҳам мебарояд. Дар сафараш бисёр мӯшикофона таҳқиқот мебарад. Борҳо аз мушоҳидаву навиштаҳои хулосаи гурӯҳи корӣ ҳосил ҳам шудааст, зеро нигоҳаш, суолу ҷавобаш ва ҳадафаш бегаразона, одилона ва ҳадафмандона аст...

Шодӣ ниҳоят сермахсул аст, навиштаҳои дигар дар саҳифаҳои ҳафтанома ғунҷоиш намеёбанд, барои бонувони ҳуруфчин ҳам аз лиҳози вақт имкони чопи ҳамаи навиштаҳои ҷой надорад. Ин аст, ки робитаашро бо рӯзномаву маҷаллаҳои дигар қатъ накардааст. Бо Ҳарамгул (Ҳарамгули Қодир) аз ин ҷиҳат ҳамсанганд, ҳар ду сермахсул, бо ҷасорат, «шартакигӯй» ва суҳбаторо.

Воқеан, акнун дар ҳафтаномаи мо «Малахзод» «Раҷабзод» шудааст, гоҳо «Суҳайл» ҳам менависад. Ҳар чи ки нависад ва ҳар ҷо ки нависад, навиштааш хонандаи зиёд дорад, зеро ӯ аз дард мегӯяд ва

нишонрасу дуруст ҳам. Ҳатто дар ҳаҷвияҳояш. Бигирем, як ҳаҷвияи ўро дар барои маҷлиси падару модарони мактаб. Дар ин ҷо суҳан дар бораи он меравад, ки мақомоти маҳал дар ин ҷамъомади муҳими мактабӣ дарди мактабро як сӯ монда, тамоми масъалаҳои кори худро ба миён мегузоранд. Ончунон ки омӯзгорон саҳт ба рикқат меоянд.

Чанд сол аст, ки мо дар идораи ҳафтанома дар ҳар мавзӯи суҳбатҳои гирди миз ташкил мекунем. Пештар ўро ҳамчун омӯзгор дар чунин суҳбатҳо даъват мекардем, акнун ҳуди ў дар ин маврид иқдом мегирад. Чун бо Донишқадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф ҳамкорияш зиёд аст, хост баҳри ҳалли монеаҳои тақмили ихтисоси омӯзгорон мутахассисонро ба суҳбат даъват намоем. Барномаи суҳбат, вақти суҳбат ва иштироки мутахассисонро ташкил намудем. Зимни суҳбат пешниҳод шуд, ки дар нашрияҳои соҳа пурра намунаи тамоми дарсҳои омӯзгорон оварда шавад, Шодӣ саҳт нороҳат шуд. «Нашрия, ба хусус, ҳафтанома рисолати иттилоърасонӣ, масъалагузорӣ ва афкори оммаро ба вучуд овардан дорад, ин ки меғӯянд, вазифаи мутахассисони соҳа аст,— иброз медорад ў,— онҳо бояд дастурҳои методӣ омода ва ба таври дастрас пешниҳоди омӯзгорон гардонанд».

Баъди ду соли кор ўро раиси ташкилоти ибтидоии кумитаи иттифоқи касабаи кормандони идора интиҳоб карданд, аммо... ҳарчанд дар пуштибонии кормандон талошгар аст, фикр мекунам, ин интиҳоб қадре ба зарари ў ҳам шуд. Дар ҳоле ки вақт барои эҷодкор хеле арзишманд аст, мо барои вақти ин мардумро эҳтиёт кардан вазифадорем. Ҳуди ў ҳам маҷлисбозиву коғазбозиро хуш надорад...

Шодӣ ҳамсуҳбати хубест дар ҳар ҷо, дар ҳар ҳолат. Агар табъ хира бошад, касро ҳатман бо шӯҳихои шодиовараш хушҳол мегардонад. Суҳбати мо бо ӯ бештар атрофи масъалаҳои соҳа, мушкили мардум ва адабиёт сурат мегирад. Нигаронияш аз он аст, ки сиёсати давлатро дар маҳалҳо ба дурустӣ риоя намеkunанд. Дар маҳал мақомдорон ӯро «шахси ҷанҷолӣ» ном баранд, мардуми одӣ аз ӯ дар ҳифзи ҳуқуқашон мадад меҷӯянд.

Шодӣ дар масъалаи забон аслан ҷиддист, аммо бемаврид ба қавли ҳудаш «адабгуфторӣ»-ро намеписандад. «Забон гуфтугӯӣ бошад, аммо сухан самимона гуфта шавад»,— меғӯяд ӯ.

Аз адабиёт ва санъати кино оғаҳии зиёд дорад, ба таври маҳдуд не, яъне, тафаккураш танҳо дар доираи миллату халқи хеш не, балки дар доираи ҷаҳонист.

Хуллас, Шодии мо саропо инсони заминӣ буда, ҳамеша пайи ҷустуҷӯ ва эҷод аст. Гумон намекунам, ки ӯ дер дунболи ин амалро гирифта бошад. Дар айни авҷи камолоти эҷодист ӯ. Адабиёт, матбуот, нақд ва ихлосамандони суханаш аз ӯ эҷодҳои бузургро интизоранд. Дар роҳи эҷод барояш пирӯзӣ металабам.

ФЕҲРИСТ

Пешгуфтор

А.Сатторзода. Нависандаи ҳақиқатнигор ва маърифатпарвар.....	3
---	---

ҲИКОЯҲО

Арафаи ид.....	12
Растагорӣ.....	21
Ҳасрати бозгашт.....	27
Зиндагӣ дар зулмот.....	34
12 зимистону 12 баҳор.....	41
Марги ҳокими заминфурӯш.....	55
✓ Кампири Оламбӣ ва «Тақсими мерос».....	67
Олими мактабхон, сатилҳои хурмо ва давлати Гуптҳо.....	73
Шикаст.....	82
Сари ҳам.....	89
✓ Қиссаи маҷлису масъалаи об ва навбати пода.....	96
Бобои Гулон ва подшоҳ.....	103
Мабод он рӯз.....	113

АЗ ДАҲТАРИ ПЕТЕРБУРГ (НОВЕЛЛАҲО)

Қамбар-қамбари обӣ.....	122
Модарам.....	124
Шоми ғарибӣ.....	127
Гиря.....	130
Хомӯшӣ.....	132
Рӯймол.....	134
Тобут.....	136

ОЧЕРКҲО

Оламе ғунчида дар одам.....	139
Достони марди фидой.....	149
Одами бихиштӣ.....	162
Ў чу шамъ, хонандаҳо парвонаанд.....	170
Раҳнаварди садоқатманд	178

НИГОҲИ ҲАМҚАЛАМОН

Ҳ.Искандаров. Дардошнои мардум.....	183
А.Муродӣ. Шодӣ кунед, Шодӣ омад!.....	184
М.Фаргонӣ. Ҳамраҳи сояи худ дар сафаре.....	189
С.Раҳимов.Роҳнамое ба ҷуз таърих нест.....	195
С.Азиз.Тасвиргари симои омӯзгор.....	198
Ҳ. Ҳомид. Дили пурмеҳр.....	200
С. Набиева.Шодӣ дард ҳам дорад.....	203

Шодӣ Рачабзод
РАСТАГОРӢ

Муҳаррири техникӣ:
Эҳсони ХУШБАХТ

Ба матбаа 30.11.2015 супорида шуд.
Чопаш 2.12.2015 ба имзо расид.
Андоза 60x84 1/16.
Адади нашр 300 нусха.

Матбааи Вазорати маориф ва илми ҚТ
ш. Душанбе, кӯчаи Лохутӣ 6, гузаргоҳи 1